J. Krishnamurti

İnsan Olmak

Krishnamurti Kitaplığı-16

J. KRISHNAMURTI

İNSAN OLMAK

İngilizceden Çeviren:
Ulaş Dilek

Jiddu Krishnamurti (12 Mayıs 1895 - 17 Şubat 1986)

Hindistan'ın Madanapalle kentinde doğdu. 1909 yılında C. W. Leadbeater tarafından keşfedildi. 13 yaşındayken Theosophical Society tarafından "dünya öğretmeni" seçildi. Konuşmaları ve yazıları herhangi bir dinle bağlantılı değildi. Kendisine mesihlik yakıştırılmış olmasına rağmen bunu hiçbir zaman kabul etmedi. Dünyanın her yerinde geniş bir izleyici kitlesine ulaşmış olmasına rağmen iradesi dışında oluşturulan bu topluluğu kendi isteğiyle dağıttı. Çünkü hiçbir zaman kendisini bir otorite olarak görmedi ve çevresinde müritlerin oluşmasına izin vermedi. Onun yaklaşımı bir birey olarak başka bir bireyle iletişim kurmak üzerineydi.

Eserleri, dünyayı dolaşarak yaptığı konuşmalardan, başkaları tarafından derlendi. Konuşmalarında "hakikatin/gerçeğin, yolları olmayan bir ülke" olduğuna ve bireyin ancak farkındalıkla ve yaşamla bütünleşerek gerçeğe/hakikate ulaşabileceğine işaret etti. Ölümle yaşamın bir ve tekliği, yaşamın durağan olamayacağı, korku, özgürlük, şiddet, doğa ve çevre üzerine konuşmalar yaptı.

Yaşamının büyük bölümünü Hindistan, İngiltere ve Amerika arasında gidip gelerek geçiren Jiddu Krishnamurti ardında sayısız eser bırakarak, 17 Şubat 1986'da 91 yaşındayken kanserden öldü.

J. Krishnamurti'nin Omega Yayınları'ndan Çıkan Kitapları

Bunları Düşün
Bilinenden Kurtulmak
Sen Dünyasın
İlk ve Son Özgürlük
İçsel Devrim
Yeni Bir Yaşam
Zihinsel Kurtuluş
Kendimize Dair
Huzura ve Barışa Doğru
Kendini Değiştirmek Dünyayı Değiştirmek
Eğitim ve Yaşamın Anlamı
Aşk, Seks ve Namus
Dünya Bunalımda
Yaşamla Buluşmak

1. Baskı: Omega Yayınları, 2013

Ω

J. Krishnamurti

İNSAN OLMAK

Özgün Adı: *To Be Human*

Krishnamurti Kitaplığı - 16

Copyright © 2000 Krishnamurti Foundation Trust Ltd.

Krishnamurti Foundation Trust Ltd. Brockwood Park, Bramdean
Hampshire, SO24 0LQ, England

J. Krishnamurti ve Krishnamurti Foundation
hakkında bilgi almak için www.jkrishnamurti.com adresini
ziyaret edebilirsiniz.

Yayın Hakları © Omega Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın
kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz,
çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0242-7
Sertifika No: 10962

İngilizceden Çeviren: Ulaş Dilek
Editör: Sinan Köseoğlu
Sayfa düzeni: Tülay Malkoç

Baskı: Engin Ofset
Topkapı/İstanbul
Tel.: (212) 612 05 53
Matbaa Sertifika No: 11254

Omega Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 512 21 58 • Faks: 0 212 - 512 50 80
www.omegayayincilik.com • e-posta: omega@omegayayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: 0 212 - 528 17 54 • Faks: 0 212 - 512 50 80
online satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Editörün Önsözü – Sınırları Olmayan Felsefe 9

Kısım I – ÖĞRETME'NİN ÖZÜ

Dinlemek 33
Öğretme'nin Özü 35
Hakikat Yolu Olmayan Ülkedir 37
Kişisel Görüşten Bağımsız Hakikat Diye Bir Şey Var mıdır? ... 39
Sadece Sonsuz Gözlem Vardır 45
Bilgiye Bağımlı İnsan Hakikate Ulaşamaz 47
Yöntem Yoktur 50
Hakikati İlişkilerinizin Aynasında Bulmalısınız 54
İnsanoğlu Güvenlik Çiti Yerine Geçen İmgeler Yaratmıştır 58
Bu İmgelerin Yükü Düşüncelerimiz, İlişkilerimiz ve Günlük Hayatımıza Hükmeder 63
Geçmişin Köleliğinden Özgürlüğe 69
Düşünce Daima Kısıtlıdır 79
İnsanın Tüm Varoluşu Zihnindekilerden İbarettir 82
Kişinin Yaşam Algısı, Zihninde Önceden Yerleşik Kavramlarla Biçimlenir 91
Kişinin Bir İnsan Olarak Biricikliği, Bilincinin İçeriğinden Bütünüyle Sıyrılmasına Bağlıdır 104
Seçimsiz Farkındalık 110
Özgürlük, Gündelik Varoluş ve Eylemlerimizin Seçimsiz Farkındalığında Yatar 111

Düşünce Zamandır 114
Zaman, Ruhsal Düşmandır 118
Kişi Gözlem Yaparken Özgürlükten
Yoksun Olduğunu Keşfeder 127
Zihinde Köklü Bir Dönüşüm 142
Tümden Ret, Pozitif Düşüncenin Temelidir 149
Düşünen ve Düşünce, Gözlemci ve Gözlenen Arasındaki
Ayrıma Dair 152
Gözlemci ve Gözlenen Arasındaki Ayrım Bir Yanılgıdır 169
Aynayı Kırmak 186

Kısım II – SÖZCÜKLER VE ANLAMLAR
Sözcükler 193
Anlamlar 197

Kısım III – EYLEMSİZLİK İÇİNDEN EYLEM
Gözlem Yapmak 231
"Şu Anda Olan" ile Baş Başa Kalmak 232
Sorulan Fakat Cevaplanmayan Temel Sorular 239
Bilmemenin Güzelliği 243
Sıkça Tartışılan Meseleler Üzerine 246

Konuşmacının söylediği hiçbir şeyi kabullenmeyin.
Kendi başınıza sınayın.

Benim sayemde değil, bana rağmen özgürleşmelisiniz.

Şayet gerçek anlamda dünya ile yüzleşip onun üstesinden gelmeyi başarabildiyseniz, onun tüm felsefi görüşlerden, kitaplardan, öğreti ve öğretmenlerden çok daha muazzam olduğunu görürsünüz.

J. Krishnamurti

Editörün Önsözü

Sınırları Olmayan Felsefe

Felsefenin "yeniden doğuşundan" bahsetmek ne anlama gelir? Sizin ve benim günlük hayatlarımızı yaşayış biçimlerimiz arasındaki ilişkinin yeniden kurulması gibi bir şey anlamına gelebilir. Aynı zamanda felsefenin, filozofun sezgilerini mümkün olduğunca açık ve geniş bir biçimde paylaşabilmesi adına tutkulu bir ilgi duymasını gerektiren, bizim için yeterince anlaşılabilir kelimelerle ifade edilmesi olarak varsayılabilir.

Bu niteliklere sahip olmayanlarla ilgilenmemiz gerekmez.

Felsefenin yeniden doğuşu aynı zamanda *felsefe* kelimesinin orijinal ve gerçek anlamında –bilgiye duyulan sevgi, sadece onu ne kadar az kullandığımızı fark edebilmek için söylemek zorunda kaldığımız sözcük (*Oxford Özlü İngilizce Sözlüğü*)– kullanılması isteği olarak görülebilir. Peki, *akıl* nasıl tanımlanır? Sözlüğün 1995 baskısında "bilgi ve deneyimin, doğru olarak kullanılmasının gücüyle bir araya gelmesi" olarak tanımlanmıştır. Daha önceki bir baskısında ise akıl, "bilginin zekice kullanılması" olarak tanımlanmıştır.

Bu tanımlamalar şaşırtıcı bir biçimde Krishnamurti'nin bahsettiklerinin özüne yaklaşmaktadır; izin verin buna şimdilik onun "*felsefesi*" diyelim. Krishnamurti, bilgi ve deneyi-

min ait olmadıkları yerde değil, ait oldukları yerde ve hayat bizden yenilenmemizi istediğinde uygulanması gerektiğinin önemini tekrar tekrar işaret etmektedir. Bu göründüğü kadar kolay olmayacaktır. Gerek kişisel, gerekse sosyal ya da politik olarak düşünce ve davranışlarımız üzerinde derin etkileri vardır. Bu etkiler ve insan zihninin bilinenler ve bilinmeyenler alanlarında sağlıklı ve ahenk içinde çalışmasının önüne neyin geçtiği, Krishnamurti'nin bıkıp usanmadan irdelediği meselelerdir.

Krishnamurti aynı zamanda, hakikatin doğası üzerine çağlar boyu süren ve bir kısmımız açısından şüphesiz ki tamamen modası geçmiş ve basit, kalanlarımız açısındansa vadesi uzun zaman önce geçmiş bir tartışmayı canlandıran klasik anlamda bir filozoftur. Ancak genel olarak ve Pontius Pilate'nin her daim kuşkucu "Gerçek nedir?" sorusuna karşın, hepimiz insan ilişkilerinde neyin doğru olup olmadığı ya da uluslar arasındaki anlaşmazlıklardan hayatın tüm pratik meselelerine kadar neyin gerçek olup olmadığıyla ilgilenmek durumundayız. Hoşunuza gitsin ya da gitmesin, hakikat kavramı, hayatlarımıza davetsiz de olsa girecek bir yol bulur. Birkaç yıl önce bir ana akım yayınevi, genel olarak okuyucuların en çok hangi temel meseleyle ilgilendiğini ortaya çıkarmak için bir anket yapmış ve liste başı hakikat olmuştur.

Bir kere daha, Birleşik Devletler'de televizyondan yayınlanan O. J. Simpson davasına toplumun gösterdiği olağanüstü ilginin bir kısmının, izleyicilere delilleri kendilerince değerlendirme ve gerçeği ortaya çıkarma şansı vermiş olmasına bağlı olduğu açıktır. En çarpıcı olaylardan biri, iddia makamı bir adli tıp uzmanının döşemeden kan örneği alırken yaşadığı güçlüğü göstermek için video izlettiği sırada meydana gelmiştir. Video bittiğinde, savunma videonun iddia makamının iddialarının tam da aksini –adli tıp uzmanının yetersizliğini– kanıtladığını iddia ederek videonun derhal yeniden gösterilmesinde ısrar etmiştir. Herhangi bir jüriyi şaşırtmaya yeterli olacak bu olayın tüm şüphelerin de ötesinde gözler

önüne serdiği şey, insan algısının can alıcı sorunu olan "gerçeği" ister istemez aynı şekilde göremeyişimizdir. Bazen bu durum önemli olmadığı gibi zenginlik katıcı da olabilir. Bazen de huzursuz edici ve can sıkıcıdır. Başka durumlardaysa insanoğlunun kendi türünden milyonlarcasını yok etmesine öncülük edebilir.

Böylece bu noktada yeniden Krishnamurti'nin hakikat konusunu irdeleyerek felsefenin köklerine döndüğü iddia edilebilir. Her nasılsa Krishnamurti, kendine özgü yöntemlerle günümüzde felsefe, psikoloji, bilim ve din arasında çizilmiş son derece yerleşik akademik sınırları parçalamayı başarmıştır. Krishnamurti; başkalarını, hayatı ve evreni nasıl gördüğümüzle bağıntılı olduğunu farz ettiği herhangi bir eylem alanı içinden herhangi bir meseleyi ele alabilir. Kişi, o meseleye dair taze bir özgürlük duygusu hissetmek adına onun görüşlerini paylaşmak durumunda değildir.*

Krishnamurti her ne kadar kendisi için *filozof* teriminin kullanılmasını çoğu kez reddetse de, *felsefe* kelimesinin "hakikate duyulan sevgi ve kişinin günlük hayatta edindiği bilgelik" şeklindeki gerçek anlamına olan saygısını ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında önsözün başlığında yer alan terim yerindedir. Neden şu an kendisine dair kullanılan filozof tanımlamasını reddetmiştir? Belki ölümünden birkaç yıl önce 1986 yılında yapmış olduğu bir konuşmadan bu konuda bir ipucu elde edebiliriz. Dinleyicisine şöyle bir soru sormuştur: Tüm zamanların ötesindeki nedir ve tüm yaratılışın kökeni ve başlangıç noktasını ne oluşturur? Bazılarımız soruyu faz-

* *Macmillan Felsefe Ansiklopedisi*'nin 1974 baskısında yer alan felsefe üzerine makalenin sonuç kısmına bu konuyla ilgili olarak dikkat çekmek ilginç olacaktır. John Passmore şöyle yazmıştır: "Felsefe içerisinde kimi önemsiz, kimi son derece yaygın muazzam çeşitliliğe sahip araştırma biçimlerine yer vardır. Belli bir sorunu çözmeye çalışan bir filozofun felsefenin sınırları dışında dolaşması da herhangi bir önem arz etmez. Sonuçta asıl olan, hayati öneme sahip konular arasındaki ayrımlar değil, sorunların kendisidir."

lasıyla metafizik bulup ellerinin tersiyle bir kenara itseler de, birçoğumuz bu soruyu dikkat çekici bulabilir. Kendi vereceği cevabın ne olduğunu dinleyiciler ümit içinde beklemişlerse de, o herhangi bir cevap vermemiştir. Onun yerine, bu tür bir sorunun üzerine gidebilme gücüne sahip bir zihnin doğasını tartışmayı tercih etmiştir.

İçinde bulunduğumuz uzmanlar çağında, böylesi bir durum alışık olmadığımız bir şey değildir. Gerçekliğin *doğası* ya da dinlediğimiz bir televizyon tartışması aracılığıyla bilgisayarı andıran zihinlerimizle aldığımız bir felsefe dersinden, birtakım açıklama ve cevaplar elde etmeyi umarız. Beklediğimiz, zihnin niteliğine dair bir nutuk dinlemek değil, özellikle resmi ya da muhtemelen oldukça pahalı bir eğitim almış olmamız halinde, bu türden meselelerin iç yüzünü anlayabilmektir. Sonuçta hayal kırıklığına uğratılmış, hatta hakarete uğramış gibi hissedebiliriz.

Daha az çaba gerektiren çağdaş filozoflar dile dair çözümlemelerini, kuramlarını ve yeni görüşlerini açıklamayı, genelde kendilerine düşen bir rol olarak görmüşlerdir. Öğrencilerine öncelikle bu tür konulara yaklaşma ihtiyacı halindeki bir zihnin varlığını anlamayı önermezler. Ancak bu Krishnamurti'nin tekrar tekrar üzerinde durduğu bir meseledir.* Bu nedenle de kişinin ilk tepkisi, bu duruma karşı küçümseyici ve hatta kibirli bir tutum takınmak şeklinde olabilmektedir. Ancak kita-

* Bu görüş, felsefenin çağdaş ve akademik tanımlamasıyla zıt değildir. *Oxford Felsefe Sözlüğü*'nün 1994 baskısında "felsefe içerisinde, dünyaya yaklaşım tarzımızı belirleyen kavramların kendisinin birer irdeleme konusu haline gelmesi"nden genel bir ilke olarak söz edilmektedir. Ancak devamında "farklı zamanlarda az ya da çok, 'saf ya da başlangıç' halinde bir felsefe üretebilme, bir *a priori* noktasından yola çıkarak diğer entelektüel pratiklere tarafsızca kıymet biçme ve mantıksal değerlendirme ve düzeltmelere konu etme olanağına dair bir iyimserliğin varlığı söz konusu olmuştur. Yirminci yüzyıl sonlarında konunun özü, bu türden tüm olasılıklara düşman haline gelmiş ve entelektüel sorgulamanın herhangi bir alanıyla birlikte ilerleyen felsefi yansımaları görmeyi tercih etmiştir" ibaresine yer verilmiştir.

bın içindekiler kısmını takip eden alıntılara bir kere daha göz atınız. İlki, dinleyicinin Krishnamurti'nin söylediklerini test edebilme ve geçerliliğini sorgulayabilme gücünü ileri sürer, ikincisi hiçbir biçimde hiç kimseye herhangi bir otorite ya da önem yüklememek gerektiğini hatırlatırken, üçüncüsü hayatın hepimiz için nihai öğretici olduğunu belirtir. Üç ifadenin de tek bir seçkin için değil, genel olarak insanoğlunun gerçek ve potansiyel yeteneklerine dair derin bir saygı ifadesi içerdiğine dikkat edilmelidir.

Krishnamurti'nin felsefesine ait bir başka önemli nokta, söylenenlerin "sınanması", "şüphe uyandırması" ve hatta "parçalara ayrılması" gerekliliğidir. Özünde bunun anlamı, günlük hayat deneyimlerimize aksi yönde bize karşı ileri sürdüğü önermelerin sınanmasıdır. Şayet kişi bunu yapmazsa, tartışmaya devam eder ve burada "sözcüklerin külleri" arasında kalırız. Elbette ki böyle bir sınama esnasında birtakım zorluklarla karşılaşılacaktır. İnsanın bir başkasına tapınma eğilimi, siyasi liderleri ve dinsel kurtarıcıları idol haline getirmeye olan yatkınlığı ve birtakım düşüncelere duygusal olarak tutunması ve tabii ki "inanç sahibi olması", en yaygın biçimde karışıklık ve çatışmaların temel nedenini meydana getirir. Diğer psikologlar arasında Erich Fromm; Tanrıyla, ruhani liderlerle ve hatta koşulsuzca sevdiğimiz fakat hiçbir zaman sahip olmadığımız ana–baba figürü haline kolayca getirdiğimiz politik diktatörlerle ikna edici savlarla tartışmaya giren kişi olmuştur. Fromm aynı zamanda bu eğilimde otoriteye karşı mazoistçe bir teslimiyet görmüştür. Bu görüş, Sovyet karşıtı açıklamaları yüzünden on beş yıl Sibirya'da bir çalışma kampında hapsedilmiş bir Rus'un, Stalin öldüğünde bir kapı dikmesine nasıl sarılıp ağladığını BBC radyosunda aktarmasıyla ortaya çıkmıştır. Mahkûmun söylediğine göre bu olay, orada bulunma nedeninin Stalin olduğunu kavramasından birkaç yıl öncesinde meydana gelmiştir.

Bu nedenle bazı insanların gözünde bir Yeryüzü Öğretmeni ya da Mesih olarak yaydığı atmosfer, bu türden bir imgeyi insanların zihninde etkisiz kılmak adına söylediği her şeye rağmen, daima Krishnamurti'nin üzerine yapışmış haldedir.

> Şayet gerçek anlamda dünya ile yüzleşip onun üstesinden gelmeyi başarabildiyseniz, onun tüm felsefi görüşlerden, kitaplardan, öğreti ve öğretmenlerden çok daha muazzam olduğunu görürsünüz.
> Benim bir Yeryüzü Öğretmeni, Mesih ya da bu türden bir şey olmamın hiçbir önemi yoktur. Eğer sizin için bu tip meziyetler önemliyse, anlattıklarımda yatan hakikati kaçırıyorsunuz demektir, zira bir etiketin gölgesinde muhakeme etmektesinizdir ve bu etiket son derece çürüktür. Birileri benim bir Mesih olduğumu, başka birileri ise olmadığımı söyleyecektir. Bu durumda siz kendinizi nerede konumlayacaksınız? Önemli olan söylediklerimin hakikati yansıtıp yansıtmadığının ve günlük hayatta karşılığını bulup bulmadığının anlaşılabilmesidir.
> Konuşmacınız yalnızca kendisi için konuşuyor, başka hiç kimse için değil. Kendini kandırıyor ya da başka türlü göstermeye çalışıyor da olabilir. Bunu bilemezsiniz, o yüzden elinizden geldiğince şüphecilikten uzaklaşmamalı ve sorgulamalısınız.

Bu anlatılanlara rağmen oluşan mistik hava birçokları için varlığını sürdürmüş ve kimileri açısından önem arz eden tek nokta haline gelmiştir. Krishnamurti ve hayatının hiçbir geleneksel ölçüyü temsil etmediği doğrudur. Birçok kişi onun varlığını derin bir yalnızlığın, enerjinin ve yaşama gücünün nakledilişi olarak algılarken, kendini ona yakın hisseden bir kısım insanlar ise ona koşulsuz bir sevgi beslemiştir. Ancak insanlar bu istemsiz meydana gelmiş karizmatik kişiliğe verdikleri tepkileri daha sonra nasıl ele almış ya da yorumlamışlardır? Ne kadarı kendi kendine telkinden ya da özel bul-

dukları birine yakın olma heyecanından ibarettir? Aralarında muhtemelen Krishnamurti'nin aktardıklarının aksi doğrultusunda bir tür kendini ikna hali yaşayanlar da var mıdır? Eğer bir insanı beraberinde getirdiği tüm duygusal parıltıyla birlikte "Yeryüzü Öğretmeni" olarak takdir ediyorsanız, o ışığı kaybetmekten ve sizi durmaksızın bu yönde zorlamaya çalışmasına rağmen ondan şüphe edip sorgulamaktan korkar hale gelebilirsiniz. Hayatının sonlarına doğru Krishnamurti kendilerini ona çok yakın hisseden bu kişilerin genel olarak anlattıklarını anlamadıklarını belirtmiş ve "Daha çok şahsi bir tapınmaya ve birbirine yakın olma haline dönüşüyor" demiştir. Bir insanın, huşu ile baktığı bir başka insanın yakınında bulunmasının ilkinin eleştiri yeteneğine büyük zarar verebileceğine ilişkin çok sayıda kanıt mevcuttur.

Bu açıdan bakıldığında sorun aynı zamanda Krishnamurti ile şahsen hiç tanışmamış ya da onu duymamış kişiler için de geçerlidir. Kendisinin de belirttiği gibi, onun tarzı son derece "vurguludur". Onun "açıkça" sözcüğünü kullanımı, ardından dinleyen kişinin genelde hiç de açık bulmadığı bir önerme içerir. Bu sözcük kullanımı, bilerek kışkırtıcı olabilir ve gönül rahatlığı içindeki dinleyiciyi sarsma amacı güdebilir. Elbette ki birçok amirane ve al–ya da–bırak anlamı çıkarılabilecek ifadelerde de bulunmuştur. Bununla birlikte kesinlik arayışında olan kişinin bu ifadeleri tartışmadan kabullenmesi durumunda zihinsel bir hazımsızlık hali yaşaması da olasıdır. Son örneğin de ortaya koyduğu gibi, içeriğin daima dikkatli bir biçimde sorgulanması gerekmektedir.

"Yeni zihin doğar ve bir patlama yaşanır." Bu tip bir ifade, kuvvetli ve neredeyse tahrik edici bir nitelik ile insana sınırsız ve tatmin edici bir his verme gücüne sahip olabilir ve şöyle bir düşünce öne çıkar: bu duyguyu yaşamak gerçekten harika olurdu. Ancak bu düşünce, ardından gelen sözlerin kişi tarafından üzerinde düşünülmeden es geçilmesine de neden olabilir: "Ancak bu zor ve gayret gerektiren bir iştir. Devamlı bir gözlem yapma hali gerektirir." Bunu yapılması gerekenin

ne kadar yoğun ve dikkat gerektiren bir gözlem olduğunu ve içeriğine dair detayları ifade eden cümleler takip eder (bkz. 12 Mart 1961 tarihli Bombay konuşması).

Başka bir anlatımla Krishnamurti'yi okurken, güzel bir "sonucun" düşlenmesiyle meydana gelen büyülenme fazlasıyla cezbedici olabilir ki bu durum gerçekte Krishnamurti'nin bizi uyardığı, kişinin halihazırdaki sınırlı deneyimlerine dayanan anlık bir yansıma olduğu gerçeğine denk düşmektedir. Ancak bu durum yine de o deneyimin derinliğini nesnel olarak anlamaya çalışma ve öğrenilmesi gerekenler için sürekli gözlem yapma halinden daha kolay kabul edilebilir gelebilir.

Diğer zorluklar; dilin, evrensel olarak önemli kabul ettiğimiz birtakım kavramların doğru ve tam olarak aktarılmasında doğasından kaynaklanan yetersizlikler yüzünden ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlara örnek olarak aklı ve zihnin kendi kendini tetiklemesini gösterebiliriz. Krishnamurti'nin sözcük dağarcığı kısıtlı olmakla birlikte, bu durum hiçbir suretle ilk ya da sonraki okumaların kolay olduğu anlamına gelmemektedir. Kendisinin de söylediği gibi, "Benim sözlüğümü, sözcüklerin ardında yatan anlamları öğrenmelisiniz." Belli bir dereceye kadar bu kısıtlılık; tüm psikolog ve filozofların, zihnimizin işleyiş ya da başarısız olma hallerini karmaşık ve incelikli yollarla açıklamaya çalışırken karşılaştığı zorluğu yansıtmaktadır. Söyleyecek yeni bir sözü olduğunu hisseden bu kişiler, genellikle uydurdukları sözcükler aracılığıyla birtakım yeni kavramlar üretirler. Krishnamurti bunu bilinçli olarak reddetmiş ancak 1930'larda bu soruna bir açıklık getirmek için dili özel bir şekilde kullanmış olabileceğini belirtmiş ve aynı zamanda dinleyicilerini dilin doğasından kaynaklanan kısıtlamalara karşı uyarmıştır.

> Sözcükler, ancak sözcüklerin ardında yatan düşüncenin anlamını doğru olarak aktarabildiklerinde değerlidir.
>
> Sözcüklerle ifade edilemeyen bir şeyi anlatabilmeniz mümkün değildir. Sözcükler, tıpkı bir ressamın kendi

bakışını aktarabilmek için boyasını tuval üzerinde kullanması gibi kullanılmalıdır. Şayet salt resim tekniğine takılmışsanız, ressamın iletmeye çalıştığı anlamı yakalamanız da mümkün olmaz. Tüm konuşmalarımda sözcüklere yeni bir yorum katıyorum. Yalnızca sözcüklerin kendisine takılmışsanız, beni anlamanız sizin için oldukça zor olacaktır. Sözcüklerin ötesine geçmeli, onlara yüklediğim anlamı kavramaya gayret etmeli ve yalnızca kendi geleneksel anlamlarınızı vermekten kaçınmalısınız.
İnsanların çoğunluğu sabit bir düşünme alışkanlığına sahiptir ve ürettikleri her yeni fikri öncelikle bu sabit düşünme alışkanlığıyla düşünceye dönüştürürler. Doğal olarak benim için yeni bir şeyi eski sözcüklerle ifade etmek oldukça güçtür. Ancak eninde sonunda eski sözcükleri kullanmak zorunda olduğumdan yeni bir dil yaratmam mümkün değil ama kullandığım sözcüklere yeni bir yorum katmak benim elimde. Eğer sözcükleri bir tür köprü gibi kullanırsanız, o zaman karşılıklı anlayış halini inşa edebilirsiniz ve sözcükler gerçek değerine kavuşmuş olur. Kendinizi sözcükler arasında boğulmaktan kurtaramazsanız, sözcüklerin de bir değeri kalmaz.

Krishnamurti tekrar tekrar "asıl olanın sözcük olmadığı" noktasını vurgular. Sözcükler kastettikleri anlamın kendisi değildirler. Bu şekilde düşünmek, dış dünyaya ait nesneler açısından kolay olabilir. *Masa* sözcüğü, masanın kendisi değildir ve günlük kullanımda "bir masanın ne olduğu" meselesi bizim için sorun yaratmaz. Ancak psikolojik durumlar ve süreçler açısından durum biraz daha karmaşıktır. Örneğin *sıkıntı* sözcüğünün sözlük anlamını kolayca dile getirebilecek ve onu bir tartışmada tereddüt etmeden kullanabilecek olsak da, bu sözlük anlamını, yalnızca sıkıntı haline dair gerçeğe dayanan deneyimler aracılığıyla elde edilebilecek "sıkıntının ne olduğu" bilgisini ve onun psikolojik olarak içeriğini, ger-

çek anlamda kavrayabilme meselesinden açıkça ayırt etmek gerekir.

Aynı sözcüğün kolayca ve derinliksiz kullanılabildiği gibi –*aşk* örneğinde olduğu gibi– o durumun derinliğine işaret edici biçimde kullanılabildiğini biliyoruz. İletişim meselesine dair Krishnamurti'nin üzerinde durduğu en büyük sorunlardan biri, "iletişim halinde olanların" –diyelim ki karşılıklı konuşan iki insan– tartıştıkları konuya dair derinlemesine aynı ilgi ve özeni gösterip göstermemeleri meselesidir. Şayet ikisi de aynı konu üzerinde derinlemesine yoğunlaşmış ve bunu iletişimin konusu haline getirme isteği taşıyorlarsa, doğru sözcükler kendiliğinden ortaya dökülecektir. Ancak sözcükler bir tarafça salt duygusal anlamları dahilinde kullanılıyor ve diğer tarafça da bu şekilde algılanıyorsa, arada bir engelin ortaya çıkması da kaçınılmazdır. O zaman sözcükler işaret edici olmaktan çıkar, doğal rollerini yitirir ve adeta bir tür sihirbazlık numarasıyla işaret etmeye çalıştıkları şeye dönüşmeye başlarlar. Politik açıdan *ulusal egemenlik* ve *özgürlük* gibi terimler, bu şekilde çarpıtılarak kontrol ve güdümleme amacıyla kullanılan sözcüklere iyi birer örnektir. Ancak sözcükleri bu şekilde kullanan yalnızca politikacılar değildir. Hepimizin –Krishnamurti'nin de iddia ettiği gibi– sözcükleri daha ihtiyatlı kullanmaya ve arkalarında yatan anlamları deşmeye ihtiyacı vardır.

Kitabın "Sözcükler ve Anlamları" adlı ikinci kısmı, Krishnamurti'nin "yeni" anlamlar yüklediğini belirttiği birtakım "eski" sözcük örnekleri içermektedir. Onu ilk defa okuyan okuyucu böyle bir yenilemenin farkına varmadığı takdirde, ifadelerinin çoğu bir tür yapboza dönüşebilir ve açıklığını yitirebilir. Krishnamurti'nin dili alışılmadık biçimde kullanması birkaç farklı pasajda da örneklerle açıklanmıştır.

Krishnamurti'ye göre soruların cevaplanması –ya da daha da iyisi kendimizi önemli sorularla baş başa bırakmamız– ve

problemlerin çözümü içsel ve dışsal olarak yaptığımız gözlemlerin niteliğiyle doğrudan ilintilidir. Basitçe ele alırsak, tıpkı bilim insanlarının atomdan daha küçük parçacıkları gözlemlemek amacıyla kullandıkları cihazların niteliğine dikkat etmeleri gibi, bizler de zihinlerimizin nitelik ve açıklığıyla yakından –ve hiç kesintisiz olarak– ilgilenmek durumundayız. Bu tip bir ilgi, günde yarım saat koşu yapmayı mümkün kılan ilginin zihinsel olarak eşdeğeri değildir. Mümkün olduğunca süreklilik, herhangi bir amaçtan bağımsız olma ve o zihinsel berraklığın elde edilebilmesi adına tutkulu bir açıklık gerektirmektedir.

Böyle bir şey mümkün müdür? Bir amacımız olduğunda, ona ulaşabilmek için sınırsız bir enerji harcayabileceğimizi biliriz. François Mitterand'ın nasıl Fransa Başkanı olduğunu bir zamanlar şöyle açıklamıştır: "Bir başkan olmak insanın yirmi yılını alır. Onun için her şeyinizi ortaya koymak ve çoraplarınızı giydiğiniz andan yatağınıza gittiğiniz ana dek onunla meşgul olmak zorundasınızdır." Öyleyse asıl olan enerjinizi nereye yönlendirdiğinizdir. Mitterand'ın ifadesi Krishnamurti'nin gözlemleriyle –keskin bir biçimde– tezat haldedir. "Görünüşe göre çok az kişi tüm bu yaşam sürecini anlamaya adanmış derin bir tutkuya sahip ve insanlar bunun yerine bütün enerjilerini parçalanmış birtakım eylemlere yönlendirmiş haldeler."

Krishnamurti sıklıkla sadece "kapıyı işaret edebileceğini" belirtmiştir. Şayet bizler gerçekten çok arzularsak, yerimizden kalkmalı ve onu açmalıyız. Aynı zamanda bunu yapmak konusunda kendimizi tamamen özgür hissetmeliyiz. Ya kapı yarı açık ve salınım halindeyse, o zaman ne yapmak gerekir? Ve nasıl olur da Krishnamurti –her zaman yaptığı gibi– herhangi bir sistem, yöntem ya da çalışma şekli önermediğini ve asla kendisini bir otorite olarak görmediğini iddia edebilir?

Bu tip sorulması zorunlu soruları cevaplayabilmenin bir yolu da, meseleyi, etrafımızı çevreleyen dünyaya görsel olarak nasıl baktığımız üzerinden ele almaktır. Bazı günümüz psikolog ve sinirbilimcileri, görsel uyaranların algılanma biçiminin, duyusal bilgiyi en iyi şekilde yorumlama arayışı olarak düşünülebileceğini iddia etmişlerdir ve bu kavramsal bakış açısından bakıldığında algılanan nesne, duyusal veriler tarafından önerilmiş bir varsayımdan ibarettir. Dolayısıyla algıyı bu tip bir veriyi edilgen biçimde bir duyumsama süreci olarak değil, duyusal verilerle en tutarlı olana göre önerilen varsayımların gözlenmesi ve test edilmesi için etkin bir süreç olarak görmüşlerdir.

Bu türden bir gözlem ve varsayım testi, bilimde sonuçlara dair sonradan gelen doğrulamaların, bilimsel doğrunun belirlenmesine temel oluşturduğu yerlerde sürekli olarak kullanılır. Her ne kadar bilimin katılığı ve elde edilen sonuçların benzerlerine ulaşmaya yönelik ilgisi olmasa da, aynı temel yöntem hepimiz tarafından her gün karşılaştığımız durumlarda daha basit olarak kullanılmaktadır. "Tren yerine arabayı kullanmanın, beni iş yerime daha çabuk ulaştırıp ulaştırmayacağına bakacağım." "Fişlerin yerlerini değiştirip lambanın yanıp yanmadığını görelim." "Şimdiden fazla mesai yapmayı teklif edersem temmuzda izne ayrılıp ayrılamayacağımı anlayacağım." "Bana pek de yardımsever davranmayan iş arkadaşıma bir içki ısmarlarsam, belki de ilişkimiz iyiye gidebilir." Bu, günlük hayatımızı çok daha etkin biçimde yaşayabilmek için ihtiyaç duyduğumuz doğal ve temel bir yöntemdir. Dolayısıyla Krishnamurti'ye yaklaşmanın bir başka yolu da, bize her birimiz açısından sınanmaya açık durumdaki insan zihninin çalışma şekline ilişkin hipotezleri sunduğunu kabul etmektir.

Bu noktada bize sunulan, ulusal sınırları ve kültürleri aşan, bilim gibi uygulamada evrensel olmakla birlikte işleyişi çok farklı olan, gündelik hayatımızı nasıl yaşadığımızla ilgili bir şeydir. Bu durum, bilimle yakın bir ilişki içinde gibi

görülse bile, bilimin katkısına başvurma ihtiyacı olarak algılanmamalıdır. İnsanlar kendilerini hangi toplum ya da kültür içinde bulsalar ve hangi baskın dine ve siyasi görüşe sahip olsalar da, her biri gerçekliğe dair varsayım ya da tahminlerini sınamak durumundadırlar. Bu sınama, Krishnamurti'nin en kritik ve önemli olarak gördüğü, bizden onu kullanmamızı ve derinleştirmemizi istediği, tahminlerimizden hangisini keşfedilmek ve sınanmak üzere en önemlisi olarak kabul ettiğimizi sorgulamamızı beklediği doğal bir yetenektir.

Krishnamurti'ye göre insanların kendi içlerinde ve çevrelerinde olup bitenleri gözlemlemeleri sırasında yaşadıkları özel bir sorun mu vardır? Hayatın gerektirdiği açıklık ve nesnelliğin önüne geçen, çatışma ve yanılgılarla çoğunu harcayan bizler değilsek nedir? Bu konuda Krishnamurti'nin bizi sınamaya davet ettiği belli bir sorun mu vardır?

Yaptığı hemen her konuşmada Krishnamurti "gözlemci, gözlenen şeyin kendisidir" tabirini kullanmış ve "gözlemci olmadan gözlem yapmak" üzerine bahsetmiştir. En azından birtakım psikolojik deneyler yapılmadan bunlar ve diğer önermelerin anlaşılması mümkün değilmiş gibi görünmektedir. Önermelerin sınanması, tam olarak anlamlı hale gelebilmeleri için gereklidir ve kitabın *üçüncü* kısmında, Krishnamurti'nin böylesine sınamaların hangi yollarla gerçekleştirilebileceğine dair ipuçları verdiği pasajlar bulunmaktadır. Bu önermeleri burada özetlemeye çalışmak muhtemelen yararlı olacaktır.

Güçlü öfke ya da büyük sevinçler gibi doruk noktasındaki deneyimler sırasında –bunlara birinci evre diyebiliriz– deneyimlediğimiz şeyden kendimizi ayrı tutabilme hissine sahip değiliz.dir. Öfkemi tartmam, gelecekte karşılaşmamak için onu çözümleme yoluna gitmem ya da haklı çıkarmak için çaba sarf etmem. Sevinç anında ise onu yeniden deneyimlememi sağlayacak bir sonraki fırsat hakkında düşün-

mem. Her iki durumda da sahip olduğum hisle *bir* hale gelmişimdir. Ancak deneyimin beni ulaştırdığı doruk noktasından aşağı doru indikçe –bu da ikinci aşamadır– bir *ikilik hali*, bir bölünme ve birbirinden ayrılma meydana gelir. "Bu kadar kızmamalıydım" ya da "Çok ama çok hak etmişti" ve benzeri düşüncelerle bu durum ifade edilir. Yalnızlık gibi hoş olmayan deneyimlerde, kişinin deneyimi yeniden yaşarken dayanıklılık kapasitesini arttırabilmek adına radyoyu açmak, bir içki almak, telefonla birini aramak gibi kaçış taktikleri söz konusu olabilir ve böylece hoşnutsuzluk bastırılmış olur. Dorukta yaşanan bir haz deneyiminin ardından genellikle bir üzerinden geçme ve tekrarına ilişkin bağımlılık hali yaşanır.

Krishnamurti bu noktada yaşanan şeyi –ikinci aşamada– ruhun bir iç çatışma sonucu bölünmesi ve kendisini o an deneyimleyen şeyden ayıran hayali bir gözlemcinin ortaya çıkması olarak görmektedir. Krishnamurti meydana gelen bu çatlağın, kişinin kendi içinde ve başkalarıyla yaşadıklarıyla beraber, uluslar arasında cereyan eden bitmek bilmeyen çatışmaların da kaynağı olduğunu düşünmektedir. Bu durumda ne yapılabilir? "Hiçbir şey" diye cevap verir. Basitçe bu tip ayrıştırıcı düşünce ve imgelerin ortaya çıkması halinde kişinin onlarla baş başa kalması gerektiğini ifade eder. Kaçmak, suçlamak ya da aklanmak ve onlardan kurtulmanın yollarını aramaktan kaçınmanın, ancak "onları bir bebeği saklar gibi" özen, şefkat ve merakla muhafaza etmenin önemine işaret eder. Bu yargılamadan izleme ya da Krishnamurti'nin "seçimsiz farkındalık" bölümünde anlattığı durum, aynı zamanda deneyimlenen şeyi zihnen adlandırmaktan vazgeçmeyi gerektirir, zira bu türden bir adlandırma, o duruma ait geçmiş deneyimlerimizden kaynaklanan, şu anda gerçekleşeni koşullandırıcı büyük bir yükü de beraberinde getirir.

Bu seçimsiz farkındalık ya da "gözlemci olmadan gözlemleme" halinde, tıpkı çamurlu bir suyun eski berrak ve durgun

haline dönmesi gibi, düşünce ve imgeler çökelir. Ancak bu durgunluk enerji vericidir. İçerisinden gerçek anlamın, kaynağın, çalışmaların, deneyimlenen düşünce ve imgelerin iç yüzünü aydınlatan bir sezgi doğar: "Şayet zihin suçlama ve kendini haklı çıkarma olmaksızın kendi sınırlarının farkına varabilir ve eğer kısıtlamalarından bütünüyle haberdar olabilirse, sonrasında o kısıtlamanın içinden özgürlüğün doğduğunu görürsünüz ve o özgürlüğün içinde hakikat kavranır."

Şimdiki yazarınız kısa özetinin, Krishnamurti'nin tüm çalışmalarında varlığını hissettiren, yalnızca kendimizi değil başkalarını ve genel olarak hayatı da nasıl gördüğümüzle ilgili imalar içeren bu oldukça kritik meseleye adil biçimde yaklaştığına dair herhangi bir yanılgı içinde değil. Eğer halen okuyucuyu Krishnamurti'nin bu konu üzerinde durduğu birçok sayfaya geri dönmeye teşvik edebiliyor ve okuyucunun kendi gündelik hayat deneyimiyle test etmesini sağlıyorsa, yazılış amacını gerçekleştirmiş demektir.

Öyle sanıyorum ki burası, Krishnamurti'nin bu türden bir keşfe "kendine özgü ruha sahip, arzulanan bir ciddiyet" gerektiren bir eylem olarak sıklıkla başvurduğuna değinmek için uygun bir yer. Krishnamurti, gözlemci olmaksızın gözlem yapmaya dair şöyle demiştir: "Bu bir başkası tarafından öğretilemez, hiç durmadan yaptığınız kendi gözleminiz aracılığıyla size ulaşır. Eğer suçlamaya ya da haklı çıkarmaya çalışmaz ve yalnızca 'şu anda olanı' gözlemlerseniz, bundan büyük keyif alabilirsiniz." Ardından öğrenmeyi şu şekilde açıklar: "Öğrenmek çok zevklidir. Yeni şeyler görmek harikadır ve bundan kendiniz yeni bir keşif yaratabilirseniz –başkasının görüp sizi haberdar etmesiyle değil, zira o durumda artık ikinci el haline gelmiştir– size muazzam bir enerji verir. Öğrenirken, yeni bir tür böcek keşfetmek gibi bütünüyle yeni olan şeylerle karşılaşmak, oldukça keyif vericidir. Tüm incelikleri ve detaylarıyla birlikte zihnin nasıl çalıştığını keşfetmek ve öğrenmek eğlencelidir."

Krishnamurti yeni bir şey söylüyor mu?

Doğuya ait kaynaklarla ilgilenildiği sürece, Budist Dalai Lama ve *Britannica Ansiklopedisi*'nde yer alan Buda makalesinin yazarı Walpola Rahula gibi otoriteler tarafından Krishnamurti'nin çalışmalarının öneminin açıkça onaylandığı görülür. Venkatesananda gibi Vedanta âlimleri de benzer bir onaylamayı ifade etmişlerdir.

Batının tepkisi ise biraz daha karışık olmuştur. Çalışmaları iki yüzden fazla Amerikan üniversite ve kolejinin müfredatında yer bulmuş, İngiltere, Fransa ve Almanya'da Ph.D. –kapsamlı bir çalışma süresi ve doktora tezini içeren bir tür Felsefe Doktoru– unvanı almıştır. Eğitimsel teori dışında, Maryland Üniversitesi'nden Felsefe Profesörü Raymond Martin tarafından yayına hazırlanan *Benliğin Yanılmaları* adlı kitapta da bahsedildiği üzere, kişisel kimliğinin klasik ve Krishnamurti'nin çalışmalarının çoğuyla örtüşen çağdaş Batı felsefesinin buluşma alanı olduğu açıktır. Bunlarla beraber Martin'in de işaret ettiği gibi, Krishnamurti için Sokratik Sorgu Tekniğini yeniden canlandırdığı söylenebilir. Ayrıca saf İngiliz geleneği içinde Berkeley ve Hume ile F.H. Bradley, Bernard Williams ve Derek Parfit arasında süregelen benlik üzerine tartışma da Krishnamurti ile ilişkilidir.

Ancak her iki ifade ve yaklaşım arasında oldukça köklü farklılıklar bulunur. Krishnamurti her ne kadar çeşitli kitaplar yazmış olsa da, ifade aracı olarak biçimsel yapıdaki kitaplar yerine hayatın sonuca bağlanmamışlığını ortaya çıkaran ve yansıtan, durağan yerine hareketli bir resim sunan sözlü anlatımı tercih etmiştir. Daha da köklü bir fark olarak, tüm otoriteyi terk edebilmek adına dinleyicileriyle kişinin kendine ait deneyimleri, kendisine, başkalarına ve hayatın geneline dair gözlemleri üzerine tartışmıştır. "Öğretiniz yeni bir şey içeriyor mu?" sorusuna kendi verdiği cevap, bu konudaki görüşünü açıklığa kavuşturmaktadır.

Cevapları kendi başınıza bulmanız, benim "evet" ya da "hayır" şeklinde bir iddiada bulunmamdan çok daha önemlidir. Bu sizin sorununuz, benim değil. Benim için tüm bunlar oldukça yenidir çünkü an ve an keşfedilmek durumundadır. Keşfin ardından saklanması da mümkün değildir zira deneyimlendikten sonra hafızanın bir parçası olarak saklanabilecek bir şey değildir. Bunu yapmak eski şarap şişelerinin arasına yenisini koymaya benzer. Kişi yaşadıkça günden güne ortaya çıkarılmalıdır ve onu keşfeden için hâlâ yenidir. Ancak siz, söylenen ile birtakım azizler veya Shankara, Buda ve İsa tarafından söylenmiş olanları daima kıyaslar ve şöyle dersiniz: "Tüm bunlar zamanında söylenmişti, şu an tek yaptığınız, yeni bir biçim kazandırmak ya da modern bir ifade haline getirmekten ibaret." Doğal olarak söylenenler sizin için artık yeni olmaktan çıkmıştır. Yalnızca kıyaslamayı bıraktığınız zaman yeni olarak kalabilir. Böylece zihniniz rahat ve temiz kalır, modern psikoloji ya da birtakım eski cezalandırma yöntemleri ve emirler tarafından tesir altında bırakılmaktan, kontrol edilmekten, mecbur bırakılmaktan kurtulmuş olur ve siz de yeni ya da sonsuza dek sürebilecek bir şeyin var olup olmadığını keşfetme şansını yakalamış olursunuz. Ancak tüm bunlar için tembelliğe değil dinç olmaya ihtiyaç vardır. Kişinin hakikat ya da Tanrı hakkında okudukları ile kendisine söylenmiş olanları kesin olarak tümden kesip atmasını gerektirir.

Akademisyen filozof ve psikologların bu pasaja temel itirazları, önermelerin çok fazla içsel gözlem ve "kişisel" duyarlığa dayanıyor olması noktasında birleşmektedir. Bu tip bir gözlemin ve başkalarına karşı duyulan hislerin ulaşılamaz oluşu, tüm bu alanın doğasından kaynaklı öznelliği ve hiçbir nesnel ya da bilimsel doğrulama sürecine tabi tutulmaya uygun olmama-

sı nedeniyle gözden çıkarılmasına yol açmaktadır. Bu yüzden de meşru bir sorgulama alanı olarak kenarda bırakılmıştır.

Ancak halen daha sonuçta giyotinle idam edilmiş böylesine bir yargılamanın tartışması sürmektedir. Her ne kadar bir öznellik ithamı varsa da, buna dair tartışmalar söz konusudur. Öncelikle ortada sağduyulu görüşe dair bir sorun vardır. Hepimiz için kendimizi ve başkalarını görme biçimimiz ile algılamamızdaki çeşitlilik ve nitelik; hayatlarımızı deneyimleme noktasında son derece önem arz eder. *Onlar özünde, hayatta olmanın ne demek olduğunu belirtirler.* Bunlarla beraber kendimize ait keşiflerimize ve en azından karşılaştığımız bazı durumlara dair gerçeği kavrayabilme yetimize biraz olsun güven duymadıkça, insanoğlunun varlığını sürdürebilmesi oldukça güçtür. Bu doğru üzerinde biraz olsun fikir birliği sağlanmaması halinde insan ilişkilerinin ve toplumun parçalanıp dağılması olasıdır.

Bu durumda şu soru ortaya çıkar: bir insanın kendi deneyimi aracılığıyla hepimizin ihtiyaç duyduğu zihinsel niteliği –diyelim ki açıklık olsun– aydınlatıcı bir ışık yayması ve özünde onu sınırlayanı işaret edebilmesi mümkün müdür? Krishnamurti'nin buna karşı iki yanıtı vardır. İlki, söylediklerinden şüphe edilmesi, sorgulanması ve doğruluğuna karşı meydan okunması; ikincisi ise anlattıklarının pratikte sınanması talebidir. Krishnamurti, meselenin bütününün her birimizin kucağına geri düştüğünü ve ihtiyacımız olan şeyin, şüpheci davranmak ve kendi cevaplarımızı kendi başımıza bulmak olduğunu söyler.

Krishnamurti'nin konuşmalar, tartışmalar ve yazılar biçimindeki edebi mirasının, dört yüz adet ortalama büyüklükte kitap içeriğine denk düştüğü tahmin edilmektedir. Tüm bu materyalden elli ya da üzeri sayıda başlıca kitap derlenmiş ve dünyanın birçok diline çevrilmiştir. Bununla birlikte uzun

süren yaşamı boyunca, daha önce hiç kimsenin denemediği kadar insanla ciddi kişisel tartışmalara girmiş olması muhtemeldir. Bu söyleşilerin birçoğu kaydedilmemiştir.

Tüm bu muazzam üretimin ışığında, onun çalışmalarını tanıtabilecek bilinen bilinmeyen küçük bir metin koleksiyonunu bir araya getirmek cesurca değilse bile oldukça zorludur. Kişi hangi metni seçerse seçsin, bir önsözün asıl vermek istediği fikri geçersiz kılacaktır. Ancak Krishnamurti ilerideki muhtemel derleyiciler ümitsizliğe kapılmadan önce 1980 yılında, istek üzerine çalışmaları hakkında kendisinin de öğretisinin "özü" olarak başvurduğu tek sayfalık özetini yazar.

Elinizdeki kitap bu nedenle adı geçen özetle başlamaktadır ve onu genişlemekte olan bir türün seçilmiş kısımları takip etmektedir. Buraya kadar her şeyin yolunda gittiği düşünülebilir. Bu temiz ve derli toplu bir başlangıç sağlar. Bir şekilde bunu başarırken aynı zamanda vakit kaybetmeden niteliksel bir çağrı yapar.

Nitelik kendisini gösterir çünkü Krishnamurti'nin öğretisine dair herhangi bir uzatılmış çalışma –ya da kendi deyişiyle "her neyse"– kişiyi kesintisiz biçimde açılarak derinleşen, asla durağanlaşmadan daima dinamik kalan bir zihin ile karşı karşıya getirir. Bu doğal yapı, insan varoluşunun yaşamsal ve genişleyen bakış açıları olarak onun yeni ve bilinmeyen hayata dair muazzam vurgularını kısmen takip eder: "Ölüm ve hakikatin bilinmeyen olması gibi, hayat da bilinmeyendir." Bu yüzden de varoluşun her anında yeni bir şeyler vardır. Meydan okumak, keşfetmektir.

Krishnamurti için hayatta yeni, bilinmeyen ve tahmin edilemeyenin –her ne kadar dikkatle işleyen bir aklın ne zaman geçmiş deneyime başvurması gerektiğini bilse de– geçmiş yaşantıya ait deneyimlerin koşullandırmasına maruz kalmamış tam bir dikkat eylemiyle karşılaşması şarttır.

Bu hayat görüşünün yaratıcı öğrenme ve saf yenilik biçimindeki sonuçları, insanoğluna ya da Büyük Piramit'in rahatlatıcı sabitliğine dair bazı çıkarımlar bulmayı uman okuyucuyu hayal kırıklığına uğratacaktır. Burada bulacağı şey, hayatı algılayış tarzımıza, kendimize ve diğerlerine ilişkin, tarafımızdan sınanıp doğruluğu anlaşıldığı takdirde bizimle tartışacağı ve bize hayatın "enginliğine" ait süregelen bir farkındalığa kapısını açacak olan birtakım ifadeler olacaktır. Her ne kadar bu sınanabilir ifadelerde bulunduğu sırada Krishnamurti'nin tarzı tanımsal açıdan dogmatik olmayıp kesin olarak vurgulu kabul edilse bile, ilk defa okuyacak olanları yeniden uyarmamız gerekiyor.

Bahsettiği şeyin yanında kolayca oturamadığı söylenebilen, tanıtıcı metinlerden ibaret bir kitap için başka bir yol daha vardır. Krishnamurti'nin sınanabilir ifadeleri; insan hakkında, diğerleri ve hayatın bütünü hakkında öğrenmek işinden açıkça ayrılamaz haldedir. Bunu gerçekleştirme biçimimiz, basılmış metnin sabit durumda okunması halinden çok daha rastlantısaldır. Hayat üzerimize sürprizler fırlatır, bizim değil kendi hızı ve frekansına bağlı olarak dersler verir. Bir kitabın çekiciliğinin önemli bir kısmını, hızla değişen dünya üzerinde güven verici emirlerle zorlayıcı görünen bir yapıya sahip olması oluşturur. Aynı zamanda bir kitapla birlikteyken onu yerinden almak, bırakmak ya da arzuyla içine dalmak gibi duygularla kontrolün bizde olduğunu hissederiz. Hâkimiyet *bizdedir*. Kitap için evet, fakat hayat açısından çok zor. Bununla birlikte en azından bazı okurlar için Krishnamurti'nin şaşırtıcılığı, kitabı emir alma hissinin dağılmasını sağlayabilir.

Bu kitabın son kısmı, üç basit eyleme ilişkin bir dizi çıkarım içerir: "'Şu Anda Olan' ile Baş Başa Kalmak", "Sorulan Fakat Cevaplanmayan Temel Sorular" ve "Bilmemenin Güzelliği". Bunları aynı zamanda "Eylemden Doğan Eylemsizlik" olarak

değerlendirmek de mümkündür. Emredici değil, örnek teşkil edici olarak değinilmişlerdir. Her üçü de yeni uydurulmuş birer metot ya da teknik olarak değil, doğal insan yetileri olarak görülebilir. Bir noktaya kadar bu yetileri zaten kullanırız ve buna mecburuzdur da. Yas tutma zamanı geldiğinde kaçmak ve bastırmaya çalışmak yerine, insanın acısıyla birlikte kalmanın ve ona sarılmanın sağlıklı ve doğru olduğunu biliriz. "Bilmediğin zamanı bilmenin" önemi, birçoğumuzun okul ya da üniversite öğretmeninden duymuş olduğu bir şeydir. Bir sorunun çözümünü "ertesi güne bıraktıktan" sonra bulmak, hepimizin bir ara başına gelmiştir.

Krishnamurti'nin burada bize önerdiği, bir şekilde çok basit görünebilen, zihnin doğal yeteneklerinin daha geniş ve derin biçimde hayata geçirilmesidir. Oysaki bu onun için yalnızca faydalı bir geliştirme değil, kaçınılmaz ve derin bir ihtiyaç, hayatın bizden talep ettiği bir şeydir. Çatışma ve sıkıntıya neden olan, bu yeteneklerin ihmal edilmesidir ve bu tip durumlar gelişmeden ihmal etmenin nedenlerinin farkına varmak ve onları anlamak zorundayızdır.

Kitabın sonuç sayfalarında, Krishnamurti'nin çalışmalarının tartışılması sırasında sıkça öne çıkan meselelere dair bazı alıntılar yer almaktadır.

Sonuç olarak, kişinin Krishnamurti'nin söylediklerini sınamayı ne kadar ileri götürmeyi istediği, kişinin, Albert Speer'in "kişinin sadece görmeyi istediğini görmesi ve bilmeyi istediğini bilmesi" probleminin yalnızca Üçüncü Reich'ın bakanına ait olmadığını fakat hepimizi içine aldığını hissetmesine bağlıdır. At gözlüğüyle körleşmiş algının tümü, Speer'in problemi kadar katı biçimde insanlık dışı değildir. Ancak birçoğumuz ile diğerleri arasında çatışma ve kargaşa yaşanmaktadır çünkü aynı şeyi, aynı biçimde görmeyiz ya da görmek istemeyiz. Sonuçta ister kişisel ilişkilerde, isterse uluslar arasında olsun, büyük miktarda insan hayatı ve enerjisi acı veren yıkıcı sürtüşmeler sonucu yitip gitmektedir. Son kısımda Krishnamurti'nin ortaya attığı sorunları keşfetmenin

kişinin kendisini, diğerlerini ve genel anlamda hayatı anlamaya meyilli ve bu konuda tutkulu olup olmadığıyla doğrudan ilintili olması, hayatın hepimizden beklediği ve insan olmanın özünü oluşturan şeyi göstermektedir.

Kısım I

ÖĞRETME'NİN ÖZÜ

Aşağıdakiler aksi belirtilmedikçe
Krishnamurti'nin kendi sözleridir.

Dinlemek

Umarım bunu dinleyebilecek kadar sabrınız vardır. İletişim bir şekilde zor bir iştir çünkü sözcüklerin belirli anlamları vardır ve bizler bilinçli olarak onlara dair kesin tanımları kabul eder, duyduklarımızı bu tanımlamalara göre anlamlandırmaya çalışırız. Ancak her bir sözcüğü tanımlamaya başlarsak... Konuyu burada keselim ki iletişim bilinçli bir seviyede kalsın. Bana öyle geliyor ki tartıştıklarımız bilinç seviyesinde anlaşılmıyor ama aynı zamanda –böyle ifade etmeme izin verirseniz– derinlerde bir yerde, tanımlamanın formulasyonundan bağımsız olarak ve bilinçsizce emiliyor. Kişiyi bütün halde varoluşunun derinliğiyle dinlemek, salt yüzeysel açıklamalara teslim olmaktan çok daha önemlidir. Eğer bu şekilde kişiyi varoluşunun bütünüyle dinlemeyi başarabilirsek, bu dinleme tam bir meditasyon eylemidir.

Fazlaca çaba göstermeden ve sözcüklerle boğuşmadan dinlemelisiniz. Kişiyi varoluşunun bütünüyle dinleyebilmek, zihin yalnızca sözcükleri duymadığı fakat bunun ötesine gidebildiği için oldukça zor bir meseledir. Bilinçli bir zihin tarafından gerçekleştirilen salt muhakeme, hakikati keşfedebilmek ya da anlayabilmek için yeterli değildir. Bilinçli bir zihin hiçbir zaman neyin gerçek olduğunu anlayamaz. Onun yapabilecekleri seçmek, yargılamak, tartmak ve karşılaştırmaktan ibarettir. Ancak karşılaştırma, muhakeme ve tanımlama, hakikatin ortaya çıkarılması demek değildir. Bu yüzden din-

lemeyi bilmek çok önemlidir. Bir kitap okurken okuduğunuzu belirli eğilimleriniz, bilginiz ve mizacınız doğrultusunda okur ve dolayısıyla yazarın iletmek istediği içeriği bütünüyle gözden kaçırırsınız; anlayabilmek ve keşfedebilmek için, enine boyuna düşünmek, tartışmak ve çözümlemek isteyen bilincinizin direnci olmaksızın dinleyebilmelisiniz. Enine boyuna düşünme, tartışma ve çözümleme, doğrudan doğruya tanımlama ve üstünkörü bir anlayışın ötesinde daha derin ve temel bir kavrayış gerektiren meselelerle uğraşırken engel teşkil eder. Böyle bir kavrayış, yani hakikatin anlaşılması, kişinin nasıl dinlediğine bağlıdır.

İnsan hiçbir sonuca varmadan, kıyaslama ya da yargılama yapmadan aynı müziği ya da sevdiği bir şeyi dinler gibi dinleyebilir mi? Dinleyebilirse o zaman sadece zihni ve aklıyla değil, tüm kalbi ve ilgisiyle tarafsız ve makul olarak dikkatle anlamaya çalışarak dinliyor demektir.

Bence bir dinleme sanatı var ki o tüm güdülerden bağımsızdır, çünkü dinleme eylemi sırasında güdü dikkati dağıtır. Eğer tüm dikkatinizle dinleyebilirseniz o zaman ne kendi düşüncelerinize ne de söylenenlere karşı –bu sözcükler büyüleneceğiniz anlamına gelmez– bir direnç hissedersiniz. O zaman şiddetle faal, düşünen, direnen değil yalnızca hakikati keşfeden sessiz ve dingin zihniniz vardır.

Bilmiyorum hiç bunu denediniz mi. Konuşmacının ifadelerindeki hakikati sözcükleri dinleyerek anlamaya çalışmayı salt zekâ ya da büyük bir şüphe ile değil kabul anlamına gelmese de derin ve büyük bir ilgiyle dinlemeyi. Sonuçta böyle bir dinleme eylemi, beynin düşünce kalıplarını tümüyle kırmayı sağlayacaktır.

Öğretme'nin Özü

Krishnamurti'nin öğretmesinin özü, 1929'da ifade ettiği "Hakikat yolu olmayan ülkedir," sözünde yer almaktadır.* İnsanoğlu ne herhangi bir teşkilat, öğreti, inanç, rahip ya da ayinle ne de herhangi bir felsefi bilgi ya da psikolojik teknikle ona ulaşabilir. Kişi hakikati ilişkilerin aynasıyla, kendi zihninin içindekileri anlamakla, gözlem yoluyla bulmalı, zihinsel analiz ya da iç gözlemsel tahlil yoluyla aramamalıdır. İnsan kendisine güvenlik çiti vazifesi görecek dini, politik ya da kişisel imgeler yaratmıştır. Bunları sembol, fikir ya da inançlar olarak gösterir. Bu imgelerin yükü, insan'ın düşünüşü, ilişkileri ve günlük hayatı üzerinde hâkimiyet kurar. Onlar insanı insandan ayrı kıldığı için sorunlarımızın asıl sebepleridir. İnsanın hayat algısı, zihninde çoktan sabitlenmiş fikirler tarafından şekillendirilmiştir. Bilincinin özü, varoluşunun bütününü oluşturur. Bu öz, tüm insanlığın ortak noktasıdır. Kişilik ad ve biçim ile gelenek ve çevreden aldığı üst kültürden ibarettir. İnsanın eşsizliği yüzeyselliğinde değil, tüm insanlığın ortak noktası olan bu bilinçten tamamı ile kurtulmasında yatmaktadır.

Özgürlük bir tepki değildir. Özgürlük seçim değildir. İnsanın özgürlüğü seçtiği iddiası yanılgıdan ibarettir. Özgürlük, ceza ya da ödül korkusu olmaksızın emir verilmeden salt gözlem yapabilmektir. Özgürlük sebepsizdir, insan evriminin sonu değil varoluşunun ilk basamağıdır. Kişi özgürlükten

---

* Bu özeti aslen Krishnamurti, 21 Ekim 1980'de Mary Lutyens tarafından yazılıp John Murray tarafından 1983 yılında basılan "Krishnamurti: Kendini Gerçekleştirme Yılları" adlı eser için yazmıştır. Sonraki bir yeniden okumada Krishnamurti burada yer alan birkaç cümleyi eklemiştir.

yoksunluğu fark etmeye gözlem yapmakla başlar. Özgürlük gündelik varoluşumuz ve eylemlerimizin seçimsiz farkındalığında bulunur. Düşünce, zamandır. Düşünce zaman ve geçmişten ayrılması mümkün olmayan deneyim ve bilgiden doğmuştur. Zaman, insanın ruhsal düşmanıdır. Eylemlerimizin temelinde bilgi ve dolayısıyla zaman yer aldığı içindir ki insan daima geçmişin kölesidir. Düşünce her daim kısıtlandığındandır ki bizler sürekli çatışma ve mücadele hali içinde yaşarız. Ruhbilimsel evrim yoktur. İnsan kendi düşüncelerinin hareket halinde olduğunu fark ettiğinde düşünen ile düşünce, gözlemci ile gözlenen ve deneyim edinen ile deneyim arasındaki ayrımı da görecek ve bu ayrımın yanılsama olduğunu fark edecektir. Orada var olan tek şey, geçmişin ya da zamanın gölgelerinden yoksun, sezgiden ibaret, saf gözlem yapma halidir. Bu zamansız sezgi, zihinde kökleri çok derine uzanan bir dönüşümü getirir.

Toplu inkâr, olumlunun esasıdır. Düşüncenin psikolojiye dair getirdiği tüm bu şeylerin inkârı söz konusu olduğunda, sadece merhamet ve akıldan ibaret olan sevgi varlığını korur.

Hakikat Yolu Olmayan Ülkedir

Benim için hakikate giden yol yoktur, hakikat herhangi bir sistem ya da yol aracılığıyla kavranılacak bir şey değildir. Yol, bir amaç ve değişmez bir sonucu içerdiğinden, akıl ve yürek üzerinde yarattığı koşullandırma ister istemez disiplin, kontrol ve elde etme hırsı olarak karşımıza çıkar. Bu disiplin, bu kontrol insanın sırtında bir yük haline gelir. Sizi kendi özgürlüğünüzden çalar ve günlük hayattaki davranışlarınızı programlar.

Hakikat, her eylemde, her düşüncede, saçma ya da geçici bile olsa her duyguda anlaşılması ve keşfedilmesi gereken bir şeydir. Hakikat, karınızın, kocanızın, bahçıvanınızın ya da arkadaşlarınızın sözlerinde ve kendi düşüncelerinizin şu an sarf ettiklerinde bakılması, dinlenilmesi gereken bir şeydir. Düşüncenizdeki temel gerçekliği kavrayabilmek –zira düşünceleriniz yanlış ya da şartlandırılmış olabilir– ya da şartlandırılmış olup olmadığını fark edebilmek, hakikatin kendisidir. Hakikat düşüncelerinizin sınırlandırılmış olduğunun keşfidir. İşte bu buluş zihninizi sınırlamalardan kurtaracaktır.

Eğer hırslı olduğumu fark edersem –sizin tarafınızdan söylenmesi değil ama demek istediğim, kendim keşfedersem– bu keşif hakikattir ve hırsım üzerinde etkisi olacak olan tam da budur. Hakikat size kılavuzluk etmesi için güvenebilmeniz üzere bir araya getirilen, biriktirilen ve saklanan bir şey değildir. Eğer böyle yaparsanız, bu aynı açgözlülüğün ve mülkiyetin sadece farklı bir biçimidir. Zihin için elde etmemek ve saklamamak çok güçtür. Bunu fark ettiğinizde, hakikatin ne kadar sıra dışı bir şey olduğunu da keşfedersiniz.

Gerçek, hakikatin hayat olduğu ve hayatın süreklilik arz etmediğidir. Hayat andan ana, günden güne keşfedilmelidir. Ortaya çıkarılmalıdır. Hayat farz edilemez. Hayatı bildiğinizi farz ediyorsanız, yaşamıyorsunuz demektir. Günde üç öğün yemek, giyinmek, barınmak, sex yapmak, işe gitmek, eğlenmek ve renksiz, birbirinin tekrarı düşünce süreçleriniz hayat değildir.

Hayat keşfedilmesi gereken bir şeydir. Bulduklarınızı kaybetmediğiniz ya da bir kenara bırakmadığınız sürece onu keşfedemezsiniz. Söylediklerimi deneyin. Felsefi görüşlerinizi, dininizi, adetlerinizi, ırksal tabularınızı ve onlardan geriye kalan her şeyi bir kenara bırakın zira bunlar hayatın kendisi değildirler. Eğer bu saydıklarımın kapanına kısıldıysanız hayatı asla anlayamazsınız.

Her şeyi bildiğini farz eden kişi uzun süredir ölü demektir. Ancak "bilmiyorum" diyebilen, keşfetmeye ve anlamaya çalışan, bir son peşinde koşmayan, düşüncelerini başarmak ve olmak üzerinde yoğunlaştırmayan kişi, işte böyle bir kişi yaşamaktadır ve o yaşam hakikatin kendisidir.

Kişisel Görüşten Bağımsız Hakikat Diye Bir Şey Var mıdır?

Soru: Bu günlerde her şeyin göreceli ve kişisel görüşlerden ibaret olduğu, kişisel algıdan bağımsız bir hakikat ya da gerçek diye bir şey olmadığına dair yaygın bir varsayım var. Bu inanca karşı akılcı karşılık ne olabilir?

Krishnamurti: Hepimiz gerçekten bu derece kişisel miyiz? Tek hakikat sadece benim gördüğüm ya da sizin gördüğünüz mü? Elimizdeki tek gerçek sadece sizin fikriniz ya da benimki mi? Soruda da dile getirildiği gibi her şeyi göreceli olarak kabul edelim. Öyleyse iyilik, kötülük ve sevgi de görecelidir. Madem her şey bu kadar göreceli – bu tam anlamıyla hakikat anlamına gelmez– öyleyse kişisel ilişkilerimizdeki etki ve eğilimlerimiz de göreceli olup dilediğimizde, bizi mutlu etmediğinde ya da buna benzer sebeplerle onları sonlandırabileceğimiz anlamına gelir. Bu soruda asıl ima edilen budur.

Öyleyse –ikimiz de irdeliyoruz, lütfen, sorduğum siz değilsiniz– kişisel görüş, inanç ya da algılardan bağımsız hakikat diye bir şey var mıdır? Bu soru eski Yunanlılar, Hindular ve Budistler tarafından sorulmuştur ve doğu kökenli dinler hakkındaki tuhaf gerçeklerden biri şüphenin teşvik edilmesidir. Şüphe etmek ve soru sormak. Batı kökenli dinlerde ise bu durum bastırılmıştır. Şüphe ederseniz, buna doğru yoldan ayrılmak denir. Öyleyse her zaman göreceli olan kişisel görüş, algı ya da deneyimlerden ayrı olarak kişi kendine ait göreceli olmayan kesin bir algısı ya da görüşü olup olmadığını keşfetmelidir.

Öyleyse bunu nasıl yapacaksınız? Eğer kişisel fikir ve algılarımızın göreceli olduğunu ve kesin doğru diye bir şeyin

olmadığını ileri sürersek, o zaman hakikat de göreceli hale gelir. Buna göre davranış, hareket ve hayatı yaşama biçimlerimiz de göreceli, rastlantısal, tam ve bütün olmaktan uzak ve bu yüzden bölük pörçük olacaktır. Ancak bizler salt kişisel düşünce ve algılarımızdan ibaret olmayan hakikat diye bir şeyin var olup olmadığını anlamaya çalışıyoruz.

Eğer bu soru size sorulsaydı, kesin, bütün, görecelikten uzak, şartlara göre değişebilen kişisel görüşlerden bağımsız bir hakikati siz nasıl ortaya çıkarırdınız? Zihniniz, aklınız ve düşünceleriniz onu nasıl bulabilir? Bu gerçekten ilginizi çeker miydi? Zira burada sizden meşakkatli bir araştırma, günlük hayatta uğraşı ve yanlış olanı eleyebilme becerisi isteniyor. İlerleyebilmenin tek yolu budur. Aklımızda hakikate, sevgiye ya da benzerlerine dair romantik bir tasavvur, yanılsama, görüş ya da imge varsa eğer, bunlar ilerlememizin önüne geçebilecek birer engeldir.

Kişi gerçekten bir yanılsamayı anlayabilir mi? Zihin bir yanılsamanın içinde mi yaşar? Yoksa her şeye, insanlara, uluslara, dine ya da tanrıya dair bir yanılsama içinde miyiz? Yanılsamalar nasıl meydana gelir? Kişi nasıl yanılsama içine düşer ve bunun kökeni nedir? Yanılsama sözcüğü ile aslında ne demeye çalışırız? Yanılsama (*illusion*) sözcüğü Latincede "oyun oynamak" anlamına gelen "ludere" kökünden gelir. Öyleyse kök anlamı oyun oynamak, yani gerçekte var olmayan bir şeyle oynamak anlamına gelmektedir. Gerçek ise, ister iyi, ister kötü ya da kayıtsız olsun, şu an olan, meydana gelendir. Kişi gerçekte olan bitenle yüzleşemediğinde ise bundan kaçış yolu bir yanılsamaya sığınmaktır.

Hayır, hemfikir olmanız gerekmiyor, zaten sadece bu durumu anlamaya çalışıyorum ve çalışıyoruz.

Öyleyse kişi gerçekte olanla yüzleşmek konusunda isteksizse, korkuyor ya da kaçınmak istiyorsa, işte bu kaçınma hali bir yanılsamaya, fanteziye ya da "şu anda olandan" uzakta romantik bir ana sığınmasına neden oluyor. Bunu,

yani "şu anda olandan" uzaklaşıp oraya sığınmayı yanılsama sözcüğünün anlamı olarak kabul edebilir miyiz? Lütfen bunu sadece bir olgu olarak görün, hemfikir olmamız önemli değil.

Bir sonraki soru: Gerçeklikten kaçmaktan kaçınabilir miyiz? Öyleyse önce gerçeğin ne olduğunu sorgulamamız gerek. Gerçek, şu anda olmakta olanlar, yanıtlananlar, üretilen fikirler, güncel inanç ve kanaatlerle birlikte bir yanılsamaya meydan vermemek adına onunla yüzleşebilmektir. Araştırmamızda bu kadar ilerledik mi? Zira aksi takdirde daha ileri gitmemiz mümkün olmaz.

"Şu anda olandan" kaçınmak üzerine kurulu yanılsamalar, fikirler ve algılar olduğu takdirde, bunların birbirleriyle bağıntılı olduğu ve görecelik kavramının varlığı düşünülmelidir. "Şu anda olandan", olgudan ve meydana gelen şeyden uzaklaşan bir eylemin varlığı halinde bu durum kaçınılmazdır. "Şu anda olanı" anlamaya çalışırken onu muhakeme eden, kişisel fikir ve algılarınız değil, mevcut gözleminizdir. Kişi, kendi inanç ve şartlarının gözlemini doğrudan etkilemesine izin verirse, gerçekte olana dair gözlem yapamaz. Zira böylesi "şu anda olanı" anlamaktan kaçınma demektir.

Anlayıp anlamadığınızı merak ediyorum. Gözlem yapıyor muyuz? Uzaklaşmıyor ve gerçekten şu an yapıyor, güncel olanı, şimdiki inançlarınızı, bağlılık duygunuzu, rekabetçiliğinizi gözlüyor musunuz? Bu şekilde yapılan gözlem kişisel değildir. Ancak "yapmalıyım", "yapmamalıyım" ya da "bundan daha iyi yapmalıyım" derseniz gözleminiz kişisel ve dolayısıyla göreceli hale gelir. Oysa gerçekten meydana gelen şeye bakabilirsek, o zaman her türlü yanılsamadan tamamıyla kaçınmış oluruz.

Bunu başarabilir miyiz? Sözlü olarak onaylayabilirsiniz ancak bağımlılıklarımızı ve bir insana inancın, idealin ya da birtakım deneyimlerin büyük bir heyecan yaşatıp yaşatmayacağını gerçekten algılayabilir miyiz? O bağımlılığın yanıl-

sama yaratması kaçınılmazdır. Öyleyse bağımlı olduğumuz gerçeğini gözlemlememiz mümkün müdür?

Böylece aynı yöntemle salt hakikat diye bir şeyin olup olmadığını anlamaya çalışacağız, tabii ilgileniyorsanız, zira bu soru sadece şimdiki soru soran tarafından değil yaşamını buna adayan keşişler, filozoflar, adet haline getirmiş olmasa da hayat, gerçeklik ve hakikat ile derinden ilgilenen her dinden insan tarafından sorulmuştur. Bu yüzden kişi hakikatin ne olduğuyla gerçekten ilgileniyorsa, onun çok ama çok derinine inmeye mecburdur.

Her şeyden önce kişi gerçeğin ne olduğunu kavramalıdır. Gerçek nedir? Hissettiğiniz, dokunabildiğiniz, tadabildiğiniz, size acı verebilen ve daha birçok benzerleri. Öyleyse gerçeklik duyudur, bu duyuya karşı verilen tepki ve bir düşünce tarafından fikir olarak verilen cevaptır. Buna göre düşünce, içlerine yerleştirilen idolleri ile dünyanın devasa katedrallerini, tapmakları, camileri ve tüm bu imgeleri muhteşem bir mimari yetenekle yaratarak aslında gerçekliği yaratmıştır. Bizler de dokunabildiğimiz, tadabildiğimiz ve kokusunu alabildiğimiz için bu gerçekliktir deriz.

D: Peki ya halüsinasyonlar? Bunlar beyindeki fizyolojik bir rahatsızlıktan da kaynaklanabilir.

K: Elbette. Halüsinasyonlar, yanılsamalar, kuruntular beyin fiziksel olarak zarar gördüğünde, "şu an olanı" anlamaktan kaçınma ya da gerçeklerden kaçma halinde ortaya çıkabilir. Tüm bu sözcükler yani yanılsama, halüsinasyon ya da kuruntu, bu kategoridedir.

Böylece düşünce tarafından yaratılan tüm bu bilgi ile bilim ve matematik aracılığıyla bilginin elde edilmesi ve benzerleri hep gerçekliktir. Ancak doğa, düşünce tarafından yaratılmamıştır. Şu ağaç, dağlar, nehirler, sular, geyikler, yılanlar düşünce tarafından yaratılmamışlardır, onlar sadece oradadırlar. Bizim ağaçtan ürettiğimiz sandalye ise düşüncenin ürünüdür. Öyleyse düşünce, içinde yaşadığımız

gerçek dünyayı yaratmış olsa da doğa ve evreni onun yaratmadığı açıktır.

O halde sormamız gereken, hakikat gerçeklik midir sorusudur. Kişi içinde üzerinde dünyayı düşüncenin yaratmadığını algılayabilir ancak evreni yaratan düşünce değildir. Kozmologlar ve astrofizikçiler sorularını düşünce aracılığıyla sorar ve belirli sonuç ve kuramları daima düşünce yoluyla doğrulamaya çalışırlar. Ancak düşünce görecelidir ve bu nedenle yarattığı her ne olursa olsun ve her ne işe yararsa yarasın göreceli ve sınırlı kalacaktır.

Lütfen, bu edebiyat değil ve ben de bir edebiyat profesörü değilim tanrıya şükür. Biz sadece soru sormaya meraklı ve hakikatin, tabii öyle bir şey varsa, ne olduğunu anlamaya çalışan iki insanız.

Artık zihin yanılsama içinde değil, bu ilki. Ne bir varsayım, ne bir halüsinasyon ya da kuruntuya sahip, herhangi bir şey yakalamak ya da çoğu insanın yaptığı gibi adına hakikat denebilecek herhangi bir deneyim üretmek de istemiyor. Zihin, şimdi kendi kurallarını koymuş halde. Hiçbir yanılsama, kuruntu, halüsinasyon ya da benzeri bir deneyime neden olabilecek bir kafa karışıklığına geçit vermeyecek bir düzeni var. Öyleyse zihin, yani beyin, yanılsama üretebilecek gücü kaybetmiştir, öyle değil mi? O zaman hakikat nedir? Anlattıklarımızın ışığında gerçeklik ile hakikat arasındaki ilişki nedir ve hangisi düşünce gücüyle yaratılmamıştır? Düşünce üretimi olmayan herhangi bir şey var mıdır? Bu sorularla devam etmemiz mümkün mü?

Bu, şimdi ikimizin zihni. Bu serin günde burada ağaçların altında oturmuşken, zihinlerimiz tüm yanılsama biçimlerinden uzakta mıdır? Aksi halde hakikati bulmamız mümkün olmaz. Peki, bu, zihinlerimizin tüm kafa karışıklıklardan uzakta olduğu anlamına gelir mi? Öyle olduğu için bu eksiksiz düzen vardır. Yoksa nasıl olur da allak bullak olmuş, kargaşa ve telaş içinde bir zihin hakikatin ne olduğunu bulabilir?

İcat etmeyi deneyebilir ama. Hakikat vardır ya da yoktur da diyebilir. Ancak sadece eksiksiz bir düzen duygusuna sahip, yanılsamanın tüm biçimlerinden uzak olan zihin hakikati bulma yolunda ilerleyebilir.

Burada oldukça ilginç bir nokta var sizin de ilginizi çekerse. Astrofizikçiler, bilim insanları hakikati bulmak ve ilerlemek için düşünce gücünü kullanırlar. Etraflarını saran dünyayı ve maddeyi inceler ve daima daha da dışarıya doğru ilerlerler. Ancak siz tersine kendi ruhunuzun derinliklerine inerseniz, "benliğin" ve aynı zamanda düşüncenin de madde gibi olduğunu görür, içeriye doğru yol aldıkça bir gerçekten başka bir gerçeğe ulaşırsınız. Bu sayede maddenin de ötesini keşfetmeye başlarsınız. Bu tamamıyla size kalmıştır.

Anlattığım sabahleyin bir saatte olamayacak kadar ciddi bir meseledir. Kişi bunun için hayattan kopmadan hayatını vermelidir. Hayat, benim için mücadelem, endişem, korkularım, bıkkınlığım, acılarım –takip edebiliyor musunuz?– şanssızlıklarım, tüm pişmanlıklarım, işte tüm bunlar benim hayatımdır. Onları anlamalı, deneyimleyerek aşmalı, fakat onlardan uzaklaşmamalıyım. Eğer bunları aşabilmişseniz, mutlak hakikat diye bir şeye de ulaşabilmişsiniz demektir.

Sadece Sonsuz Gözlem Vardır

Mary Zimbalist: Efendim, sorgulamanın devam etmesi gerektiğini, zira bir bitiş noktası ya da cevaba ulaşılamayacağını ama sorgulayan ruhun daima var olacağını mı söylüyorsunuz?

Krishnamurti: Bu cevaplaması oldukça zor bir soru. Zamandan ve uzaydan bağımsız bir noktaya ulaştığınızda soru sormaya devam eder misiniz? Görüyorsunuz, biz sorgulamadan bahsederken sorgulayan kim oluyor? Başladığımız noktaya dönüyoruz. Sorgulayan, aynı zamanda sorgulanandır, tabii yeterince açıklayabildiysem. Maddeyi bir teleskop ya da türlü deneyler aracılığıyla sorgularken ben sorgulayanım. Ancak o noktada sorgulayan kişi sorguladığından farklıdır. Burası açık. Ancak burada, yani sübjektif ve tinsel alemde, sorgulayan kişi sorguladığı ruhtan farklı olmadığı gibi aynı zamanda onun bir parçasıdır. Eğer burası da yeterince açıksa, sorgulayanın tamamen farklı bir anlam içerdiği de anlaşılmıştır.

MZ: Sorgulanan ya da sorgulayan kişi diye bir şeyin olmadığını, yalnızca sorgulamanın var olduğunu mu demek istiyorsunuz?

K: Hayır, ben sadece sonsuz gözlem vardır demek istemiştim. Gözlem sırasında gözlemci yoktur ancak yalnızca sıra dışı bir canlılık ve enerji vardır çünkü tüm bu psikolojik ve tinsel alemi gözlemektesinizdir. Ve şimdi burada siz bunu yaparken gözlem yapan bir geçmiş yoktur, sadece olduğu gibi gözlem yapma hali vardır. Görüyorsunuz bu, katılan bir varlığın olmadığı, büyük bir dikkat anlamına gelir. Bu dikkat, boşluktan ibaret, muazzam bir enerjinin odaklandığı tam bir

dinginlik ve sükûnet hali olduğu için ben merkezli düşünceden bütünüyle uzaktır. Şimdi insan için bu anlattıklarım mümkün müdür?

İnsanlar bunu korkunç derece zor bulurlar ve siz gelir dersiniz ki, "gel arkadaşım, bunu yap, bunu da, bunu da ve sonunda bunu elde edersin. Ben senin gurun olacak ve sana yol göstereceğim." Sonrasında ben sizi ruhani liderim olarak görür, kaybolur ve yeniden yakalanırım. Azizlerin ve onları onaylayan ruhani hiyerarşinin olduğu her yerde görebileceğiniz süreç hep böyle olmuştur ve böyle devam eder. Çünkü insan kendi ayakları üzerinde durmaktan yoksundur ve ister eşi, mesleği, inancı ya da yaşayabileceği sıra dışı bir deneyim olsun mutlaka güvenebileceği bir şey arar.

Demek istediğim tam bir irade olması gerektiğidir. Bu karmaşık bir şey değil. Bu irade, hiçbir kişisel çıkar söz konusu olmadığında vardır. Zira kişisel çıkar, tam bir irade olmadığında hakikati imkânsız kılacak kadar küçük, önemsiz ve kısıtlıdır. Hakikate hiçbir yol aracılığıyla ulaşılamaz, o, yolu olmayan ülkedir. Hiçbir sistem, yöntem ya da meditasyon biçimiyle ona ulaşmazsınız. O, sadece vardır.

Bilgiye Bağımlı İnsan Hakikate Ulaşamaz

İzin verin bu soruna nihai gerçekliğe uzanan muhtelif yollar üzerinden gidelim. Bir yol yalnızca hakikat olarak bilinen ve bilinmeyen yere gider. Bir şeyi bildiğinizde hakikati kesintiye uğratmış olursunuz zira artık geçmişte kalmış ve bütünüyle durdurulmuştur. Bu nedenle bilinenler ve geçmiş, zamanın ağına takılı kalmıştır. Buna göre artık hakikat ya da gerçek değildirler. Öyleyse bilinene giden yol sizi hakikate götürmez, yol sizi yalnızca bilinene ve bilinmeyene götürür. Köydeki bir eve doğru yola çıkarsınız çünkü evin nerede olduğunu bilirsiniz. Sizi köye ya da eve götürebilecek birçok yol vardır. Ancak gerçeklik, ölçülmesi mümkün olmayan, bilinemeyendir. Eğer ölçebilseydiniz artık bir hakikat olmaktan çıkardı. Kitaplardan, dolayısıyla başkalarının sözlerinden öğrendikleriniz gerçek değil, sadece yinelemedir ve yinelenen şey artık hakikat değildir.

Öyleyse hakikate giden bir yol var mıdır? Nicedir tüm yolların hakikate çıkacağını zannetmişizdir. Gerçekten öyle mi? Cahil ya da kötü niyetli bir insanın yolu da hakikate uzanır mı? O tüm yolları terk etmelidir, değil mi? İşi devlet adına insan öldürmek olan bir kişi, işinden vazgeçmedikçe hakikati bulabilir mi? Öyleyse tüm yolların hakikate çıkmadığı açıktır. Bilgi edinmeye bağımlı hale gelmiş bir kişi hakikate ulaşamaz, çünkü meşguliyeti hakikat değil bilgi üzerinedir. Bölünmeyi kabullenmiş olan kişi hakikati bulabilir mi? Elbette ki hayır, çünkü o bütün olan yerine belirli bir yolu seçmiştir. Eylem halinde olan kişinin hakikate ulaşması mümkün müdür? Tabii ki hayır, çünkü bütün yerine bir kısmı anlamaya çalışmak gibi basit bir sebepten ötürü bütüne ulaşmamız mümkün değildir.

Tüm bunların anlamı bilgi, bölünme ve eylemin ayrı ayrı bizi yıkım, yanılgı ve huzursuzluktan başka hiçbir yere götüremeyeceğidir. Her zaman olan budur. Onu gerçekliğe götüreceğine inandığı için bilgi yararına bilginin peşine düşen kişi, bir bilim insanına dönüşebilir ancak bu zamana dek bilim dünyaya ne katmıştır? Bilimi kötülemeye çalışmıyorum. O da sizin benim gibi biri, bizden farklı olduğu tek yer laboratuvarı. Başka bir deyişle o da sığlığı, korkuları ve milliyetçiliğiyle sizin ve benim gibi biri.

"Akıl hocalarının müritlerine" hakikate giden yolu öğretmeleri de oldukça fantastiktir, öyle değil mi? Çünkü bilgelik akıl hocası ya da mürit aracılığıyla bulunabilecek bir şey değildir. Mutluluk ise kişinin seçilmiş birkaç kişiyle birlikte ayrıcalıklı bir yolda ilerlediği düşüncesinden kurtulmadığı sürece ulaşamayacağı bir şeydir. Bu düşünce bize güvenlik ve çoğalma duygusundan başka bir şey vermez. Ancak yalnızca size ait düşüncenin olgunlaşması uzun zaman alsa bile hakikate giden doğru yoldur. Tüm bunlar insanoğlunu sistematize edilmiş farklı yollara böler, değil mi?

Olgun insan hakikati bulmaya daha yakındır. Asla yalnızca "akıl hocalarının", salt bilginin, bilimin, sadakatin ya da eylemin yoluna gitmez. Kendini herhangi belirli bir yola adayan insan olgunlaşmamıştır ve böyle biri asla başı sonu olmayan, ebedi hakikate ulaşamayacaktır çünkü kendisini adadığı o yol zamana aittir. Zamanın içinden geçerek zamandan bağımsız olan bulunamayacağı gibi ızdırap içinden de mutluluğa ulaşılamaz. Mutluluk aranıyorsa ızdırap bir kenara konmalıdır. Sevdiğiniz zaman o sevginin içinde tartışma ya da çatışmaya yer yoktur. Karanlığın ortasında ışık olmaz, ancak karanlıktan kurtulduğunuzda ışığa kavuşursunuz. Benzer bir şekilde sevgi de ancak sahiplenme, mahkûm etme ve kendini ispat etme kaygısı olmadığında var olur.

Kendisini belirli yollara adayanlarımız, zihinsel, duygusal ve fiziksel olarak yeni ilgi alanları edindiklerinden, olgunlaş-

maları fazlasıyla güçtür. Nasıl olur da son elli ya da altmış yıldır sarıldıklarımızdan kurtuluruz? Tam da kendinizi adadığınız organizasyonun başı, sekreteri ve üyesi siz olmuşken, evinizi terk edip, başlangıçta arayış içindeki halinize benzer bir dilenciye nasıl dönüşürsünüz? Arayış içindeki insan için, sevgi, bağlılık ve bilgi arayışın ta kendisidir. Belirli bir yol ya da eyleme adanmış insan, türlü sistemlerin içinde kalmıştır ve hakikati bulamayacaktır. Parçanın içinden bütüne ulaşamayız. Pencerenin küçücük çatlağından gökyüzünü, o olağanüstü gökyüzünü göremeyiz. Gökyüzünü apaçık görebilen insan, tüm yollardan ve geleneklerden uzak, tam anlamıyla açıktır.

Yöntem Yoktur

Krishnamurti: Burada insan olmak üzerine birtakım meselelerle meşgul olan ve onlar üzerine derinlemesine, şefkatle, iddiasız ya da tartışmasız gitmek isteyen kişiler arasında iletişim sağlamak üzere bir nevi diyalog halindeyiz. Diyalektik yöntem, hakikati fikirler aracılığıyla bulmaya çalışır. Ancak biz diyalektik bir araştırma içinde değiliz. Daha çok sorunlarını paylaşarak çözmeye ve hakikati anlamaya çalışan iki arkadaş gibiyiz.

Görüyorsunuz, korkarım bizim hakikate ulaşmak üzere kullanılabilecek bir yöntem bulmaya çalıştığımız şeklinde bir yanlış anlama var. Biz böyle bir teknik olduğunu reddediyoruz. Lütfen, bu konuda çok açık olalım. Yöntem, bir metodu öğrenmeyi içerir. Elbette bir uzay aracını Mars'a gönderebilmek gibi olağanüstü bir başarı için bir hayli teknoloji, bilgi birikimi ve uzmanlığa ihtiyaç vardır. Ancak hakikatin yolu olmayan bir ülke olması gibi, bu işin de tek bir çizgisel yolu, yöntemi yoktur. Bunun için çalışma, disiplin ve teknik gerekir.

Bu yüzden herhangi bir yöntem, metot ya da sistemden bahsetmiyor ya da önermiyoruz. İnsanlar önceden beri, mekanik bir zihinle sükût halinde sözlü tekrarlar yaptıkları belirli bir yöntem uyguladıklarında, bir şekilde zihinlerinin özgür kalacağını zannediyorlar. Korkarım öyle olmayacak. Söylemeye çalıştığımız, hakikati anlayabilmek için –gerçekten kendiniz için anlamaktan bahsediyorum– gerekli merak, dürtü ve yoğunluğa sahip olmanız gerektiğidir, yoksa nasıl yapılacağının size anlatılması değil. Sonrasında keşfedeceğiniz sadece sizindir ve artık tüm guru, yöntem ya da otorite-

lerden arınmışsınız demektir. Lütfen bu mesele hakkındaki söyleşimiz sırasında bunu aklınızda tutunuz.

(Sonrasında dinleyiciler Krishnamurti'nin özetlediği bir dizi soru sorarlar)

Krishnamurti: Görüyorum ki söyleşimizin anlayış meselesi hakkında ya da söz, sözcük, düşünce ve dinginlik arasındaki ilişki ile bireyin insan ilişkilerinde çizdiği karakterin sorumluluğuna dair konularda ilerlemesini istiyorsunuz. Gelen sorular genel olarak bu yönde. Aynı zamanda hassasiyet ve güdü olmadan yaşayıp yaşayamayacağımız da gelen sorular arasında. Şimdi bu sorulardan hangisini seçmeliyiz ki cevabını düşünerek, gözlem yaparak ve iz sürerek başka hiçbir yöne sapmadan tam olarak verdiğimizde tüm diğer soruları da kapsayabilsin?

Dinleyici: Anlayış.

K: Anlayış, evet. Sanırım doğru olan bu. Ben de onu seçerdim. Anlayış sözcüğüyle ne demek isteriz? Lütfen ağırdan alın, acele etmeyin. Bir şeyi anlamak ne anlama gelir? Sözlü betimlemeler üzerinden mi yoksa duygusal eğilim –sizden hoşlanan bir arkadaşınızın söylediklerinizi anlayabilmesi gibi– aracılığıyla mı gerçekleşir? Yoksa bir şeyin iç yüzünü kavramak adına çok daha karmaşık ve şaşırtıcı bir kavrayıştan mı söz etmeliyiz? Anlayış nasıl meydana gelir? Tanımlama anlamına gelebilecek sözlü iletişim yoluyla mı? İkimiz de İngilizce, Fransızca ya da İtalyanca konuşabilseydik, aramızda sözlü iletişim ve betimleme yoluyla bir anlayış ve kavrayışın varlığından söz edilebilir miydi? Yoksa anlayış yalnızca sözcükler, tanımlamalar aracılığıyla oluşmayan, ancak kelimenin ötesine geçerek, yani sizin ve karşınızdakinin düşüncenin doğası olan sözel yapıdan bağımsız olarak kurduğunuz karşılıklı bir kavrayış mıdır?

Bir araba hakkında konuşurken bu çok basittir. Onu gözlemledim, hareket ettirdim ve artık nasıl çalıştığını biliyorum. Şu dağa tırmanmayı da biliyorum ve anladım. Ancak biz bu-

rada salt sözcüklerle anlamaktan değil, psikolojik açıdan çok daha derinlere inerek, yanında bir nevi kavrayışı da getiren anlayıştan söz ediyoruz. Kavrayış, sonrasında hakikate dönüşebilecek o şeyin, görünmeyen iç yüzüne bakabilmek demektir ve bundan geriye dönüş yoktur. Bir şeyi anladığımda, o görünmeyen yüzü de kavramışımdır ve bu sayede tüm yanlış anlama ve karışıklıklar yerini berraklığa bırakarak kaybolur.

Anlayış aklın, beynin, zihni oluşturan tüm yapının yalnızca sözcükleri dinlemeden, fakat onların ötesine geçerek o çok özel ifadenin derin anlamını görebilmek anlamına gelir, öyle değil mi? O zaman kavrayış oluşur ve şöyle dersiniz: "Bunu anladım. Bunun farkındayım" Öyleyse kavrayış dingin, dinlemeye, sözcüklerin ötesine geçmeye ve hakikate dair gözlem yapmaya istekli bir zihnin bunu yapabileceği anlamına gelir.

Örneğin konuşmacı şöyle bir önermede bulunur: "Acının nihayeti, bilgeliğin başlangıcıdır." İfade bu. Şimdi siz bunu nasıl alırsınız? Lütfen dinleyin. Bu ifadeyi nasıl anlarsınız? Tepkiniz ne olur? Bir çıkarımda bulunur ve adına fikir denebilecek bu çıkarımla söyleneni anlamaya mı çalışırsınız? Yoksa sözcükleri dinler, anlamlandırır ve bu anlamların da ötesine geçerek ifadedeki doğruluk ya da yanlışlığı görmeye mi çalışırsınız? Yalnızca acının sonlandırılması ya da bilgeliğe ulaşmak değil, ifadenin gerçek mi yoksa yalan mı olduğunu görmeye mi çalışırsınız? Gerçeği ya da gerçek olmayanı gözlemleyebilmek için zihniniz dingin olmalı, böylece iç yüzünü ve ilk bakışta görülmeyeni görür ve şöyle dersiniz: "ne kadar da doğru". Aynı şekilde anlamak da, sorunun iç yüzünü kavramak anlamına gelir. Öyle değil mi? Böylece değişmeyen tüm tartışma ve diyalektik yaklaşımların ötesini görebilirsiniz.

Diyelim konuşmacı şöyle dese: "Hakikate giden bir yöntem yoktur, hakikat yolu olmayan ülkedir." Böyle bir önermede bulunuyor, bunlar elli yıl önce söyledikleri. Evet, başlayın. Şimdi siz bunu nasıl anlarsınız? Bu bir diyalog. "Bu

doğru olamaz çünkü herkes farklı teknik, metot ya da sistemlerden bahsediyor ve şimdi bu adam gelmiş hakikate giden herhangi bir yol ya da yöntem yoktur diyor" düşüncesiyle mi ele alırsınız? "O zaman kim haklı, bu adam mı yoksa diğeri mi?" diye sorarsınız, değil mi? Öyleyse siz doğruyu ya da yanlışı bilemediğiniz için bu önermeyi tartışıyor, kıyaslıyor, muhakeme ediyorsunuz demektir, değil mi? On kişi ya da bir milyon kişi "bir yöntem vardır" derken birisi çıkıp "hayır bir yöntem yoktur" diyor. Bu adam da elbette ki tamamıyla yanılıyor olabilir.

Ancak o söylemeye çalıştığını açıklıyor. Yöntem; uygulama, zaman ve mekanik bir süreç içerir. Zihinlerimiz doğaları gereği zaten oldukça mekaniktir ve bu onları daha da mekanikleştirir. Tüm bunlar açıklanmışken siz hala "bin kişinin farklı yöntemleri varmış" diyorsunuz. Bu iki önermeyi tartar ve "Evet ben bu önermeyi bu önermeye tercih ediyorum" mu dersiniz yoksa onun söylediklerini gerçeğin ne olduğunu bilmeseniz de bütün olarak, nesnel, dingin ve sükûnetle kabul mü edersiniz? Sonrasında tam bir ilgi gerektiren dinginlik içinde dinler, fark eder, söylenen şeyi kavrarsınız ve o artık sizindir, benim değil. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu görebilmek ya da yanlışın içindeki doğruyu fark edebilmek meselelerini anlayabildiniz mi, bilemiyorum. Bunun için zihinleriniz son derece açık ve kırılgan olmalı. Birbirimizi anlayabiliyor muyuz, merak ediyorum.

Hakikati İlişkilerinizin Aynasında Bulmalısınız

Krishnamurti: Varsayın ki dün eşim bana bir şeyler dedi, başımın etini yedi, kızdı ya da benimle mutluydu ve beni rahat ettirmek istedi ya da buna benzer birtakım şeyler... Ve düşüncelerim zihnimde ona dair bir imge yarattı. Ben o imgeye göre yaşıyorum ve aynı şekilde eşim de bana dair olanla. Kendime düşüncenin neden bunu yarattığını soruyorum. Lütfen henüz cevap vermeyin, özüne inmek için iki dakika verin. Bu zaman verebilme işini sadece sorun hakkında bir fikriniz yoksa ve acele elden bu budur şu şudur gibi önermeler üretmezseniz yapabilirsiniz. Öyleyse düşüncenin neden bunu yaptığını bulmalıyız. Düşünce bunu yapar çünkü o imgenin içinde kendini güvende hisseder. Ben eşimin imgesinde güvendeyim. Bir dakika, sadece dinleyin. Ülkem –güvenlik, öyle değil mi, içinde bulunduğum grup– güvenlik. Grup, ulus veya dinsel doktrinler – ister İsa ister Hindu tanrıları olsun– aracılığıyla zihnimde yarattığım imgeden bahsediyorum. Düşünce bu imgeleri güvenli bulduğu için yaratır. Bu güvenlik duygusu nevrotik durum ve inançlarda ya da bazı fantastik bir güzelliğe sahip imgelerde bulunabilir ki hepsi temelde aynı sürecin neticesidir. Sonuç olarak düşünce güvenlik duygusu arar ve ister. Neden?

Dinleyici: Bana öyle geliyor ki düşünce kendisini korumak istiyor ve geçici olduğunu bildiği için de güvenlik duygusu arıyor.

K: Evet, lütfen biraz daha devam edin, orada durmayın. Bir şey söylediniz. Onu irdeleyin ve ilerletin. Söylediğiniz şeyden

emin misiniz? Kuramlaştırmanıza gerek yok. Gerçekten yola çıkmadığınız sürece hiçbir şeyin anlamı yoktur.

D: Korunma, güvenlik ve emin olma.

K: Ki ne anlama gelir? Emin olmak, güvende olmak, tüm bunlar tam ve dokunulmaz bir güvenlik duygusu gerektirir. Bir dakika. Neden peki? Neden düşünce bunları ister? Eşimle ilgili olarak, örneğin ben ona sahibim, o benim gibi. Burada büyük bir kesinlik ve güvende olma durumu söz konusu. Ben kendimi onunla tanımlıyorum. O, istediğim her şeyi yerine getiriyor. O da aynı şeyi benim için düşünüyor. Bu durum birbirini karşılıklı ve etkileşimli olarak sömürmekten başka bir şey değil. Böyle çirkin bir kelime kullandığım için üzgünüm ama gerçek bu. Kendime soruyorum, düşünce güvenlik duygusu arıyor ama yarattığımız o imgelerde gerçekten güvenlik var mı? Ben eşimde ya da sevgilimde o güvenliği aradım ve ona dair bir imge yarattım. Orda benim için güvenli bir dünya var. Ama o sadece bir imge. Anlıyor musunuz? Bir sözcük, bir anı, öylesine kırılgan bir şey ama buna rağmen ona tutunuyorum.

D: Efendim, ben zamanın geçtiğinin farkındayım ve sona ereceğinden korkuyorum. Öyleyse yaptığım şey yarattığım bu imgelerde kalıcılığı aramak olabilir.

K: Kalıcılık her şeyde aranabilir. Öyleyse soruyorum, neden düşünce onu arar? Onu bulmaya çalışır? Diyelim ben güvenliği geleneksel bir sembolde, haçta arıyorum. Haç ve onun ardında yatan tüm o yapı, törenler, dogmalar, hepsi ve ben güvenliği onlarda buluyorum. Neden? Mantığımla biliyorum ki –tabii her şeyin farkındaysam– tüm bunlar sadece düşünce üretimi. Ancak buna rağmen düşünce ona tutunmaya devam ediyor. Neden?

D: Koşullanma.

K: Bahsettiklerimiz koşullanmalarımızın parçası mı? Çocukluğumuzdan Rama, Krishna ya da İsa sembollerinden birine inandığımız süre boyunca yaşadığımız koşullanmaların

bir parçası. Neden? Düşünce orada güvenliği bulur ve ben ona ihtiyaç duyduğumda "Tanrım!" derim, ama orada güvenlik yoktur çünkü o sadece düşüncenin bir araya getirdiği fikirlerden ibarettir. Bu şekilde düşüncenin bir imgeye tutunması bu nevrotik durumun tam da özünü oluşturur. Tehlikeli olduğunu biliyorum ama yine de ona tutunmaya devam ediyorum. Bu durumun saçmalığını görebiliyor musunuz?

D: Evet, görebiliyorum.

K: Hayır bekleyin bir dakika, bundaki saçmalığı gerçekten görebiliyor musunuz?

D: Evet, görebiliyorum.

K: O zaman bitmiştir. Artık kafanda imge yaratmıyorsun demektir. Ama bekle. Eğer eşim benim aptal olduğumu söylerse, onu bir imge yaratmaksızın dinleyebilir miyim? Yoksa eski usul, alışkanlıkla, koşullanmayla, imgeye yanıt başka bir imgeyle mi olacak? Takip edebiliyor musunuz? O bana sen bir aptalsın diyecek ama bir imge yaratma söz konusu olmayacak. Bu mümkün mü? Ya da tam tersi bana iltifat ettiğinde ki ikisi de aynı şeydir. Bu konunun üzerine gidelim mi? Eşim bana aptal diyor çünkü muhtemelen hoşuna gitmeyen bir şey söylemiş ya da yapmışımdır. Düşünce koşullanmış olduğundan ani tepki de imge yoluyla olur. Ben aptal değilim. Bir imge mevcut. Şimdi –lütfen düşünün– onu bu ani tepki olmaksızın dinlemeyi başarabilir miyim? Umursamazlıktan bahsetmiyorum elbette. Peki, onu başka bir imge olan "Sevgilim, harikasın." dediğinde dinlemeyi başarabilir miyim? Bana her ikisini de yani hem aptal, hem de harikasın dediğinde, tabii kaydetmeden, dinlemem mümkün müdür? Sorumu anlayabildiniz mi? Bu noktayı biraz olsun anlayabilmek çok önemli. Beynin işleyişi kaydetmek üzerine kuruludur. Öyle değil mi? O sürekli kaydeder. "Aptal" kelimesini derhal kaydetmeye son derece koşullanmıştır. Ne kadar harika biri olduğumu söylediğinde ise "harika" kelimesi kaydedilir. Şimdi, bana aptal ya da harika dediğinde hiçbir kayıt yapmaması

mümkün müdür? Hangisi umursamaz, sert ya da duygusuz anlamına gelmez? Bu noktada, lütfen dinleyin, beynin kaydetmemesinin tek yolu sadece ve sadece onun ne söylediğine odaklanmaktır. Bana ister aptal, ister harika diye seslensin, tüm ilgimi ne söylediğine yoğunlaştırdığımda kayıt söz konusu olmaz.

Lütfen otururken deneyin, hemen şimdi. Eşiniz, erkek arkadaşınız, kız arkadaşınız, hay Allah erkek, kız, adam, kadın derken bundan sıkılmaya başladım! Ölene kadar bu böyle devam edebilir, çok aptalca. Söylemek istediğim imge yaratma olayı bir düşünce sürecidir. Düşünce imgeyi yaratır, öyleyse burada bir çatışma vardır, Hindistan ve Pakistan ya da Rusya ve Amerika gibi. Muazzam bir tehlike söz konusudur çünkü insanlar birbirlerini öldürmektedirler. O zaman soruyorum, bu imge yaratma durdurulabilir mi? Evet, durdurulabilir. Düşünce neden bu imgeleri yaratır? Çünkü bu imgelerde emniyet ve korunma bulur ve evet ne kadar saçma olduğunu bilmesine rağmen bunu yapar. Düşünce akıldışı bir şeye tutunuyorsa nevrotiktir.

İnsanoğlu Güvenlik Çiti Yerine Geçen İmgeler Yaratmıştır

Hep birlikte kurduğumuz ilişkiler meselesine dair cevaplar arıyoruz. İnsanoğlunun ilişkiler kurmadan var olması mümkün değil. Hayat ilişkiler ve eylemlerden ibarettir. Bu ikisi ana meselemizdir. Bizim ötekiyle olan ilişkimiz nasıldır? Karınızla ya da kocanızla olan ilişkiniz nasıl? Budist, Hindu ya da Hıristiyan rahiplerimizle olan ilişkilerimiz nasıldır? İlişki neyi ifade eder?

Yakından baktığımızda ilişkilerimiz, Tanrıya, Budaya, eşlerimize ve eşlerimizin bize dair yarattığı imgeler temeli üzerinde kurulmuştur. Burası gerçek, öyle değil mi? En yakın ilişkilerden biri olan evlilik ilişkisi her gün yeniden kurulur, yani eşlerin birbirlerine ilişkin imgeleri arasındaki ilişkiden bahsediyorum. Buna katılır mısınız?

Bu imgeler günlük temas, seks, rahatsızlık, huzur ve benzerleri üzerinden yaratılır. Eşlerden her birinin kendisine ve diğerine dair bir imgesi olduğu gibi tanrı ve inanç imgeleri de vardır, zira yaratılan imge her ne kadar yanlış, gerçekdışı ya da çılgınca olsa bile insana sığınma duygusu verir. Zihnin yarattığı imgede, güvenlik vardır. Sizin eşiniz ya da eşinizin sizin hakkında yarattığı imge gerçekte olan biteni yansıtmaz çünkü gerçekle yaşamak, bir imgeyle yaşamaktan çok daha zordur.

İlişkilerin imgeler arasında kurulduğunu düşünürsek, ortada bir ilişki de yok demektir. Umarım tüm bunları takip edebiliyorsunuzdur. Bu gerçek. İsa'ya tapınmak bir imgedir. Bu imge yüzyıllar boyu rahipler ve şunu söyleyen tapınanlar tarafından yaratılmıştır: "Huzura, güvenliğe ve bana göz

kulak olacak birine ihtiyacım var çünkü mahvolmuş, güvensiz ve kafası karışık bir haldeyim ve bu imgede kendimi güvende hissediyorum." Bizler imgeye tapınanlar haline geldik; hakikate ya da adil ve erdemli bir yaşama değil, bayrağıyla birlikte ulusal bir yaşama, bilime, devlete ve benzerlerine tapınıyoruz. İmge yaratma ve yarattığı bu imgelere tapınma işi, insanoğlunun en büyük hatalarından biridir. Öyleyse hiçbir şey hakkında imge üretmeden fakat sadece şu anda olup biten gerçeklerle yaşamak mümkün müdür? Birbirimizi anlayabiliyor muyuz?

Zihin, neden imgeler üretir? Hayat bir imge değildir, bir kavgadır maalesef. Hiç bitmeyen bir çatışma halidir. Çatışma bir imge değil, şu an var olan gerçektir. Öyleyse zihnimiz neden imgeler yaratır? Burada konuşmacı bir imge, bir sembol, bir kavram, bir sonuç ve bir ideal anlamına gelmekte. Tüm bunlar benim olmam gereken imgeler ancak ben bu değilim, ama olmak isterdim. Bu imge zaman içinde zihnimizin geleceğe doğru yansıttığı bir imgedir. Bu nedenle gerçek değildir. Gerçeğin ne olduğu, şu anda zihninizde olup bitenlerle ilişkilidir. Bu noktadan yola çıkabilir miyiz?

Zihnin neden bir imge yarattığını soruyoruz. İmgede güvenlik olduğu için mi? Eğer bir karım varsa, ona dair bir imgem de vardır. Burada *"karım"* sözcüğünün kendisi bir imgedir. Ancak karım yaşayan, değişen ve hayati öneme sahip bir varlık. Onu anlayabilmek çok daha fazla ilgi ve muazzam bir enerji gerektirir ancak ona dair bir imgem varsa, o imgeyle yaşamak çok daha kolaydır.

Her şeyden önce sizin kendinize dair bir imgeniz yok mu? Büyük bir insan olduğunuz ya da olmadığınız ya da şu veya bu olup olmadığınız gibi? İmgelerle yaşamak, yanılsamalarla yaşamaktır gerçekle değil. Öyleyse imgeler üretmenin işleyişi nasıldır? Tüm organize, kabul edilmiş ve saygın dinlerin daima bir tür imgesi vardır ve insanlık her zaman din adamlarının yardımıyla bir sembole, bir fikre ya da kavrama ve

benzeri şeylere tapınmıştır. İnsan, bu tapınma halinde huzur, güvence ve emniyet bulur. Ancak imge düşüncenin yansımasıdır ve imge yaratmanın doğasını anlayabilmek için düşünmenin bütünsel sürecini anlamak gerekir. Şimdi bu konuya girebilir miyiz? Benimle gelir misiniz? Güzel!

O zaman düşünmek ne demektir? Bu sizin bütün gün yaptığınız bir şeydir. Şehirleriniz, silahlı kuvvetleriniz hep düşünce üzerine kuruludur. Politikacılarınız, dini liderleriniz, dünyadaki her şey düşünce üzerine kuruludur. Şairler muhteşem dizeler yazabilirler ama düşünce süreci hep devam eder. Öyleyse kişi, bu sorunun derinine inmek istiyorsa ve bu konuda ciddiyse soru sormaya devam etmelidir. Düşünmek nedir? İşte şu an düşünüyorsunuz.

İnsanın özellikle dinsel dünyaya ilişkin alışılageldiği üzere imgeler ürettiğinden, aynı zamanda kendine dair de bir imgesi olduğundan bahsetmiştik ve şimdi soruyoruz, neden zihin, sizin zihniniz imgeler üretir? Her ne kadar yanlış ya da gerçeklikten uzak olsa da o imgelerde güvenliği bulduğu için mi? Görünüşe göre insan güvenliği bir yanılgının içinde aramakta. O yüzden tüm insanlığın ortak noktası olan imge üretmeyi anlayabilmek için kişi düşüncenin ve düşünmenin doğasına girmelidir. Tüm düşüncenin. Doğayı düşünce yaratmamıştır. Kaplanlar, nehirler, harikulade ağaçlar, orman ve dağlar, gölgeler, vadiler, yeryüzünün tüm güzellikleri, bunların hiçbiri insanoğlu tarafından yaratılmamıştır. Ama insan düşünce aracılığıyla yok edici savaş makinelerini ve aynı zamanda olağanüstü tıbbi ve cerrahi ilerleme ile anında iletişim olanakları gibi benzerlerini de yaratmıştır. Düşünce, her zaman bir hayli iyiliğin ve bir hayli fenalığın sorumlusu olmuştur. Bu bir gerçektir. Öyleyse düşünmenin ne olduğunu anlamak konusunda kararlı olan kişi, onun sorunlarımızı azaltma gücüne sahip olup olmadığını sorgulamalıdır. Peki, sizler kendi adınıza düşünmenin ne olduğunu anlamaya kararlı mısınız?

Düşünme, beynimizde bilgi olarak depolanmış hafızanın olaylara verdiği tepkidir. Bilginin kökeni deneyimdir. İnsanoğlu, bazıları doğru, bazıları yanıltıcı veya nevrotik olmak üzere olağanüstü miktarda bilgi biriktirmesini sağlamış binlerce deneyime sahiptir ve siz bir soru sorduğunuzda, hafıza düşünce olarak karşılık verir. Bu bir gerçektir. Birçok bilim insanıyla bu konuyu tartıştık, bazıları katıldı bazıları katılmadı. Ancak siz kendiniz de bunu anlayabilirsiniz, şöyle ki deneyim bilgi olarak hafızada depolanır ve hatırlanan bilgi de düşünceyi yansıtır. Burası açık mı? Bana katılmanız gerekmiyor, lütfen kendiniz gözden geçirin. Kendinize bakın. Eğer deneyiminiz, bilginiz, hafızanız yoksa düşünebilmeniz mümkün değildir. Bu nedenle önce deneyim yoluyla elde edilen bilgileri hafızamızda saklar, ardından hafızanın düşünce şeklinde verdiği tepkilerle sorunlarımızla baş etmeye çalışır ve hayatımızı sürdürürüz.

Ancak bilgi her zaman kısıtlı kalır. Hiçbir şey hakkında tam bir bilgi olamaz. Bu da bir gerçektir. Bu nedenle düşünce her ne kadar bir katedrali, olağanüstü bir heykeli, muazzam bir şiiri ya da destanı yaratacak kadar muhteşem olsa da hep kısıtlı kalacaktır. Bunun nedeni bilgiden doğan düşüncenin daima eksik, daima cehaletin gölgesi altında olmasıdır. Böylece düşünce bu imgeleri, yani eşinizle sizin aranızdaki imgeyi, sahip olduğu teknolojiyle dünyamızı yok eden ulus fikri imgesini ve benzerlerini yaratmıştır.

Şimdi şu soruyu soruyoruz: insanın günlük hayatını tek bir imge olmaksızın yaşaması mümkün müdür? Düşüncenin sizi buradan evinize kadar götürebilmesi için evinizin nerede olduğu, hangi yoldan gidilmesi gerektiği türünden bilgiye sahip olmalısınız. Bu bilgi var olmalı, aksi halde tamamen kaybolabilirsiniz. Bilgi, kişinin bir dili konuşabilmesi için gerekli olduğu gibi bu konuşmacının da İngilizce konuşabilmesi için gereklidir. Ancak daima bir imge yaratmak şart mıdır? Sorumu anlayabildiniz mi? Tek bir imge dahi olmadan –ki bu

hepsi düşüncenin birer yansıması olduğundan daima kısıtlı kalan, kaotik bir yaşam sürdüğünüz anlamına gelmemekle birlikte inanç, ideal ya da kavramların var olmaması demektir– yaşayabilir miyiz? Bu durumda şu soru öne çıkar: eylem nedir? Zira düşünce temeline dayanan eylem her zaman eksiktir. Bu nedenle kişi şu soruyu sormak zorunda kalır: her koşulda doğru kabul edilebilir eylem var mıdır? Bu çok önemli bir meseledir.

Bu İmgelerin Yükü Düşüncelerimiz, İlişkilerimiz ve Günlük Hayatımıza Hükmeder

Krishnamurti: Öncelikle gördüğüm, zihnin tembel olduğu; inanç, fikir ve sonuçlardan ibaret bir tekdüzelik içinde yaşamak istediğidir. Diyelim ki bir kişi hakkında belirli bir fikir geliştirmiş birkaç insanla konuştum. Onlara her ne kadar gerçeklerden, mantıktan ve bunların getirdiği hakikatten bahsetsem de düşüncelerinin doğruluğuna öylesine inanmışlar ki hiçbir şekilde sarsılmıyorlar. Siz hiç hayatınızda insanlarla tanışmadınız mı? İsa vardır, o kadar. Marx haklıdır, o kadar. Küçük Kırmızı Kitap muhteşemdir, o kadar. Zihnimiz bunu neden yapar? Küçük Kırmızı Kitap'ta, Marx'ta ya da İsa'da tam bir güvenlik duygusu –bu aslında daha fazla düşünmeyi gereksiz kıldığından tam bir tembelliktir– bulduğu için mi? Zihin artık öğrenmek istemez çünkü daha çok öğrenmek kafanızdaki imgeyi, yani "nihai olanı" bozmak demektir. Bu yüzden anlıyorum ki beynimiz güvenlik içinde ve gerçeklerden daha önemli bulduğu soyutlanma halinde yaşamayı seviyor. Sizin hakkınızda doğru ya da yanlış, bir fikir geliştirdim ve bu benim için bir sonuç. Şimdi bunu değiştirmek ve "By Jove, ben hatalıyım, siz çok farklıymışsınız" diyebilmek biraz güç ve enerji gerektirir. O haksız çıkmaktansa, sizin haksız çıkmanızı tercih eder. Böylece beyin der ki "Güvende hissetmek istiyorum ve benim güvenliğim sınırları çoktan çizilmiş bir inanca ve karara bağlı. Onlara zarar verme!" Öyle değil mi? Yani zihin artık bir inanca sahip olduğundan ve onun sayesinde güvende olduğunu zannettiğinden tembelleşir ve rahatsız edilmek istemez. Zihninize dikkat edin, benimkine değil. Ben tüm bu karmaşadan uzak duruyorum.

Dinleyici: Bana öyle geliyor ki insan bir şey hakkında gözlem yaptığında, diyelim ki tüm ihtişamıyla bir dağ, bir izlenim ediniyor. Bize böyle bir izlenimin ne olduğunu açıklayabilir misiniz? Mutlaka bir imgesi olması gerekmez, öyle değil mi?

K: Elbette, bir izlenim. Bir dağ hakkında bir izlenime sahibim ya da sizin hakkınızda. Sizi tanımıyorum ama bir izlenimim, belirsiz de olsa bir duygum var. Beni etkilediniz ve olumlu ya da olumsuz bir iz bıraktınız. Sizinle bir dahaki görüşmemizde bu izlenim daha da güçlendi ve " bu hoş bir delikanlı" dedim ya da tersini söyledim. Üçüncü görüşmemizde ise artık imgeniz bende yerleşmiştir. Bakın lütfen, beyin nasıl da güvenli bulduğu kendini tecrit halini, ne kadar rahatsız edici olursa olsun, sahip olduğu tek güvenlik olduğu için tercih ediyor.

Evet, beynin güvenliğe ihtiyacı var ve bu nedenle imge en önemli mesele haline geliyor. Ölümden sonra yaşamın olduğu ya da olmadığı şeklinde bana büyük bir rahatlık veren bir sonuca vardım ve böylece bu konuya daha fazla kafa yormama gerek kalmadı. Bu bakış açısıyla yaşamak, nevrotik, gerçek ya da yanılsama olması fark etmeksizin bana muazzam bir güvenlik duygusu veriyor. Böylece fark ettim ki sizinle ya da herhangi bir şeyle ilgili bir imge beyni rahatlatıyor ve ona yapışıp kalıyor. Bu hepinizde var olan bir durum.

D: Eğer gerçekten güvende olmak diye bir şey olsa bile onu bulmamamız mı gerekir? Yoksa bu başka bir kavramı mı işaret eder?

K: Ben de ona geliyordum. Daha önce belirttiğim gibi beynimizin güvenlik duygusuna ihtiyacı vardır, aksi halde düzgün işlemesi mümkün olmaz. Aynı bir çocuk gibi, tam anlamıyla güvende hissettiğinde mutlu olur ve daha çabuk öğrenir. Ancak aile dağıldığında, anne ve baba arasında atışmalar baş gösterdiğinde zavallı çocuk kendini kaybolmuş ve kızgın hisseder, saldırganlaşır ve vurup insan öldürmeye başlar. Tüm bunları görmüşsünüzdür. Öyleyse herhangi bir

imgede herhangi bir güvenlik görebiliyor musunuz? İrdelemekten kaçınmayın, cesur olun. İyi ya da kötü bir imgeden söz etmiyoruz. İçinde kendinizi emniyette hissettiğiniz imgeleriniz ya da neticeleriniz var, öyle değil mi?

D: Geçici bir emniyet. Örneğin sevdiğinizden ayrı kaldığınızda ona dair geçici bir güven imgeniz vardır.

K: Evet, sevgiliden ayrı kalındığında size o geçici güven duygusunu veren imge. Amerika'da yaşayan birini seviyorsanız ve siz burada ondan ayrı kalmış hissediyorsanız, o kişi hakkındaki imgeniz sizi geçici olarak avutabilir. Ancak Amerika'daki sevdiğim bu arada başka bir kızın peşinden koşuyor da olabilir!

D: Efendim, bilimin bütünü imgeler temeline dayanır ve bu doğaldır.

K: Haydi biraz basite indirgeyelim çünkü yeterince karmaşık bir konu. Beyninizin, düşüncelerinizin ve duygularınızın, size yapışık ve bırakamadığınız, edinilmiş bir ilgi odağı yarattığı bir imgeniz var mı? Eğer varsa zihniniz tembelleşmeye başlamış demektir ve kendinize şunu sorarsınız: "İmge üretmekten nasıl kurtulabilirim? Nasıl her an bir imgenin parçası olmayı sonlandırabilir ve her daim özgür, sizi, bir ağacı, her şeyi baştan tanımaya elverişli taze bir zihne kavuşabilirim? " Ben, düşüncenin imge yaratma mekanizmasını gördüm. Peki ya siz? Onu gerçekten gördünüz mü? Gözlemlediniz ve imge yaratma olayının iç yüzünü kavrayabildiniz mi? Şayet kavrayabildiyseniz, artık imge üretmeyeceksiniz demektir zira o kavrayışın kendisi güvenliktir. Anlayabildiniz mi?

D: Sizi imgeden haberdar kılan şey hafızanız mı?

K: Hayır, sizinle ilk tanıştığım andan itibaren size dair hoş ya da nahoş bir izlenim edindim. O izlenim başlarda kumda belli belirsiz ayak izleri gibi çok hafifken, bir sonraki karşılaşmamızda daha belirgin bir hal alır. Üçüncü seferde ise artık eksiksizdir. Gördüğünüz gibi izlenimim, sizinle olan temasımın artmasıyla birlikte daha güçlendi. Ancak size dair bir iz-

lenimim olmasaydı, size her defasında yeniden bakmak, sizi izlemek, dinlemek, yeniden algılamak zorunda kalacaktım ki bu basitçe "Sana dair bir imgem var ve sen busun. Bitti." demekten çok daha zahmetli olacaktı. İmgeye sahip olmak ise beni güvende hissettirecek ve sizinle ilgili başka hiçbir şey öğrenmek istemeyecektim.

Buraya kadar anlayabildiniz –derinlemesine kavrayıp tembelliğiniz ve imgelerinizden kurtulabildiniz– mi? Öyle mi? Eğer değilse neden, hata nerde? Burada sıcak çadırın içinde benimle oturabilmek için para ve enerji harcadınız ve giderken imgeleriniz hâlâ sizinle mi olacak? Öyleyse anlamı nedir? Bugüne dek inandığınız şeylere dair kendinizde akılsızlık ve güvenlik yoksunluğundan başka bir şey bulamayacağınızı bildiğiniz halde neden devam edesiniz? Eğer hisse senetleriniz varsa ve borsada tehlike sezerseniz onları satarsınız değil mi? Daha güvenli şeylere yatırım yaparsınız. Burası bir borsa olmasa da neden aynısını yapmayasınız ki?

D: Efendim, eğer inançlarım ve imgelerimden kurtulursam anladığım kadarıyla geriye bir şey kalmayacak ve ben hiçbir şeye sahip olmamaktan korkuyorum.

K: Anlıyorum, imgelerimi, vardığım sonuçlarımı ve miskinliğimi bırakmak, hiçbir şeyim kalmaması anlamına gelecek ve bundan korkuyorum. O zaman neden bırakasınız? Birisi öyle dedi diye mi? Yoksa onları kavrayışa ve derinlemesine bir anlayışa sahip olduğunuz ve bu nedenle anlayışın tek güvenliğiniz olduğunu görebildiğiniz için mi? Öyleyse korkuya hiç gerek yok. Bir kere beraberinde kavrayışı getiren, bakınabilme ve akıl yoluyla anlayabilme anlamına gelen gözlem yapmanın anahtarına sahip oldunuz mu, işte o akıl sizin asıl güvenliğiniz haline gelir. Ve *siz* sırf tembel olduğunuz için ona sahip olamayabilirsiniz.

Demek ki gözlem yapmak, somutlaştırmaktır. Soyutlanmanın bir parçası olan gözlemci yoktur, sadece gözlem vardır. Gözlemci, soyutlanmış olandan, bir fikirden, bir so-

nuçtan ve bir geçmişten ibarettir. Sizler şu ağaçlara, dağlara, eşinize, çocuklarınıza ve tümüne geçmişin gözlerinden bakmaktasınız ve bu sizin tembelliğinizin parçasıdır. Bunu anlayabilmek, derinlemesine kavrayabilmek ve yanılsamanın soyutlanmadan ibaret olağandışı yapısını fark edebilmek için yapılan gözlem, kendi içinde tam bir güvende olma durumudur. Şimdi anlayabildiniz mi?

Bu yüzden çadırı sabahleyin mutlulukla terk edebilir, tüm imgelerden kurtulabilir ve böylece salt bu kavrayışın ışığıyla baş başa kalabilirsiniz. Öyle değil mi?

Dinleyicilerden biri, dağların ve ağaçların, nehirlerin ve yeşil çayırların, insanoğlundan ve tüm bu insan kitlesinden farklı olduğuna işaret etti. Öyleyse benim kitleyle ilişkim nedir? Gizemleri ve ondan geriye kalanlarıyla birlikte, bu bütünle, bu dolup taşan insanlıkla ilişkim nedir? Onunla ilişkimi çözebilmemin önündeki engel tembelliğim midir? Yoksa aldırmazlığım mı? Ya da o bilindik tabirle anlayabilmek için enerjimi harekete geçirdim mi? Bana bakmayın, siz ne diyorsunuz? Hanımefendi ağaçlar, dağlar, tepeler, çiçekler hakkında konuşmanın kolay olduğunu ama konu bir ya da daha fazla insan ile ilişkilerimize geldiğinde hayatın güçleştiğini söylüyor. Evet, söylediğimiz gibi bu zordur çünkü hiçbir şeyle gerçekte ilişkimiz yoktur, ilişkilerimiz soyuttur. Bu yüzden tekil olan "ben", sonuçlar ve imgeler hepimiz soyut bir alemde yaşarız. Bunun anlamını kavrayabiliyor musunuz? Aslında yaşamıyoruz, yalnızca imgeler ve hiçbir ağırlığımızın olmadığı neticeler içinde var oluyoruz.

D: Bundan nasıl kurtulabiliriz efendim?

K: Size daha önce göstermiştim aslında. Bakın, gelin bunu basitleştirelim. Fiziksel bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunuzu anladığınızda tepki gösterirsiniz, öyle değil mi? Neden? Tehlikeyi fark ettiğinizde ani olarak tepki gösterirsiniz çünkü ister vahşi bir hayvan ya da bir otobüs, ister size vurmak isteyen biri olsun, ani olarak tepki göstermeye şartlanmışsınızdır.

Şartlanma biçiminize göre tepkilerinizi gösterirsiniz. Ancak şu anda da psikolojik, zihinsel ve beyin hücrelerinizde akılsal olarak kuramlar, kavramlar ve formüller içinde yaşamaya koşullandırılmış durumdasınız fakat buradaki tehlikeyi göremiyorsunuz. Vahşi bir hayvandaki tehlikeyi görebildiğiniz gibi buradaki tehlikeyi de görebilseydiniz, hemen savuşturmaya çalışırdınız. O zaman şöyle diyebilirsiniz "tehlikeyi göremediğim için savuşturamıyorum. Onu görebilmem için bana nasıl yardımcı olabilirsiniz?" İşi yapan siz misiniz ben miyim? Tabii ki benim, siz sadece dinliyorsunuz, bir şey yapmıyorsunuz.

"Bana bu imgeleri nasıl yıkabileceğimi anlatın" diyorsunuz. Yani enerjinizi bulmak için kullanmıyorsunuz. Bu tembellik ettiğiniz, sadece cevabın size söylenmesini istediğiniz anlamına gelir. O zaman da "Evet, katılıyorum ya da katılmıyorum, pek kullanışlı bir yol değil" diyebilirsiniz. Böylece oyalanırsınız. Ancak içerdiği gerçeklik payını yani imgelerle yaşamayacağınızı zira yıkıcı ve tehlikeli olduklarını görebildiğiniz için "Bakın, bunu bulmak istiyorum" derseniz bu bambaşka bir meseledir. Gördüğünüz gibi enerji harcamanız ve çaba göstermeniz gerekiyor, bu size başkası tarafından söylenecek bir şey değil. Ben size söyledim ama siz ona kendi canlılığınızı katmış olmadınız.

Demek ki yaşlı, şartlandırılmış, daima geçmişte yaşayan ya da geleceği geçmişin aynasından gören bir zihnin yaşayan bir varlıkla yüzleşebilmesi mümkün değildir çünkü bu kendini katabilmek, hareket halinde olmak ve izlemek anlamına gelir. Bu yüzden zihniniz şöyle der: "Lütfen, ben tembelim, yapamam, imgelerimle yaşamayı tercih ederim, böyle rahatım". Tek istediğiniz budur. Ancak hakikate ulaşabilmek için, akıl tarafından kavrayış yoluyla edinilen haricinde herhangi bir güvenlik beklentisi içinde olmadan, gerçekten yaşamalısınız. Böylece, imgenizi yaptığınız işe yansıtmadığınız için, aynı zamanda birinci sınıf bir teknisyen bile olabilirsiniz ve birbirinizle ilişkileriniz de çok daha iyi olur.

Geçmişin Köleliğinden Özgürlüğe

Öncelikle sormak istediğim, bu konuşmaların ne anlama geldiği. İster konuşmacıyı öğrenmek adına bir otorite yerine koyun ki bu hiçbir zaman ve hiçbir şekilde onun niyeti değil, ister meseleleri dostça tartıştığımızı ve kendimizi içtenlikle ifade etmeye çalıştığımızı farz edin, burada konuşmak örtüyü kaldırma, keşfetme ve ötesine geçebilme fırsatı sunuyor. Konuşmaların amacı da bu zaten, konuşmacının herhangi bir kural, dogma, otorite ya da inancı ortaya koyması değil. Ancak birlikte ya da bir kişiyi dinlemekten ziyade, kendi kendimizi dinlemeyi tercih ediyoruz ve bunu yaparken kullandığımız sözcüklerdeki sonsuz anlam ve derinliği keşfediyoruz. En azından niyetimiz bu.

Tartışmalarımıza salt akıl yoluyla yapılan sözel bir savaş gözüyle bakarsak, korkarım pek değeri olmayacak. Asıl kaygımız, kendimizle dünya arasındaki gizem ve kargaşayı, insanla insan arasındaki sonu gelmeyen savaşları, sadece belirli sosyal ya da ekonomik koşullarla sınırlı kalmadan birlikte yaşayabilmenin farklı yolları olup olmadığını anlayabilmek. İnsan farklı alanlarda tümüyle farklı bir yaşam sürebilir mi? İşte bu sebeple bir aradayız. Öğrenmek dinlemek demektir, sadece konuşmacıyı değil yanı başımızdaki nehrin sesini de dinlemektir. Biz konuşurken onu da dinleyin, uzakta bağıran çocuğu da, kendi düşüncelerinizi, hislerinizi de dinleyin ki onlarla tamamen aşina olabilesiniz. Aşinalık "anlamaktır" ve anlayabilmek için dinleme "niyetiniz" olmalıdır, elbette yalnızca kendi fikirlerinizi değil çünkü onların ne olduğunu zaten çok iyi biliyorsunuz. Fikirleriniz önyargılarınızdan, keyfiyetinizden ve büyütüldüğünüz koşullardan ibarettir. Kişi aynı zamanda dışarıya

yaydığı etkilere karşı gelen tepkileri de dinlemelidir ve tüm bu dinleme ve anlamaya çalışmanın içinden öğrenme gelir. Tartışmalarımızın bir başka amacı da bu.

Sorunun amacı, meditasyonu gün içinde on dakika, bir saat ya da iki saat gibi süreler boyunca gereksiz düşüncelere dalmadan tüm güne yayabilmemizin mümkün olup olmadığını ve bu meditasyon boyunca ölümün doğası ile yeniden doğuşun ne ifade ettiğini anlayabilmektir.

Sorunun bir diğer amacı da tüm bilinçdışı ya da bilinçli sarsıntı, dürtü ve zorlamalara bir son vermenin mümkün olup olmadığı meselesidir. İzin verirseniz şimdilik kendimizi bu sorularla sınırlayalım. Belki de tartışma, sohbet ve meditasyonlarımıza her şeyin ölümlü olduğu düşüncesini de katabilirsek zihnimizi tazeleyebilir ve aynı zamanda insanoğlunun sahip olduğu zorunlu dürtüleri de anlayabiliriz.

Meditasyon kelimesi epey bir tereddüt ve ihtiyatla kullanılması gereken bir kelimedir, zira batı dünyasında –ki dünyayı batı ve doğu diye ayırmak çok üzücüdür– *meditasyon* kelimesinin oldukça dar bir anlamı vardır. Batı dünyası daha çok *derin düşünce* kelimesine aşinadır. Bence derin düşünce ve meditasyon birbirlerinden farklı kavramlardır. Doğuda meditasyon, kişinin her gün belirli bir yöntemle ve yetkin kişilerce ortaya konmuş kalıplara göre gerçekleştirdiği bir eylemdir. İster eski ya da modern olsun, bu kalıplar ve gösterdikleri yolu takip eden kişi, kendi düşüncelerini anlamayı ve onları kontrol ederek ilerlemeyi öğrenir. Meditasyon kelimesinden genel anlamda anlaşılan budur. Batı dünyası ise bu anlama pek aşina değildir.

Öyleyse izin verin şimdilik Doğu ve Batı'yı bir kenara bırakalım ve nasıl meditasyon yapıldığını değil, uyanık, farkında, yoğun, yara almamış, kendisini her daim kontrol altında tutan baskı ya da bağımlılıktan uzak, özgür ve hiçbir zaman geçmişin gölgesinde yaşamayan bir zihnin niteliklerini anlamaya çalışalım. Üzerinde duracağımız konu bu. Onu başın-

dan itibaren anlamaya başlamamız gerek, çünkü ilk adım daima son adımdan önemlidir. Özgürlük sonda değil, başlangıçta yer alır ve anlaşılması en zor kavramlardan biridir. Özgürlük olmaksızın, sınırları imgeler ve tertiplenmiş hazlardan oluşan, çok çok sınırlı bir alandaki hareket haricinde hareket etmek mümkün değildir.

Amacım kurallar koymak, size neyi yapıp yapamayacağınızı ya da hangi düşünceye katılmanız gerektiğini söylemek değil, düşünme eyleminin ve tepkilerimizin kaynağındaki fikir, prensip ve imgeleri görebilmenizi sağlamak. Bunu anlayamadan bilincimizin, toplumun ve içinde büyütüldüğümüz kültürün halihazırdaki sınırlarının ötesine geçecek özgürlüğe sahip olmamız mümkün değil. Bu yüzden eğer izin verirseniz sizlere iki işi birden yapmanızı, yani dinlerken hem konuşmacıyı hem de kendinizi dinlemenizi önereceğim.

Hepimiz daha engin, daha derin deneyimler isteriz, daha yoğun, daha canlı ve kendini tekrar etmeyen deneyimler. Böylece ilaçlar, meditasyon ve hayal gücü aracılığıyla çok daha duyarlı olmaya çalışarak onları aramaya başlarız. İlaçlar başta insanın olağanüstü duyarlı olmasını sağlayabilir. Tüm organizma abartılı bir şekilde yükselir. Sinirleri ve tüm varlığı günlük yaşamın basit varoluşundan azat olur ve beraberinde muazzam bir yoğunluğa kavuşur. O seviyede bir yoğunlaşma halinde, deneyimleyen ve deneyim ortadan kalkıp geriye sadece nesne kalabilir. Bir çiçeği izlerken izleyen değil sadece çiçek vardır. İlaçların çeşitli biçimleri vücuda, tüm organizmaya ve dolayısıyla beyine olağanüstü bir duyarlılık verir. Bu aşamada eğer bir şairseniz, bir sanatçı ya da başka bir şey, o anki ruh halinizin coşkunluğuyla orantılı bir deneyim yaşayabilirsiniz.

Lütfen, ben hiç ilaç almadım çünkü benim için konuşmacı tarafından uyarılmak dahil olmak üzere, içki, seks, uyuşturucu veya bir ayine katılarak belli bir duygusal gerilim yaşamak

gibi her türden uyarıcı tamamen zararlıdır. Çünkü çok hafif bile olsa uyarıcının her türü, zihni o uyarıcıya bağımlılık üzerinden köreltir. Uyarıcı belirli bir alışkanlık yaratarak zihni duygusuzlaştırır.

Birçoğumuz herhangi bir ilaç kullanmayız ama daha derin ve engin deneyimler arzularız. Bu nedenle meditasyon yaparız. Meditasyon, düşünce kontrolü, öğrenme, kendine has duygusal, psikolojik ve mistik bir hale bürünme, hayal etme ve deneyimlemenin yardımıyla olağanüstü bir duruma ulaşmaya çalışırız. Eğer meditasyonu başka bir şey niyetine kullanırsanız o zaman kendisi bir uyuşturucuya dönüşür. Alışkanlık yaratır ve serbest zihnin inceliğini, hassasiyetini ve niteliğini tahrip eder.

Birçoğumuzun da uygulamaktan hoşlandığı yöntemleri vardır ve Asya'dan Batıya ihraç edilen –nedendir bilmem– sayısız yöntem bulunur. Birçok insan bu yöntemler arasında kaybolur. Mantralar ve bunun gibi şeylerden bahsediyoruz. Latince, Sanskritçe ya da herhangi bir dilde sözcüklerin sürekli tekrar edilmesi zihni sakinleştirmekle birlikte donuklaştırır ve sersemleştirir. Bir Hıristiyan duasını tekrar edip duran dar bir zihin, hâlâ dar bir zihindir. Günde bir milyon kere de tekrar etse hâlâ sığ, ensiz ve sersemlemiş bir zihindir.

Meditasyon bütünüyle farklı bir kavramdır. Onu anlayabilmek için ilaçları bir kenara bırakmalı ve salt durgunluktan ibaret, kendine has bir dinginliğe ulaşma amacıyla yapılan kelime tekrarlarını da içeren tüm yöntemleri reddetmemiz gerekir. Aynı zamanda daha ileri bir deneyim için, kişi arzunun her türünden kurtulmalıdır. Bu oldukça zordur zira çoğumuz çirkinliğe, vahşiliğe, şiddete ve daha fazlasını arzuladığımız hayata dair ümitsizliğe doymuş bir haldeyiz. İster dışarıda bir ayin, ister kendi içsel derinliğimiz aracılığıyla olsun, hepimiz yeni deneyimlerin özlemi içindeyiz. Ancak kişi yalnızca bunların tümünden vazgeçtiğinde gerçek özgürlüğü bulabilir. Vazgeçiş şekli ise çok önemlidir. İnsan bir şeyi çok

aptalca bulduğu için istemekten vazgeçebilir ama içten içe hala ona dair deneyimleri arzulayabilir.

İsa'yı, Buda'yı ya da şu veya bu kişiyi görmek istemeyebilirim, apaçık sersemliktir bu, çünkü bunlar bir insanın geçmiş deneyimlerinin yansımalarından ibarettir. Aklım ve mantığımla bunu reddedebilirim. Ancak içimden kendime özgü, geçmiş tarafından kirletilmemiş olan deneyimi arzularım. Yine de arzuladığım tüm deneyim ve hayaller geçmiş tarafından kirletilmekten kurtulamamıştır.

Geçmişin derinliğini, doruklarını, anlam ve niteliğini anlamak zorundayım ve bunu yaparken hem ben hem de zihnim ölüme doğru yaklaşmakta. Zihin, beynin tüm yapısı ve ilişkileriyle geçmişin kendisi ve sonucudur. Bu yapı ve ilişkiler iki milyon yıldır bir araya gelmektedir ve siz onu elinizin hareketiyle bir tarafa itemezsiniz. Onu, verdiği her tepki ile anlamak zorundasınız. Çoğumuzun içinde anlaşılması zorunlu olan dikkate değer hayvani bir taraf bulunur ve kişi bunu anlayabilmek için öncelikle farkında olmalıdır. Farkındalık, izlemek ve dinlemekle mümkündür, ayıplamak ya da haklı göstermeye çalışmakla değil.

İçsel ve dışsal farkındalık, tıpkı gelgitle birlikte gidip gelen denize tutunmak gibi, zihnin kendisine tutunarak, tepkilerini, yanıtlarını, taleplerini ve zorlanmalarını keşfetmeye başlamaktır. Bu dürtüleri, talepleri ve karşılıkları anlamak, ayıplamamakla mümkündür. Aksi takdirde anlayamazsınız. Bu tıpkı bir çocuğu ayıplamak gibidir zira çocukla başa çıkabilmenin en kestirme yolu onu ayıplamaktır. Ayıplar ve anladığımızı zannederiz ama anlamayız.

Neden ayıplama yolunu tercih ettiğimizi öğrenmek zorundayız. Neden ayıplarsınız? Neden akla uygun hale getirmeye çalışırsınız? Neden haklı çıkmaya çalışırsınız? Ayıplamak, haklı çıkmaya çalışmak ya da ussallaştırmak, gerçeklerden kaçmanın farklı biçimleridir. Gerçek vardır, neyse odur ve oradadır. O halde neden ayıplar, haklılığını ispata ve akla uy-

gun hale getirmeye çalışırım? Bunu yaparken enerjimi de boşa harcamış olurum. Bu yüzden gerçeği anlayabilmek için, zihin ve gerçek arasına hiçbir mesafe koymadan bütünüyle onunla yaşamanız gerekir zira gerçek zihninizin ta kendisidir.

İlaçları ve deneyim yaşama dürtünüzü reddettiniz çünkü bu çirkin ve rezil dünyadan olağanüstü şeylere doğru kaçmak istediğinizde, bu tip deneyimlerin aslında gerçeklerden kaçış biçimine dönüştüğünü anladınız. Zihin ve beyin geçmişin sonucu olduğu için, bilinçdışı geçmiş de bilinçli olan kadar iyi kavranmalıdır. Aylarca ya da yıllarca zaman almadan, kendini analiz etmeden ya da bir psikanaliste gitmek zorunda kalmadan, insan bunu o anda yapabilir. Kişi eğer nasıl bakacağını biliyorsa, bütünü bir bakışta kavraması da mümkündür. Bu nedenle yapmamız gereken, nasıl bakmamız gerektiğini bulmaktır. İnsanın içinde ayıplama ya da kendini haklı çıkarma duyguları varsa bakması mümkün değildir. Burası tam olarak anlaşılmalı. Bir çocuğu anlamaya çalışırken onu ayıplayamazsınız, onu gözlemlemeli, oyun oynarken, ağlarken, gülerken, uyurken hep gözlemlemelisiniz. Onu nasıl gözlemlediğiniz, çocuğun kendisinden daha önemlidir. Burada asıl göz önüne aldığımız, bir gözlem metodu değil. Tek bir bakışla –salt görüşümüz ya da gözlerimiz yerine içsel bir bakışla– bütün yapıyı algılamak ve ondan yana özgür olmak. Meditasyondan kastettiğimiz bundan başka bir şey değildir.

Zihnin bu noktaya gelmesinin nedeni ilaçları, farklı deneyimleri, otoriteyi, yandaşları, kelime tekrarını, denetimi ve tek bir yöne doğru zorla itilmeyi reddetmesidir. Bakmış, incelemiş, derinine inmiş ve gözlemlemiştir, doğru ya da yanlış yargısında bulunmamıştır. Peki, ne olmuştur? Zihin şimdi ilaçlar ve herhangi bir uyarıcı olmadan, doğal olarak uyanık ve algıları açık haldedir. Aşırı derecede duyarlıdır.

Şimdi şu "duyarlı" sözcüğünü tartışalım. Soru sormak ister misiniz? Konuşmacıyı mı dinliyorsunuz yoksa birtakım şeyler söylenirken kendinizi mi?

Dinleyici: Siz konuşurken kendi düşüncelerimi fark edemiyorum.

Krishnamurti: Ne zaman kendinizi fark edersiniz? Çadırın dışındayken kendinizi hiç olduğunuz gibi görebiliyor musunuz? Duruşlarınızı, yapmacık tavırlarınızı, gösterişinizi, kibrinizi, iz bırakma çabalarınızı, yani ne olduğunuzu hiç görebiliyor musunuz?

Burada anlamaya çalıştığımız şey, duyarlılıkla neyi kastettiğimizdir. Vücudun, organizmanın, beynin duyarlılıkları büyük önem taşır. Duyarlılığın özü, kişinin duygu dünyasında dayanıksız, imgesiz, formülsüz, "bu benim sınırımdır" diyerek tepkilerini ona göre belirleyememesi anlamında, manen yaralanmaya müsait olma halidir. Bu yalnızca bir direniştir. Böyle bir zihin, böyle bir içsel savunma, direniş, kabullenme, itaat, otorite yandaşlığı hali, zihni duyarsızlaştırır. Ve korkunun her türü –ki kurtulması en zor olan şeylerden biridir– zihni sağlam fakat donuk ve duyarsız hale getirir. Aynı zamanda şöhreti ararken, dogmatik ve sert olduğunuzda, otoritenin tarafında ve otoriteyi kaba, bayağı ve zulmedici bir şekilde kötüye kullandığınızda da duyarlı olmanız mümkün değildir. Tüm bu saydıklarımızın zihni ve tüm benliği duyarsızlaştıracağı açıktır. Yalnızca duyarlı bir zihin şefkate ve kıskanç, mülkiyetçi ya da baskıcı olmayan bir sevgi duygusuna sahip olabilir. Öyleyse artık daha fazla detaya girmeye gerek kalmadan, duyarlılığın ne olduğunu az çok anlayabildik sanıyorum. Duyarlı olma hali ise, salt akıl yoluyla onaylanmaktan ya da "bütünüyle yaralanabilir olma ve bu sayede bütünüyle duyarlı olma aşamasına nasıl gelebilirim?" sorusunu sormaktan çok başka bir şeydir. Ona birtakım hilelerle ulaşamazsınız. Daha önce tüm o ilaçlar, birtakım deneyimler, tutku, hırs ve kıskançlık hakkında söylediklerimizi anlayabildiyseniz, ona doğal olarak, tatlı bir şekilde, kolayca ve çaba göstermeden ulaşabilirsiniz.

Duyarlılık, sadece özgürlük varsa vardır. Özgürlük, başlı başına özgürlüğü içerir, başka bir şeyden kazanılmaz. Geçmişi anlamış olarak, artık kişinin nasıl tek bir bakış sayesinde tüm yapıdan özgür kalabileceği üzerine düşünüyoruz. Bakmak, gözlem yapmak, anında tüm yapının farkında olmak için duyarlılık gerekir. Kişinin kendine ya da nasıl biri olması gerektiğine dair haz üzerine kurulu herhangi bir imgesi olması halinde duyarlılık reddedilir. Bir biçimde hazzı arayan zihin, acıyı da davet etmektedir.

Duyarlı olan zihin –nörolojik ya da biyolojik anlamda değil tümüyle içsel olarak direnç göstermeden yaralanabilir zihin anlamında– sıra dışı bir güce, canlılığa ve enerjiye sahiptir çünkü hayatla kavga halinde olmadığı gibi onu ne kabul ne de reddeder. İnsan bu fenomeni tümüyle algılayıp içine girebildiğinde, bir bakışı tüm yapıyı yok etmek için yeterlidir. Bütün bu süreç meditasyondur. Kişi meditasyonu anlarken kontrol ve tanımlamayı da anlamalıdır. Düşüncenin kontrolü tüm diğer düşünce biçimlerine karşı direnç göstermek anlamına gelir. Belli bir konu üzerine düşünmek isterken düşünce tıpkı rüzgârda amaçsızca salınan bir yaprak gibi benden uzaklaşabilir. Konsantre olmaya, kontrol etmeye çalışır ve o bir düşünce dışında tümünü kendimden uzaklaştırmak için muazzam bir çaba gösteririm. O bir düşünce, en büyük haz üzerine kuruludur. Konsantre olmak, bir konu üzerine yoğunlaşmak ve diğer her şeyi dışlayıp karanlık bırakmak anlamına gelir. Ancak kişi vücudu, sinirleri, gözleri, kulakları, beyni ve tüm benliğiyle tıpkı bir renge, düşünceye ya da konuşmaya karşı olduğu gibi dikkatin ne olduğunu kavradığında, işte o zaman dikkatin içinde dışlamak anlamına gelmeyen bir konsantrasyon olduğunu da anlar. Dikkatimi verebilir, bakabilir ve bir şey üzerinde diğerlerini dışlamadan da çalışabilirim.

Kişi aynı zamanda tanımlamayı da kavramalıdır. Bir çocuk tüm dikkatini bir oyuncağına verebilir. Oyuncak her şeyden daha büyüleyicidir ve çocuk tümüyle o büyünün içinde

kaybolmuş, haylazlık ya da yaramazlığın tam tersi bir sessizliğe bürünmüş, ağlamaz ya da oraya buraya koşmaz olmuştur. Oyuncak, çocuğun bilincini, gövdesini, her şeyini ele geçirmiş, adeta emmiştir. Aynı zamanda bizler de çocuğun bir fikir, imgelerimiz ya da bize sunulan Buda ya da İsa Peygamber gibi imgeler tarafından ele geçirilmesini isteriz. Zihnin ister bir içki isterse bir el veya bir zihnin ürettiği imge tarafından ele geçirildiği yerde ise duyarlılık ve dolayısıyla sevgi bulunmaz.

Özgür bir bilinç, gerçekte boş bir bilinçtir. Bizler boşluğu yalnızca içinde bir tek nesne olan yer olarak biliriz. Çadırın içindeyken bildiğimiz boşluk, çadırın maddesel sınırı yüzünden algılayabildiğimiz boşlukla sınırlıdır. Bir nesnenin olmadığı yerdeki uzayı ise –tabii ki dünya ve mars arasındakinden bahsetmiyoruz– bilemediğimizden gerçekte boşluğun da ne olduğunu bilmiyoruz. Bütünüyle boş olmayan bir zihin, herhangi bir nesnesi varsa asla özgür olamaz. Kişi tüm arzuların, ilişkilerin, eylemlerin zihindeki nesne, merkez ya da imge aracılığıyla yaratılan boşluk sayesinde oluştuğunu aklıyla kavrayabilir. O boşlukta asla özgürlük var olamaz. Bu bir direğe bağlanmış keçinin yalnızca ipinin uzunluğu kadar uzaklaşabilmesine benzer.

Özgürlüğün doğasını algılayabilmek için, kişi boşluğun ve uzayın doğasını da anlamalıdır ve bu yeniden tümüyle meditasyon aracılığıyla gerçekleşir. Sadece zihin tamamen boşsa, boşluğu ve dolayısıyla uzayı yaratan bir merkez de olmadığı için zihin bütünüyle dingindir. Sonrasında zihin sıra dışı bir durgunluğa kavuşur ve yalnızca nesnenin olmadığı boşlukta var olabilen bu durgunluk içinde tüm enerji hareketsiz bir varoluşa dönüşür.

Enerji artık dağıtılmadığında ve hiçbir hareket meydana gelmediğinde, bir eylem olmalıdır. Kaynayan bir çaydanlık öylece bırakılırsa patlayabilir. Yalnızca zihin bütünüyle durulduğunda –durgunluk anlamında değil tabii ki– muazzam

bir canlılık ve enerjinin neden olduğu bir olay, bir nevi patlama da sayılabilecek bir yaratıcılık meydana gelir. Bir kitap ya da şiir yazmak ya da ünlü olmak yaratı değildir. Dünya kitaplarla dolu. Öyle sanıyorum ki haftada dört bin adet, belki daha fazla kitap üretiliyor. Şekilden bağımsız olarak kendini ifade etmek yaratıdır ve yaratıcılık seviyesine ulaşamamış olan bilinç ölü bir bilinçtir. Kişi, ancak en başından itibaren meditasyonun ne olduğunu anlayabildiyse ona başlamalıdır ve başlangıç kendini bilmedir. Kendini bilme bilgeliğin başlangıcı, acının son bulması yeni hayatın başlangıcıdır.

Düşünce Daima Kısıtlıdır

Düşünce neden bu kadar inatçıdır? Bana hep huzursuz ve tedirgin edici gelmiştir. Ne yaparsanız yapın, her zaman bir maymun kadar hareketlidir ve bu aşırı hareketlilik oldukça yorucudur. Ondan asla kaçamazsınız zira sizi acımasızca takip eder. Bastırmaya çalışsanız da birkaç saniye içinde yeniden ortaya çıkıverir. Asla sessiz ya da hareketsiz kalmaz, daima izler, çözümler ve kendine işkence eder. Uyku ya da uyanıklık fark etmeksizin düşünce devamlı bir telaş içindedir ve öyle görünüyor ki ne dinlenir ne de huzur verir.

Peki, düşünce hiç huzur bulabilir mi? Huzur üzerine düşünebilir ve kendini sakinleştirmeye çalışarak huzurlu olmayı deneyebilir ancak düşüncenin kendisi sessiz kalabilir mi? Huzursuzluk düşüncenin gerçek doğası değil midir? Düşünce bitmeyen meydan okumalara verilen bitmeyen tepkiler değil midir? Meydan okumaların ardı arkası kesilmez çünkü hayatın her anı bir mücadeledir ve artık mücadelenin farkına varılmadığında çöküş, yani ölüm gelir. Sorular ve cevaplar hayatın gerçek yüzüdür. Cevaplarınız yeterli ya da eksik olabilir ve bu eksiklik, yarattığı huzursuzlukla düşünceyi kışkırtır. Meydan okuma, söz değil eylem ister. Sözcüklerle ifade etmek düşünmektir. Sözcükler ve semboller eylemi geciktirir. Fikirler ve anılar da sözcüklerden ibarettir. Semboller ve sözcükler olmadan hafıza olmaz. Hafıza, sözcükler ve düşünceden ibaretse, düşünce meydan okumalara verilecek doğru cevap olabilir mi? Meydan okuma, bir fikir midir? O her zaman yeni ve taze kalırken düşünce ve fikirler de hep yeni kalabilir mi? Düşünce, meydan okumayla karşılaştığında, yeni olan, geçmişin ve eskinin verdiği cevap değildir, öyle değil mi?

Eski yeniyle karşı karşıya geldiğinde, yerinde duramayan düşüncenin durmadan tam ve bütün olanı arayışı yüzünden, buluşmaları kaçınılmaz olarak eksik kalır. Oysa düşünce ya da fikrin tam ya da bütün olması hiç mümkün müdür? Düşünce ve fikirler hafızanın cevaplarıdır ve hafıza daima eksiktir. Deneyim, meydan okumaya karşı verilen, geçmiş ve hafıza tarafından şekillendirilmiş cevaplardır ve bu cevaplar yalnızca şekillendirmeleri daha da güçlendirir. Deneyim özgür kılmaz, inancı ve hafızayı güçlendirir ve meydan okumalara karşı koyan da bu hafızadır. Böylelikle deneyim, asıl şekillendiren haline gelmiştir.

"Öyleyse düşüncenin yeri neresidir?"

Sormak istediğiniz eylemde düşüncenin yerinin ne olduğu mu? Fikrin eyleme ilişkin bir işlevi var mıdır? Fikir, eylemi değiştirmek, kontrol etmek ve biçimlendirmek üzere bir etmene dönüşür ancak kendisi bir eylem değildir. Fikir ve inanç eyleme karşı bir korumadır ve onu kontrol etmek, değiştirmek ve şekillendirmek üzere bir konuma sahiptir. Fikir, eylemin kalıbını oluşturur.

"Kalıpsız bir eylem mümkün müdür?"

Eğer kişi bir sonuç almak istiyorsa hayır, mümkün değildir. Önceden belirlenmiş hedefe yönelik bir hareket, eylem değil inanç ve fikre uyum halidir. Kişi uyum arıyorsa, düşünce ve fikir o amaca uygundur. Düşüncenin işlevi, sözde eylem için bir kalıp yaratmak suretiyle eylemi yok etmektir. Birçoğumuz eylemi yok etmekle ilgilenir ve bu yolda fikir, inanç ve dogmalar onu ortadan kaldırmaya yardımcı olur. Eylem emniyetsizlik, bilinmeyene karşı savunmazsızlık anlamına gelirken düşünce ve inanç bilinen şeyler oldukların-dan bilinmeyenin önünde etkili birer engeldirler. Düşünce bilinmeyene asla nüfuz edemez, onun olduğu yerde kesilmek zorundadır. Bilinmeyenin eylemi, düşüncenin eyleminin ötesindedir ve düşünce yani bunun farkında olma hali, bilinçli ya da bilinçsizce bilinene tutunmaktadır. Bilinenlerin cevabı

bilinmeyene, meydan okuyana karşı daima eksiktir ve bu yetersiz karşılıktan çatışma, düzensizlik ve mutsuzluk doğar. Yalnızca bilinmeyenlerin hesapsız eylemi söz konusu olduğunda bilinenlerin ve fikirlerin eylemi sona erer.

İnsanın Tüm Varoluşu Zihnindekilerden İbarettir

Çok eski zamanlardan beri insan, her şeyiyle tam ve çekişmesiz bir yaşam sürebilme sorununu çözmeye çalışmıştır. Çekişmenin bir nevi eylem kaynağı olduğu doğrudur, bununla birlikte epeyce kötülüğü de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle çekişmesiz bir yaşam sürebilmek için zihin, düşünce ve akıl yürütme şekli ile ahlaki, bedensel ve ruhsal hayatımızı da kapsayan tüm bir bilinç meselesini kişi derinlemesine irdelemelidir. Şu soru sorulmalıdır: düşünceyi meydana getiren eylemdeki bilinç nedir? Tüm sıkıntıları, karmaşıklığı, hafızası ve geleceğe yansımalarıyla, düşünce eylemi hep bilincin alanı içindedir, öyle değil mi? Buradaki bilinç, "ben" anlamındadır. Alışıldık İngilizce kelimeler kullanıyorum, dolayısıyla yeni bir jargon öğrenmenize gerek yok.

Gördüğünüz gibi eğer bilinç kendi parçalarının toplamıysa, o bilincin bütün olmanın ne demek olduğunu fark edebilmesi mümkün değil. Şayet bilincimin temelini oluşturan zihnim parçalara bölünmüşse ve siz ona dünyayı bir bütün olarak algılayıp algılayamadığını sorsanız, bu hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Nasıl olur da böylesine parçalara bölünmüş bir bilinç dünyayı bir bütün hareket halinde görebilir? İşte bu yüzden bilincin doğasını araştırmak önemlidir. Bilinçli ve farkında olmak, parçalanmayı algılayabilmek ve bu algının gerçekleşmesi parçalardan birinden diğer parçaları görebilmek midir? Böyle bir algı, bu hâlâ bir parçalanmanın varlığını gösterir ve bilincimizde sürekli yaşadığımız şey budur.

Şimdi böyle bir zihinden içinde sevgi, ölüm, geçim, ilişkiler ve Tanrı'nın var olup olmadığı gibi parçalar olan hayatı

gözlemlemesini istesek, zihin tüm bunları parçalanma olmadan gözlemleyebilir mi? Bu nedenle kişinin kendine bilincin ne olduğunu sorması çok önemlidir. Bilinç, yalnızca içerdikleriyle var olur. Muhteviyatı bilinci oluşturur. Benim bilincim, bir Hindu ya Brahman olarak, gelenekleri, batıl inançları, inançları, dogmaları, tüm iyilikleri ve adına milliyetçilik denen yeni doğmuş bir zehrin ve buna benzer başka koşulların şekillendirdiği Hindistan'da doğmuş biri olarak oluşmuştur. Geçmişin bilinçli ya da bilinçsiz tortuları, kalıtımsal miras ve yakın zaman deneyimleri, reddedişler, fedakârlıklar, huylar, kişisel talepler, tüm bunlar sizde olduğu gibi benim de bilincimi oluşturan içeriksel öğelerdir ve bu içerik bilincimizi oluşturur. Onlar olmadan bilinç düşünülemez.

Lütfen, bunu anlamak çok önemli çünkü ölümün ve sevginin ne olduğu meselelerini irdeleyebilmek için kişi bunu kavrayabilmiş olmalı, aksi takdirde hiçbir anlamı kalmaz. Kişi öldüğünde, bilinci oluşturan hafızayı depolamış olan beyin hücreleri tüm anıları, deneyimleri ve bilgisiyle birlikte yitip gider. Sonrasında bu dünyada yaşamış, mücadele etmiş, savaşmış, mutsuzluk, sıkıntılar ve sonsuz acılarla boğuşmuş "ben" olan bilincime ne olur?

Zihin, bilincin kim olduğunuzu söyleyen doğasını ve yapısını anlama ihtiyacı duyar. İçindeki egonuz, kişiliğiniz, huylarınıza dair psikolojik özellikleriniz, mizacınız ve koşullanmalarınızla birlikte bu bilinç, sizin "ben" dediğiniz bütünü meydana getirir. Kişi bu konuyu derinlemesine ve her ne kadar sözcüklerle ifade ediyor olsak bile sözcüklerden bağımsız biçimde kavrayabilmelidir. İki insan arasındaki iletişim, yalnızca aynı soruna ilişkin olarak ikisinin de aynı anda derin ve güçlü bir ilgi ilişkisi içinde bulunmaları halinde mevcuttur. Böyle olduğunda salt sözel olmayan bir iletişim de kurulmuş olur. Şimdi burada yapmamız gereken de budur.

Zihnim, varoluşumun, farkındalığımın ve çatışmalarımın zaman, düşünce, anılar, deneyimler ve bilgi düzleminde;

bunların toplamda oluşturduğu bilinç seviyesinde tüm içeriğini görür. Tüm dini imgeler, rahiplerin iki bin yıl boyunca yaptığı propaganda, üç ya da beş bin yıllık doğu inançları, siz onların edebiyatını ve daha fazlasını okudukça sizi bir şeylere inandırır ve tüm bunlar düşünce ve zamandan ibaret bilinç seviyesinde meydana gelir. Daha önce de belirttiğimiz gibi içerik, bilinci meydana getirir ve onsuz bilinç olmaz. İçerik parçalara bölünürken, parçalardan biri diğer parçaları gözlemler ve onları kontrol edip biçimlendirmeye çalışır. Hiç durmadan yaptığımız şey budur. Parçalardan biri kendini erdemli, asil, dindar, sistematik, modern ya da benzeri bir şey ilan ederken, bilincimizi meydana getiren zaman içinde diğerlerini de biçimlendirmeye, hükmü altına almaya, baskılamaya çalışır. Bu noktada anlaşabiliyor muyuz?

Öyleyse benim ve tabii sizin de sorununuz, zihnin hayatı parçalara ayırmadan, bir bütün halinde nasıl gözlemleyebileceğidir. Diğer bir deyişle zihin bilincin içeriğinden bağımsız olabilir mi?

Şimdi bu meseleye farklı bir açıdan yaklaşalım. Aşk nedir? Aşk haz mıdır? Aşk şehvet midir? Dün alınan hazzın ardından bugün cinsellik olarak ya da başka bir şekilde yeniden arzulanması mıdır? Aşk bu mudur? Aşk korku, kıskançlık, sıkıntı ya da bağlılık mıdır? Aşkın buna yakın bir şey olduğunu düşünürüz, öyle değil mi? Yoksa değil mi? Aşkın bu olduğunu düşünmez miyiz?

(Dinleyiciler "hayır" diye karşılık verir.)

Biraz utandık, öyle mi? Aşk dediğimiz şey, içinde yalnızlık ve yetersizlik duyguları taşıdığı için tek başına var olamayan bireyin ayakta durabilmek için başka birine bağımlı hale gelmesidir. Bir sütçüye, demiryolcuya ya da polise de bağımlıyızdır –tabii demin bahsettiğim anlamda bir bağımlılık değil– ama bu tüm problemleriyle birlikte psikolojik bir bağımlılık halidir. Kişi ilişki içinde diğerine dair yarattığı imgeye tutunur, bir diğerini inkâr eder ve sonra başka bir imge

daha yaratır. Ah aşk dediğimiz şey işte budur. Bu arada rahipler başka bir şey icat ettiler, Tanrı sevgisi, çünkü zihin ya da bir el tarafından yaratılmış bir imgeye, düşünceye ya da sembole karşı sevgi beslemek, gerçek bir ilişki içinde sevginin ne olduğunu *keşfetmekten* çok daha kolaydır.

Öyleyse aşk nedir? Bilincimizin bir parçasıdır elbette. Bu aşk denen şey, içinde "ben" ve "sen" olan bir şeydir. Sana bağlanan, seni sahiplenen, hükmeden "ben" ya da bana bağlanan, sahiplenen ve hükmeden "sen". Sen benim fiziksel ve cinsel ihtiyaçlarımı giderirken ben de seni ekonomik olarak tatmin ederim, vesaire. Adına aşk dediğimiz bu şey, bilincimizin bir parçasıdır. Peki, bu aşk mıdır? Romantik aşk, fiziksel aşk, kişinin uğruna başkalarını öldürmeyi, sakatlamayı ya da kendisini yok etmeyi göze aldığı ülkesine duyduğu aşk, aşk bu mudur sahiden? Aşkın aşırı duygusallık, hassaslık ya da "seni seviyorum, sen de beni seviyorsun"dan ibaret, siz de bilirsiniz, vıcık vıcık bir karşılıklı kabulleniş olmadığı açıktır. Bir de aşkın güzelliğinden ve güzel insanlardan bahsetme meselesi var. Aşk mıdır tüm bunlar?

Aşk düşüncenin bir ürünü müdür? Bazen aşkın hepimizin bildiği gibi "Seni seviyorum çünkü bana fiziksel ve ruhsal olarak haz veriyorsun ya da seni seviyorum çünkü sensiz yaşayamıyorum ve sana ahlaken ve kanunen sahip olmalıyım ve eğer bana sırtını dönersen kaybolur, tasalanır, kıskanır, kızar, acıya ve nefrete boğulurum." olduğu malum. Evet, buna aşk diyoruz, peki bu konuda ne yapmalıyız? Sadece oturup dinlemeli mi? Siz bunu zaten yüzyıllardır yapıyorsunuz, oturup dinliyor, hakkında kitaplar okuyor, bir rahipten öğüt alıyor, binlerce açıklama ediniyorsunuz. O zaman aşk bunlar mıdır ve parçalanmış bilincin var ettiği zihin ve onun içeriği tüm bunları bir kenara bırakabilir mi? Bağımlılığı, haz peşinde koşmayı ve tamamını reddeder, kendi ayakları üzerinde tek başına durur, yalnız olmanın ne anlama geldiğini kavrayabilir ve bu yalnızlıktan kaçmamayı başarabilir mi? Zihin sözde

değil ama gerçekten bakarak bunları gözlemleyebilir ve bu gerçek bakış ile tümünü reddedebilir mi?

Zihin, bilincin içeriğini zamanın akışı olmaksızın gözlemleyebilir mi? Anlayabiliyor musunuz? Zamanın düşünceden ibaret olduğundan bahsetmiştik. Düşünce ister bilgi, deneyim ve anıların bir ürünü olsun –öyle olduğu açıktır– ister kendisini fantezi, yanılsama ya da türlü gelecek imgelerine yansıtsın, hala zamanın bir parçasıdır. Öyleyse zihin bu aşk denen şeyi genelde bilindiği ve olması gerektiği gibi değil olduğu gibi gözlemleyebilir mi? Zaman dediğimiz düşünce akışı olmadan gözlem mümkün müdür? Bu gözlem öyle büyük bir özen ve dikkat gerektirir ki aksi takdirde yapamazsınız.

Tekrardan bu konuya farklı bir açıdan bakalım. Ölüm genç, yaşlı ya da orta yaşlı demeden hepimiz için gelir. Bir kaza sonucu ya da doktorların sizi rahatsızlık, acı ve ıstırap içinde hayatta tutmak için bitmek bilmeyen ilaçlar verdikleri –nedendir bilmem– bir hastalık nedeniyle olsun, ölüm kaçınılmazdır. Ölüm vardır. Beyin, sakladığı tüm anılar, deneyimler ve bilgiler ile ölüm tarafından sonlandırılır. Bunlar arasında güvenliği ve korunmayı aradığı bir dizi sembol, fikir ve sözcükten ibaret "ben" olma duygusu, güvenliği inançta aradığı Hıristiyan olma, Tanrı'ya ve Kurtarıcıya inanma ya da komünist olma ve güven duygusunu bir düşüncede arama gibi her türden sinirsel aktivite bulunur. Tüm bilinciyle birlikte beyin bir sona ulaşır ve ölür.

İnsanoğlu ölümden korkar. Hıristiyanlar yeniden diriliş fikri ile huzur bulurken Hindu ve Budistler gelecekteki bir hayata inanırlar. Neyin gelecekteki hayatıdır bu? Yeniden dirilme ya da gelecek, nedir tüm bunlar? Bilinç içindeki her şeyle birlikte ölmüşken gelecekteki bir hayata dair hâlâ şimdiki bilinç alanında bir umut ve arzu taşırlar. Takip edebiliyor musunuz? Bu meseleye neden bu kadar tutkuyla yaklaştığımı bilmiyorum ama bu benim hayatım. Hâlâ yaşıyorken bir gün öleceğimi biliyorum. İnceliyor ve akla uygun hale geti-

riyorum. Taşınan, yakılan, gömülen, külleri savrulan ölü bedenler gördüm ve bunların etrafında bir imge oluştu. Tüm bunlar çevremde olup biterken hepsini gördüm, korktum ve korkutuldum. Huzur, güven ve bir çeşit umut aramalıydım ve bunu şimdiki bilinç alanım içinde, yani yaşayan bilincimle yapmalıydım.

Beynimiz bir hastalık, kaza ya da yaşlılık nedeniyle sona ulaştığında onun yerini ne alır? Zihnimiz, bilincin onun içeriği olduğunun tümüyle farkındadır, dolayısıyla içerik olmadığında bilinç de olmaz. Beyin öldüğünde elbette ki içerik de ölür. "Ben" dediğimiz, düşünce, çevre, korkular, hazlar, kazalar, birtakım uyaranlar ve arzular yoluyla inşa edilen içerik, benim bilincimi oluşturur. Bu bilinç –tüm bu hafıza, bilgi ve deneyim faaliyeti– ölüm anında sonlanır. Bu durumu makul hale getirerek ya da bazı ideolojiler, inançlar, dogmalar ya da hurafeler aracılığıyla huzur bulabilirim ancak bunun gerçekle ilgisi olmaz. Tüm dinler şöyle ya da böyle tersini iddia etse de bunun gerçekle uzaktan yakından ilgisi yoktur çünkü keyfilik ya da dedikodudan öteye gitmezler. Zihin bunu kendi çabasıyla bulmalıdır. Tüm zamanını günlük ilişkiler içinde geçirmekte olan zihnim, özünde "beni" ve ben olma işlevini gerçekleştiren bilincini oluşturan içerik olmaksızın yaşayabilir mi? Zihin, beyin ve tüm organizma teorik olarak değil, gerçekten bir sona ulaştığında onun yerini ne alır? Hayatı boyunca birçok konuda çok fazla bilgi edinmiş ve hep biriktirmiş insanoğlu için, sonunda sadece ölüm denen gerçekle karşılaşmak her zaman bir sorun olmuştur. Bu sorunu çözemedikçe –en azından şu ana dek çözebilmesi mümkün olmadığından– "ölümden sonra da yaşayacağım ya da yaşamayacağım" benzeri tüm o avutucu imgeleri, kuramları ve inançları yaratmıştır. Eğer bu avutucu imgelerle yaşıyorsanız, bilinciniz kapıldığınız bir akıntıya dönüşen içeriğiyle yaşamını sürdürür ki bu şu an girmeyeceğimiz başka bir sorgulama konusudur.

Öyleyse şu anı, bugünü, bu sabahı yaşarken beynimiz tüm anıları, imgeleri ve sonuçlarıyla birlikte –bunlar bilincimizin içeriği anlamına gelir– durduğunda onun yerine geçen nedir? Beynim ve "beni" var eden tüm içeriğiyle bilincim, belki on yıl sonra bir hastalık sonucu değil de şimdi yaşıyorken sonlanabilir mi? Bu zihin ve bilinç, tüm içeriğini ve dolayısıyla "beni" boşaltabilir mi? Bunları anlayabiliyor musunuz? Hiç mümkün olabilir mi böyle bir şey? Burada konuştuktan sonra kalkıp odama giderim. O odanın nerede olduğu bilgisi var olmadan yaşamak ise asla mümkün değildir. Orası kesin.

Bu nedenle deneyim ve hafızaya dayanan bilgi –tüm düşünce buradan ortaya çıkar ve o nedenle asla özgür ve yeni olamaz– mevcut olmak zorundadır. Bilgi bilincimizin bir parçasıdır, öyle değil mi? Bisiklete binmek, araba kullanmak, farklı bir dili konuşmak gibi eylemleri gerçekleştirebilmek için, aynı zamanda bilincin bir parçası olan o bilgiye sahip olmalıyız. Ancak "benim" tarafımdan ayrı bir eylem olarak kullanılan bu bilgiyi beyin kendi psikolojik rahatlığı ve gücü, hayat içindeki pozisyonu ve saygınlığı için kullanır. Bu nedenle kendime bilincin "beni" yaratan psikolojik faaliyetini kapsayan tüm içeriğiyle birlikte şu anda sona ermesi halinde, zihnimde ölümün anlamını ve ölürken neler olduğunu anlayıp anlayamayacağımı soruyorum.

Gerçekten öldüğünüzde –umarım bu öyle kısa zamanda gerçekleşmez– olacak olan budur, öyle değil mi? Kalbinizin atması duracak ve sonuçta beyninize taze kan gidemediği için beyniniz sadece üç buçuk dakika kadar hayatta kalabilecek ve nihayetinde bir sona ulaşacak. Geçmişteki tüm etkinliğinizi, bilincinizi, arzularınızı, anılarınızı, acılarınızı, sıkıntılarınızı ve başka ne varsa hepsini içinde saklayan beyin hücrelerinizin yaşamı sona erecek. Peki ya şimdi yaşıyorken bu dediklerimiz gerçekleşirse, onların yerini ne alacak? Soru gereksiz gelebilir ya da öncesinde bu soruyu sormamış bir zihin açısından yalnızca ölüm korkusu yaratabilir. Ancak

korkmayan ve hayatını haz peşinde geçirmeyen bir zihin – bu güneşin, kımıldayan yaprakların, dalların kıvrımının ya da size mutluluk veren başka herhangi bir güzelliğin tadını çıkaramayacağınız anlamına gelmez– böyle bir zihin "beni", içimdekileri ve onların sona erişini bir bütün halinde gözlemleyebilir mi?

O zaman bu ölümsüzlük anlamına mı gelir? Genellikle ölümlü olanın ölümsüze dönüştüğünden bahsedilir. Ölümlü olan göçer, ölümsüzlük bilincin içeriğinin ölümlüyle birlikte kalması düşüncesidir. İnsanoğlu ölümsüzlüğü kitaplarında, şiirlerinde, resimlerinde, arzularını ifade ediş ve yerine getiriş şeklinde aramıştır. Buna aile ve aile adlarını da ekleyebiliriz. Tüm bunlar zaman içinde içerdikleriyle birlikte hâlâ bu bilincin parçasıdır ve bu nedenle ölümsüzlüğü görebilen ebedi bir zihin yoktur. Öyleyse henüz yaşıyorken bilincinin içeriği ölen bir insana ve zihnine ne olur? Bu soruyu kendinize ciddi olarak sorun, hızlı, yüzeysel ya da aptalca bir cevap aramadan düşünmek ve içine girebilmek için acele etmeyin.

Kişi gözlemini daima gözlemlediği şeyden farklı bir gözlemci olarak yapar. Gözlemci, içeriğiyle bilincin farklı bir öğesini gözlemleyen bilincin bir parçasıdır, böylece gözlemci ile gözlenen arasında bir bölünme meydana gelir. Ancak gözlemci o bilincin alanı içindedir ve gözlenen konumuna geldiğinde, ki bu bir gerçektir, içinde gözlenenden farklı bir gözlemci bulunmayan bir bilincin içeriğiyle mi karşı karşıyayızdır? Bu soruyu sormak ve cevaplayabilmek oldukça önemlidir. Gözlemci bilincin bir öğesidir ve kendisini gözlemlediği şeyden –o da aynı zamanda kendi bilincinin bir öğesidir– ayrı tutar. Bu nedenle bahsettiğimiz bölünme gerçekdışı ve yapaydır zira gözlemcinin gözlenen olduğunu fark ettiğinizde zihninizdeki tüm çatışmalar son bulur.

Bakın, bunu basitleştirelim. Tüm insan ilişkileri, kişilerin karşılıklı olarak birbirlerine dair yarattığı imgeler üzerine kuruludur. Yılların biriktirdiği anı, deneyim ve bilgilerin so-

nucu sizin onun hakkında, onun da sizin hakkınızda ürettiği bu iki imge, asıl ilişkinin de gerçek taraflarıdır ve bilincinizin de bir öğesidir. Ancak tarafların karşılıklı imgeleri olmaması durumunda ilişkinin akıbeti ne olacaktır? Eğer sormama izin verirseniz, acaba siz beyefendiye dair şiddetle bağlandığınız bir imgeye sahip olduğunuzun farkında mısınız? Peki ya siz hanımefendi için sıkıca sarıldığınız bir imgeniz olduğunun ayırdında ve gerçekten bilincinde misiniz? Eğer öyleyse aranızdaki ilişkinin karşılıklı yarattığınız imgeler temelinde kurulu olduğunu görebiliyor musunuz? Bu imgeler tükenebilir mi?

O zaman bir ilişki ne demektir? Şayet bilincinizin öğesi ve yapıtaşı olan bir imge sonlanırsa ya da aynı şekilde kendiniz ve çevrenizdeki her şey hakkında yarattığınız imgeler tükenirse, *siz ve hanımefendi* arasındaki ilişki ne olur? Gözlenenden ayrı bir gözlemci var mıdır? Yoksa bütün olarak hareket eden bir aşk ilişkisi mi söz konusudur? Öyleyse ilişki içinde hareket eden gözlemci değil, aşkın kendisidir.

Bu nedenle zihin –burada kullandığımız *zihin* sözcüğü, beyin ve fiziksel organizmanın bütününü ifade eder– kendi bilincini var eden ve onsuz gözlemciden bahsedemeyeceğimiz bir parçalanmanın alanı içinde yaşayagelmiştir. Gözlemci olmadığında ise ilişki, siz ve hanımefendi karşılıklı imgelere sahip olduğunuzda gelen zamanın alanı içinde değildir. Siz günlük hayatınızı sürdürürken bu imge son bulabilir mi? Şayet bu imge son bulmadığı takdirde ortada bir aşk da yok demektir. Sadece karşı karşıya gelmiş birer bilinç parçası vardır. Mademki bunları duydunuz, bir sonuç çıkarmayın, içindeki hakikati görmeye çalışın ama bunu sözcüklerle başaramazsınız. Sözcükleri duyabilirsiniz ama önemlerini kavramalı, görülmeyen anlamlarını sezebilmeli ve gerçekte "ne olduklarına" dair hakikati görebilmelisiniz.

Kişinin Yaşam Algısı, Zihninde Önceden Yerleşik Kavramlarla Biçimlenir

Sloganlar, klişeler, eskimiş kuramlar kabul eder ya da yeni teoriler üretir, yöntemler icat ederiz, ama bunları daima insanoğlunun yüzyıllar içinde doğurduğu bilincin alanı içinde yaparız. Bildiğiniz gibi bilinç içeriğiyle vardır, içerik olmadan bilinç olmaz. Lütfen, daha önce de belirttiğimiz gibi bu meseleleri birlikte inceliyoruz. Bu yüzden siz de katılmalı, paylaşmalı ve araştırmaya dahil olmalısınız. Yalnızca konuşmacıyı dinleyerek söylediklerini kabul etmeli ya da reddetmelisiniz çünkü burada arkadaşça ve ortak bir çalışmayla çevremizdeki ve içimizdeki dünyanın neye benzediğini, dışarıdaki ile içsel olan arasında bir ilişki olup olmadığını anlamaya çalışacağız. Bu iki dünya tek ve bölünemez olabilirler mi? Bizi asıl ilgilendiren ve anlamakla sorumlu olduğumuz konu budur. Bize yol gösterilmeden birlikte araştırmalıyız ki herhangi bir otorite ya da rehbere gerek kalmasın. Araştırmak için tek bir günle sınırlı kalmadan, kendinizi tümüyle meseleye vermelisiniz. Günler, aylar, yıllar hatta hayatınız boyunca üzerine gitmelisiniz, zira bu şizin hayatınız.

Öyleyse tüm sorunlarımızın çözümü için geçerli olabilecek sağlam ve tutarlı bir cevabı nasıl buluruz? Yalnızca dışımızda gelişen savaşlar, süregelen şiddet, hilekâr politikacılar ve barıştan söz ederken yapılan savaş hazırlıkları gibi –etrafımızdaki kötücül ve şeytani dünyayı biliyorsunuz– sorunlar değil, aynı zamanda bizim onlarla kurduğumuz ilişkiden doğan sorunlardan bahsediyorum. Tüm bu olup biten olaylardaki yerimizi ve sorumluluğumuzu tespit etmek zorundayız. Sorumluluk sahibi olmak, olan bitene karşı layıkıyla ve ye-

terli derecede tepki gösterebilmek ve bunu hayatımızı ortaya koyacak kadar ciddi biçimde yapmaktır. İşte bu yüzden, tabii eğer siz de konuşmacının görüşlerini paylaşıyorsanız, *anlayabilmek* için *dinlemek* zorundasınız. Sadece konuşmacının söylediklerini değil, kendiniz için doğru olanı anlayabilmek için dinlemelisiniz. Bunun için önyargılarınızı, milliyetinizi, inançlarınızı, deneyimlerinizi, sahip olduğunuz bilgiyi, umudunuzu, her şeyinizi bir kenara bırakmalısınız ki bu muazzam bir ciddiyet gerektirir.

Birçoğumuzun dünyada gerçekte neler olup bittiğinin ayırdına vardığını sanmıyorum. Gazete okuyor, televizyon seyrediyor, politik ya da dini konferanslara gidiyoruz ancak bunların bize sağladığı yalnızca yüzeysel açıklamalar oluyor. Şayet kişi bunların ötesine geçer ve daha yakından gözlem yaparsa, insanlığın nasıl böylesine kötüleşip yozlaştığını görebilir. Bu yozlaşma, kişi bütünüyle dış dünyaya bağımlı hale geldiğinde, yani madde her şeyden önemli olduğunda meydana gelir. Tüm bu fikir ayrılıklarına, ideolojilere, sağcı, solcu, ya da orta yolcu politik sistemlere ve onları düzeltmekten bahseden, kurumlar ve devlet içi reformlar yapmaya çalışan insanlara baktığınızda tamamının hâlâ zaman, düşünce ve maddenin alanı içinde varlıklarını sürdürdüğünü görürsünüz.

Özel bir jargon gerektirmeyen ve sözlükte yazanlar dışında zor veya gizli anlamlar içermeyen basit sözcükler kullanıyorum. İletişim kurabilmek için kolay anlaşılan sade bir dil kullanmalıyız. İletişim anında yalnızca sözcüklerin temel anlamlarıyla yetinmemeli, aynı zamanda onların gerisinde yatan anlamı da keşfetmeye çalışmalıyız. Bu takdirde konuşmacı ve sizin aranızda iletişimin varlığından söz edilebilir. Ancak kendinizi sözcüklerin kelimesi kelimesine temel anlamlarına kaptırırsanız, onların gerisinde yatanı gözden kaçırırsınız. İletişim, her iki taraf açısından da ciddi bir ilgi ve *dikkat* gerektirir.

Kişi olan biteni, politikacıları ve farklı mezhep ve isimler altındaki din adamlarını gözlemlediğinde, bunların yalnızca düşünce etkinliğiyle meşgul olduklarını görebilir. Bu dünyayı ekonomisi, politikası, sosyal ahlakı, bütün dini yapısıyla birlikte düşünce yaratmıştır. Hindistan'da, burada ya da herhangi bir yerde ister Musevi, ister Müslüman, Hindu ya da Hıristiyan olsun, bu yapı daima meselenin düşünce temelinde ele alınmasının sonucudur.

Kişi meditasyon sırasında hâlâ bu düşüncenin ve bu düşünce ile bir araya gelen bilincin hâkimiyet alanındadır. Sizler politik olarak birtakım cevaplar bulmaya çalıştığınızda bile o alandasınızdır. Bütün sorunlarımız ve onlara dair cevaplar bulmak için beslediğimiz arzumuz da aynı bilinç zarfındadır. Ciddi bir politikacıyla konuşsanız, Hindistan'da Amerika'da ya da dünyanın herhangi bir yerinde hepsinin düşünce temelinde birtakım politika felsefesi ya da kurumsal reformlar gibi konularda cevaplar bulmaya çalıştıklarını görürsünüz.

Bu nedenle düşünce kendi yarattığı sorunlara ve kişisel, toplumsal ilişkilerimiz ile devletle aramızdaki ilişkide neden olduğu tüm bu karmaşaya bir cevap bulmaya çalışır. Politika ve politikacılar, eğer sorunları düşünsel alanda ve düşünsel işlevler aracılığıyla çözmek konusunda gerçekten ciddi iseler sosyal, ahlaki ve çevresel koşullarımızdaki değişiklikler üzerinde maalesef büyük bir rol oynarlar. Bu böyledir. Benim uydurduğum ya da düşündüğüm bir şey değil, bu bir gerçek. Düşünce dünyayı Amerikalılar, Komünistler, Sosyalistler, Almanlar, İsviçreliler, Hindular, Budistler ve diğer dinlere mensup kişiler gibi gruplara bölmüştür.

Öyleyse tüm bu düşünce nedeniyle ortaya çıkan sorunlara dair bir cevap mevcut mudur? Meditasyonlarınız, tanrılarınız, İsa'nız ya da Buda'nız ve diğerleri hep asıl mesele olan ve ancak zaman içinde var olabilen düşüncenin yaratılarıdır. Eğer düşünce tüm bu sorunlara yanıt veremezse o zaman ne verebilir? Üzerinde duracağımız konu tam da bu.

Bizler düşünce, istek, amaç, dürtü ve saldırganlık aracılığıyla hem kişisel ve toplumsal, hem de Hindistan'da çok önce ölmüş eski gelenekler üzerine kurulu "yeni" dinlerin, Amerika'dan buraya kendileri geleneğe batmış gurular tarafından getirilip tanıtılmasından kaynaklanan dinsel sorunlarımızı çözebileceğimizi zannederiz.

Bilinç nedir? Düşüncenin çalışma şekli nasıldır? Düşünce etrafımızdaki her şeyi, bilimsel birikim ile içinde yaşadığımız ve yine düşünce tarafından bir araya getirilen Hıristiyan, Batı ve Doğu kültürlerine dayalı teknolojiyi yaratmıştır. Tanrılar ve kurtarıcılar hep düşüncenin eseridir. Tanrı kendi imgesi içinde bizi yaratmamıştır, aksine biz kendi imgelerimizde onu yarattık ve düşüncenin oluşturduğu o imgeyi takip ederek adına dinsel eylem dedik.

Bir insan "ben bilinçliyim" dediğinde bu "çevremde olup bitenlerin mümkün olduğunca bilincindeyim" anlamına gelir ve biraz daha öteye gidersek anlamı "bilincim dahilinde olup bitenin farkındayım" olur. Bilincin içeriğini araştırmak aynı zamanda, bilincin gerisinde yatanı –sözde böyle bir şey varsa eğer– araştırmak anlamına gelir. Tüm meditasyonlarınız, hazzın peşinde koşmanız, korkularınız, hırsınız, kıskançlıklarınız, gaddarlığınız, zorbalığınız hep bilincin sahası içindedir ve düşünce sözü, ifadesi ya da tarifi mümkün olmayanı öne sürerek, daima bilincin ötesine geçmeye çabalar.

Bilincin içeriği farkındalıktır. Siz ya da diğerleri için de bu böyledir. Eğer Hindistan'da doğmuşsa gelenekler, batıl inançlar, umutlar, korkular, acılar, sıkıntılar, şiddet, cinsel yaklaşım, saldırganlık, inanışlar, dogmalar ve bu ülkenin itikatları onun bilincinin içeriğini oluşturur. Ancak yine de kişi Doğuda ya da Batıda doğmuş olsun, bu içerik daima birbirine fevkalade benzer.

Eğer yapabilirseniz kendi bilincinize bakın ve kıyaslamayı deneyin. Bir yanda kurtarıcıya, törenlere, mezheplere ve dogmalara inanan, diğer yanda toplumsal ahlaktan yoksun,

savaşları ve ulusların bölünmesini onaylayan bunun için ekonomik olarak gelişmelerinin önünü tıkayarak onların itibarlarını yok eden dindar kültür içinde bir Hıristiyan olarak büyütüldünüz. Kişisel mutsuzluğunuz, tutkularınız, korkularınız, hırslarınız, saldırganlığınız, taleplerinizi, yalnızlığınız, kederiniz, diğerleriyle ilişki kuramamanız, kendinizi soyutlamanız, hayal kırıklığınız, şaşkınlığınız, sefaletiniz, tüm bunlar ister Doğulu ister Batılı olun, sizin bilincinizi oluşturan şeylerdir. Farklılıklarla, zevklerdeki değişikliklerle ve daha az ya da fazla bilgiyle birlikte tüm bunlar sizin bilincinizin öğeleridir.

Bu içerik olmasa bilincin var olamayacağını biliyoruz. Tüm okullar, fakülteler ve üniversiteler daha fazla bilgi ve donanım elde etmeye istinaden kurulmuş olmakla birlikte daima bu düşünce ile hareket ederler. Yeni bir siyaset felsefesine dayanan herhangi bir reform, Marksizm'in ya da bilinen bir başka felsefenin bir kenarda kalması da bilincin oluşma şeklini belirler. Böylece insanoğlu acı çekmeye, mutsuz olmaya, yalnızlığa, ölüm ve yaşam korkusu duymaya, büyük bir liderin –politikacı ya da kurtarıcının– gelip onu zavallı hayatından kurtaracağına inanmaya devam eder. Bu kargaşa halinde kendi karışıklığımız dışında despot hükümdarlar yaratarak onların düzeni sağlayacaklarını umut ettiğimiz için hepimiz son derece sorumsuz bireyleriz. Dışımızda ve içimizde olanlar bunlardır.

Öyleyse ne yapmalıyız? Politikacıların bir şey yapmasını beklemek yersiz çünkü onlar da bizim kadar kargaşa içinde, mutsuz, hırslı ve kıskançlar. Seçtiğimiz her lider bizim gibi olacak ve asla bizden çok farklı birini seçemeyeceğiz. Bu yüzden sizin de bildiğiniz gibi hayatın gerçek büyük resmi şudur: iç ve dış çatışmalar, mücadeleler, karşılıklı zıtlaşmalar ve dehşet bir bencillik!

İnsanın yapması gereken ilk şey, tabii eğer ciddiyse – dünyada bu kadar acı varken ciddi olmalı– dikkat ve sabırla, ağırdan alarak ve tereddütle tüm bu sorunların çözümü için

düşünsel etkinlik haricinde bir yol olup olmadığını araştırmasıdır. Düşünce temeline dayanmayan bir eylem mümkün müdür? Düşünce işlevi ve sonucu olmayan ya da düşünce tarafından meydana getirilmeyen, kurnazlık, sürtüşme ya da çatışma ürünü olmayan ve tümüyle farklı bir akıl yürütme şekli var mıdır? Sizinle asıl tartışmak istediğim mesele bu. Bunun için kişi yalnızca konuşmacıyı değil gerçek dinleme eyleminin kendisini de dinleyebilmelidir. Peki, insan nasıl dinler? Hiç gerçekten dinleyebilir mi? İnsan dinlemekte özgür müdür yoksa düşüncenin kurnazca işleyişiyle, yorumlayarak ya da önyargıyla mı dinler? Kişi bilincinin içeriğini –şayet gerçekten özgürse– dinlemelidir. Yalnızca yüzeyde ve tamamen basit olanı değil, daha derinlerdeki katmanları da dinlemelidir. Bunun anlamı bilincin bütünüyle dinlenmesidir.

Böylece bu noktada şu soruya ulaşıyoruz: kişi nasıl olur da bir diğer bilinci görebilir ve dinleyebilir? Konuşmacınız ülkesinde bir brahman olarak dünyaya gelip oraya ait tüm önyargıları, mantıksızlıkları, hurafeleri inançları ve sınıf farklılıklarını benimsedi. Genç zihni bütün gelenekleri, törenleri, sıra dışı yaşanan Ortodoksluğu ve toplumun ona dayattığı muazzam disiplini öğrendi. Daha sonra genç adam Batıya taşındı ve zihni yeniden bulunduğu yerde bilincinin içeriğini oluşturacak olan öğrendikleri, düşüncelerinin neler olduğu ve kendi duygularının farkına varan düşünce de dahil olmak üzere her şeyi emdi. Bunlar onun bilincinin içeriği oldu. Bununla birlikte gerek politik gerekse dini, kişisel ya da toplumsal sorunları da oldu fakat onları çözebilmeye muktedir olmadığından kitaplara baktı, insanlara "lütfen yardımcı olur musunuz nasıl meditasyon yapmalıyım, eşimle, kız arkadaşımla ya da ailemle kurduğum kişisel ilişkide nasıl davranmalıyım, İsa'ya mı yoksa Buda'ya mı inanmalıyım yoksa bir yığın saçmalıkla çıkagelen yeni guruya mı?" türünden birçok soru sordu, yeni bir hayat felsefesi aradı ve bilinç alanında bu

böyle devam etti. Adam, bu saydıklarımı hatırlanması zor bir süreden beri de yapmakta.

Bilinç alanında aradığımız cevapları bulabilmemiz mümkün değil. Saatlerce meditasyon yapabilir, belirli bir pozisyonda oturabilir, özel bir şekilde nefes alıp verebilirsiniz ancak tüm bunlar hâlâ o alan dahilindedir çünkü aradığınız şey meditasyonun dışında bir yerde. Bilmiyorum tüm bunları anlayabiliyor musunuz? Bilincin böyle donuk, aptal, gelenekçi düşünceden ibaret, duygularını keşifle meşgul –başka bir deyişle bunlar duygu değil daima aktif haldeki hafızanın, bilgi ve deneyimin cevaplarından ibaret düşüncedir– olan bir içeriği bulunmaktadır. Öyleyse şimdi zihnimiz tüm bu içeriğe bakmayı başarabilir mi? Sizler düşüncenin işleyişine bakabilir misiniz? Baktığınızda gözlem yapan ve içeriğe bakanlar kimler olduğunu görürsünüz? Gözlemi yapan, gözlenenden farklı mıdır? Bu gerçekten sorulması ve cevaplanması oldukça önemli bir sorudur. Gözlemci, içerikten farklı olup bu sebeple değişme ve içeriğin ötesine geçme yetisine sahip midir? Yoksa gözlemci, içeriğin ta kendisi midir?

Öncelikle bakalım, eğer gözlem yapan yani "ben", gözlenenden farklı olsaydı o zaman ikisi arasında çelişki yaratacak bir ayrım meydana gelirdi. Ancak ben bunu yapmamalı, belli birtakım önyargılarımdan kurtulmalı ve yeni bir önyargı benimsemeliyim. Bir başka deyişle eski tanımları bir kenara bırakıp yenilerini bulmalıyım. Gözlenen ve gözleyen arasında bölünme olduğunda birbirlerine ters düşmeleri de kaçınılmazdır. Bu bir ilke ve aynı zamanda bir yasadır. Öyleyse ben bilincimin içeriğini, kendi içime bakan bir yabancı gibi parçaları değiştirip hareket ettirerek mi gözlemlerim? Yoksa bir gözlemci, düşünür, deneyimleyen olarak gözlemlediğim, deneyimlediğim ve gördüğüm düşüncenin ta kendisi miyim?

Kendi bilincimin içeriğine dışarıdan bir gözlemci olarak bakarsam, gözleyen ve gözlenen arasında bir çatışma meydana gelir. O zaman bu ifadeyi, yani gözleyen–gözlenen

farkının çelişkiye yol açacağını duyduğumda ne olur? Bu bölünmenin içinde bir çatışma vardır ve onun da içinde "gerçek ben" olmayan "ben", "biz" ve "onlar" yaşar. Eğer "ben" yani gözleyen, yaşadığım kızgınlık duygusundan farklı bir şeysem, onu kontrol etmeye, bastırmaya, yönetmeye ve üstesinden gelmeye çalışırım ve nihayetinde onunla aramda bir çatışma yaşanır. Peki, ama gözleyen gerçekten de her yönüyle gözlenenden farklı mıdır yoksa ikisi de özünde aynı mıdır? Şayet aynıysa çatışma yaşanmaz, öyle mi? Bunu kavrayabilmenin yolu akıldan geçer. O zaman yöneten çatışma değil akıl olur.

Eğer şu basit ifadeyi anlayamadıysanız çok yazık olur: insanoğlu her zaman huzurun özlemiyle fakat çatışma içinde yaşamıştır, ancak çatışmadan yola çıkarak huzura ulaşmak hiçbir zaman mümkün olamayacaktır. Karşınızda silahlanmış olana karşı siz de silahlandıkça, asla huzura ve barışa kavuşamayacaksınız. Yalnızca gözleyen ve gözlenen arasında ayrım olmadığı kavrandığında mevcut olan aklın idaresiyle birlikte barış gelecektir. Bu mutlak gerçek ve hakikatin kavranması, beraberinde aklı getirecektir. Bu noktayı anlayabildiniz mi? Burası oldukça önemlidir zira sonrasında bir pasaportunuz olsa bile aslında milliyetinizin olmadığını ve benzer bir şekilde içinizde ya da dışınızda herhangi bir otorite mevcut olmadığından aslında tanrılarınızın var olmadığını görürsünüz. O zaman tek otorite akıl olur. Ancak kastettiğimiz düşünce bazında kurnaz bir akıl değildir zira bu yalnızca bilginin belirli bir konuda kullanılmasıdır ki buna akıl diyemeyiz.

Öyleyse kendi bilincinize baktığınızda ilk anlamanız gereken düşünen ile düşünce, gözleyen ile gözlenen ve deneyim ile deneyimleyen arasında bir ayrım yapmanın yanlış olduğu ve bunların özünde bir ve aynı olduğudur. Düşünen olmazsa düşünce de olmaz. Düşünce, düşüneni yaratmıştır. Bu nedenle öncelikle kavranması gereken, bu konuya dair hakikat ve gerçeğin şu an burada oturuyor olmanız kadar somut bi-

çimde sezilmesi gerektiğidir. Böylelikle gözleyen ve gözlenen arasında bir çatışma yaşanması söz konusu olmaz.

Öyleyse bilincinizin ortada olan içeriğinin yanı sıra gizli içeriği nedir? Ona bakabilir misiniz? Şu an boşuna çabalamayın çünkü bunu burada oturarak değil, ilişkileriniz içinde öğrenebilirsiniz. İlişkileriniz, kendinizi göreceğiniz aynalardır. Yalnızca gözlerini kapatarak ya da bir ormana gidip düşlere dalarak değil fakat erkek ve kadın arasında ya da sizinle komşularınız, politikacılarınız, tanrılarınız, gurularınız arasındaki ilişkinin mevcut gerçekliğinde tepkilerinizi, tavırlarınızı, önyargılarınızı, imgelerinizi, daimi tereddütlerinizi gözlemlemelisiniz. Aradığınız şey oradadır. *Sizin şu an yaptığınız* yalnızca toprağı sürmek. Toprağı sürerek devam edebilirsiniz ama asla tohum ekemezsiniz. Ancak ilişkilerinizi gözlemleyip gerçekte olan biteni gördüğünüz zaman ekebilirsiniz.

Dinlemekten bakmaya geçersiniz. Dilediğiniz kadar bakabilir ve çeşitli nitelik ve eğilimleri fark etmeye başlarsınız ancak gözlemlediğiniz şeyden farklı bir gözlemci olarak bakarsanız, çatışmaya sebep olur ve bu yüzden ileride acı çekmek durumunda kalırsınız. Gözleyenin gözlemlediğiyle aynı şey olduğu hakikatini görecek sezgiye sahip olduğunuzda ise çatışma bütünüyle sona erecektir. Sonrasında bambaşka bir enerji ortaya çıkar. Enerjinin farklı türleri vardır: iyi yemekten elde edilen fiziksel enerji, duygusallığın yarattığı aşırı hassasiyet haliyle ortaya çıkan enerji, çatışma ve gerginlik gibi durumlar sebebiyle düşünce ile yaratılan enerji –ki hepimiz onun etki alanı içinde yaşar ve sorunlarımızı çözebilmek için daha büyük bir enerji ararız– gibi. Ancak sonuncunun devamı sayılabilecek farklı tür ve biçimde, zihin bütünüyle faal haldeyken ortaya çıkan, düşünce değil akıl tarafından üretilen bir enerji de vardır.

Zihin, kendine ait içeriği o içeriğin parçalarına dair hiçbir seçim yapmadan, bir bütün olarak gözlemleyebilir mi? Bütün olarak gözlemlemek nasıl mümkün olabilir? İngiltere'den

Manş Tüneli'nden geçip gelmiş biri olarak Fransa haritasına baktığımda Gstaad'a uzanan yolu, kaç mil olduğunu ve istikametini rahatlıkla görüp söyleyebiliyorum çünkü hepsi harita üzerinde işaretlenmiş halde ve tek yapmam gereken yolu takip etmek. Bunu yaparken haritanın başka bir yerine bakmam gerekmiyor çünkü gitmem gereken yolu biliyorum ve bu diğer bütün olasılıkları saf dışı bırakıyor.

Aynı şekilde, kendisine verilen emir doğrultusunda arayışını sürdüren bir zihnin de bütünü olduğu gibi görebilmesi mümkün değildir. Eğer gerçek olduğunu düşündüğüm bir şey bulduysam, yönüm ayarlanmıştır ve ben bütünü görmekten aciz zihnimle talimatları takip ediyorum demektir. Şimdi zihnimin içeriğine baktığımda –ki sizinkiyle aynıdır– onu içeriğin ötesine geçmek üzere hazırlarım. Özellikle mutlak bir yönde hareket etme, belirli bir hazzı arama veya şunu ya da bunu yapmayı istememe hali, insanı bütünü görebilmekten aciz kılar. Eğer ben bir bilim insanı olsaydım, yalnız belirli bir yolu izlerdim. Eğer bir sanatçı olsaydım ve belli bir konuda yeteneğim olsaydı yine belli bir yönde ilerlerdim. Özellikle tek bir yönde hareket etme söz konusuysa, zihin bütünü ve bütünün enginliğini göremez.

Öyleyse zihin, hiçbir biçimde yönlendirilmeden ilerleyebilir mi? Bu zor bir soru, lütfen iyi dinleyin. Elbette zihnin bir yönü olmalıdır, evime giderken, araba kullanmak zorunda kaldığımda ya da teknik birtakım işler yapmam gerektiğinde olduğu gibi. Tüm bunlar belirli bir yolu izlemeyi gerektirir. Ancak benim ifade etmeye çalıştığım zihin, yönün doğasını anlayabilen ve bu yüzden bütünü görme yetisine sahip olan zihindir. Bunu başardığında aynı zamanda ilerlemeyi de sürdürebilir.

Merak ediyorum, bunu anlayabildiniz mi? Eğer zihnimde resmin bütününe sahipsem, ayrıntılara da inebilirim demektir. Ancak zihnim sadece tek bir detay üzerinde yoğunlaşırsa, bütünü gözden kaçırabilirim. Kendi fikirlerimle, sıkıntılarım-

la, yapmak istediklerim ve yapmak zorunda olduklarımla meşgulsem, elbette bütünü göremem. Hindistan'dan buraya önyargılarım, batıl inançlarım ve geleneklerimle gelmişsem yine başaramam. O zaman sorum şu: Zihin, yönlendirilmekten –ki bu belli bir yönü olmadığı anlamına gelmez– kurtulabilir mi? Zihin bütünden yola çıktığında, ilerlediği yön temiz, güçlü ve etkili bir hal alır. Bir kalıba uygun olarak belirli bir şekilde hareket ettiğinde ise resmin bütününü görmesi mümkün olmaz.

Bilincimi meydana getiren bir içeriğe sahibim. Peki, ona bir bütün olarak bakabilir miyim? Hiçbir yönlendirme, yargı ya da seçim söz konusu olmadan, sanki bir gözleyen –ki o geçmişi ifade eder– yokmuş gibi, düşünce tarafından –ki o da geçmişe dairdir– oluşturulmamış olan akılla gözlemleyebilir miyim? Bunu deneyin, ancak muazzam bir disiplin gerektirdiğini göreceksiniz. Bu disiplin baskılama, kontrol, taklit ve uyumla değil, içinde hakikati barındıran bir eylemle ilgilidir. Hakikat, disiplin dediğimiz kendi eylemini yaratır.

Zihniniz, siz bir başkasıyla kendinize özgü jestleriniz ve davranış biçiminizle konuşur, yürür, oturur ve yemek yerken kendi içeriğine bakabilir mi? Davranış tarzı, yöneldiği haz, ödül ya da acı gibi bilincinizin içeriğine işaret eder. Psikologlar, şimdiye dek insanoğlunun ödül ve ceza, cennet ve cehennem prensipleriyle eğitildiğini söylerler. Artık eğitimin yalnızca ödül prensibi üzerine kurulması gerektiğini söylüyorlar. Cezalandırmayın ama ödüllendirin, ikisi de aynı şeydir. Bir şeyden diğerine geçiyorlar ve böylece tüm sorunları çözüme kavuşturduklarını sanıyorlar. Ödül ve ceza sisteminin mantıksızlığını görmek, bütünü görmektir. Bütünü görebildiğinizde davranışlarınızla kendini gösteren aklınız faaliyet halinde demektir. O zaman ödül ya da cezaya göre hareket etmiyorsunuzdur.

Önceden bahsettiğimiz bir konunun üzerinden tekrar geçmek istiyorum. Dışarıda yani yeni siyaset felsefeleriyle poli-

tika dünyasında, ekonomik, dini ya da sosyal dünyada insanoğlu sürekli bir arayış içindedir. Yeni tanrılar, gurular ya da yeni liderler ortaya çıkar ve siz tüm bunları açıklığıyla gözlemlediğinizde, insanoğlunun düşünce dünyasında faaliyetlerini sürdürdüğünü görürsünüz. Düşünce, özünde asla özgür değildir ve her zaman eskidir çünkü düşünce, hafızanın bilgi ve deneyim şeklindeki cevabından ibarettir. Düşünce, maddeci dünyadaki maddeyi temsil eder ve buradan maddeci olmayan dünyaya kaçmaya çalışır ki bu kaçışın kendisi de aslında maddesel bir işlem olan düşünce yoluyla olur.

Bireysel ve toplu olarak ahlaki, sosyal ve ekonomik birçok sorunumuz var. Birey, gerçekte ve özünde ortak yaşamın bir parçasıdır. Birey farklı eğilimleri, meşguliyeti ve ruh halleriyle toplumdan farklı olabilir ama aslında toplumu meydana getiren kültürün bir parçasıdır. Bunlar dışarıdaki dünyaya dair gerçeklerdir. İçimizde olup bitenlere dair gerçekler de genelde aynıdır. Hayatımıza ilişkin birtakım büyük sorunlara Yunanlıların batıdan dünyaya siyaset felsefesi, matematik ve diğerleriyle birlikte empoze ettiği düşünce işlevi aracılığıyla çözümler bulmaya çalışıyoruz. Düşünce henüz bir cevap bulabilmiş değil ve asla da bulamayacak. O zaman düşüncenin bütünsel yapısına ve bilinç olarak yarattığı içeriğine bakmalıyız. Sonrasında düşüncenin ilişkilerimizde ve günlük hayatımızdaki işleyiş biçimini gözlemlemeliyiz. Bu gözlem, gözleyen ile gözlenenin birbirlerinden farklı olup olmadığı gerçeğini kavramayı gerektirir ki eğer aralarında bir ayrım varsa, düşünce tarafından yaratılıp içinde geliştikleri kültür tarafından biçimlenen farklı iki ideoloji arasında olduğu gibi, kaçınılmaz olarak çatışma doğacaktır.

Sizler günlük hayatınızda bunu gözlemlediniz mi? Böyle bir gözlemde davranış tarzınızı, çoğumuzda olduğu gibi saf ve nazikçe de olsa ödül ve ceza ilkesi üzerine kurulu olup olmadığını, keşfetme şansınız olur. Kişi bu gözlem sonucunda gerçek aklın ne olduğunu öğrenmeye başlar. Gerçek akıl,

kitaplardan ya da deneyim üzerinden öğrenilemez zira aklın düşünceyle herhangi bir ilişkisi yoktur ancak zihin bütünü olduğu gibi, tüm sonsuzluğuyla –yalnızca benim ülkem, benim sorunlarım, küçük tanrılarım, meditasyonlarım ve şu yanlış şu doğrularım değil– görebildiğinde faaliyete geçer. Hayatın içerdiği her şeyi görür. Bu niteliklere sahip bir akıl kendine özgü muazzam bir enerjiye sahiptir.

Kişinin Bir İnsan Olarak Biricikliği, Bilincinin İçeriğinden Bütünüyle Sıyrılmasına Bağlıdır

Sorumuz şu: Bilincimizin kendi içeriğini –bildiğiniz gibi bilincimizi oluşturan odur– tamamen boşaltılabilmesi mümkün müdür? Soru Yunanca mı? Birbirimizi takip edebiliyor muyuz? Bilinci meydana getirenler düşünülen, biriktirilen, gelenek, kültür, çatışma, acı, keder ve aldatılmadan alınanlardır. Bu içerik olmadan bilincin ne anlamı olabilir? Bilincimin var olduğunu yalnızca içeriği aracılığıyla anlayabilirim. Ben bir Hindu, Budist, Hıristiyan, Katolik, Komünist, Sosyalist, bir sanatçı, bilim insanı ve bir filozofum. Bu eve bağlıyım, o benim eşim, sizler dostlarımsınız, imgeler, vargılar ve hatıralar ise kırk, elli, belki de yüz yıldır inşa ettiğim bilincime ait içeriktir.

Bu içerik sizlerde olduğu gibi benim de bilincimi onlar meydana getirir. Zaman, bilincin alanıdır ve düşünceler, karşılaştırma ölçütleri, değerlendirmeler ve yargılamalar hep o alan içinde var olur. Bilinçli ya da bilinçsiz oluşturulmuş tüm düşüncelerim oradadır ve meydana gelen en ufacık bir hareket, içeriğiyle birlikte bilincin hareket etmesinin sonucudur. Bu nedenle buradaki alan, içeriği yüzünden oldukça sınırlıdır. İzin verin bunu birlikte öğrenelim, eğer bunu başarırsak edindiğimiz şey size ait olur bana değil. Öyleyse artık tüm liderlerden ve öğretmenlerden muafsınız, öğrenen yalnızca sizin zihniniz ve bu nedenle ortaya çıkan enerjiyi bulabilmek için tutkuyla arayacaksınız. Ancak bir köpek gibi birini takip ederseniz tüm enerjinizi bir süre sonra kaybedersiniz.

Daha önce söylediğimiz gibi içeriğiyle birlikte bilincin alanı içinde, yani zamanda, boşluk çok azdır. Bu alanı hayal

gücü, buluşlar, daha fazla ve incelikli düşünmek gibi türlü süreçlerle genişletmek mümkünse de, her zaman bilincin içeriğiyle birlikte sınırlı bir alan söz konusudur. Bunu anlayabiliyor musunuz?

Öyleyse bilincin ötesine geçmeye çalışan her hareket, bilinç içeriğinin alanı dahilindedir. Bu yüzden hangi uyuşturucu maddeyi –LSD, marihuana, afyon vb.– kullanırsanız kullanın, bilincin düşünsel etkinlik alanından kurtulamazsınız ve ötesine geçtiğinizi zannettiğinizde bile halen içindesinizdir. Bu sadece bir fikir ve siz bunu daha derinlemesine tecrübe edebilirsiniz. Böylece kişi bir şekilde bilinç alanının, yani "beni", egoyu ve tüm kişiliği meydana getiren içeriğin bir miktar genişlediğini görse de, bilinçteki sözde bireysellik daima kısıtlı kalacaktır. Bunlarla birlikte bilinçli olarak ötedeki bir şeye ulaşmak için ciddi bir çaba sarf eden kişi, yanılsamaya davetiye çıkarmış olur. Merak ediyorum, burayı anlayabildiniz mi? Bir guru tarafından, bilincin ötesindekine dair hiçbir şey anlamayıp bilinç içeriğini boşaltmadan oraya ulaşacağınızın söylenmesi, yalnızca körün köre liderlik ederek bir yere varmaya çalışması gibi çok anlamsızdır ve genelde gurular ve takipçileri kördürler.

Öyleyse şimdiki sorumuz şu: Zihin, bilincin içeriğini, beyin ise geçmişi temsil eder ve düşüncenin işleyiş süreci o geçmişten asla bağımsız olamayacağı gibi asla yeni de olamaz. Bu noktada şu soru karşımıza çıkar: bu içerik nasıl olur da boşaltılabilir? Bir metot tarafından olamaz zira üzerinde çalıştığınız metot ya size bir başkası tarafından verilmiştir ya da siz icat etmişsinizdir ve sonuçta uğraşınız mekanik bir hal alır. Bu yüzden bilinciniz hâlâ zamanın ve o sınırlı boşluğun alanı içindedir.

Bilmiyorum hiç o boşluğun ne olduğunu –ama uzay, zaman ya da bilimkurgu bir zamansızlık değil, bahsettiğimiz o boşluğun ne olduğu ve ne anlama geldiğini– düşündünüz mü ya da kendi içinizde aradınız mı? Şimdi bunu yapmaya

çalışacağız. Zihin kendi sınırlarını görebilir mi? O sınırların bizdeki gerçek algısı, sınırın sona ermesiyle ilişkilidir. Zihni boşaltmak değil bilinci meydana getiren içeriği ve bütünü görebilmek, bilincin tüm hareketlerini algılamak ve onu dinlemektir. Sınırın sona erdiğine dair asıl algı, nasıl sona erdirilmesi gerektiği değildir. Eğer yanlış olduğunu düşündüğüm bir şey görürsem, yanlışın asıl algısı doğrudur. Aynı şekilde benim yalan söylememin asıl algısı da gerçektir ve kıskançlığımın asıl algısı ise, o kıskançlıktan kurtulmaktır, yani doğru olandır. Bunu yalnızca geçmişi, imgeleri, vargıları, fikirleri ve yargıları simgeleyen bir gözlemci olmadığınız zaman, çok açık bir biçimde görebilir ve gözlemleyebilirsiniz. Öyleyse zihin hiçbir gayret sarf etmeden bilincin içeriğini ve sınırlarını, daha doğrusu boşluksuzluğu ve içeriğiyle birlikte bilincin zamanı zorlayan niteliklerini görebilir mi?

Anlayabiliyor ve sakince düşündüğünüzde –gözlem yapan kişinin bunun için tam bir sükûnet içinde olması gerekir– bilinçli olduğu kadar bilinçdışı içeriğin birlikte oluşturduğu bütünlüğünü görebiliyor musunuz? Bu tıpkı sizi görmek istiyorsam görüşümün bulanık olmaması gerektiği gibi. Tüm çizgilerinizi, saçınızı, yüzünüzün kemik yapısını ve tümünü görebilmek için net olarak bakabilmeliyim. Bunun anlamı belli bir özen göstermek gerektiğidir ve bu özenin içinde de bir enerji bulunur. Hâlbuki özenli olabilmek için gayret sarf ettiğinizde bunun enerjinizi tüketmesi gerekir. Kontrol etmeye çalışmanız da enerji harcamanız anlamına gelir zira kontrol, belli standartlara uyum, kıyaslama ve baskılama anlamına gelir ve tüm bunlar enerji kaybıdır. Ancak algının olduğu yerde tamamen enerjiden meydana gelen ilgi ve özen de bulunur ve orada enerjinin boşa harcanması diye bir şey söz konusu olamaz.

Öyleyse şimdi bilinçdışı içeriğiyle birlikte tüm bilincinize enerjinizle bakarsanız, zihninizin boşalmaya başladığını görürsünüz. Bu benim yarattığım bir yanılsama, düşündüğüm

ya da vardığım bir sonuç değildir. Eğer doğru olduğunu düşündüğüm bir sonuca varmışsam bir yanılsama içindeyim demektir ve onun bir yanılsama olduğunu bile bile konuşmaya devam etmekten kaçınırım zira bu tıpkı körün köre liderlik etmesi gibidir. Kendiniz de buradaki mantık ve akıl yürütmeyi görebilirsiniz tabii dinliyor, ilgi gösteriyor ve anlamak istiyorsanız. Bu şekilde bilinçdışı içeriğin tüm derinliğini sergilemesinin mümkün olup olmadığı da görülmüş olur.

Önce soruyu görelim ve sonrasında oradan devam edelim. Hayatın her alanında olduğu gibi bilinci de bilinçli ve bilinçdışı olarak –sanatçı ve işadamı gibi– ikiye ayırmışızdır. Bu ayrım ve kırılmanın varlığı, içinde yaşadığımız kültür ve aldığımız eğitimdir. Bu noktada şu soruyu sormanız gerekir: bilinç ve bilinçdışı arasında böyle bir ayrım var ve bilinçdışı, kendi güdülerine, genetik mirasına, deneyimlerine ve benzerlerine sahip. Nasıl olur da tüm bunlar aklın ve algının ışığına maruz kalabilir? Sorduğunuz soru bu mu? Eğer buysa, bu soruyu içeriği ve dolayısıyla bölünmeyi, çelişkiyi, çatışmayı, acıyı ve benzerlerini çözümleyecek olan bir çözümleyici olarak mı soruyorsunuz, yoksa gerçekten cevabını bilmediğiniz için mi? Burası önemli çünkü dürüst ve ciddi olarak bilincin gizli yapısını nasıl açığa çıkaracağınızı gerçekten bilmediğinizi kabul ederek meseleye yaklaşırsanız, işte o zaman öğrenmeye başlarsınız. Ancak olumlu ya da olumsuz yönde herhangi bir çıkarım ya da fikir sahibiyseniz, o zaman meseleye zihninizde önceden varsaydığınız bir cevap üzerinden yaklaşıyorsunuz demektir.

Bu yüzden bir zihin "bilmiyorum" dediğinde, bu gerçektir ve dürüstlüktür, tabii bazı filozoflardan, psikologlardan öğrenmiş olabileceğiniz üzere çünkü bu sizin değil onların bilgisidir ve siz gerçekte olandan habersiz sadece onları yorumlayıp anlamaya çalışmaktasınızdır. Öyleyse "bilmiyorum" dediğinizde ne olacak? Anlayabildiniz mi? Bunu söylediğinizde, içeriğin herhangi bir önemi kalmamış olur. Lütfen,

bunu görmenizi isterim çünkü sonrasında zihin yenilenmiş bir zihin haline gelmiştir, anlayabildiniz mi? Artık "bilmiyorum" diyen, yeni bir zihindir. Bunu sözlü olarak sırf oyalanmak için değil ama derinlemesine, anlamını vurgulayarak ve dürüstçe söylemişseniz, bilmeme halindeki zihin tüm içeriğinden sıyrılmış demektir. Yani bilmek, içeriğin kendisidir. Anlayabildiniz mi?

Öyleyse zihin asla bildiğini söyleyemez ve bu yüzden daima yeni, canlı ve hareket halindedir çünkü herhangi bir dayanak noktası yoktur. Zihin yalnızca birtakım fikirler, çıkarımlar ve ayrımlar üretmeye başladığında kendisine dayanak yaratmış olur. O zaman bu durum, gerçeğin her saniye biraz daha kavrandığı bir meditasyondur ancak nihai hakikatin kavranması değildir. Her saniye doğruyu ve yanlışı kavramak, içeriğin, bilincin kendisi olduğunu ve bununla nasıl başa çıkabileceğimizi bilmediğimiz gerçeğini anlayabilmek. Gerçek olan budur, yani bilmemektir ve bu yüzden bilmemek bilinç içeriğinin olmaması halidir. İtiraz ettiğiniz şey bu kadar basittir. Zekice, karmaşık ve tasarlanmış bir şey beklersiniz fakat gördüğünüz inanılmaz derecede basit ve bir o kadar da güzel olan şeye itiraz edersiniz.

Zihnimiz, bir başka deyişle beynimiz, zaman karşısındaki esareti ve içeriğini çevreleyen boşluktan oluşan sınırlarını görebilir mi? İnsan bu sınırlı boşluk ve zamanın esareti altında yaşadığı sürece acı, psikolojik olarak çaresizlik ve bunalım duygusu var olacaktır. Pekâlâ, zihnin bu durumun gerçekliğini kavradığını düşünürsek o halde zamanın anlamı nedir? Düşüncenin ulaşamadığı ve bu yüzden de açıklayamadığı farklı bir boyut mu vardır? Düşüncenin bir çeşit ölçü birimi ve nedenle zaman demek olduğunu daha önce açıklamıştık. Bizler ölçüye göre yaşarız ve tüm düşünce yapımız karşılaştırma, değerlendirme ve var olma anlamını taşıyan ölçü üzerine kuruludur. Bir ölçü olarak düşünce, kendi kendisinin ötesine geçmeye ve orada ölçülemeyen bir şeyler olup olmadığı-

nı anlamaya çalışır ve bu durumun kendisini görebilmek de hakikattir. Bunu anlayabildiniz mi merak ediyorum. Hakikat yanlışı görebilmek, yanlış ise düşüncenin zamanın ve bilincin sınırlı boşluğunun dışında ölçülemeyeni aramasıdır.

Seçimsiz Farkındalık

Seçimsiz farkındalık, nesnel olarak içinde ve dışında herhangi bir seçim yapma imkânı olmadığının farkında olma hali anlamına gelir. Yalnızca bu çadırın, ağaçların, dağların renginin farkında olmak, "bunu sevdim", "bunu isterim", "bunu istemem" gibi seçimler yapmamaktır yani gözlemcinin olmadığı bir gözlem yapma halidir. Gözlemci şartlandırılmış olan geçmişi temsil eder ve bu yüzden daima o koşullandırılmış bakış açısını kullanır. Sonuçta beğenmeler beğenmemeler, senin ırkın benim ırkım, benim Tanrım senin Tanrın ve benzerleri ortaya çıkar. Söylemeye çalıştığımız, farkında olmanın etrafınızdaki her şeyi, dağları, ağaçları, çirkin savaşları, şehirleri olduğu gibi gözlemlemek anlamına geldiğidir ve bu gözlemde herhangi bir karar vermek, seçim yapmak ya da dilekte bulunmak söz konusu değildir.

Özgürlük, Gündelik Varoluş ve Eylemlerimizin Seçimsiz Farkındalığında Yatar

Zihnin hayatında hiç özgür olup olamayacağı ya da zamanın esareti altında kalacağı meseleleri, aydınlatılabilmesi için epey bir araştırma ve sorgulama gerektiren çok önemli konulardır. Bu dünyada yaşayan, karşılaştığı tüm günlük sorunlar, birbiriyle çatışan istekler, ters düşen konular, etkilenmeler ve türlü çelişkiler, işkenceler ve geçici zevkler karşısında işlevini olması gerektiği gibi yerine getiren bir zihin için, yalnızca görünüşte değil varoluşunun derinliklerinde gerçekten özgür olabilmek mümkün müdür? Bu soruyu son derece karmaşık bir toplum ortamında yaşayan, hayatını kazanan ve belki bir ailesi olan, rekabet ve kazanma duyguları taşıyan insanoğlunun, tüm bunların ötesine soyutlanma, fikir, formül ya da kavram olarak değil gerçekten özgür olarak geçebilmesinin mümkün olup olamayacağı şeklinde de sorabiliriz.

"Bir şeyden kurtulmak" bir soyutlamadır ancak özgürlük "neyin ne olduğunu" gözlemlemek ve onun ötesine geçmektir. Kafanız karışsın istemem ama öncelikle size yalnızca dinlemenizi, kabul ya da inkar etmemenizi, herhangi bir sonuç çıkarmadan, savunmacı bir tutum takınmadan, direnmeden, söylenenleri kendi bakış açınıza ve dilinize uydurmaya çalışmadan sadece dinlemek için özen göstermenizi önerebilirim. Geceyi rahatsız edilmeden sakince geçirebilecekleri bir ağaç aramak için etrafta uçuşan gürültücü kargaları dinler gibi dinleyin. Onlar dinleyebilir fakat bu konuda hiçbir şey yapamaz, birbirlerine seslenmelerine engel olamazsınız. Sadece dinlersiniz. Ancak çıkardıkları gürültüye karşı koymaya kalkarsanız, kargaları dinleyebilme özgürlüğünüzden sizi mahrum

bırakacak olan tam da o direnişiniz olur. Şayet "söylenenleri dinlemek istiyorum fakat korkunç bir gürültü çıkarıyorlar" dediğiniz için karşı koyuyorsanız, bu direnişiniz, dinlemenizi ve dolayısıyla dinleme özgürlüğünüzü ortadan kaldıran bir eyleme dönüşür.

Eğer dinleyecekseniz, sadece sözcükleri ve anlamlarını değil gerçekten dinleyecekseniz, özgürlük sözcüğünün tüm içsel anlamını kavramaya çalışmalısınız. Burada hep birlikte cevaplamak üzere paylaşacağımız, anlamlar arasında dolaşarak inceleyeceğimiz, anlamaya çalışacağımız soru, şu özgürlük denen sözcüğün ne anlama geldiği ve zamanla beslenen, evirilen, binlerce deneyim biriktiren, çeşitli kültürler içinde yoğrulan bir zihnin –sizin zihninizin– bu karışık ve tutarsız dünyada yaşarken birtakım ütopik ya da dini anlamlarda değil gerçekten özgür olup olamayacağı sorusu.

Zihnin ya da bildiğiniz ve gözlemlediğiniz üzere sizin zihninizin, hem yüzeysel hem de derinlemesine tam olarak özgür olup olamayacağı sorusunu tartışacağız çünkü kendimiz için bu soruya bir cevap vermezsek, daima geçmiş, düşünce ve acı anlamına gelen zamanın hapishanesinde yaşıyor olacağız. Bu meseledeki gerçeği göremediğimiz sürece düşünceden bir hücre içinde çatışma ve acı bizi bekliyor olacak. Bu soruyu ne kadar dikkate aldığınızı bilmiyorum. Dindar öğretmenlerinizin, Gita'nın, Upanişad'ların, gurularınızın ya da sosyo-ekonomik koşullarınızın yaklaşımı değil asıl sizin ne düşündüğünüz ve söylediğiniz, üst üste konan tüm kitaplardan daha önemlidir. Bunun anlamı, buradaki gerçeği kendinizin bulması gerektiğidir. Asla başkalarının söylediklerini tekrar etmeyin, önce kendiniz bulun ve üzerinizde deneyin, tabii sadece kendi ürettiğiniz düşünceleri ve gördüklerinizi, başkalarınınkini değil. Böylece bilirkişilerden uzak durmuş olursunuz.

Daha önce de söylediğim gibi, lütfen dinleyin ve bunu yaparken hareket edin yani içindeki gerçeği görmeye çalışın. Bizler bilimsel bilgiye, diğer insanların deneyimlerine

ve biriktirdikleri matematik, coğrafya ve biyoloji türünden verilere güvenmek durumundayız. Bu kaçınılmazdır. Şayet bir mühendis olmak istiyorsanız, diğerlerinin sizden önce ortaya koydukları matematik, yapı ve mukavemet gibi bilgilere sahip olmanız gerekir. Ancak kendi başınıza hakikatin ne olduğunu bulmak istiyorsanız, tabii eğer öyle bir şey varsa, şimdiye dek hepinizin yaptığı gibi başkalarının söylemleri aracılığıyla biriktirilmiş olan bilgiyi kabul etmeniz mümkün değildir.

Önemli olan sizin ne düşündüğünüz ve nasıl yaşadığınızdır ve bunu, davranışlarınızı, neler ürettiğinizi anlayabilmeniz için size nasıl yaşamanız gerektiğini hakkında talimatlar veren tüm uzman ve profesyonel görüşlerini bir tarafa bırakmalısınız. Lütfen burayı anlamaya çalışın. Özgürlük, aşırı serbestlik demek değildir, özgürlük insan zihninin işlevini sağlıklı, normal ve makul bir biçimde yerine getirebilmesi için gereklidir. Daha önce belirttiğim gibi bir şeyden kurtulmak –örneğin öfkeden, kıskançlıktan ya da saldırganlıktan gibi– yalnızca kendini soyutlama halidir ve bu sebeple gerçek değildir. Kendisine öfkeden ya da kıskançlıktan kurtulmayı telkin eden kişi özgür değildir ama öfkenin gerçeğini ve aslında ne olduğunu gözlemlemek isteyen ve onu oluşturan yapıyı tümüyle öğrenmek isteyen, gözlemini doğrudan kendisi için yapan kişi, aksi kültürün öğretisi yerine bu gözlem aracılığıyla özgürlüğe ulaşabilir. Kişi cesur olmadığı halde sanki cesurmuş gibi yetiştirilmesi onu özgürlüğe götürmez ancak korkaklığın doğasını ve yapısını anlamak ve hayatı onunla sürdürmek, bastırmaya ya da ötesine geçmeye çalışmamak, gözlemlemek ve hakkındaki her şeyi öğrenmek, onun gerçeğinin kolayca kavramasını ve zihnin korkaklık ve cesurluktan yana serbest kalmasını sağlar. Tersine bir yetiştiriliş değil ama bu şekilde doğrudan algılamak, özgürlük demektir. Tersi yalnızca zamanı ima eder.

Düşünce Zamandır

Zihin karışıklığı fark ettiğinde, kendisi bir meziyet olan bu fark ediş, düzeni yeniden kuracaktır ve eğer bu meziyet gerçekten ruhun derinliğinde dürüstçe yatıyorsa, o zaman korkacak herhangi bir şey olup olmadığını sorgulamak zamanı gelmiştir. Bunun için öncelikle zamanın doğası ve düşünce meselelerini irdelemeniz gerekir.

Zaman durmadıkça zihin hiçbir kutsal ya da yeni olan şeyi algılayamaz. O yüzden düşüncenin zamanla herhangi bir ilişkisi olup olmadığını ve zamanın ne olduğunu sorgulamak son derece önemlidir. Elbette saate göre dün, bugün ve yarın diye bir zaman vardır. Buradan oraya gitmek ya da birtakım işler için plan yapmak gibi bir işlevi vardır. Bir dili ya da araba kullanmayı öğrenmek ya da herhangi bir teknolojik işi yerine getirmek için zaman kavramına sahip olmalısınız. Bunların tümü meditasyondur.

Öyleyse kronolojik olandan ayrı olarak zamanın anlamı nedir? Zaman fiziksel olarak buradan şu eve gitmek olduğu kadar, psikolojik olarak da buradan oraya hareket etmek demektir. Yani bir yer ile başka bir yer arasında hareket etmek zamandır. Bu ikisi arasındaki boşluk ve boşluğun kapladığı alanda hareket etmek de zamandır. Öyleyse tüm hareketler zaman demektir. Buradan fiziksel olarak Paris'e, New York'a ya da istediğiniz bir başka yere gitmek gerektirir. Aynı zamanda psikolojik olarak "olanı" "olması gerekene" dönüştürmek de zaman gerektirir ve bir harekettir, en azından biz öyle düşünüyoruz. Bu durumda zaman, düşünce tarafından boşluğun içindeki hareketin olduğu gibi yaratılması ve bunun hayata geçirilerek başarılması demektir. O zaman düşünce

zamana ve zaman içinde harekete dönüşür. Bu söylediklerim herhangi birinize bir şey ifade ediyor mu? Birlikte yol alabiliyor muyuz?

Lütfen, tüm bunlar muazzam bir ilgi ve dikkatle birlikte tutkunun giremediği, kişisellik ve hazdan muaf bir mantık gerektirir. Büyük dikkat yanında kendi düzeni olan disiplinini getirir. Düşünce, "olan" ve "olması gereken" arasındaki harekettir. Düşünce boşluğu kaplayan zamandır ve psikolojik olarak "bu" ile "şu" arasında bir ayrım oldukça, zaman içinde düşüncenin hareketi de var olacaktır. Öyleyse düşünce, hareket şeklindeki zamanın kendisidir. O halde sadece "olanın" gözlenmesi söz konusu olduğunda, hareket ve düşünce olarak zaman mevcut mudur? Bu gözleyen ve gözlenen şeklinde bir gözlem değil, sadece gerçekte "olanın" ötesine geçme eyleminden yoksun bir gözlemden ibarettir. Zihin açısından bu konunun anlaşılması oldukça önemlidir zira düşünce tüm dinlerde olduğu gibi en olağanüstü kutsal imgelerin yaratıcısıdır. Tüm dinler inanç, dogma ve ritüeller şeklinde düzenlenmiş düşünce temeline dayanmaktadır. Bu yüzden düşünce, zaman ve hareket kavramları üzerinden anlaşılmadıkça, zihnin de kendisinden öteye geçmesi mümkün olmaz.

Önceden söylediğimiz gibi bizler ideal edindiğimiz "olanı" "olması gerekene" çevirme işi için terbiye edilmiş, eğitimli ve talimli bireyleriz. İdeal sözcüğü, yalnızca görmek anlamına gelen "idea"dan gelmektedir. Gördüklerinizden bir soyutlama anlamı çıkarmak değil gerçekten gördüklerinizle kalmak. Her birimiz "olanı" "olması gerekene" dönüştürmek üzere eğitildik. Bu eğitim, düşüncenin "olan" ile "olması gereken" arasındaki boşluğu doldurmak üzere gerçekleştirdiği harekettir ve uzun bir zaman alır. Düşüncenin boşluktaki tüm hareketi, "olanın" "olması gerekenle" değiştirilmesi için gerekli zaman diliminden ibarettir.

Gözleyen, aynı zamanda gözlenen olduğu için aslında değiştirilebilecek hiçbir şey yoktur zira var olan tek şey "şu an

olandır". Gözleyen kişi "olan" ile ne yapacağını bilemediğinden, onu değiştirebilmek ve baskılayabilmek adına türlü yöntemler denemeye başlar ancak –gözleyen kişinin kıskançlık ya da öfkeyle aynı şey olması gibi– gözleyen gözlenenle, "olan" ise gözleyen kişiyle aynıdır. Gözleyenden ayrı bir kıskançlık hali yoktur, ikisi birdir ve "olanı" değiştirecek herhangi bir hareket olmadığında –zaman içindeki hareket gibi– ve düşünce de bu durumu kavradığında, "olan" şey bütünüyle sona erer çünkü artık gözleyen ve gözlenen aynı hale gelmiştir. Bunun üzerine derinlemesine kafa yorarsanız çok kolay olduğunu siz de göreceksiniz.

Diyelim bir insandan hoşlanmıyorum ve hoşlanmamanın benden farklı bir şey olduğunu zannediyorum, hâlbuki hoşlanmayan varlık hoşlanmamanın kendisidir, ayrı bir varlık değildir. Düşünce "hoşlanmama halimden kurtulmalıyım" der ve ardından düşünce gerçekte kendisi tarafından yaratılan "olanın" üstesinden gelebilmek adına zamanda hareket eder. Sonrasında gözleyenin, yani asıl varlığın ve hoşlanmamanın aynı olduğu, tümüyle hareketsiz –ama durağan değil– ve sükût içinde oldukları görülür. Hareket ve düşünce olarak bir sonuç elde etme yolundaki zaman, bütünüyle bir sona ulaşır ve eylem aniden biter. Böylece zihin, altyapısını oluşturarak kargaşadan kurtulur. Bu temel üzerinde varlığın güzelliği ve seçkinliği ortaya çıkar. Altyapı, siz ve anneniz arasındaki ilişkide olduğu gibi, imgeler arası eylemden uzak, bir imgenin kendisini öbürüne göre ayarlamadığı, salt ilişkiden ibarettir. Yalnızca değiştirmek için uğraşılmayan bir "olan" vardır. "Olanı" değiştirmek ya da dönüştürmek, düşüncenin zaman içerisinde hareket etmesidir.

O noktaya ulaştığınızda zihniniz ve dolayısıyla beyin hücreleriniz tümüyle durgunlaşmıştır. Anıları, deneyimleri ve bilgiyi saklayan beyin, işlevini bilinenin alanında yerine getirebilir ve getirmelidir ancak bundan böyle zihin, yani beyin, düşünce ve zamanın hareketlerinden bütünüyle muaf

kalmıştır ve hareketsizdir. Tüm bu olaylar herhangi bir çaba gösterilmeksizin meydana gelmiştir zira disiplin ve kontrol kavramları kargaşaya aittir ve zihnin bu yönde bir gayreti olmaz. Burada bahsettiklerimiz, akıl hocalarınızın, gurularınızın, Zen'in öğretilerinden tümüyle farklıdır. Burada otorite ya da birbirini takip etme kavramları bulunmaz. Bir başkasının takipçisi olduğunuzda yalnızca kendinizi değil, o kişiyi de yok etmiş olursunuz. Böylece dindar bir zihin için bile otorite ya da her ne ise kalmaz ancak kullandığı bir akla sahip olmuş olur. Bilim insanlarının, doktorların ya da kullanma kılavuzlarının belli bir hükmü vardır, yoksa dünyada herhangi bir otorite ya da guru yoktur.

Zaman, Ruhsal Düşmandır

Zamanın doğasından daha önce bahsetmiştik. Lütfen sabırsız davranmayın, onun hakkında yeniden konuşmalıyız. Zamanın geçmiş ve gelecek demek olduğunu, geleceğin ise şu an olduğunu söylemiştik. Gelecek, şu an olduğunuz şeydir. Burayı anlayabildiniz mi? Bu meseleyi birlikte tartışmalıyız; zira bu benim ya da sizin doğrunuz olmadığı gibi doğrunun kendisi de kişisel olamaz ve belli bir yolu da yoktur. Bu bir gerçek; geçmiş, gelecek ve şu an ile birlikte zamanın tümü "şimdi"nin içinde toplanmıştır. Böyle olduğu tutarlı, mantıklı ve akılsal açıdan reddedilemezdir ancak siz yine de bundan hoşlanmayabilirsiniz. Birçoğumuz beğenme ve beğenmeme dünyasında yaşarız; herhangi bir şeyle asla gerçekten yüzleşmez, üzerinde fazla durmadan geçer gideriz. Bu konuya ciddi yaklaşan bizler –öyle umarım– geçmiş, gelecek ve şimdinin şu an içinde toplanmış olduğu meselesine kısaca da olsa bir göz atmalıyız.

Bir insanın bencil olduğunu –bu onu çok çok kısıtlı kılar– farz edin. Bu bencillik hali kendini çok daha büyük bir şey aracılığıyla da ifade edebilir ancak hala bencilliktir. Eğer kendimi memleketimle, ulusumla, dinimle, batıl inançlarım ve benzerleriyle tanımlarsam, bu tanımlama tam da bahsettiğimiz bencilliğin devamı niteliğindedir. Tek yaptığım farklı sözcük grupları kullanmak olsa da, özünde bu tanımlamaların hepsi bencillikten ibarettir. Lütfen, konuşmacınız sizi bir konuda ikna etmeye çalışmıyor. Tam tersi şüphe etmenizi, sorgulamanızı, tartışmanızı ve hemen kabul etmemenizi ama eleştirel ve keskin bir akılla değerlendirmenizi istiyor. Gerçek olan insanın kargaşa içinde yaşadığıdır, bunu inkâr edemez-

siniz. Üzerini örtebilir ya da kaçabilirsiniz ama biz insanlar kargaşa, nefret, sevgi, sıkıntı, güvenlik isteği ya da savaşlar ve aynı zamanda ölüm tehdidi yüzünden güvensiz bir dünyada yaşadığımız bilgisiyle yaşarız. Sonuçta yaşadığımız bir kargaşa ve düzensizlik halidir. Zaman bu kargaşayı giderecek midir peki? Arkeolog ve biyologların söylediklerine göre yaklaşık kırk beş bin yıldır bu dünya denen gezegende yaşıyoruz. Bu kadar uzun süren bir evrim sürecine rağmen hâlâ neysek oyuz, yani çatışma ve kargaşa halindeyiz.

Bu uzun zaman dilimi sorunlarımızı çözemedi. Belki de zamanı yanlış anladık ve halen daha bir kırk beş bin yıl sonra ve çok daha büyük bir bilgi birikimiyle birlikte çatışma ve kargaşadan sıyrılıp çıkacağımızı zannediyoruz. Bu şekilde zamana tutunarak belki de onun anlamını yanlış anlıyoruz. Bunu yaşadım, ben şuyum ya da bana değişmek için zaman tanıyın demeye devam ediyoruz. Ancak tam kırk beş bin yıllık bir zaman ve hâlâ çok ilkel bir haldeyiz. Bu yüzden düşünce tarzımız baştan beridir yanlış olabilir. Bu konuda yeni bir bakış açısı, sorunu tümüyle kapsayacak yeni bir yaklaşım söz konusu olabilir.

Buradan evinize gitmek için zamana ihtiyacınız vardır ancak psikolojik olarak –hoşlanmaz ya da içselleştiremezseniz– zamanı, nihayetinde son derece akıllı, mantıklı, sağlıklı ve çatışmasız bireyler olarak ortaya çıkacağımız bir süreç olarak kabul ediyoruz. Ancak zaman şimdiye dek bize bunu vermiş değil. Kırk bin yıl yaşamışsınız ve bir kırk bin yıl daha bekleseniz bile tamamen aynı insan olarak kalacaksınız. Mantığımız bize bunu söylüyor.

Öyleyse izin verin zamanın bütünündeki anlamı görmeye çalışalım. Zaman, geçmişi ve bilincimizin tüm içeriğini simgeler ve eğer *bilinç* kelimesinden hoşlanmadıysanız onun yerine mirasla, elde etmeyle, ırksal yollarla ve çevremize dair binlerce yıllık anılarla meydana gelen geçmişin var ettiği tüm bu karşılıklı tepkiler dünyası da diyebiliriz. O zaman ve o

geçmiş, şu ana aittir. Sizler de geçmişe aitsiniz. Hemfikir miyiz? Sizler geçmiş ve geçmişte biriktirilmiş anılarsınız, sizler hafızamızsınız. Bu hafızanın oluşturulabilmesi için zaman gerekir. Gelecek, yarın ve binlerce yarın sonrası, şu anda sizin olduğunuz şeydir. Açık değil mi? Elbette. Öyleyse gelecek şu an demektir. Lütfen burayı anlamaya çalışın, eski zamanın araya karışmasına izin vermeden, şu anda yaşadığımız tüm zamanlara ait duygunun hayatımıza girmesine izin vermemiz mümkün müdür?

Bunu anlayabildiniz mi? Zaman içinde farkına vardığım bir karışıklık içinde yaşadığımı farz edin. Kendime yavaş yavaş bu meseleye kafa yoracağımı, üzerinde çalışacağımı telkin ediyorum ki bu zaman ve dolayısıyla yarın anlamına gelir. Eninde sonunda karışıklığın nedenini bulacağım. Bu sadece zaman meselesi. En azından gerçeği görelim ve şu noktada birleşelim. Anlıyorum ki zaman sorununa bu şekilde yaklaşmak yanlış, ben de bütünüyle vazgeçiyor, gerçeği görmeyi ve daha da iyisi zamana dair eski kalıpları kabullenmiş beynin koşullanmasını kırmayı seçiyorum.

Böylece zamana dair eski düşünüş şeklini bir kenara bırakmış olarak, şimdi zamana olduğu gibi bakıyorum. Bütün zaman şu anda toplanmıştır. Eğer bu anlaşılabilirse, şu anı tümüyle değiştirebilirim ki bu beynin eski bakış açısına alışkanlığının sürmesini sağlayan şartlanmayı da ortadan kaldırmış olur. Böylece o şartlanmayı kırmış olurum zira artık şartlanmanın gerçeğini ve yanlışlığını görmüşümdür. Tam bu algı çerçevesinde ani bir eylemin varlığını işaret eden köklü bir değişim gerçekleşmiştir. Zamanı dikkate almadan harekete geçerim ki bunun anlamı düşünme sürecinin gerçekleşmediğidir. Anladınız mı? Tanrım!

Meseleyi derinlemesine incelediğinizde son derece büyüleyici olduğunu görürsünüz. Düşünce zamandır çünkü düşünce, hafızanın verdiği cevapların birikmiş halidir. Hafıza, zaman içinde birikimini yapar ve hepsi bilginin ürünüdür.

Bilgiyi biriktirebilmek için zamana ve öncesinde birikmiş deneyime ihtiyaç vardır. Deneyim sınırlıysa bilgi, bilgi sınırlıysa hafıza, hafıza sınırlıysa düşünce de sınırlıdır. Düşüncenin zaman demek olduğundan bahsetmiştim. Şayet düşünce olan zamanı şu an olduğum şeyi değiştirmek üzere kullanırsak boşuna uğraşmış oluruz. Ancak bir algı olup olmadığını görebilirsem –tüm zamanın şimdinin içinde toplanmış olduğu algısı değil– o zaman yerine ne geçebilir? Bu önermeyi anlayabildiniz mi? Diyelim mi şiddet düşkünü biriyim, hayatım karışıklık içinde ve boş. Sonrasında o karışıklığı algılamaya başlıyorum ve tüm zamanın şu anın içinde sıkıştığı gerçeğini ve doğruluğunu anlayabiliyorum. Bu konudaki algım çok keskin ve açık olmak zorunda zira o açıklık zamanın bir sonucu değildir.

O halde algının ne olduğunu da tartışmalıyız. Açık bir biçimde görebilmek ne demektir? Yalnızca kendimizi değil, dünyada da neler olduğunu da görebilmeyi kastediyorum. Dünyada olup bitenler, bölünmelerin uzantısı şeklindedir. Uluslar, dinler, mezhepler, gurular ve benzerlerinin tamamına yakını, barış ve kardeşlik hakkında politik ve dini bir ağızla konuşur ve kendi birliklerine dahil olmamızı isterler.

Dışarıdan baktığımızda bu büyük kargaşayı, onun en önemli ifade şekli olan savaşı ve birbirini öldüren insanları görebiliriz. Bizler de kargaşa içinde yaşarız. Bu kargaşa zaman sayesinde bize kadar gelmiş ve yüzyıllar boyu bizimle birlikte yaşamıştır. Dolayısıyla eski tabirle zaman, savaşların ilacı olmayacaktır. O halde algı nedir? Şayet birtakım önyargılara sahipseniz herhangi bir şeyi tüm açıklığıyla görebilir misiniz? Elbette hayır. Peki, meseleyi kişisel açıdan ele alıyorsanız ne olacak? Canım yanıyor lütfen bana bir şey söyleme, fikirlerim güçlüdür, bu konuyu düşündüm ve kendi çıkardığım sonuçlara sadık kalmaya karar verdim vs. Tüm bu kişisel faktörler –nesnel ya da açık olmayan– algılamanın önüne geçerek onu engeller, camı renkli gözlükler takmaya ya da

üzerinde yeni bir fotoğraf için yer kalmamış bir film üzerine fotoğraf çekmek için kullanılan lenslere benzerler.

Yaptığımız şey, bir daha göremeyeceğiniz anlamına da gelen saklamaya devam etmektir. Ancak inceleyip bir kenara bırakmak yerine, bitirmeyi de tercih edebilirsiniz. Bunun anlamı berrak, güçlü ve etkin bir zihne sahip olmanız ve bu sayede kişisel önyargı bağlılıklarınızdan kurtulmanızdır. Böyle bir algı söz konusu olduğunda, onun zamanın bir işlevi olmadığı açıktır; dolayısıyla bir karışıklık halindeki zihin, kargaşanın nedenini ve ona yol açan tüm ayrışmaları anında görüp kavrayabilir. Bu şekilde zihinde çabucak bitirilen bir kargaşa hali ertesi gün tekrar karşınıza çıkmaz. Bir tehlikeyle karşılaşır ya da zehirli bir yılan görürseniz, onunla uğraşmazsınız olur biter; ama bizler son derece önyargılı, dar bir bakış açısına sahip ve yalnızca kendi kişisel kaygılarımızla dolu bireyler olduğumuzdan, tehlikeyi göremiyoruz.

Öyleyse kargaşa, yalnızca şimdi bitirilebilir, yarın değil. Orada oturmuş kendi kargaşa halinizi gözlemlerken, onu tüm açıklığı ve dallanıp budaklanmalarıyla birlikte bir bütün halinde algılayıp algılayamadığınızı görmeye çalışın. Bütünüyle algıladığınızda bitmiş demektir. Önyargı ve salt kişisel bir bakış açısıyla yaklaştığınızda ise böyle bir algılama asla mümkün olamaz.

Hep beraber tartışmamız gereken bir başka konu da korku. Bu konunun ilginizi çekeceğini biliyorum. Konuştuklarımızı oldukça entelektüel –zihinsel, akılsal– bulduğunuzu zannediyorum. Evet, öyle diyeceğinizi biliyorum fakat entelektüel değil. Akıl tıpkı duygular gibi bizim için gerekli ancak kişi bir başkası üzerinde üstünlük kurduğunda, işte o zaman sorunlar başlar.

Öyleyse şimdi izin verirseniz korku üzerine konuşalım ve korkuya neyin sebep olduğunu, doğasını ve korkuyu tümüyle sonlandırmanın mümkün olup olmadığını hep birlikte keşfetmeye çalışalım. Yoksa korkuyla yaşayan insanoğlu için

devam etmeli miyiz? Eğer kişi tümüyle olanların farkında ve bilinçliyse birçok korkumuz olduğunu da bilir. Karanlık korkusu, hayatın kendisinden korku, toplum içinde fikirlerini paylaşma korkusu, komşumun benim hakkımda söylediklerinden korkmam, karınız ya da kocanızdan korkmanız, emniyetsizlik korkusu, ekonomik anlamda elde ettiğiniz güveni kaybetme korkusu gibi. Neden şimdiye dek bu korkularımızdan kurtulamadık? Savaş sorunuyla savaşmaya devam ederek başa çıkmayı seçtiniz ve beyinlerinize savaşa hazırlık fikrini aşıladınız. Bütün generalleriniz uçaklar, denizaltılar ve planlarla savaş için hazırlanıyorlar.

Zihinlerini tüm bu düşüncelere hazırlamış durumdalar. Neden aynı beyinlere zamanın başından bu yana insanoğlunun içinde taşıdığı bu muazzam korku duygusu aşılanmasın? Başka bir deyişle neden siz ve konuşmacınız açlık ya da hırs gibi sorunların üzerine ciddiyetle gittiği gibi bu mesele üzerine de gitmiyor? Daha çok para istediğinizde bunun için çalışırsınız. Psikologlar ve terapistler korkunun sebeplerini farklı yollarla açıklamışlardır. Şayet söyledikleri her şeyi bir kenara bırakırsak –eninde sonunda bunlar sadece söylediklerdir– geriye yalnızca sözler kalır. Onlar da sizin kadar korkuyor olabilirler ki büyük ihtimalle korkarlar. Birkaç tanesiyle tanışıklığım var ve birşeylerden sizin kadar korktuklarını biliyorum. Hal buyken korkuyu sona erdirmek mümkün müdür? Meseleden kaçmayıp onu makul hale getirmeye çalışmadan, duygu ve düşüncelerinizi de işin içine katarak soruna kafa yorun ve neden şimdiye dek aciz kaldığımızı ve kendimizi aciz hale düşürmeye izin verdiğimizi görmeye çalışın.

Korku nedir? Korkunun orada olduğunu, onun doğasını, kalbinizin atışını nasıl hızlandırdığını, sizi fiziksel olarak nasıl sindirdiğini, kafanızı nasıl karıştırıp sizi neredeyse felce uğrattığını biliyorsunuz, öyle değil mi? Bu bir gerçek. Korku uykunuzu ve günlük hayatınızı etkiler, içinize şüphe düşürür, anksiyete ve depresyona sebep olur ve siz korkuyu

uzak tutacağını umduğunuz bir şeye tutunursunuz. Burada ya korkunun kökeniyle uğraşacağız ya da dallarını budamakla. Hangisini yapmak istersiniz? Binlerce korku türü var. Biri dünya güzeli bir ağaç diğeri ise çirkin, bir sürü dalı, yaprağı ve ifade biçimiyle korkunun ağacı. Yüzeydeki dışavurumlarla mı ilgilenmek istersiniz yoksa hep birlikte ağacın köküne doğru inelim mi? Öyleyse hep beraber korkunun nedenini bulmaya çalışalım. Korkunun nasıl dışarı yansıtıldığını biliyoruz, o halde kökene ulaşabilirsek dışa vurumlar da kendiliğinden yitip gidecektir.

Öyleyse korkuyu yaratan sebep sonuç ilişkisi nedir? Bu soru size sorulsa cevap verir miydiniz yoksa birilerinin açıklamasını mı beklerdiniz? Açıklamalar gerçeği yansıtmaz. Bir dağın muhteşem bir resmini yapabilirsiniz ama o resim asla dağın kendisi olmaz. Korku sözcüğü korkunun kendisi değildir ancak sadece korkuyu çağrıştırabilir. Bu yüzden sözcükleri tanımlamakla değil, korkunun derinliği ve gücüyle ilgileneceğiz. Birlikte –yalnızca ben anlatarak ve siz dinleyip kabul ederek değil– ve kendimiz için korkuya dair gerçeği keşfetmeye çalışacağız ve böylece bu sizin kendi gerçeğiniz olacak, başkasınınki değil. Başkalarının gerçekleriyle yaşayamazsınız, yalnızca gerçeğin kendisiyle yaşayabilirsiniz.

Nedeni nedir? Düşünce mi? Zaman mı? Birlikte bakalım. Şu an yaşıyorum ama düşünce şöyle diyebilir: "yarın ölebilirim", "işimi kaybedebilirim", "bankada param var ama banka batabilir", "eşimle aram çok iyi ama yarın bir başkasıyla ilgilenmeye başlayabilir", "bir kitap yayınladım ve umarım büyük bir başarı olacak" –bu korku demektir– "ünlü biri olmak istiyorum" –bu dünyadaki en çocukça şeydir– "ünlü biri olmak istiyorum ama birileri çoktan beridir benden daha ünlü". Sonuçta kazanabilirim, kaybedebilirim ya da yalnız kalabilirim gibi bir düşünce söz konusu. Bu şekilde düşünmek korkuyu üreten etmenlerden biri. Arkadaşlarımla, eşimle ya da çocuklarımla aram iyi ama ben zamanında çaresizce

yalnız kalmayı da deneyimledim. Sizler de, öyle değil mi? Derin ve ürkütücü bir yalnızlık duygusu ve ben korktum. Hiç yalnızlığın ne olduğunu sorguladınız mı? Neden olur? Sizde de yalnızlık hissi yok mu? Olağandışı bir şey mi söylüyorum? Sizler hepiniz birer aziz olmalısınız!

Yalnızlık nedir ki, her ne kadar yanılsamadan ibaret, yanlış ya da anlamsız olsa da insanın bir şeylere tutunmaya çalışmasına sebep olsun? Eşime, gittiğim kulübe, inandığım tanrıma ve dinsel törenlere, arkadaşlarıma, tutunuyorum çünkü benden uzaklaşmalarına izin verirsem düpedüz yalnız kalacağım. Hiç şu soruyu sordunuz mu: insanlar yalnızlıktan neden bu kadar korkuyorlar? Bir grup içinde yaşayabilir, birtakım guruları ve saçmalıklarını takip edebilirler ama tüm bu dekorasyonu ellerinden alırsanız geriye ne kalır? Elbette ki yalnızlıkları kalır. Neden? Yalnızlık nedir? Hiçbir şeyle, doğayla, bir başkasıyla, birlikte yaşadığım bir arkadaş, bir kadın ya da bir erkekle, hiçbir ilişkimin olmaması ve tümünün bir şekilde geri çekilmesiyle tamamen yalnız kalmamdır. Neden? Bütünüyle yalnız kalma hissi nasıldır? Açıklayacağım ama açıklamak gerçeği yansıtmaz, sözcükler o şeyin kendisi değildir. Burası tamamen anlaşılmalı. Adınız Bay Smith, ama bu siz değilsiniz, siz bir sözcük değilsiniz.

Öyleyse açıklamalar gerçek ya da hakikat anlamına gelmez. O halde meseleye sözcükler ve *yalnızlık* sözcüğü olmadan bakalım. Bunu yapabilir misiniz? O duyguya yalnız ya da ümitsiz sözcüklerini kullanmadan bakabilir misiniz? Yalnızlık, tüm günlerimizi sadece kendimizi düşünerek geçirdiğimizde gelir. Sadece kendini düşünmenin gerçekten ürettiği tek şey yalnızlıktır çünkü tüm hayatını daraltır, hayatın engin ve sıra dışı varoluşunu küçük bir "ben"e indirger. Kişi bu hissin farkına varır, "tanrım, ne kadar da yalnızım" derse, yapması gereken onunla bir bütün olarak yüzleşmek ama asla ondan kaçmamaktır. O zaman radikal bir değişim olur.

O halde korkuyla ilgili olarak şu soruya geri dönmeliyiz. Düşüncenin elbette ki korkunun nedenlerinden biri olduğunu söylemiştik. Ölümü düşünüyorum çünkü ben yaşlı bir adamım ya da gencim ve çiçeklerle bezenmiş bir cenaze arabasıyla atlar görüyorum. Anlıyorum ki korkunun nedenlerinden biri düşüncenin kendisi. Burası aşikâr. Bununla birlikte zaman da korkunun etkenlerinden biri. Olabileceklerden korkuyorum. Yaptığım, başkalarının bana karşı şantaj aracı olarak kullanabilecekleri bir şeyden korkuyorum. Sonuçta zaman ve düşünce, korkunun kökenini oluşturuyor. Zaman ve düşünce. Bu ikisi arasında herhangi bir ayrım yoktur, düşünce zaman demektir.

Düşünce de zaman da gereklidir. Buradan oraya gidebilmek için zaman gerekli; araba kullanmak, otobüse ya da trene binmek içinse düşünce. İkisi de aynı derecede gerekli. Öyleyse şunu soruyorum, düşünce ve zaman korkunun kökenini oluştursa da, acaba psikolojik olarak da bizim için gerekliler mi? Öyle mi? Kişinin ve ruhun dünyasında, cildimizin altındaki dünyada düşünce ve zamanın gerekli olduğunu düşündüğünüz sürece korku içinde yaşarsınız.

Şayet kabul etme şeklinde değil fakat bir algı ve algılama sonucu düşünce ve zamanın korkunun kökeni olduğu sonucuna varmışsak, fiziksel olarak gerekli olmakla birlikte içsel açıdan böyle olmadığı söyleyebiliriz. Bu sebeple beyin kendi kendisini her an izler ve düşünce ile zamanın varlıklarının gerekli olmadığı alanına girip girmediğini kontrol eder. Bu iş oldukça büyük bir dikkat ve farkındalık gerektirir. Böylece yüzyıllar boyu ya da bir gün boyunca korkuyu biriktirmiş olan beyin, ne zaman gerekli olup olmadıklarını tespit edebilir. Tıpkı bir şahin gibi izler ki düşünce ve zaman tüm bu yaşam sürecine giremesinler. Bu gerçek bir disiplin ve öğrenme demektir. Disiplin sözcüğünün kök anlamı sürekli öğrenen, "artık öğrendim" demeyen ve öğrenmekten vazgeçmeyen kişidir.

Kişi Gözlem Yaparken Özgürlükten Yoksun Olduğunu Keşfeder

En büyük sorunlarımızdan biri, özgürlüğün ne olduğunu anlayabilmek olmalıdır ve bu sorunu anlama ihtiyacı birçok uzman tarafından yoğun biçimde propagandası yapıldığından beri, devamlı büyüyerek süreklilik kazanmıştır. Farklı biçimlerde birçok içsel ve dışsal baskılarla birlikte, karmakarışık ve çelişkili ikna biçimleri, etkileme ve izlenim bırakma çabaları söz konusudur. Kendimize şu soruyu sormuş olmalıyız: özgürlük nedir? Sizin ve benim bildiğimiz gibi, dünyanın her yerinde yalnızca politik olarak değil, sosyal, ekonomik seviyede ve aynı zamanda bireylerin ruhsal âleminde sıkıyönetimler yayılmakta.

Her yerde kişiyi zorlayıcı çevresel etkilemeler söz konusu. Gazeteler bize ne düşünmemiz gerektiğini söylüyorlar; beş, on belki de on beş yıllık planları şimdiden hazır. Bir taraftan ekonomi, bilim ve bürokrasi alanındaki uzmanlar, diğer yandan günlük hayata dair gelenekler ne yapmamız ve yapmamamız gerektiğini bize sürekli hatırlatıyorlar. Tüm bunların yanında tüm o sözde kutsal kitapların etkilerini, sinema ve radyoyu da ekleyebiliriz. Sonuçta dünya üzerindeki her şey bize yapmamız ve yapmamamız, düşünmemiz ve düşünmememiz gereken şeyleri söylüyor. Bilmiyorum hiç kendi başımıza bir konuda karar verebilmenin giderek ne kadar zorlaştığım fark ettiniz mi. Başkalarının söylediği sözler üzerinden alıntı yapmak konusunda müthiş ustalaştık. Peki, bu sıkıyönetimle yönetilen kargaşanın ortasında özgürlük nerededir? Özgürlük demekle neyi kastederiz? Öyle bir şey gerçekten var mıdır? Özgürlük sözcüğünü en

basit anlamıyla yani serbestlik olarak kullanıyorum, serbest bırakılmış, özgür olan zihin anlamında. İzin verirseniz bu meseleye girmek istiyorum.

Öncelikle zihinlerimizin gerçekten özgür olmadığını anlamamız gerekiyor. Gördüğümüz ve düşündüğümüz her şey; şu anda, geçmişte ya da gelecekte ne düşünmüş ya da düşünecek olursanız olun, tüm bunlar her zaman zihinlerimizi şekillendirmiştir ve şekillendirmeye devam eder. Bunun apaçık ortada olduğunu zannediyorum. Tanrının varlığına inandığınızda ya da inanmadığınızda dahi geleneğin etkisi söz konusudur. Bu yüzden zihinlerimiz birbiriyle çelişkili sayısız etki alanının çatışma halinde olduğu bir savaş alanıdır.

Lütfen dinleyin, zira bu anlattıklarımızın tümünü doğrudan kendi başımıza deneyimlemedikçe bu tip bir tartışmanın da kıymeti olmaz. Salt tanımlamaları anlamaya çalışarak değil; takip ederek, haberdar olmaya ve kendi düşünce yöntemlerinizi keşfetmeye çalışarak deneyim kazanmadıkça hiçbirinin anlamı olmayacaktır. Nihayetinde yapmaya çalıştığım yalnızca kişinin hayatında ve çevresinde gerçekten neyin meydana geldiğini anlatmak, böylece yeni bir açılım yapılıp yapılamayacağını ve bu tip bir hamlenin olası sonuçlarını görmektir. Şu an belli ki her birimiz ister Hindu, ister Katolik ya da Rus olsun, birer köleyiz. Bizler belli düşünce biçimlerinin kölesiyiz ve tüm bunların ortasında özgür olup olamayacağımızı ve bununla birlikte otorite ile özgürlüğün anatomisini sorguluyoruz.

Sanıyorum birçoğumuz için düşüncelerimizin koşullandırılmış olduğu çok açık. Düşünceleriniz ister soylu ve geniş, ister sınırlı ve önemsiz olsun mutlaka koşullandırılmıştır ve siz onları ilerlettikçe düşünce özgürlüğü diye bir şey kalmaz. Düşüncenin kendisi de koşullandırılmış çünkü düşünce hafızanın tepkisi, hafıza ise koşullanmalarınız sonucu elde ettiğiniz deneyimlerinizin kalıntısından ibarettir. Dolayısıyla kişi herhangi bir düzeydeki tüm düşünce yapısının koşullanmış

olduğunu fark ettiğinde; düşünmenin, yeni bir açılım ya da hamle yollarından biri olmadığını da anlar. Ancak bu elbette ki kişinin içine kapanıp kuramsal bir sessizliğe bürünmesi gerektiği anlamına gelmez.

Asıl gerçek; her düşüncenin, her duygunun, her eylemin baskın bir güç, koşul ya da tesir altında meydana geldiğidir. Örneğin bir aziz çıkagelir ve güzel konuşması, jestleri ve oradan buradan yaptığı alıntılarıyla sizi etkilemeyi başarır ve bizler zaten etkilenmeye gönüllüyüzdür. Her tür tesirden uzaklaşmaktan, derine inmekten ve orada herhangi bir etkinin sonucu olmayan bir varoluş hali keşfetmekten korkarız.

Neden tesir altında kalırız? Siyasette, biliyorsunuz, siyasetçilerin işi bizi etki altına almaktır ve her öğretmen –hoşumuza gittiği gibi bizden daha güçlü ve belagatli– her guru düşüncelerini, hayat tarzını ve davranış biçimini bize zorla yüklemeye çalışır. Böylelikle hayat, fikir ve etkilerin kendi aralarında çarpıştığı bir savaşa, zihinlerimiz de savaş alanına dönüşür. Siyasetçiler, gurular ve aynı zamanda size şunu yapın bunu yapmayın diyen azizlerin istediği zihninizdir. Her türden gelenek, görenek ve alışkanlıklar zihninizi tesiri altına alır, şekillendirir, yönetir ve kontrol eder. Bence bu çok açık ve inkâr etmek mantıksız olur. Gerçek ortadadır.

Konumuzun dışına bir parça çıkmama izin verirseniz eğer, bence bir güzelliği takdir etmek esastır. Gökyüzünün ve tepenin ardında batan güneşin, gülümseyen bir yüzün, suda yansıyan ay ışığının, dağılan bulutların, kuş cıvıltılarının güzelliğini hissetmek için bakmak ve hissetmek gerekir. Hakikati arayan bir insan için en başta gelen ihtiyaç budur diye düşünüyorum. Birçoğumuz bu sıra dışı evrenimiz hakkında oldukça ilgisizdir. Rüzgârda sallanan yaprakları bile görmez, ince uzun otları izlemez ve onlara dokunup var oluşlarındaki üstün niteliği fark etmeyiz. Bu yalnızca şiirsel olmak demek değildir, lütfen bu yüzden hülyalı ve duygusal bir ruh haline girmeyin. Söylemeye çalıştığım, dallanıp budaklanan

entelektüel tartışmalara, geçip giden sınavlara ve çoktan söylenmiş sözlerin yanına bir yenisini daha eklemek gibi işlere takılıp kalmadan, hayata dair böylesine derin bir hisse sahip olmak gerektiğidir. Akıl bir yol değildir, sorunlarımızı çözemez ve bize ihtiyacımız olan bu ölümsüz besini sağlayamaz. Akıl muhakeme eder, tartışır, çözümler, çıkarımlar üzerinden bir sonuca ulaşır ve bu şekilde sürer gider ancak şartlandırılmış olmasının bir sonucu olarak daima kısıtlı kalır. Duyarlılık ise böyle değildir, sizi korku ve sıkıntı alanınızın dışına çıkarır. Her şeye karşı hassasiyet göstermeyen bir zihin –dağlara, telgraf direğine, lambaya, seslere, gülümsemeye, her şeye– neyin doğru olduğunu idrak etmekten acizdir.

Ancak bizler günlerimizi, yıllarımızı tartışmak, atışmak, kavga etmek ve bir şeylerin mücadelesini verebilmek için aklımızı geliştirmeye harcadık. Buna rağmen bu olağanüstü güzelliğe ve zenginliğe sahip dünyamız –Bombay, Pencap, Rusya ya da Amerika'daki dünya değil– bu dünya bizim, sizin ve benim. Duygusal bir saçmalık değil, bu bir gerçek. Ancak maalesef kendi küçüklüğümüz ve taşralı kafamızla onu bölmeyi başardık ve bunu neden yaptığımızı da biliyoruz; güvenlik, daha iyi ve daha çok iş için. Dünya çapında oynanan bu siyasi oyun esnasında, bizler kendi insanlığımızı, bize ait olan bu gezegende mutlu bir şekilde yaşamayı ve bundan bir şeyler öğrenmeyi unuttuk. Böyle olmasının nedeni güzellik için, duygusallıktan ibaret olmayan, bozulmamış, cinsellikten uzak o hissi, belki de hiçbir zaman sahip olmadığımız o özen duygusunu yitirmemiz ve birbirimizle sözcükler üzerinden kavga edip hiç durmadan savaşmamız fakat hiçbir şey anlamamamızdır.

Şu Hindistan'da yaptıklarınıza bir bakın; ülkeyi bölümlere ayırıyor, savaşıyor, katlediyorsunuz ve bu dünyanın her yerinde oluyor, peki ama neden? Daha iyi, daha çok iş ve daha fazla güç için mi? Dünyaya özgürce, mutlulukla ve kıskanmadan bakabilen o zihinsel niteliği bu savaş yüzünden kay-

bettik. Ne mutlu bir insana nasıl bakacağımızı –lüks bir araba kullanan birine bakıp onunla birlikte olamamamız gibi– ne de çok çok yoksul olanın acılarını anlamayı biliyoruz. Arabalı adamı kıskanıyor, hiçbir şeyi olmayan adamdan uzak duruyoruz.

Böylece sevgi yok oluyor ve hayatımızda sevgi denen nitelik –aynı zamanda güzelliğin de gerçek özüdür– olmadığında ise ne yaparsanız yapın, ister dünyanın tüm haclarını ziyaret edin, tapmaklarını gezin, ister düşünebildiğiniz tüm faziletleri edinmeye çalışın, sonuçta varabileceğiniz hiçbir yer yoktur. Lütfen inanın bana, bacak bacak üstüne atıp meditasyon pozisyonu alsanız ve on bin yıl nefesinizi de tutsanız, güzellik ve sevgi duygusuna kavuşamazsınız. Gülüyorsunuz ama içindeki trajediyi görmüyorsunuz. Doğru olan bir şeyi anında görüp içine alabilen hassas bir ruh haline sahip değiliz. Biliyorsunuz hassas bir zihin, savunmasız bir zihindir, incinebilir ve hakikatin içine –o sempati duymadığınız ve kıskandığınız hakikatin– girebilmek için zihin incinebilir olmalıdır.

O halde sevgiyi hissedebilmek için güzelliği hissedebilmek, onun için de güzellik duygusuna sahip olmak gerekir. Daha önce de söylediğim gibi konudan bir parça uzaklaştık, ama bu anlattıklarımızla daha önce konuştuğumuz konu arasındaki ilişki oldukça önemli diye düşünüyorum. Anlatmaya çalıştığımız tesir altında kalmış, şekillendirilmiş ve otoriteyle kısıtlanmış bir zihnin asla özgür olamayacağı ve ne düşünürse düşünsün, idealleri ne kadar yüksek olursa olsun, incelikli ve derin bile olsa hâlâ koşullanmış bir zihin olduğudur. Zihnin zamanla deneyimler kazanıp on binlerce dünü geride bırakırken şekillenip koşullandığını ve sonunda düşüncenin kaçacak delik bulamayacak hale geldiğini anlamak oldukça önemlidir diye düşünüyorum. Bu düşüncesiz olduğunuz anlamına gelmez. Son derece derin, yoğun, geniş ve incelikli bir anlama yetisine sahipseniz, tam olarak yalnızca o zaman düşüncenin ve düşünmenin ne ka-

dar basit ve önemsiz olduğunu idrak edebilirsiniz. Ancak o zaman şartlanmanın duvarları yıkılır. Tüm düşüncenin şartlanmışlık olduğunu görebilmemiz mümkün değil midir? İster komünist, kapitalist, Hindu ya da Budist'in, isterse konuşmakta olan kişinin olsun; düşünme eylemi şartlandırılmıştır. Zihnimiz elbette ki zamanın, bin yılların, dünün, bir saniye ya da on yıl öncenin, öğrendiğimiz acı çektiğimiz zaman dilimlerinin ve bunlarla birlikte geçmiş ve geleceğin tüm etkilerinin bir sonucudur. Böyle bir zihnin özgür olması düşünülemez ki şimdiye dek aradığımız da buydu, öyle değil mi? Biliyorsunuz Rusya'da ve her şeyin kontrol altında tutulduğu tüm totaliter ülkelerde hep bir özgürlük arayışı vardır. Bu arayış, başta genç zamanlarımızdan, sonrasında bu durumdan memnuniyetsiz olduğumuz, nedenini bilmek istediğimiz, merak ettiğimiz ve bu yüzden mücadele etmeyi seçtiğimiz devrimci zamanlarımıza dek sürer ve nihayetinde memnuniyetsizlik farklı biçimlere dönüştüğünde yavaş yavaş azalarak kaybolur.

Öyleyse içimizde özgür olabilmek için hep bir arzu ve bu yönde bir dürtü bulunur fakat bizler onu asla anlayamaz, sorgulamaz, bu derin ve içgüdüsel arzuyu keşfetmeye çalışmayız. Gençlik günlerimizdeki hoşnutsuzluğumuz ve her şeyi olduğu gibi kabul etmek konusundaki tatminsizliğimiz, bizler geleneksel değerlerin aptalca yönleriyle birlikte yavaş yavaş büyüyüp olgunlaşır ve toplumun yarattığı eski kalıplarla yeniden şekillenirken kaybolup gitmeye başlar. İçimizde bunun yeterli olmadığını ve başka bir şeyler bulmak gerektiğini söyleyen bu hoşnutsuzluk duygusunu muhafaza etmek çok zordur. Hepimizin bildiği o duygu, o farklı olma duygusu –yakında ondan Tanrı ya da Nirvana diye bahsedeceğiz– hakkında birkaç kitap okuduktan sonra onu da kaybederiz. Ancak bu farklı olma duygusu ve onu araştırıp sorgulama hali zannediyorum ki tüm bu siyasi, dini ve geleneksel etkilenimlerden kurtulma dürtüsünün ve duvarları

yıkabilmenin başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. İzin verin, bu meseleye biraz girelim.

Şüphesiz ki birçok çeşit özgürlük vardır. Bunları siyasi özgürlük, bazı şeylerin nasıl yapılacağını bilmenin ve tecrübenin verdiği özgürlük, varlıklı bir kimsenin dünyayı gezebilme özgürlüğü, yazabilmek, kendini ifade edebilmek ve sağlıklı düşünebilmek gibi yeteneklerin verdiği özgürlük gibi örneklendirmemiz mümkün. Ayrıca bir şeylerden kurtulmanın verdiği –baskılar, kıskançlık, gelenek, hırs ve benzerleri gibi– özgürlükler de vardır. Bir de sonunda kazanmayı umduğumuz –disiplinin, meziyet kazanmanın, gayret etmenin ya da belli birtakım şeyleri yerine getirmenin sonu gibi– özgürlükler vardır. Yani yeteneklerimizden, bazı şeylerden kurtulmaktan ve erdemli bir hayatın sonunda elde edileceği farz edilen belli başlı bildiğimiz özgürlük tipleri bulunur. Peki, tüm bu erdemli özgürlükler yalnızca birer tepki midir? "Ben öfkeden kurtulmak istiyorum" dediğinizde bu sadece bir tepkidir, öfkeden kurtulmak demek değildir. Bunun dışında erdemli bir hayat sürerek mücadele ve disiplinle elde edeceğinizi zannettiğiniz özgürlük de olan bitene karşı bir tepkiden ibarettir.

Lütfen burasını dikkatlice takip edin zira alışkın olmadığınız ve anlaması bir parça zor olabilecek bir noktaya değineceğim. Hiçbir yerden gelmeyen, nedeni olmayan ve özgür olma halinden ibaret bir özgürlük duygusu da vardır. Gördüğünüz gibi bizim bildiğimiz özgürlük daima irade yoluyla elde ediliyor, öyle değil mi? "Özgür olacağım, yöntem öğrenecek, çalışacak, uzmanlaşacağım ve bu bana özgürlüğümü verecek." Gördüğünüz gibi iradeyi özgürlüğü elde etme aracı olarak kullanıyoruz. "Fakir olmak istemiyorum ve bu yüzden yeteneklerimi, irademi, her şeyimi zengin olabilmek için kullanıyorum" ya da "kibirliyim ve irademi kibirli olmamak için kullanıyorum" benzeri örneklerde de olduğu gibi özgürlüğümüzü irademizi kullanarak elde edebileceğimizi

düşünüyoruz. Ancak size açıklayacağım üzere irade özgürlüğü getirmez.

İrade nedir? "Olacağım, olmalıyım, bir şey olabilmek için mücadele edeceğim ve öğreneceğim" ve benzerleri iradeyi kullanma biçimleridir. Pekâlâ, irade nedir ve nasıl biçimlendirilir? Elbette ki arzular aracılığıyla. Birçok arzumuz ve hayal kırıklıklarımız, zorlanmalarımız ve yerine getirmelerimiz bir ipin lifleri gibi şekillenmişlerdir. İrade budur, öyle değil mi? Birbiriyle çelişkili sayısız isteğiniz bir araya gelerek, başarı ve özgürlüğe doğru tırmanmaya çalışırken kullanacağınız çok güçlü ve sağlam bir ip meydana getirirler. O halde arzunuz size özgürlük verecek mi yoksa arzunun kendisi özgürlüğün inkârı anlamına mı gelmiş olacak? Lütfen kendinize, kendi arzularınıza, amaçlarınıza ve iradenize bir bakın. Şayet kişi iradeden yoksunsa ve yalnızca yönetiliyorsa bu da –direnç göstermeme ve dalgalarla birlikte hareket etme biçiminde– ayrıca iradenin bir parçasıdır. Bizler arzularımızın ağırlığı altında irademizin ipiyle Tanrıya, kesin bir mutluluğa ya da aradığımız her neyse ona ulaşabilmek için tırmanırız.

Öyleyse size iradenin serbestlik sağlayıcı bir etken olup olmadığını soruyorum. Özgürlük irade yoluyla mı gelir? Yoksa özgürlük tamamen farklı, tepkiyle hiçbir ilgisi olmayan, yetenek, düşünce, deneyim, disiplin ya da değişmeyen bir uyum hali elde edilemeyen bir şey midir? Tüm kitapların söylediği şey budur: "ideal olana uyum gösterin ve sonunda özgürleşin. Tüm bunları yapın, itaat edin ve nihayetinde özgürlük gelecektir." Bunlar düpedüz saçmalık, çünkü size göstereceğim gibi özgürlük baştadır, sonda değil. Doğru olanı görebilmek mümkündür, öyle değil mi? Gökyüzünün mavi olduğu binlerce insan tarafından söylenmiş olsa da, öyle olduğunu kendiniz de görebilirsiniz. Bir yaprağın hareketini görebilecek kadar duyarlılığınızı koruyorsanız kendiniz görebilirsiniz. İnsanda en başından beridir içgüdüsel olarak neyin doğru olduğunu, herhangi bir zorlama, ayarlama ya da uyum

sağlama hali söz konusu olmadan algılayabilme yeteneği mevcuttur.

Bir lider, bir mürit ya da erdemli bir kişinin sevgi hakkında herhangi bir fikri olmadığını söylüyorum, size bunu anlatıyorum. Sizler lider, mürit ya da erdemli kişilersiniz ve size sevginin ne olduğunu bilmediğinizi söylüyorum. Bir an için benimle tartışmaya çalışmayın ve bana "kanıtla" demeyin. Sizinle birlikte ben de akıl yürüteceğim ve açıklamaya çalışacağım ama lütfen savunmacı, ya da saldırgan olmaya, kanıtlamaya ya da inkâr etmeye çalışmadan önce, söylemem gerekenleri dinleyin. Diyorum ki, bir lider, mürit ya da erdemli olmak için çaba gösteren bir insan sevginin ne olduğunu bilmez. Eğer bu ifadeyi gerçekten dinlerseniz, saldırgan itaatkâr bir zihinle değil, o zaman içindeki asıl doğruyu göreceksiniz. Şayet göremezseniz, bu görmeyi istemediğinizden veya liderinizden, müritlerinizden ya da başka her şeyi inkâr etmenizi sağlayan sözde erdemlerinizden son derece memnun olduğunuz içindir. Ancak bütünüyle duyarlı, sorgulayan ve açık bir pencereden bakarmışçasına açık bir zihne sahipseniz, o takdirde doğruluğunu görmek zorundasınız, buna mecbursunuz.

Şimdi size tüm sebepleri vereceğim çünkü hepiniz yeterince mantıklı, entelektüel insanlarsınız ve ikna edilebilirsiniz ancak hakikati asla akıl ya da mantık aracılığıyla bulamazsınız. Mantığınızı kullanarak ikna olabilirsiniz ama ikna edilmek, neyin doğru olduğu algısına sahip olmak demek değildir. İkisi arasında muazzam bir fark vardır. Bir konu hakkında ikna olmuş kişi, neyin doğru olduğu yargısına varabilecek yeterliliğe sahip değildir. Bu kişi tersine de ikna edilebilir ve sonrasında farklı yollarla yeniden ikna edilebilir. Neyin doğru olduğunu görebilen kişi ise "ikna edilmemiştir"; o karşısındakinin tam olarak doğru olduğunu görmektedir.

Doğru yolu, hayatı hakkında her şeyi bildiğini, asıl gerçeklik deneyimine –iyi mallara!– sahip olduğunu iddia eden

bir lider şüphesizdir ki kendisi, görüşleri ve fikirlerini zayıf dinleyici kitlesine iletmeye dair ciddi kaygılara sahiptir. Bir lider, doğru olduğunu düşündüğü bir yöne doğru insanlara yol göstermek ister. Bu nedenle ister politik, sosyal ya da dini bir lider, isterse karınız ya da kocanız olsun, kendisi sevgiden yoksun bir insandır. Sevgi hakkında konuşabilir, size sevgiye giden yolu göstermeyi önerebilir, sevginin yerine getirmesi gereken her şeyi yapabilir ancak gerçek sevgi duygusu orada yoktur çünkü kendisi bir liderdir. Sevginin olduğu yerde liderlik etmeyi bırakırsınız zira sevgi otorite kaldırmaz. Aynı şey mürit için de geçerlidir. Takip etmeye başladığınız anda –size emniyet ve bu dünyada ya da cennette güvenli bir köşe vaat eden– otoriteyi de kabullenmişsiniz demektir. Kendiniz, aileniz, ırkınız ya da ulusunuz için güvenlik duygusu bulmayı umarak takip etmeye başladığınızda, bu takip güvende olmak istediğinizi işaret eder ve güvenlik arayan bir insanın sevgiye dair hiçbir nitelik hakkında bilgisi yoktur. Bunlara erdemli kişi de dahildir. Tevazu duygusu geliştirmeye çalışan kişinin erdemli olmadığı muhakkaktır zira tevazu, geliştirilecek bir şey değildir.

Size göstermeye çalıştığım şey; hassas, sorgulayan ve gerçekten dinleyebilen bir zihnin gerçekliği derhal kavrama yetisine sahip olduğudur. Ancak gerçeklik "uygulanamaz". Gördüğünüz gerçek sizin bilinçli çabanızla değil, kendi iç ahengiyle hareket etmektedir.

Hoşnutsuz olma hali özgürlüğün başlangıcıdır ve hoşnutsuzluğu ortadan kaldırmak adına onu yönetmeye çalışır, otoriteyi kabullenir ve garantili yolları tercih ederseniz, gerçeklik hissine ait o bozulmamış duyguyu çoktan kaybetmeye başlamışsınız demektir. Çoğumuz işimiz, ilişkilerimiz ya da her ne yapıyorsak ona dair memnuniyetsizlik hissederiz. İnsan genç, hassas ve her şeye açıkken sürekli bir arayış ve sorgulama halindedir. Sonraları yaşı ilerledikçe alışkanlıkları ve işiyle birlikte yerleşik hayata geçer zira

ailenin güvenlik demek olduğunu ve onu bekleyen eşinin hiçbir yere gitmeyeceğini düşünmektedir. Sonuçta bu muazzam ateş söner ve saygıdeğer, dar kafalı ve düşüncesiz bir insana dönüşür.

Daha önce belirttiğim gibi, bir şeyden kurtulmak demek, özgürlük demek değildir. Diyelim ki öfkeden kurtulmak istiyorsunuz, ben öfkeden kurtulmamalısınız demiyorum, sadece bunun özgürlük olmadığını söylüyorum. Hırstan, küçük şeylerle uğraşan biri olmaktan, kıskançlıktan ya da bir düzine birtakım başka şeylerden kurtulmuş fakat hâlâ özgürlüğüne kavuşamamış olabilirim. Özgürlük, zihnin sahip olduğu bir vasıftır. Bu vasıf, özenli ve hatırı sayılır bir arayış ve sorgulama ile ya da dikkatli bir tahlil ve fikirlerin bir araya getirilmesi gibi yöntemlerle elde edilemez. İşte bu yüzden sürekli arzuladığımız özgürlüğün –acıdan kurtulmak örneğinde olduğu gibi– bir şeylerden kurtulmaktan ibaret olduğu gerçeğini görmek çok önemlidir. Söylemeye çalıştığım, acıdan kurtulmak diye bir şeyin olmadığı değildir fakat kurtulma arzusunun yalnızca bir tepkiden ibaret olduğu ve bu sebeple sizi acıdan özgür kılmayacağıdır. Kendimi ifade edebiliyor muyum acaba?

Birçok nedenden ötürü acı çekiyorum ve bundan kurtulmak istediğimi söylüyorum. Acıdan kurtulma dürtüsü acının kendisinden doğmuştur. Eşim, çocuğum, herhangi biri ya da yaşadığım şehirden hoşlanmamam gibi sebepler yüzünden acı çekiyorum ve bundan uzaklaşmak istiyorum. Buradaki özgürlük isteği bir tepkidir ve söz konusu olan aslında özgürlük değildir. Şu andakine karşılık diğeri sadece arzulanan bir başka şehirdir. Çok parası olduğu için dünyayı dolaşabilen kişinin muhakkak özgür olması söz konusu olmadığı gibi, özgür olmayı istediği için kişinin akıllı ya da etkin biri olması da mümkün değildir ve buradaki özgürlük isteği de salt bir tepkiden ibarettir. Öyleyse özgürlüğün ve serbestliğin, herhangi bir tepki aracılığıyla ya da sonrasında öğrenilemediğini, elde

edilemediğini ya da bulunamadığını söyleyebilir miyim? Bu nedenle tepkiyi ve aynı zamanda özgürlüğün herhangi bir çaba ya da iradeyle elde edilemeyeceğini anlamalıyım. Özgürlük, düşünce ile çelişkili olduğu gibi iradeyle de çelişkilidir. Düşünce, özgürlüğü doğurmaz çünkü şartlandırılmıştır. Ekonomik olarak dünyayı insanların daha rahat yaşayabileceği, daha fazla gıdaya, giysiye ve barınağa ulaşabileceği şekilde düzenlemek belki de mümkün olabilir ve siz bunun özgürlük olduğunu düşünebilirsiniz. Tüm bunlar gerekli ve temel ihtiyaçlardır ancak toplamda özgürlük anlamına gelmezler. Özgürlük zihnin bir nevi hal ve niteliğini ifade eder ve bizim aradığımız da bu niteliktir. O nitelik olmadan ne yaparsanız yapın, isterseniz dünyanın tüm erdemlerini kazanmaya çalışın, asla özgürlüğe sahip olmazsınız.

O halde şu başkası olma hissi ve bahsettiğimiz zihne dair nitelik nasıl elde edilir? Onu geliştirebilmeniz mümkün değildir çünkü beyninizi kullandığınız an, baştan kısıtlanmış olan düşünceyi de kullanıyorsunuz demektir. İster Buda'nın ya da bir başkasının olsun, tüm düşünce kısıtlanmıştır. Bu nedenle arayışımız olumsuz şekilde sonuçlanmak zorundadır zira özgürlüğe doğrudan değil, dolambaçlı yollardan varabilmemiz mümkündür. Birtakım işaretler verebiliyor muyum, yoksa pek veremiyor muyum? Bu özgürlük saldırganca arayıp bulunamaz; yadsıma, disiplin, kendini kontrol ve kendine işkence etme, birtakım alıştırmalar ve benzerleri üzerinde büyütülemez. Tıpkı bir fazilet gibi sizin bilginiz dışında gelmelidir. Geliştirilmiş erdem, erdem değildir çünkü gerçek erdem bilinçle elde edilemez. Aşırı kibir, şımarıklık ve küstahlığıyla kendisini basitleştirmiş ve sırf bu yüzden alçakgönüllü olma erdemi kazanmaya çalışan kişinin elbette ki gerçek anlamda alçakgönüllülük duygusuna sahip olması düşünülemez. Alçakgönüllülük, tıpkı güzel kokulu bir çiçeğin kendi parfümünün bilincinde olmaması gibi, zihnin kendi niteliğinin bilincinde olmadığı bir durumdur. Özgürlük herhangi bir disiplin

şekline sokulamadığı gibi disiplinden yoksun bir zihnin de özgürlüğü anlaması mümkün değildir. Disiplin bir sonuç elde etmek için kullanılır ancak özgürlük bir sonuç değildir. Şayet bir sonuç olarak düşünülürse, kişinin özgür olması mümkün değildir zira bilinçli olarak üretilmiştir.

O halde zamanın ürünleri olan pek çok etkilenimle, zorlamalarla, türlü biçimlerde birbiriyle çelişkili arzularla dolu bir zihin, nasıl olur da özgürlük vasfına sahip olur? Hepimiz biliyoruz ki hakkında bahsettiğim her şey özgürlüğe dair değil. Onların hepsi çeşitli baskılar, zorlamalar ve etkiler altındaki zihin tarafından üretilmişlerdir. O yüzden konuya olumsuz açıdan ve tüm bunların özgürlük olmadığı yönünde gerçek bir farkındalıkla yaklaşırsam, o zaman zihin çoktan disipline sokulmuş olacaktır, ancak bu bir sonuç elde etmek amacını taşımamaktadır. İzin verirseniz bu noktaya kısaca değinelim. Zihin belli bir sonucu elde edebilmek için disiplin altına girmesi gerektiğini söylemektedir. Burası yeterince açık. Ancak böyle bir disiplin beraberinde özgürlük getirmez. Bir sonuç elde edersiniz çünkü sonucu meydana getiren bir güdünüz ya da sebebiniz vardır ancak elinizdeki özgürlük değil yalnızca bir tepkidir. Bu yeterince açık. Şimdi o tarz bir disiplinin nasıl işlediğini anlamaya başladığıma göre, asıl algılama, sorgulama, içine girme süreçleri söz konusu olduğunda zihnim bütünüyle disiplin kazanmış demektir. Hızlıca söylemeye çalıştıklarımı anlayabildiniz mi bilmiyorum. İradenin bir sonuç elde etmek üzere çalıştırılmasına disiplin denir. Oysa iradenin, o anlamda bir disiplinin ve adına sonuç dediğimiz şeyin tüm anlamını kavrayabilmek için, olağanüstü berrak ve –elbette irade tarafından edinilmiş değil tam tersi anlamda– "disiplinli" bir zihin gerekir.

Öyleyse tersinden baktığımızda, özgürlüğün ne olmadığı sorununu anlamış görünüyorum. Üzerinde çalıştım, kalbimi, aklımı ve varoluşumun gizli kalmış oyuklarını özgürlüğün anlamını bulabilmek için yokladım ve gördüm ki buldukla-

rının hiçbiri özgürlüğü açıklayamıyor çünkü tamamı arzu, zorlama, irade ve daha sonra geleceğim konu temeline dayanıyorlar ve hepsi birer tepkiden ibaretler. Özgürlük anlamına gelmediklerini kesin olarak görebiliyorum. Tüm bunları kavrayabildiğim için zihnim neyin özgür olduğunu anlamaya tümüyle açık durumda.

Sonrasında zihnim sonuç arayan ya da disiplinden yoksun ve yolunu şaşırmış türden olmayan, ama tersinden bakarak hem "olan" hem de "olması gerekeni" algılayabilen ve böylece bir sonuç ya da kurtulma anlamı taşımayan özgürlüğü sezebilen ve kavrayabilen bir niteliğe kavuşuyor.

Bu anlattıklarımız oldukça büyük bir sorgulama gerektirir. Eğer yalnızca bir şeyden kurtulmak anlamına gelmeyen bir özgürlüğün var olduğunu tekrar eder durursanız bunun bir anlamı olmaz. O yüzden lütfen tekrar etmeyin. "Diğer özgürlüğü istiyorum" dediğinizde de elde edemeyeceğiniz için aynı şekilde yanlış yoldasınız demektir. Evrenin dar zihinden içeri girebilmesinin mümkün olmaması gibi ölçülemeyenin de ölçü bilgisiyle yaşayan bir zihne ulaşabilmesi mümkün değildir. Bu yüzden gerçekleştirdiğimiz tüm bu sorgulamalar ölçü kavramının nasıl aşılabileceğini anlayabilmek üzerinedir ki bu bir *aşram*'a çekilip nevrotikleşmek ve kendini ibadete adamak gibi anlamlara gelmez.

Burada, eğer izin verirseniz, asıl önemli olanın öğretmen değil öğretme olduğunu söylemek isterim. Şu an burada konuşan kişinin hiçbir önemi yoktur, atın gemiden gitsin! Önemli olan söylenenlerdir. Zihin yalnızca ölçülebilir ve kendisi için pusula işlevi görebilir olanı; örneğin sınırları, hırsı, umudu, ümitsizliği, mutsuzluğu, acıyı ve hazzı tanır. Böyle bir zihnin özgürlüğü davet etmesi mümkün değildir. Tek yapabildiği kendi kendisinin farkında olmak ama gördükleri hakkında hüküm vermemek, sadece olanı görmektir. Gerçekte olan bitenin saf algısına, zihnin ölçü anlayışının yani sınırları ve kalıplarının aşılmaya başlanması ve kişi tarafından her şeyin

oldukları gibi görülmesiyle ulaşılabilir. O takdirde zihnin o özgürlük haline, istemsiz olarak ve tamamen bilgisi dışında geçtiğini anlarsınız. Zihnin kendisinde gerçekleşen bu dönüşüm gerçek bir devrimdir. Tüm diğer devrimler, her ne kadar *özgürlük* sözcüğünü kullansalar ve bir Ütopya ya da cennet vaat etseler bile, birer tepkiden ibarettirler. Gerçek devrim yalnızca zihnin niteliği dâhilinde gerçekleşir.

Zihinde Köklü Bir Dönüşüm

Dinleyici: Beyin ve zihin hakkında bahsetmemiz mümkün mü? Düşünce işlemi esas olarak beyin hücrelerinde gerçekleşir. Bu nedenle düşünmek maddesel bir süreçtir. Şayet düşünme durur ve düşünce olmadan algılama söz konusu olursa, maddesel beynin durumu ne olur? Anlattıklarınızdan zihnin beyin haricinde ayrı bir yere sahip olduğu sonucu çıkıyor, ancak saf algılama eylemi şayet beyinde değilse nerede meydana gelir ve saf algılamanın beyin ile hiçbir bağlantısı olmadan beyin hücrelerinde bir dönüşüme neden olması nasıl mümkün olur?

Krishnamurti: Soruyu anlayabildiniz mi? Soruyu soran kişi öncelikle beyin ile zihin arasındaki farkı ayırt edebilmek istediğini belirtti. Sonrasında da algılamanın bütünüyle beyin haricinde mi gerçekleştiğini sordu ki bu düşüncenin bir algı eylemi olmadığı anlamına gelir. Ardından eğer algılama beynin dışında meydana geliyorsa, düşünme ve hatırlama süreçleri sırasında geçmiş tarafından şartlandırılmış olan beyin hücrelerinin durumunu sordu. O halde algılama tümüyle beyin dışı bir eylemse, beyin hücrelerinde herhangi bir dönüşüm olması mümkün müdür?

Bu durumda beyin ve zihin arasındaki ilişkiyle başlayalım. Beynin maddesel bir işlevi vardır. Kas dokusu ya da bir kalp gibidir, öyle değil mi? Beyin hücreleri tüm hafızayı içerir. Lütfen, ben beyin konusunda uzmanlaşmış değilim ancak uzun süredir yaşıyorum ve sadece başkalarının söylediklerini, düşündüklerini ve bana söylemek istediklerini değil, beynin tepkilerini nasıl gösterdiğini de uzun zamandır gözlemleme şansına sahip oldum. Beyin, tek bir hücreden başlayarak

milyonlarca yıllık bir zaman diliminde geçirdiği evrim sonucunda maymun beyni seviyesine ve birkaç milyon yıl daha sonrasında ise bugünkü insan beyni seviyesine ulaşmıştır. İnsan beyni bir kafatası içindedir ancak kendisinin ötesine geçebilme yeteneğine sahiptir. Burada oturup ülkenizi ya da evinizi düşünebilirsiniz ve fiziksel olarak olmasa da kendinizi anında orada bulursunuz.

Beynin olağanüstü bir kapasitesi vardır ve teknolojik olarak en sıra dışı işlevleri yerine getirmektedir. Ancak beyin aynı zamanda dilin kendisi değil dilin getirdiği sınırlamalarla koşullandırılmıştır. Kişinin yaşadığı iklim, yediği yiyecekler, sosyal çevresi ve beyin tarafından yaratılmış olan içinde yaşadığı toplum da beyni koşullandıran etmenlerdir. Bu nedenle toplum yapısının, beynin aktivitelerinden bir farkı yoktur. Toplum da milyonlarca yılda biriktirilmiş deneyim ve onun da temelini oluşturan geleneğe dayalı bilgi tarafından şartlandırılmıştır. Ben bir İngiliz'im, siz bir Alman, o bir Hindu, diğeri bir siyah, öbürü bir başkası gibi kabile temelli ulusal ayrımlarla birlikte dini ayrımlar da söz konusudur. Bu yüzden beyin şartlandırılmıştır ve şarlandırılmak kısıtlanmak demektir. Teknoloji dünyasında bilgisayarlara kıyasla olağanüstü bir kapasiteye sahip olan beyin, ruh dünyasında ise çok çok kısıtlanmıştır.

Her ne kadar insanlar Yunanlılar, eski Hindular ve diğer eski kültürlerden beri "kendini bil" demişlerse de, kendi ruhları üzerine pek de kafa yormamışlardır. Psikologlar, filozoflar ve uzmanlar bir başkasının ruh dünyası üzerine çalışır fakat asla kendi ruhlarını incelemezler. Fareleri, tavşanları, güvercinleri, maymunları ve diğerlerini inceler ama hiçbir zaman "Kendime bakmak istiyorum. Hırslı ve açgözlüyüm. Komşularım ve bilim insanı iş arkadaşımla yarış halindeyim" demezler. Bu ruh hali binlerce yıldır süregelenle aynıdır ve dış dünyasında teknolojik açıdan muhteşem olan insanoğlu, iç dünyasında son derece ilkeldir.

Beyin, tinsel âlemde kısıtlı ve ilkeldir. Öyleyse bu kısıtlanma hali kırılabilir mi? Kişiliğin, egonun, adına "ben" denilenin ve bencilliğin meydana getirdiği bu kısıtlanmanın tümüyle ortadan kaldırılabilmesi mümkün müdür? Bu artık beynin koşullandırılmadığı ve korkularından arındığı anlamına gelir. Söylediklerimi anlıyor musunuz? O zaman korku diye bir şey kalmaz. Şu an birçoğumuz olan bitenden, ölümden ve daha birçok şeyden korkar halde huzursuz bir yaşam sürüyoruz. Tüm bu korku ve huzursuzluğu olduğu gibi ortadan kaldırılıp taze bir başlangıç yapmak mümkün müdür? Böylece beyin özgür kalır ve zihinle kurduğu ilişki bambaşka bir boyuta ulaşır. Bu kişiliğin gölgesi olmadığını fark etmek demektir ve "benliğin" hiçbir alana dahil olmadığını görebilmek olağanüstü gayret gerektirir. Kişilik, her kayanın altında sayısız biçimde saklanıyor olabilir. Kişilik, bir düşünceye, sonuca, inanca ve inanışa bağlanmış biçimde Hindistan'ın fakir insanlarının peşinden giden acıma duygusunun içine de saklanabilir. Kişiliğin meditasyon, en büyük başarıyı elde etme, aydınlanma ve ne söylediğinden emin olma gibi sayısız maskeleri vardır. Şu insanlık adına kaygı duyma halleri de bir başka maskedir. Bu yüzden kişiliğin saklandığı yeri bulabilmek için kişi sıra dışı, zeki ve hızlı bir beyine sahip olmalıdır. Bu iş büyük bir dikkat, gözlem, gözlem ve tekrar gözlem gerektirir. Bunların hepsini yapmazsınız. Muhtemelen ya çok tembelsinizdir ya da "Tanrı aşkına, bunlara değmez, rahat bırak beni" diyen yaşlı bir insansınızdır. Ancak kişi bu meselenin derinine inmeye gerçekten niyetliyse, düşüncenin ve tepkinin her hareketini bir şahin gibi izlemelidir ki beyin koşullanmalarından arınabilsin. Burada konuşmacı sadece kendi adına konuşuyor, başka kimse adına değil. Kendisini kandırıyor ve bir başkasını taklit etmeye çabalıyor olabilir. Bu olabilir, bilemezsiniz. Büyük bir kuşkuculuk, şüphe, sorgulama ve başkalarının söylediklerini doğrudan kabul etmeme gibi niteliklere sahip olmalısınız.

Beyin şartlanmalarından arındığında bozulmaktan da kurtulmuş olur. Belki sizler değil ama insanların geneli yaşlandıkça beyinleri eskir, hafızalarını kaybeder ve kendilerine has bir davranış biçimi geliştirir, biliyorsunuz bunları. Bozulma yalnızca Amerika'da olmaz, önce beyinde gerçekleşir ve beyin kendi kişiliğinden kurtulduğunda şartlanma da ortadan kalkar. O zaman şunu sorabiliriz: Zihin nedir? Eski Hindular bu meselenin üzerine gitmişler ve zihin hakkında türlü varsayımlara ulaşmışlardır. Ancak tüm bu saydıklarımızı silip atmak, kişiye ve varsayımların eski ya da geleneksel olmasına bağlı değilse, o zaman zihin dediğimiz şey nedir? Beynimiz sürekli bir çatışma ve bu nedenle kargaşa halindedir. Evreni ve hücreyi yaratan salt enerji ve akıl halindeki zihin, ancak beyin serbest kaldığında onunla ilişki içine girebilir. Ancak beyin şartlanmışsa, aralarında herhangi bir ilişki de söz konusu olmaz. Elbette tüm bunlara inanmak zorunda değilsiniz. Bu yüzden akıl –ama düşünce ve kargaşayla meşgul olan akıl değil– zihnin özünü oluşturur. Bu katıksız akıl ve yarattığı düzen, beraberinde saf bir anlayışı getirir. Böylece zihin, serbest kalabildiği takdirde beyinle ilişki kurabilir.

Bu meselenin daha da derinine inmem mümkün ama yapmayacağım. Yorulmaya başladınız mı yoksa dinliyor musunuz? Kendinizi mi yoksa sadece beni mi dinliyorsunuz? İkisini birden yapabiliyor musunuz? Kendi tepkilerinizi ve beyninizin işleyiş biçimini gözlemliyor musunuz? Bu hiç durmadan tekrarlanan etki ve tepki döngüsü sizin dinlemediğinizi gösterir. Yalnızca bunu durdurabildiğinizde katıksız olarak dinleme halindesinizdir. Bakın, deniz hiç durmaksızın hareket halindedir. Gelgitlerle yükselir ve çekilir. Onun eylemi budur. İnsanlar da böyledir, etki tepkiyi, tepki de başka bir tepkiyi tetikler, benim tepkim bir başka tepkiyi getirir ve bu şekilde bir ileri bir geri sürüp gider. Bu ileri geri hareketin olduğu yerde doğal olarak dinginlik de bulunmaz ve ancak

o dinginliğin içinde sizler doğruyu ve yanlışı duyabilirsiniz. Kesintisiz bir hareket halindeyken dinlemenizin mümkün olmadığını en azından aklınız ve mantığınızla görmeye çalışın. Bu şekilde nasıl dinleyebilirsiniz ki? Yalnızca mutlak bir sessizlik varken dinleyebilirsiniz. Bunun mantığını anlamaya çalışın. O halde tüm bu etki ve tepkiyi yaratan ileri geri hareketi durdurmak mümkün müdür?

Konuşmacınız, kendinizi incelediğiniz, derinliklerinize indiğiniz ve kendinizi anlamayı başarabildiğiniz takdirde hareketin gerçekten sonlandığını göreceğinizi söylüyor.

Ardından dinleyici soruyor: zihin beynin içinde olmak yerine dışmdayken, ancak düşünce eylemi olmadığında var olan algının beyin hücrelerinde değişime yol açması –bu maddesel bir süreçtir– nasıl mümkün olabilir?

Bakın, olabildiğince basit düşünmeye çalışın. Karşılaştığımız zorluklardan biri de bu. Bizler karmaşık bir konuya basitçe yaklaşmayı beceremeyiz. Bu oldukça karmaşık bir soru, ancak bu kadar geniş bir konuyu kavrayabilmek için en basitten başlamalıyız. O zaman öyle yapalım. Geleneksel olarak hepiniz hayatınız boyunca dini, ekonomik, sosyal ve ahlaki olarak belli bir yolu izlediniz. Sanırım bunu ben de yaptım. Gelip şöyle diyorsunuz: "Gittiğin yol hiçbir yere çıkmıyor ve sana daha çok dert getirecek. Ekonomik olarak muazzam güçlükler yaşayacak ve birbirinizi sonsuza dek öldürmeye devam edeceksiniz." Bana tüm bunları ispatlamak için mantıklı sebepler ve örnekler veriyorsunuz ama ben "üzgününüm ama benim işlerimi görme şeklim bu" yanıtını veriyorum ve aralarında guruların, filozofların ve yeni nesil "aydınlanmış" insanların da bulunduğu yüzde doksan dokuzluk çoğunluk ile birlikte o yoldan ilerlemeye devam ediyorum. Daha sonra gelip "bak, bu tehlikeli bir yol, oradan gitme, geri dön ve bütünüyle farklı bir yola sap" diyor ve beni ikna ediyorsunuz. Bana mantıklı olanı, sebeplerini ve içinde barındırdığı aklı gösteriyorsunuz ve ben geriye dönüp bambaşka bir yöne sapıyorum.

Burada ne oldu? Hayatım boyunca belli bir yönde ilerliyordum ve siz gelip "oraya gitme, tehlikeli ve hiçbir yere çıkmıyor. Sadece daha fazla derdin, acın ve sorunların olur. Başka bir yönde ilerle ve göreceksin her şey çok farklı olacak." diyorsunuz ve ben mantığınızı ve açıklamalarınızı kabul ediyor ve başka bir yola sapıyorum. Beyinde nasıl bir olay gerçekleşti? Basit düşünün. Bu yönde giderken aniden farklı bir yöne sapıyorum ve beyin hücreleri kendi kendilerine değişiyorlar. Anlıyor musunuz? Geleneği bir tarafa bırakmış oluyorum. Bu kadar basit. Ancak gelenek çok güçlüdür, kökleri şu anki varoluşumu sarmıştır ve siz benden ona karşı isyan etmemi gerektirecek bir şey istiyorsunuz. Bu yüzden de dinlemiyorum veya söylediklerinizin doğru mu yanlış mı olduğunu anlayabilmek için dinlemeyi seçiyorum. Dilediğim, ya da beni mutlu eden şeyi değil, meseleye dair gerçeği bilmek istiyorum ve bu yüzden ciddi biçimde tüm varlığımla dinliyor ve çok haklı olduğunuzu anlıyorum. Bir eylemde bulundum ve bu eylem sırasında beyin hücrelerimde bir değişim gerçekleşti. İşte bu kadar basit.

Farz edin ki bir Katolik ya da inançlı bir Hindu'yum ve siz bana gelip "Bak, aptal olma, tüm bunlar saçmalık. Hepsi gelenekten ve birtakım anlamsız sözcükten ibaret." Dikkatimi bu noktaya çekiyorsunuz ve ben söylediklerinizin doğru olduğunu anlıyorum, eyleme geçiyorum ve içinde bulunduğum koşullanmışlıktan kurtuluyorum. Böylece beynimde bir değişim ve dönüşüm yaşanıyor. Ben dahil hepimiz korkuyla birlikte yaşamak üzere yetiştirildik ve siz bana gelip de bir gün her şeyin sona ereceğini söylediğinizde ben içgüdüsel olarak "Bana göster, haydi gidip gerçeği beraber bulalım" diyorum. Söylediklerinizin doğru mu yanlış mı olduğunu ve korkunun gerçekten sonlandırılıp sonlandırılamayacağını öğrenmek istiyorum. Böylece bu meseleye kafa yoruyor, sizinle tartışıyor, keşfetmek ve öğrenmek istiyorum. Beynim ne yapmam gerektiği bana söylensin diye değil, yalnızca gerçeği

bulmak için aktif halde. Araştırır, üzerinde çalışır ve korkunun tüm hareketlerini gözlemlerken ya bu durumu olduğu gibi kabullenip "Önemli değil, korku içinde yaşayabilirim" diyeceğimi, ya da bu düşünceden uzaklaşmam gerektiğini anlıyorum. İşte bunu fark ettiğinizde beyin hücrelerinizde bir değişim gerçekleşiyor.

Meseleye basit yaklaşırsanız, gerçekten basit olduğunu görürsünüz. Algı gerçekleştiğinde beyin hücrelerinde herhangi bir çaba, o yönde bir irade ya da güdü olmaksızın –biraz daha karmaşık ifade edersek– bir dönüşüm meydana gelir. Algı, düşüncenin eyleme geçmeksizin yaptığı gözlemle ve hafızanın mutlak dinginliğe kavuşmasıyla –bu zaman ya da düşünce anlamına da gelir– başka bir deyişle bir olguyu geçmişi hesaba katmadan değerlendirmekle gerçekleşir. Bunu deneyin ve konuşmacınıza şu ana dek onun hakkında biriktirdiğiniz tüm anıyı bir kenara bırakarak bakın. Onu, babanızı, annenizi ya da eşinizi, çocuğunuzu, kimi isterseniz o kişiye dair anılarınız, acılarınız ya da suçluluk duygularınız olmadan gözlemleyin. Sadece gözlemleyin. Önyargısız olarak bu gözlemi gerçekleştirmeyi başardığınızda, oradan kaynaklanan sorundan da kurtulduğunuzu fark edersiniz.

Tümden Ret, Pozitif Düşüncenin Temelidir

Neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlayabilmek için, size doğruyu ve yanlışı söyleyen ya da keyfi olarak birini iddia eden birine karşı, gerçekte neyin yanlış olduğunu görmeli ve onu bir kenara bırakmalısınız. Başka bir deyişle kişinin doğruyu bulabilmesinin yolu, doğal olarak sadece reddetmekten geçer. Diyelim ki hırs duygusuna sahip olduğunuz sürece huzurlu bir zihne asla sahip olamayacağınızı fark ettiniz. Kendinizi zihnin sükûnetine değil de hırs duygusuna odakladınız ve hırsın, tamahkârlığın ya da kıskançlığın bütünüyle ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağını öğrenmek için araştırmaya başladınız. İşte bu noktada zihnin değişmeyen temizlenme yöntemi olarak daimi bir ret süreci karşımıza çıkar.

Eğer adına hayat denen ve tüm inançları içeren bu sıra dışı olayı anlamaya çalışır ve meseleyi hassas bir biçimde değerlendirmek istersem; milliyetçilik, taşracılık ya da bunlara benzer bir başka sınırlı tutumun anlama isteğime karşı yıkıcı olduğunu fark ettiğim takdirde ne olur? Elbette ki milliyetçiliği bir kenarda bırakmam ve Hindu, Müslüman ya da Hıristiyan olmaya da bir son vermem gerekir. Bu dar görüşlü milliyetçi bakışı terk etmeli; organize din, dogma ve inançların tümünden kurtulmalıyım. Böylece tümden ret yoluyla zihin neyin doğru olduğunu algılamaya başlar. Birçoğumuz reddetme aracılığıyla kavramayı oldukça zor bulur çünkü aklımızda bunun hiçbir yere çıkmayacağı ve bize bir şey kazandırmayacağına dair bir önyargı mevcuttur. Reddetmenin içi boş kafalar yaratacağı söylenir ki zihinlerimiz şu an hiç de boş sayılmaz!

Hayatın ne kadar engin ve niteliklerinin zamandan nasıl da bağımsız olduğunu kavrayabilmek için ona tabii ki ret yoluyla yaklaşmalısınız. Bunun sebebi sizlerin önceden belirli bir gidişat ve varoluş kalıbına yönlendirilmeniz ve kendinizi tüm bunlardan sıyırıp yeni bir başlangıç ve yaklaşımla yüzleşmenin çok zor olduğuna inandırmış olmanızdır. Tüm bunların ötesinde, ölüm nihai bir reddediştir. Kişi ölümüyle birlikte tüm alışkanlıkları, türlü tavırları, çıkarımları, fikirleri ve inançlarından kalıcı olarak kurtulur ve ancak o zaman hayatın ne olduğunu bulabilir. Fakat birçoğumuz şöyle der: "içinde var olduğum kalıbı kıramam, bu mümkün değil, bu yüzden onu kırabilmek için belli bir sistem edinmeli ve yeni bir yöntem öğrenmeliyim." Böylece farklı yöntemler denerken yeni kalıpların da kölesi haline gelmiş oluruz. Kalıbı kıramamışız, yalnızca eskinin yerine yenisini koymuşuzdur.

Başınızı sallar, ne kadar doğru, mantıklı ve açık olduğunu söyler, ister eski ya da yeni olsun kalıbınızla yaşamaya devam edersiniz. Bana hep asıl sorun zihnin tembelliğiymiş gibi gelir. Yeterince akıllı herhangi bir zihin hepimizin içten içe güvenlik, belki de cennet ya da rahatsız edilmeyeceğimiz bir sığınak özlemi çektiğini görebilir. Bu güvende hissetme zorunluluğu, ileride alışkanlığa dönüşen bir hayat şablonu yaratır ancak bu şablonu kırabilmek, muazzam bir enerji, düşünce gücü ve araştırma gerektirir. Zihin başta reddeder çünkü şöyle düşünür: "eğer bu kalıbı kırarsam nasıl bir insana dönüşürüm? İçinde bulunduğumuz bu okul o zaman ne olur? Hayatımız kaosa döner." Sanki şu an kaos içinde yaşamıyormuşuz gibi!

Sizler de görüyorsunuz, eylemlerimiz daima bir çelişkiler yumağı halinde gerçekleşiyor ve bu yüzden de sürekli daha fazla çelişki ve mutsuzluğa sebep oluyoruz. Yaşamayı varoluşa ters düşen bir eylem süreci haline getirdik. Zeki, gevezeliğiyle diğer insanları kendi yaşama biçimi yönünde ikna edebilme yeteneğine sahip, üzerine geçirdiği peştamalla dı-

şarıdan bakıldığında aziz gibi görünen kişi, gerçekte içinde yaşadığı çelişkili ruh haline göre hareket ediyor olabilir. Hayattan feci halde kopuk bir varlık olmasına rağmen, dışarıya karşı bir aziz izlenimi sergilediğinden, hepimiz onu gözümüz kapalı takip etmeye devam ederiz. Oysa bu çelişki sorununun üzerine gerçekten anlamak için gitsek, sanıyorum ki hayattan kopuk olmayan ve gündelik varoluşumuzun parçasını oluşturan bir etki yaratabiliriz. Böyle bir etki fikirden değil, varoluşun kendisinden doğar ve hayatı bir bütün olarak kavramaya dayanır.

Merak ediyorum hiç kendinizi "Ne yapacağım?" sorusuyla baş başa buldunuz mu. Eğer kendinize bu soruyu sorduysanız, bu her zaman içinde yetiştirildiğiniz düşünce kalıbına uygun şekilde tepkiler vermediğiniz anlamına mı gelir? Kendinize asla bu soruyu sorma şansı tanımazsınız ve o noktada durursunuz. Daima "Bu yapılması, bu da yapılmaması gereken şey" dersiniz. Yalnızca zeki, farkında ve tüm bu sürecin önemini kavrayabilen bir zihin "Ne yapacağım, nasıl bir tavır takınmalıyım?" sorusunu hazırda bir cevap bulundurmadan sorar sorabilir. Reddetme tam da bu noktada ortaya çıkar ve reddeden zihin anlamaya, bir bütün olarak varoluş meselesine karşı daha duyarlı olmaya başlar.

Düşünen ve Düşünce, Gözlemci ve Gözlenen Arasındaki Ayrıma Dair

Lütfen bunu bir parça takip etmeye çalışın. Başta karmaşık gelebilir ama sakince dinlerseniz öyle olmadığını görürsünüz. Gözlemci ve gözlenen vardır ve bunların arasında bir ayrım bulunur. Bu ayrım, aralarında beliren görüntü, sözcük, imge, hafıza ve tüm çatışmanın gerçekleştiği boşluk egoyu yaratır. "Ben" dediğimiz şey; sözcüklerin, imgelerin ve bin yılların hafızalarımızda biriktirdiklerinin ürünüdür. Dolayısıyla sonuçta "şu anda olan" ile hiçbir doğrudan temas söz konusu değildir. Şu an olanı ister ayıplayın, ister makulleştirip kabullenin ve doğrulamak için çaba gösterin, tüm bunlar gerçeği dillendirmekten öteye gitmez. "Şu an olan" ile doğrudan temasımız olmadığından onu kavrayabilmemiz ve dolayısıyla onu çözümlememiz de mümkün olmaz.

Bakın mesela gıpta etmek diye bir şey var. Karşılaştırmalar üzerinden derecesi ölçülen bir gıpta etme hali ve kişi bu durumu kabullenmek için şartlandırılmıştır. Bazıları parlak, zeki ve başarılıyken bazıları da değildir. Çocukluktan itibaren kişi ölçmek ve karşılaştırmak üzere yetiştirilmiştir. Böylece gıpta etmek doğmuş olur. Ancak kişi gıpta etmeyi kendi benliğinin dışında var olan bir şeymiş gibi gözlemler, oysa gözleyen kişi gıpta etmenin ta kendisidir. Gerçekte gözlemciyle gözlenen arasında hiçbir fark yoktur.

Sonunda gözlemci, gıpta etmek hakkında hiçbir şey yapamayacağını anlar. Bu meseleye ne kadar dikkatli yaklaşırsa yaklaşsın, yaptığı yine gıpta etmekten ibarettir zira kendisi aynı zamanda hem sebep hem de sonuçtur. Bu nedenle gıpta etmek, kıskanmak, korku, yalnızlık, ümitsizlik dahil tüm so-

rınlarıyla birlikte gündelik hayatımızı meydana getiren "şu an olan", "tüm bunlar bende de var" diyen gözlemciden farklı değildir. Gözlemci kıskançtır, gıpta eder, korkar, yalnızdır ve ümitsizlikle doludur. Bu yüzden "şu an olan" hakkında –gözlemcinin onu kabullendiği, onunla ya da onun getirdikleriyle yaşamayı seçtiği anlamına gelmese de– elinden hiçbir şey gelmez. Bu çatışma hali gözlemciyle gözlenen arasındaki ayrımdan kaynaklanır, ancak "şu an olana" karşı herhangi bir direnç söz konusu olmadığı takdirde tam bir dönüşüm meydana gelir ve bu dönüşüm meditasyondur. Böylece kendiniz için gözlemci ve gözlenenin tüm doğasını ve yapısını araştırır –bunlar sizsiniz– ve bunun bütünü ve *birliği* temsil eden bir meditasyon olduğunu kavrarken, artık hiçbir çatışmanın kalmadığını ve bu nedenle eksiksiz bir çözünmenin ve "şu anda olanın" ötesine geçişin mümkün olduğunu görürsünüz.

Öyleyse düşünmenin ve düşüncenin işlevi nedir? Öncelikle insanoğlunun deneyimleri aracılığıyla sözcükleri kullanarak biriktirdiği, piyano çalmak gibi bilimsel bir bilgiye sahip olmalısınız. Bilginiz eksiksiz olmalıdır, zira teknik bilgi olmadan ilerleyemezsiniz.

Bununla birlikte aynı zamanda bilginin gerçekleştirdiklerini görürsünüz. Dün edindiğiniz deneyimden bir bilgi elde etmişsinizdir. Aynı deneyimin tekrarlanmasını istediğinizde gerçekleşmeyebilir ve dolayısıyla acıya yol açar. Bu nedenle bilgi bir yöne ilerlemek için gerekliyken diğer yönde de korku ve acıyı besler.

Dün yaşadığınız günbatımı deneyimi, o an sizin için yeni, taze, haz dolu ve inanılmaz bir olaydır. Zihninizin kaydettiği o ışık, doku ve yarattığı his, bir bilgiye dönüştürülür ve sırf bu yüzden şimdiden eskimiştir. Eski olan "yeni deneyimler yaşamam gerek" der ve yeni deneyim haz açısından bir başka bilgiye dönüştürülür.

Böylece düşüncenin ne yaptığını görebilirsiniz. Düşünce; akıllıca, mantıklı bir biçimde, etkili ve günümüz teknoloji dünyasında nesnelliğini kaybetmeden kullanılmalıdır ve aynı zamanda tehlikesi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktada şu sorular öne çıkar: düşünceyi haz ya da acı olarak saklayan şey nedir? Hafızayı işlediği yerin merkezi haline getiren nedir? Gözlem yapanın da gözlenenin de kendi içinizde olduğunu fark ettiniz mi? Gözlemci Hıristiyan, Hindu ya da komünist gibi biriktirilerek elde edilmiş bilgidir, bir nevi sansürdür. O bir merkez, ego ve "ben" dediğimiz şeydir. Bu "ben", yani ego; bir süperego ya da atman dediğimiz insanın özü olan ruhu meydana getirse de, hâlâ düşüncenin bir parçasıdır. Gördüğünüz gibi içinizde gözlemci ve gözleyen şeklinde bir ikilik mevcuttur ve aynı durum dış dünyamızda da "ben" ve "sen", biz Hindular ve onlar yani Müslümanlar olarak karşımıza çıkar. İşte bu tip bölünmeler tüm çatışmaların da sebebini oluşturur.

Gözlemci, tüm düşüncenin ortaya çıktığı asıl hafızanın saklandığı yerdir ve düşünce hiçbir zaman yeni olamayacağı gibi özgür de olamaz. Sadece özgürlük kavramını düşünmek ya da yeniden üretmekle meşgul olabilir.

Kişi nasıl olur da geçmişi ve imgeyi temsil eden gözlemci olmadan gözlem yapabilir? Karınız ya da kocanıza ilişkin zaman içinde –belki bir gün, belki de yıllar içinde– bir imge yaratırsınız. İmgeyi yaratan gözlemcidir ve sormamız gereken karınızı, kocanızı ya da bir ağacı bir imge ya da gözlemci olmadan gözlemlemenin mümkün olup olmadığıdır. Bunu anlayabilmek için imge yaratma işinin mekanizmasını kavramanız gerekir. İmgeleri yaratan nedir? Eğer bu soruyu cevaplayabilirseniz bir daha asla imge yaratmaz ve gözlemci olmadan gözlem yapabilirsiniz.

Şimdi bu imge yaratma mekanizmasının bir gün son bulup bulmayacağı sorusunu cevaplamaya çalışalım. *Size* bunun nasıl son bulabileceğini açıklayacağım. Öncelikle farkındalığın,

bilinçli olmanın, ağaçların, komşunuzun, salonun şeklinin, farklı türde sarilerin –Hint kadın elbisesi– renklerini fark etmenin ve bu farkındalığın içsel, dışsal ve seçimsiz hallerinin neler olduğunu sorgulamakla işe başlamalıyız.

Bana hakaret ettiğinizi farz edin. Eğer o anda tam bir farkındalığa sahipsem zihnim hiçbir kayıt tutmaz ve size vurmak, karşılık vermek ihtiyacı duymam. Pasif olarak hakareti ya da dalkavukluğu fark etmişimdir ve bu yüzden bir imge üretmem söz konusu olmamıştır. Bir daha biri size hakaret eder ya da sizi pohpohlamaya kalkarsa tümüyle farkında olmaya özen gösterin.

Bu farkındalığı hayatınıza geçirebildiğiniz takdirde beynin eski yapısının sakinleştiğini ve ani bir tepki vermediğini görürsünüz. Tümüyle farkında olmanız beynin kayıt tutmasını engeller. Lütfen dışarı çıktığınızda bunu deneyin. Bir ağaca bakın ve güzelliğini, gövdesinin sağlamlığını, dallarının kavislerini, narin yapraklarının şekillerini ağaca dair önceden edindiğiniz bilgiyi kullanarak herhangi bir imge üretmeden gözlemleyin. Böylece ona gözlemciyi işin içine katmadan bakmış olursunuz. Sanki ilk görüyormuşsunuz gibi karınıza ya da kocanıza da bakın. İşte bu imgesiz bir gözlemdir ve salt imgeler arasında yaşanmayan gerçek bir ilişkiyi ifade etmektedir. Bu yüzden de her şeyi mümkün olduğunca açık bir biçimde gözlemleme yetisine sahip bir zihin, hakikatin ne olduğunu görebilme yetisine de sahip demektir.

Gökyüzüne, şu ağaca, ışığın güzelliğine, bulutların ince ve narin kıvrımlarına bakın. Eğer onlara bir imge üretmeden bakabilirseniz, kendi hayatınızı da anlayabilirsiniz. Ancak siz kendinize ve hayatınıza bir gözlemci, hayatınıza da gözlenen herhangi bir şey olarak bakıyorsunuz fakat gözleyen ve gözlenen arasındaki ayrım burada da karşımıza çıkmaktadır. Bu ayrım, tüm çatışmaların, kavgaların, korkunun, acının ve ümit-

sizliğin özünü teşkil eder. Her nerede insanlar, uluslar, dinler, sosyal gruplar arasında bir ayrım varsa orada çatışma olması kaçınılmazdır. Bir tarafta Pakistan, bir tarafta Hindistan birbirleriyle savaş halindeler. Biri Brahman, diğeri Brahman değil ve aralarında büyük bir nefret ve ayrım var. Tüm bu dışarı vurulan ayrım ve neden olduğu tüm bu çatışma hali, içimizdeki gözlemci ve gözlenen arasındaki ayrımla aynı şeydir.

Çatışma halindeki bir zihnin doğrunun ne olduğunu kavrayabilmesine asla olanak yoktur. Savaşan zihin; işkence gören, çarpık bir zihindir. Böyle bir zihin nasıl olur da dünyanın, bir çocuğun, güzel bir kadın ya da erkeğin ve tüm bunlara karşı son derece hassas olabilmenin güzelliğini gözlemleyebilecek kadar özgür olabilir?

Şimdi hepimiz kendi başımıza –konuşmacının yardımı olmaksızın– gözlemci ile gözleyen arasındaki ayrımı sona erdirmenin mümkün olup olmadığını anlayacağız. Tüm bunları kavrayabiliyor musunuz? Lütfen, eğer daha fazla ilerlemeye gerçekten istekliyseniz burası oldukça önemli. Aşkın, ölümün, hakikatin güzelliğinin, meditasyonun ve bütünüyle durağan halde bir zihnin ne olduğu sorularıyla karşı karşıya kalacaksınız. Kişi tüm bu soruları cevaplamaya ancak çatışmaya bir son vererek başlayabilir ve çatışma gözlemci ve gözlenenin var olduğu her yerdedir.

Bir sonraki soru: kendisini gözlenenden ayrı tutan gözlemci nedir? Özellikle kızgınken bu durumla karşılaşırız ve öfke anında gözleyen diye bir şey kalmaz. Herhangi bir şeyi deneyimlerken de gözlemci yoktur. Muhteşem bir gün batımını seyrederken "gün batımını görüyorum" diyen bir gözlemci yoktur. Gözlemci birkaç saniye sonra ortaya çıkar. Müthiş öfkeli olduğunuzu farz edin. O anda ne bir gözlemci, ne de bir deneyim söz konusudur, salt bir öfke hali vardır. Yine kısa bir süre sonra gözlemci ortaya çıkar ve "bu kadar kızmamalıydım" ya da "kızmakta çok haklıydım" der. Ayrım işte tam da bu noktada meydana gelir.

Bu nasıl olur? Neden bir deneyim esnasında gözlemcinin bütünüyle yokluğu söz konusu olur ve nasıl olur da birkaç saniye sonra tekrar ortaya çıkar? Siz bu çiçeğe bakar ve onu yakından gözlemlerken bir gözlemci yoktur, yalnızca çiçeğe bakış vardır. Sonrasında ise çiçek hakkında yakıştırmalar başlar ve şöyle dendiğini duyarsınız: "keşke bu çiçek benim bahçemde ya da evimde olsaydı" Bu çoktan çiçek hakkında bir imge üretmeye başlamışsınız anlamına gelir. İmge ve imgeyi üretenler gözlemcidir, gözlemci ise geçmişi yansıtır. Gözlemci olarak "ben"; geçmişi, biriktirdiğim bilgiyi, acı, keder, ıstırap, ümitsizlik, yalnızlık ve kıskançlık bilgisini temsil ederim. Gözlemci, baktığı o çiçeğe ancak geçmişin gözleriyle bakabilir. Gözlemci olmadan nasıl bakacağınızı bilemezsiniz ve bu yüzden bir çatışmaya davetiye çıkarmış olursunuz.

Şimdiki sorumuz: Yalnızca çiçeğinize değil, tüm hayatınıza, ıstırabınıza, ümitsizliğinize, acınıza bir sıfat takmayarak kendinize "bunu arkamda bırakmalı ve bastırmalıyım" demeden bakabilir misiniz? Bu gözlemi gözlemci olmaksızın yapabilir misiniz? Örneğin size özel yaklaşımı ya da insanların genelde sahip oldukları kıskançlık duygusunu ele alın. Kıskançlığın ne olduğunu biliyorsunuz, ona aşinasınız. Kıskançlık bir nevi kıyas yoluyla düşüncelerin ölçülmesi ya da şu an olduğunuz kişiyle olmanız gereken ve olmak istediğiniz kişinin karşılaştırılması anlamını taşır. Komşunuzu kıskandığınızda –daha büyük bir arabası, daha güzel bir evi ve buna benzer özellikleri yüzünden– kendi sahip olduklarınızı onunkilerle kıyaslar ve her gün biraz daha kıskançlık duygusu hissedersiniz. Şimdi bu duyguya doğru ya da yanlış olduğunu belirtmeden ve ona ad yakıştırmadan bakabilir misiniz? İmge yaratmaksızın gözleyebilir misiniz? İşte o zaman bu duyguyu geride bırakabilirsiniz. Onunla mücadele etmek ve bastırmaya çalışmak yerine öfke ve kıskançlığınızı adlandırmayarak gözlemleyebilirseniz bunu başarırsınız.

Ad yakıştırmak, hafızanızın sizi haklı çıkarmak ya da kınamak için gerçekleştirdiği eylemdir. Şayet gözleminizi bir ad yakıştırmadan yaparsanız, o duygunun ötesine geçtiğinizi görürsünüz.

"Şu anda olanın" ötesine geçme ihtimalini sezdiğiniz an, enerjiyle dolduğunuzu hissedersiniz. Onunla nasıl başa çıkacağını bilmediği için şu anda olanın ötesine nasıl geçeceğini bilmeyen insan, korkar ve kaçmak ister. Böyle bir birey, enerjisini de yitirmeye başlar. Çözebileceğinize inandığınız bir sorununuz varsa içinizdeki enerjiyi de hissedersiniz. Binlerce derdi olan fakat onları nasıl çözeceğini bilemeyen kişi enerjisini kaybeder. Aynı şekilde içinde adına sevgi dediğiniz şey olan kendi hayatınıza bakın.

Sevgi nedir? Sevginin ne olması gerektiğine dair teorileri tartışmayacağız elbette. Sevgi dediğimiz şeyin ne olduğunu gözlemlemeye çalışacağız. Sevgi haz mıdır? Kıskançlık mıdır? Hırslı ya da rekabetçi bir insan sevebilir mi? Kaldı ki hepiniz rekabetçisiniz, daha iyi bir iş, daha iyi pozisyon, daha güzel bir ev ve kendinize dair daha iyi bir imge arzuluyorsunuz. Tüm bu gaddarlık gerektiren yollardan geçip, eşinizi ya da çocuğunuzu tahakkümünüz altına aldığınızda gerçekten sevebilir misiniz? Gücün ve iktidarın peşinde koşarken sevgiye dair en ufak bir ihtimal görebiliyor musunuz?

İçinde sevgi olmayan her şeyi reddettiğinizde sevgi var olur. Sevgi olmayan her şeyi yani hırsı, rekabeti, öfkeyi ve ister konuşmada isterse eylem ve düşüncede olsun şiddeti reddetmek zorundasınız. İçinde sevgi olmayan her şeyi inkâr ettiğinizde, sevginin ne olduğunu anlarsınız. Sevgi çok güçlü bir şekilde hissettiğiniz yoğun bir şeydir fakat haz değildir. Bu yüzden de kişi hazzın ne olduğunu anlamadan sevmeye kalkışmamalıdır.

Şimdi izin verirseniz ve tabii konuya girecek gücünüz varsa, gözlemcinin ne olduğunu tartışalım. Gözlemci nedir?

Gözlemci elbette ki dünü, birkaç saniye ya da uzun yıllar öncesini belirten bir geçmişi ve bu geçmişte belirli bir kültür içinde yaşamış, şartlandırılmış bir varoluşu ifade eder. Gözlemci, geçmiş ve geçmişteki deneyimlerin toplamıdır. Gözlemci bilgidir. "Seni tanıyorum çünkü seninle dün tanıştık" dediğimde ya da "ben bir Hindu, Katolik, Protestan, Komünist ya da Müslüman'ım" dediğimde, tüm bunlar geçmişi ve içinde büyütüldüğüm kültürde koşullandırılmış olmamı ifade eder. Öyleyse gözlemci geçmişe aittir. Bu çok açık, öyle değil mi? Gözlemci, biraz daha karmaşık bir açıdan bakarsak, şu anı kullanarak geleceği değiştiren geçmiştir ve gelecek halen gözlemcinin kontrolündedir. Gözlemci "ben şöyle bir insan olmak istiyorum" dediğinde geçmişte edindiği haz, acı, sıkıntı, sevinç, korku ve benzeri şekillerdeki geçmişe dair bilgiyi geleceğe yansıtmaktadır. "Ben şöyle bir insan olmak zorundayım" dediğinde ise geçmiş, bugünden geçerek gelecekte değiştirilmekte ve dolayısıyla gelecek geçmişin bir yansımasına dönüşmüş olmaktadır. Bu nedenle gözlemci geçmişi temsil etmektedir. Bu açıdan baktığınızda hepiniz geçmişte yaşıyorsunuz, öyle değil mi? Üzerinde biraz düşünün. Sizler geçmişte yaşayan geçmişin kendisisiniz ve bu sizin hayatınız. Anılar, mutluluklar, sevdiğiniz şeyler, hatalarınız, doyumsuzluklarınız, mutsuzluklarınız ve tümü artık geçmişte kalmıştır. Gözlemcinin gözünden bugünü, yaşayan ve hareket eden kendinizi yargılamaya başlarsınız. Birlikte ilerleyebiliyor muyuz?

Kendime baktığımda, geçmişin gözleriyle bakıyorum demektir ve bu yüzden de kendimi yargılar, ayıplar, kendime bir değer biçer ve gözlemcinin geçmişte edindiği bilgiye, içinde büyüdüğü kültür ve geleneğe göre "bu doğrudur, yanlıştır, güzeldir, kötüdür" derim. Gözlemcinin geçmiş demek olması, yaşayan canlılar hakkında –yani "ben"im hakkımda– gözlem yapılmasının da önüne geçer. Kaldı ki bu "ben" ifadesi yetersiz de kalabilir zira bildiğim tek "ben" geçmişte yaşayandır.

Anlayabiliyor musunuz bilmiyorum. Müslüman kişi "ben bir Müslüman'ım" dediğinde, içinde yetiştirildiği ve koşullandırıldığı geçmişi temsil ediyor demektir. Katolikler ya da komünistler için de durum böyledir. Her şey bunun üzerine kuruludur. Yaşamaktan bahsettiğimizde aslında geçmişte yaşamaktan söz ediyoruzdur ve bu yüzden de geçmiş ve şimdi arasında devamlı bir çatışma hali vardır. Ben bir Müslüman ya da başka biri olarak koşullandırıldıysam, bu koşullandırmalarımı kırmamı gerektiren şimdiki zamanda yaşama fikrini kaldırabilmem mümkün değildir. Koşullanmalarımın kendi babam ve büyük babalarımca belirlenmiş ve beni sürekli kendi dar inanç, gelenek, kötülük ve mutsuzluklarının çizgisinde tutuyor olması bir tesadüf değildir. Yalnızca geçmiş ve içinde yaşadığımız kültür tarafından koşullandırıldığımızda değil, her zaman, her olayda ve her deneyimde olan şey budur ve bizler geçmişte yaşamaya devam ederiz. Muhteşem bir günbatımı görür ve "Nasıl da olağanüstü bir manzara, şu ışığa, gölgelere, huzmelerinin düştüğü yemyeşil tepelere bakın" derim ve bu bilgi hafızamda saklanır. Ertesi gün olduğunda hafızam bana "güneşi yeniden görmeli ve aynı güzelliği bulmalıyım" der fakat ben bulmak için çabalar, bulamam ve sırf o güzelliğe ulaşabilmek için belki bir müzeye giderim. Böylece tüm oyun baştan başlamış olur. Anlayabildiniz mi?

Öyleyse kendimi zaman tarafından dokunulmamış gözlerle inceleyebilmem mümkün müdür? Zaman; içinde çözümlemeyi, geçmişe tutunmayı, tüm bu hayal kurma sürecini ve biriktirdiğimiz anılarımızı saklar. Zamanın gözleri olmadan kendime bakabilir miyim? Bu soruyu kendinize sorun. Yapabilirim ya da yapamam demeyin çünkü bunu bilemezsiniz. Kendinize zamanı bir kenara bırakarak baktığınızda, orada görülebilecek ne bulursunuz? Lütfen, bana cevap vermenize gerek yok. Sorumu anlayabildiniz mi? Kendime şimdiye dek hep geçmişin gözleri ve zamanın niteliği, doğası ve yapısıyla baktım zira bakabileceğim başka gözlerim olmadı. Kendime

her zaman Katolik ya da geçmişi ifade eden başka bir şey gözüyle baktım. Bu yüzden de gözlerim, kendime ve "şu anda olana," geçmişi ifade eden zaman olmadan bakabilme yeteneğinden yoksun. Öyleyse şimdi soruyorum: gözlerimiz, geçmiş olmadan gözlem yapabilir mi?

Başka bir şekilde ifade etmeme izin verin. Kendi hakkımda salt içinde yaşadığım kültürden kaynaklı olmayan, benim yarattığım belli bir imgeye sahibim. Hepimiz birçok imgeye sahibiz. Size, eşime, çocuklarıma, siyasi liderlere, papazıma ve kendi kültürümün bana dayattığı üzere hayatta ne olmam gerektiğine ve ne olmadığıma dair sayısız imgeye sahibim. Bu imgelere siz de sahipsiniz, öyle değil mi?

(Dinleyiciler "Evet" diye cevap verirler.)

Harika! Öyleyse şimdi imge olmadan nasıl bakarsınız? Çünkü bir imgeyle birlikte baktığınızda bunun bir bozulma yarattığı çok açık, öyle değil mi? Size bakarken, dünkü bana olan kızgınlığınız, artık arkadaşım olmadığınız ve bunun gibi başka nedenlerin bir araya getirdiği imgenizle bakarım. Bu imge, sizinle bir sonraki karşılaşmamda algımı çarpıtır ve dolayısıyla bu ve bunun gibi tüm imgeler geçmişin yansımasından başka bir şey değildir. Onların hiçbirinden kurtulmaya da cesaret edemem çünkü imgeler olmadan yaşamanın nasıl bir şey olabileceğine dair hiçbir fikrim yok. O yüzden bir ya da birkaç imgeye tutunmayı seçerim. Buradan da anlaşılacağı üzere, zihin hayatta kalabilmek için imgeye muhtaçtır.

Öyleyse zihin imge olmadan –ağaçların, bulutların, tepelerin, akan suların imgeleri ya da eşimin, çocuklarımın, teyzemin veya ilişki içinde olduğum herhangi bir insanın imgesi olmadan– gözlem yapabilir mi? İnsan ilişkilerinde çatışmayı yaratan da bu imgedir, öyle değil mi? Bana patronluk tasladığı için eşimle aramın kötü olduğu imgesi, her yeni gün tekrar karşıma çıkar ve bu imge her türden ilişkinin de önünü tıkar ve çatışmaya neden olur. O zaman zihnin zaman tarafından

yaratılmış herhangi bir imge olmaksızın bakması ve gözlem yapabilmesi, başka bir deyişle geçmiş ve "ben" anlamına gelen gözlemci olmadan gözlemini sürdürebilmesi mümkün müdür? Sizlere içimdeki şartlandırılmış varlık olan "ben" olmaksızın bakabilir miyim?

Dinleyici: Bu mümkün değil.

Krishnamurti: Mümkün değil mi? Bunun mümkün olmadığını nereden biliyorsun? Mümkün değil sözcüğünü kullandığın an kendi kendini engellemiş oluyorsun ve aynı şekilde "mümkündür" demek de kendini engellemektir. Ancak "haydi araştıralım, üzerinde kafa yoralım ve bulalım" deseydin, zamanın gözleri olmadan da zihnin gözlem yapabileceğini anlardın. Tutun ki zihin gözlem yapabildi, orada gözlenebilecek ne vardır?

İşe kendi hakkımda bilgi toplayarak başladım, tüm ihtimal ve çözümlemeleri inceledim. Gözlemcinin geçmiş demek olduğunu, zihnin de geçmişte yaşadığını çünkü beynin yine geçmiş anlamına gelen zaman içinde evrim geçirerek bugünkü halini aldığını anladım. Geçmiş içinde "güvenliği" barındırır, öyle değil mi? Evim, eşim, inançlarım, konumum, şöhretim ve küçük benliğim v.b. tüm bunlar muazzam bir "güvenlik" ve "emniyet" demektir. Ve ben zihnin bunların hiçbiri olmadan gözlem yapıp yapamayacağını soruyorum. Şayet gözlemleyebilirse orada tepeler, çiçekler, renkler, insanlar dışında görülecek ne vardır? İçimde gözlemlenebilecek herhangi bir şey var mıdır? Bu takdirde zihin bütünüyle serbest kalmış demektir ve siz serbest kalmanın ne anlama geleceğini sorabilirsiniz. Anlamı şu: Böyle bir zihinde çatışma olmaz. Bütünüyle dingin, huzur dolu ve şiddetten uzaktır ve böyle bir zihin yeni bir kültür üretme yetisine sahiptir. Eskiye karşı yeni bir alt kültür değil hep birlikte yaratılan tümüyle farklı ve çatışmanın yaşanmadığı bir kültürden bahsediyorum. Kişi artık sadece teoride ya da sözde değil, gerçekte de zihnin geçmişin gözlerine hapsolmadan gözlem yapabileceğini keşfetmiştir ve zihin bundan böyle bambaşka bir zihne dönüşmüştür.

Zihinlerimizin açıkça karşı karşıya olduğu koşullandırılma, sonsuza dek aynı meseleyi irdeleyip durma ve asla dinginliğe kavuşamama sorunuyla nasıl ilerleyebiliriz? Dinginliği kendimize zorla dayatmayı deneyebiliriz, gelişigüzel veya şans eseri ona rastladığımız da olabilir. Ancak bu sorunla başa çıkabilmek, öğrenmek ve görebilmek için, bozulmamış, bölünmemiş, eziyet görmemiş bir zihnin dinginliğine ihtiyacı vardır. İster bir ağaç, ister bir bulut ya da bir insanın yüzü olsun, bir şeyi tüm açıklığıyla ve çarpıtılmadan görmek istersem, zihnimin tüm gereksiz iç seslerden arınmış olması gerekir. Zihin gözlem yapabilmek için sakin ve sükûnet içinde olmalıdır. Görmek, aslında yapmak ve öğrenmektir. Öyleyse meditasyon nedir? Her şeyi tüm açıklığıyla, çarpıtılmadan, tek bir kişinin yargısına göre yorumlanıp çevrilmeden olduğu gibi duymak, değerlendirmek, gözlem yapmak, idrak etmek ve öğrenmek mümkün müdür? Bir sabah kuşunu duyduğunuzda, onu aklınıza bir sözcük takılmadan, bütünüyle, tüm dikkatinizi vererek, ne kadar güzel öttüğünü ve harika bir sabah olduğunu söylemeden dinleyebilmeniz mümkün müdür?

Tüm bunların anlamı, zihnin dingin olması gerektiği ve herhangi bir çarpıtılma söz konusuysa zihnin dinginliğini koruyamayacağıdır. Bu yüzden de kişi ister birey ve toplum arasında, ister bireylerin kendi aralarında olsun, çatışmanın her biçimini kavramalıdır. Herhangi bir seviyedeki herhangi bir çatışma, yıkıcı bir süreçtir. Kişi, kendini farklı yollarla ifade etmeye çalışırken bunu başaramadığı için çelişkiye düştüğünde, ortaya zihnin niteliğini, inceliğini ve hızını yok eden bir çatışma, boğuşma ve acı çıkar.

Meditasyon, hayatın doğasını ona ait ikili eylemiyle, çatışmasıyla birlikte kavramaktır. Zihin, binlerce yıldır koşullandırılmış halde çatışma, mücadele ve savaşla yaşıyor olmasına rağmen, hayatın gerçek önemini ve hakikatini görebildiğinde bozulmaktan kurtulur ve berraklaşır. Bir ideolojinin, gerçekte olana karşın neyin olması gerektiğini söyleyen bir fikrin – bu

yüzden ikilik, çatışma ve çelişki meydana gelir– takipçisi haline geldiğinde bozulmanın kaçınılmaz olduğunu anlar.

Yalnızca tek bir şey vardır, o da "şu an olandır". "Şu an olan" ile bütünüyle alakadar halde olmak, bu ikili durumun her türünü uzaklaştırır, dolayısıyla zihin için çatışma ve eziyet söz konusu olmaz. Bu sebeple meditasyon için zihnin "şu an olanı" yorumlamadan, başka bir dile çevirmeden, ne kabul ederek ne de reddederek olduğu gibi görebilmesidir diyebiliriz.

Zihin bunu ancak gözlemcinin varlığını sona erdiğinde başarabilir.

Lütfen, bu noktayı anlamak önemli. Birçoğumuz korku içinde yaşar. Öyleyse korku vardır ve korkudan kurtulmak isteyen de işte bu "gözlemcidir". Gözlemci yeni korkuyu "fark eden" ve bunu kaçmaya alıştığı bilindik o eski korkuların diliyle tanımlayan varlıktır. Bu sebeple gözlemci ve gözlenen şey var olduğu sürece, ikilik ve ardından çatışmanın meydana gelmesi ve sonuçta da zihnin çarpık bir hal alması kaçınılmaz olacaktır. Bu kavramak zorunda olduğumuz en karmaşık durumlardan biridir. "Gözlemci" oldukça, çatışma ve ikilik de olmak zorundadır.

O halde geçmişin, "benim", egonun ve geçmişten fırlayıp gelen düşüncenin tüm birikiminden ibaret haldeki gözlemcinin ötesine geçebilmek mümkün müdür?

Umarım konuşmacınız tüm bunları sözcüklere dökerken sizler de bütün çatışmaları sonra erdirmenin ve böylece zihni mutlak surette huzura kavuşturmanın –hoşnut olmamı değil zira hoşa gitme durumu ancak hoşnutsuzluk olduğunda söz konusu olur ki bu da ikilik sürecinin tekrardan başlaması anlamına gelir– mümkün olup olmadığını kavrayabilmek adına gerçekten dinliyor ve gözlem yapıyorsunuzdur. Ancak gözlemcinin yerini gözlem aldığında ve bu sebeple çatışma sona erdiğinde tam bir huzur sağlanabilir. Aksi takdirde elimize modern hayatın şiddeti, zorbalığı, savaşlarından başka hiçbir şey geçmez.

Meditasyon kişinin düşünceyi ve düşüncenin bir sona ulaşıp ulaşmayacağını kavramaya çalışmasıdır. Bu ancak zihnin "şu anda olanı" çarpıtmadan, riyasız ve kendini kandırmaktan sakınarak görebilecek dinginliğe ulaşmış olmasıyla mümkündür. Düşünceyi sona erdirebilmek için konsantre olmayı ve kontrol etmeyi öğrenmek gerektiğini öğütleyen gurular ve sistemler mevcuttur. Ancak disiplin duygusu edinmiş bir zihin, taklit etme anlamında bir disiplinden, uyumdan, kabulden ve itaatten daima korku duyar. Böyle bir zihin asla dingin olamaz, sadece dinginmiş taklidi yapabilir. Ayrıca zihnin uyuşturucu ya da kelimeleri tekrar etmekle dinginleşmesi de mümkün değildir zira zihni donukluk seviyesine indirebilirsiniz ama bu dingin demek değildir.

Meditasyon; gündelik hayatta, evlendiğinizde ya da iş hayatına atıldığınızda ortaya çıkan keder ve korkuyu doğuran düşünce ile acının sona erdirilmesidir. İş hayatında elbette ki teknolojik bilginizi kullanmak zorundasınız ancak bu bilgiyi daha güçlü olmak ya da size itibar, saygınlık ve ün kazandıracak bir mevkii elde etmek gibi psikolojik amaçlar için kullandığınızda, yalnızca kin ve düşmanlık doğuracaktır. Böyle bir zihin hakikatin ne olduğunu asla kavrayamaz. Meditasyon hayatı, acıyı ve korkuyu anlayabilmek ve bunların ötesine geçebilmektir. Tüm bunların ötesine geçebilmek, yalnızca akıl ve mantık temeline dayanan bir anlayış ile acı ve korku sürecinin önemini kavramaktan ibaret değildir ancak hakikaten onların ötesine geçmektir. Bunun için de gözlem yapmak ve korku ile acıyı oldukları gibi net bir biçimde görebilmek gerekir. Bu net görüş halinde, "gözlemci" artık ortadan kalkmış olmalıdır.

Meditasyon hayattan kaçış değil, bir hayat biçimidir. Birtakım görüntüler görme ya da tuhaf mistik deneyimler yaşamak anlamına gelmediği de açıktır. Bildiğiniz gibi algıyı genişleten bir uyuşturucu, kimyasal olarak zihni aşırı duyarlı kılan bazı tepkimeler üretir ve bu duyarlılık halinde birtakım abartılı şeyler görseniz de bunlar koşullanmışlığınızla uyumlu olmaktan öteye gidemezler.

Meditasyon sözcüklerin tekrar edilmesi de değildir. Son zamanlarda birinin size tekrar edip durmanız için bir Sanskritçe sözcük vermesi ve bu sayede bazı olağanüstü deneyimler elde etmeyi ummanız şeklinde tamamen saçma bir akım var. Elbette ki birtakım sözcükleri tekrar edip durursanız zihniniz de donuklaşır ve sakinleşirsiniz ancak bu kesinlikle meditasyon demek değildir. Meditasyon hayatın her dakikasının, zihnin en olağanüstü canlılığıyla, uyanık halde, hiçbir korku, umut, ideoloji ya da acı tarafından engellenmeden kesintisizce algılanmasıdır. Hep beraber o kadar ilerleyebilirsek –umarım bazılarımız salt teorik olarak değil, gerçekte de bunu başarabilirler– o takdirde önümüzde açılan kapıdan oldukça farklı bir dünyanın içine girebiliriz.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, günlük hayatın yalnızlığını, sıkıcılığını, heyecanını, cinsel hazlarını, tatmin olmamızı sağlayacak taleplerimizi, kendimizi ifade yöntemlerimizi, hayatın içindeki sevgi ve nefret çatışmasını, insanın sevilme ihtiyacını ve derin içsel yalnızlığını kavrayabilmenin altyapısını oluşturmadan fazla ilerleyebilmemiz mümkün olmaz. Tüm bunları anlamadan, bozulmaya uğramadan ve ruhsal olarak nevrotik, aşırı duyarlı ve dengeli olmanın ne demek olduğunu öğrenmeden fazla uzağa gidemezsiniz.

Bu altyapı derinlemesine oluşturulduğunda, zihin artık bütünüyle dinginleşme ve dolayısıyla huzuru yakalama –bahsettiğimiz şey bir inek gibi halinden memnun olmaktan çok farklıdır– yetisine kavuşmuştur. Bundan böyle kişi tek başına zihnin ölçme kapasitesinin ötesinde bir varlık olup olmadığını, insanların milyonlarca yıldır kendini kurban ederek ya da tapmaklar dikerek aradığı, uğruna bir keşişe dönüştüğü, tüm o saçmalıkları ve icatları hayatına geçirdiği Tanrının gerçekte var olup olmadığını sorgulayabilecek hale gelir.

Biliyorsunuz, şimdiye dek sözlü anlatım ve sözlü iletişim yolları belli bir noktaya kadar ilerlememizi sağladı. Ancak sözcükler, sadece sözcükler yoluyla iletilebilecek şeyler için

vardır. Tüm bunların ötesini sözcüklere dökmemiz ise mümkün değildir ve ifade etmeye çalışmak tümüyle anlamsız bir çaba olur. Kişinin tek yapabileceği, yalnızca düzen sağlandığı takdirde açık kalmaya devam eden o kapıyı aralamaktır. Bu düzen, tersine düzensizliğe yol açacağı için toplumun düzeni değil, gerçekten "şu anda olanı" "gözlemcinin" çarpıtması olmadan görmeyi başardığınızda sizin sağladığınız düzendir. Hiçbir biçimde çarpıtılma söz konusu olmadığında, kendi sıra dışı ve incelikli disiplinini beraberinde getiren o düzen sağlanmış olur. Kişinin tek yapabileceği kapıyı açık bırakmaktır. Gerçeklik bu kapıdan girsin ya da girmesin, kişinin onu davet etmesi mümkün değildir ve eğer kişi bir şekilde şanslıysa girip nimetlerini ona sunabilir. Güzellik ve sevgiden ibaret de olsa onu aramanız mümkün değildir. Eğer onu aramaya kalkarsanız, bu arayış yalnızca hazzın sürekliliğine dönüşür ve bu sevgi değildir. O içinde haz olmayan tam bir mutluluk halidir. Zihin meditasyon halindeyken, sonsuz bir mutluluk duyar. Her gün yaşanan çelişki, zorbalık ve şiddetin burada yeri yoktur. Ancak kişi kendinde bu altyapıyı oluşturmak için her gün çok sıkı çalışmalıdır. Önemli olan başka hiçbir şey değil, sadece budur. Sonrasında bu düşünceyle dolu zihnin gerçek doğası olan dinginliğin içinden, sevgi ve güzellik doğar. "Şu anda olanı" sansürsüz biçimde gözlemleyebilirsek, sonunda onun bir tür dönüşüm geçirdiğini görürüz. İnsanın içinde şiddet duygusu vardır. Görünüşe göre normal koşullar altında ben dahil herkeste şiddet eğilimini görebiliriz. O anda gözlemci yoktur. Birkaç saniye sonrasında ise gözlemci ortaya çıkar ve "şiddet uygulamamam gerekirdi" der çünkü içinde şiddetten kaçınmak gerektiğine dair bir imge, onu şiddeti gözlemlemekten alıkoyan bir tür şiddetsizlik ideali taşımaktadır. Bu yüzden de kendi kendisine sürekli "her gün bir öncekinden daha az şiddet eğilimi taşımalıyım ki nihayetinde bütünüyle şiddetten arınma seviyesine ulaşabileyim" telkininde bulunmaktadır. Şiddet eğilimi gösteren bir kişinin bir

gün şiddetten tamamen arınacağını söylemesi gibi basit bir gerçeğin anlamı nedir? Birinci anlamı gözlemci ve gözlenen varlığıdır. İkincisi ise şiddetsizlik noktasına ulaşana dek geçen süre zarfında şiddet tohumları ekmeye devam ettiğimdir. Öyleyse oraya ulaşa dek söz konusu olan bir zaman faktörü, yani şiddet ve şiddetsizlik durumları arasında "şu an olanın" gözlendiği bir boşluk söz konusudur.

"Şu anda olanı" nasıl gözlemlersiniz? Koşullandırılmış zihninizin şiddete dair imgesiyle "şiddet göstermemeliyim" diyerek mi yoksa sözcük ve imgelerden muaf bir gözlem yoluyla mı? İmgesiz bir gözlem, muazzam bir enerji gerektirir. Her biriniz şiddeti bastırmak, başka bir şeye dönüştürmek ya da bir şiddetsizlik ideali peşinde koşmakla aslında enerjinizi boşa harcamaktasınız. Bu enerji israfından başka bir şey değildir.

Gözlemci ve Gözlenen Arasındaki Ayrım Bir Yanılgıdır

Krishnamurti: Sanırım farkındalık, dikkat ve meditasyon konuları hakkında tartışmaya biraz zaman ayırmaya fazlasıyla değecek. Öncelikle kendi içimizde farkındalık sözcüğüyle ne demeye çalıştığımızı sorgulayıp bazı cevaplar elde etmeye çalışmakla başlayacağız çünkü öyle zannediyorum ki birçoğumuz ne konuştuğumuz konu, ne de hislerimiz, çevremiz, etrafımızdaki renkler, insanlar, yoldan geçen arabaların türleri, ağaçların şekilleri, bulutlar, suyun akışı ve kuşların uçuşu hakkında bir fikre sahip. Yine bazılarınız bu sabahın erken saatlerinde havanın nasıl da temiz ve güzel koktuğunu fark etmiş olabilir. Gerçekte dışarıda olup bitenlerin pek de farkında sayılmayız.

Bu duruma dışarıdan objektif bir gözle bakmayı beceremememizin nedeni, kendimizle –kendi sorunlarımız, fikirlerimiz, zevklerimiz, arayışlarımız ve amaçlarımız gibi– fazla meşgul olmamız olabilir ki buna rağmen "farkında olmak" üzerine çokça konuşmaktan geri kalmayız. Bir keresinde konuşmacınız bir grup insanla birlikte arabada yol alıyordu ve ben şoförün yanında oturuyordum. Arkamızda oturan üç bay, farkındalık üzerine büyük bir dikkatle sohbet ediyorlar bana arada sorular soruyorlardı. O sırada şoförümüzün bir anlık dikkatsizliği yüzünden arabamız ne yazık ki bir keçinin üzerinden geçti. Üç bay ise farkındalık üzerine tartışmalarına halen devam ediyorlardı ve olup bitenden tamamen habersizdiler. Şoförümüz de fazla ilgilenmiş gibi görünmüyordu ve yola devam ediyorduk. Daha sonra insanın farkında olmaya çalışması meselesini konuşurken bu olay gündeme geldi

ve onlar için müthiş bir şok oldu. Birçoğumuz için de durum aslında bununla aynıdır. İçimizde ya da dışımızda olanların yeterince farkında değiliz. Öyleyse bu sorun üzerine tartışmaya biraz daha zaman ayırabilir miyiz?

Zihinlerimiz büyük ölçüde donuk ve duyarsızdır çünkü sağlıklı değilizdir, günler, aylar hatta yıllar boyu türlü sorunlarla –çocuklar, evlilik, geçim ve içinde yaşadığımız acımasız toplum gibi– yaşamışızdır ve tüm bunlar bizi donuklaştırıp katılaştırmış ve tepkilerimizi yavaşlatmıştır. Farkında olmaya çalışan da böyle bir zihindir ve bir şekilde toplumun, birey olmanın ve üzerinde etkisi olan her şeyin dayattığı sınırların ötesine geçmeyi ummaktadır. Farkındalık üzerine konuşurken, meseleyi şu ya da bu şekilde olmalı diyerek karmaşıklaştırmadan, aslında ne kadar basit olduğunu görebilmek çok önemlidir diye düşünüyorum zira bu özünde son derece karmaşık bir sorundur.

Meseleye adım adım, fakat analitik bir yol izlemeden, kendimizi olduğumuz gibi gözlemleyerek ve kim olduğumuzu fark etmeye çalışarak yaklaşmalı ve o noktadan ilerlemeliyiz. Salt eğlence amacıyla bile olsa bunu yapabilir miyiz? Bence bu zihni berraklaştırmaya yardımcı olabilir zira bizler kısmen de olsa ilkel, kendini zorla kabul ettirmeye meyilli, saldırgan, yalnızca kendini önemseyen ve başkalarına ne düşünmeleri, yapmaları ya da yapmamalarını söylemeye meraklıyız. Daima başkalarına karşı otoriter olmak ister, kendimize dair hiçbir sorumluluk kabul etmeyiz. Böylece bir yandan yarattığımız bir nevi kendini beğenmiş ve benmerkezci dünyada yaşarken, bir yandan da farkındalık hakkında sıradışı ve gizemli bir şeymiş gibi bahsederiz.

Eğer bu meselenin derinine inmeyi başarabilirsek, sonuna kadar gidebiliriz. Peki, yapmalı mıyız? Lütfen, benimle hemfikir olmaya çalışmayın. Kendi açınızdan gerekli olup olmadığını değerlendirin çünkü öyle zannediyorum ki bu basit konuyu kavrayabildiğimiz takdirde zihnimizi meydana getiren

yapıyı ve varoluşumuza dair farklı seviyelerdeki evreleri de –çelişki, gaflet, kendine aşırı güven ve gaddarlık gibi hallerin bulunduğu anları– kavrayabileceğiz. Sonrasında içimizi yakıp kavuran durumları fark eder hale gelmiş olacağız. Öyleyse başlayalım.

Öncelikle farkındalığın ne olduğunu tanımlamaktan kaçınalım çünkü aksi halde her birimiz ona farklı bir anlam ve tanım yüklemiş olacağız. Tanımlamak yerine onun ne olduğunu meselenin derinine indikçe keşfetmemiz çok daha yerinde olur. Farkındalığın ne olduğunu tanımladığınız an, kendinizi önceden sözcüklerle ve sonuca ulaşmakla tıkamış olursunuz. Ancak "onun ne anlama geldiğini keşfedeceğim" derseniz, zihniniz daha kıvrak ve esnek düşünebilir, dolayısıyla ilerlemeniz de mümkün hale gelir. Öyleyse meseleyi karmaşıklaştırmaktan kaçınarak irdelemeye başlayalım çünkü farkındalık konusunu inceledikçe çok daha karmaşıklaştığını göreceksiniz. Karmaşıklığına takıldığınız takdirde ise, meselenin sıradışı basitliğini ve bu basitliğin içindeki çeşitlilik, tutarsızlık ve farklılığı kaçırmış olacaksınız.

Dinleyici: Zihnin nesnelere ve durumlara ilişkin farkındalığına değindiniz. Bunun anlamı farkındalığın daima bir nesnesi olması mıdır, örneğin korku gibi?

Krishnamurti: Bunu öğreneceğiz. Bakın, bunun hakkında bir şey bilmiyorum, öyle değil mi? Farkındalık hakkında hiçbir şey bilmiyorum ve başkalarının söylediklerileriyle yetinmek değil, ne anlama geldiğini kendim bulmak istiyorum. Öncelikle ben dış dünyada olanların farkında ve bilincindeyim. Ağacın şeklinin, telgraf direğine konmuş gagasıyla tüylerini düzelten kuşun, yoldaki çukurların ve karşımdaki yüzün farkındayım. Peki, bu sadece bakmak mıdır? İlk önce bakmak ve görmektir. Yoksa gördüğüm yalnızca o kuşa, ağaca ve karşımdaki yüze dair önceden sahip olduğum imge midir? Bir parça anlaşılabildi mi? Sizi gerçekte görsel olarak görmekle

birlikte zihnimde size dair –genç, yaşlı, iyi görünümlü, pasaklı ve buna benzer– bir imge de mevcut.

Sizi salt görsel açıdan ve gerçekte nasıl göründüğünüz gibi görmüyorum çünkü sizi önceden tanıdığım için bir imgeye sahibim. Bu bahsettiğimiz de farkındalığın bir parçası öyle değil mi? Yüzünüzün, renginizin, boynunuza doladığınız eşarbın ya da kahverengi gömleğinizin farkındayım ancak aynı zamanda önceden sarf ettiğiniz hoş ya da nahoş sözleriniz nedeniyle size ait bir imgeye de sahibim. Bu da farkındalığın bir parçası, öyle değil mi? Elbette öyle!

Şimdi bir adım daha ilerleyelim. Sizi, yaratmış olduğum imge aracılığıyla görüyorum. Yalnızca kahverengi gömleğinizin içindeki sizi görmüyorum. Öyle değil mi? Aslında sizi hiçbir biçimde görmüyorum! Size bakan imgenin zihninizi doğrudan bakmaktan alıkoyması da farkındalığın bir parçası değil mi? Oldukça basit. Hayır mı?

Şimdi bir sonraki hamlemiz. Bu farkındalık sayesinde gerçekte size ben bakmıyorum, benim imgem size bakıyor. Size imgemle bakıyorum. Birincisi önceden olduğunun tersine bir imgeye sahip olduğumun bilincindeyim. Sonrasında ise o imgenin meydana geldiğinin farkına vardım. Peki, bu nasıl oldu? Bu oldu çünkü "tanrı aşkına, biraz daha akıllı ol" diyerek beni incittiniz ya da "ne kadar harika bir insansınız" gibi güzel sözler söyleyerek gururumu okşadınız.

Sözcüklerle ifade ettiğiniz duygularınız ve benim bu söz ve duygulara karşı verdiğim tepkiler üzerinden size dair bir imge ve hafızamda saklı bir anı üretmiş oldum.

D: Ama bu şekilde ilk defa tanıştığınız birine dair imge üretmiş olmadınız mı?

K: Evet, bu aniden gerçekleşebilir. Yüzünüzden hiç hoşlanmamışımdır ya da çok hoşlanmışımdır veya kullandığınız parfümü sevmiş ya da sevmemişimdir, buna benzer. Size dair aniden bir imge üretmişimdir. Böylece bende size ait bir imge olduğunu ilk defa fark etmiş oldum. Aynı zamanda bu imge-

nin hoşlanma ve hoşlanmama temelli olduğunun da ayırdına vardım. Ben bir Alman'ım, siz bir Fransız ve ben sizden hoşlanmıyorum, gibi. Böylece size karşı tepkilerim üzerinden bir imge yarattığımı fark ettim. Devam edelim mi? Söylenenleri anlıyor, kendi imgenizi, bana veya başkasına dair yarattığınız imgeyi gerçekten gözlemleyebiliyor ve onun nasıl üretildiğini görebiliyor musunuz? Kocanız ya da karınız varsa o imgenin nasıl üretildiğini çok iyi biliyorsunuzdur. O imgenin farkında mısınız? Hoşlanma ya da hoşlanmama yoluyla değil çünkü farkında ve "hoşlanıyorum" ya da "hoşlanmıyorum" diyorsanız, o imgeye eklemeler yapıyorsunuz demektir. Bunun yerine "o imgeden kurtulmalıyım" diyorsanız yine o imgeye ekleme yaptığınız anlamına gelir. Ancak hiçbir tepki vermeden imgeyi gözlemliyorsanız... Tüm bunları anlayıp anlamadığınızı merak ediyorum. Çok mu zor sizce?

Bu oldukça karmaşık bir süreçtir. Çok ama çok yakından takip etmedikçe tümünü kaçırmanız işten bile olmaz. Bu nedenle dikkat sarf etmelisiniz. Kahverengi gömleğinizin ve eşarbınızın renginin farkındayım. Aynı zamanda sizi size dair yarattığım imge aracılığıyla gözlemlediğimin de farkındayım. Bu imge; sizin sözcükleriniz, jestleriniz ya da benim sizinle ilgili önyargılarım, hoşlanma ve hoşlanmama gibi duygularım sayesinde meydana gelmiştir. Bu durum farkındalığın bir parçasıdır. Aynı zamanda bu imgenin size doğrudan bakmamı ve sizinle iletişim kurmamı engellediğini de görüyorum. O zaman kendi kendime "bu imgeden kurtulmalıyım" diyorum. İşte o zaman çatışma süreci başlamış oluyor, değil mi? Serbest kalabilmek için bu imgeden kurtulduğumda, sizinle daha yakın bir temas kurabilmek ve sizi doğrudan görebilmek istiyorum ki bu da aslında imgeye verdiğimiz bir tür tepkiden başka bir şey değildir.

Öyleyse "şu anda olan" ile sizin ve benim gerçekte kimler olduğumuzu doğrudan doğruya gözlemlemekten alıkoyan bir imgeye sahip olduğumun farkındayım ve ondan kurtul

mak, serbest kalmak istiyorum çünkü böylesi çok daha faydalı, zevkli olabilir ve bana bir çeşit derin ve engin bir deneyim sağlayabilir. Tüm bunlar farkındalığın parçasıdır. O imgeden kurtulmayı istediğim an, aslında onunla savaşıyorum demektir ve bu durumda çatışma kaçınılmaz hale gelir. Bu nedenle şu anda olanın, kahverengi gömleğinizin, eşarbınızın renginin ve size dair yarattığım imgenin bilincindeyim.

Bu imgenin sizinle doğrudan iletişim kurmamı ve gerçekte kim olduğunuzu görmemi engellediğinin farkında olduğum gibi, kendime ilişkin imgemin de kendimi gözlemlememe engel olduğunu biliyorum. Bu imgeden kurtulmam gerek çünkü sizin kendini bilmenin ne kadar önemli olduğunu söylediğinizi duydum ve bu yüzden de kendi hakkımda bir imgem olsun istemiyorum. Ne zaman ondan kurtulmak istesem, eskisi ile yarattığım yeni imge arasında bir çatışma meydana geliyor. Bu yüzden de bir iç çatışma halindeyim. Eğer bu nihayetinde belli bir haz vaat eden bir çatışma olsaydı, sürmesinde sakınca görmeyebilirdim. Ancak acı veren bir çatışma olduğu için elbette bitmesini isterim. Dolayısıyla olan bitene dair tüm tablonun farkındayım.

Umarım benimle birlikte bunu –yani birine dair bir imgeyi ele alıp onu gözlemlemeyi ve onun bu çadırın ölçüleri, yapısı, yamaları, delikleriyle birlikte farkına vardığınız gibi farkına varmayı– yürütebiliyorsunuzdur. Benzer bir şekilde kendi imgeniz ve beraberinde getirdiklerinin de farkındasınızdır. Öyleyse şimdi ben bir çatışma halindeyim. Ya bu çatışma halinin gerçekte olduğu gibi farkındayımdır ya da onu bana daha fazlasını vermesi için değiştirmeyi isterim. Benzer bir şekilde ya içinde bulunduğum çatışma hali çok yüzeysel bir biçimdedir, ya da bu çatışmanın en derin katmanlarında yatan sebeplerin farkındayımdır.

Farkındalık yalnızca içimdeki çatışmalara dair yüzeysel bir bakış değildir, ama aynı zamanda daha derin çatışmaları da ortaya çıkarmaktadır. İçimde bir yerde korku duygusu var-

sa, onu görmemek ve bütünüyle ortadan kaldırmak isterim. Bunun için de içki, uyuşturucu, kadınlar, erkekler, eğlence, partiler, kilise ve benzerlerini kullanarak korkudan kaçmaya çalışırım. Bütün bunlar da –korkudan kaçmak ve dikkatimi olduğu gibi kaçış araçlarıma yöneltmek gibi– farkındalığın birer parçasıdır, öyle değil mi?

Yalnız ve mutsuz olduğumun farkındayım. Bu durumdan nasıl kurtulabileceğimi bilmiyorum ya da biliyorum ama çok zor geliyor. Ben de bu yüzden kiliseyi, ilaçları, komünizmi ve her türden eğlenceyi birer kaçış aracı olarak kullanıyor ve kaçıyorum. Korktuğum şeyden kaçmama yardımcı olacak herhangi bir şeye kaçmak zorunda olduğum için de tüm bu kaçış araçları benim için son derece önemli hale geliyorlar ve onlara bağımlı hale geliyorum. Bu bir eş, aile ya da herhangi bir şey olabiliyor. Şimdi tüm bunlar da farkındalığın birer parçasıdır, değil mi? Olabildiğince ağırdan alarak –adım adım– önce gömleğinizi, onun ve eşarbınızın rengini gözlemledim, sonrasında daha derine, ta ki bütün bir kaçış ağına ulaşıncaya kadar ilerledim. Farkına varmakla onları araştırıp çözümlemiş olmadım, yalnızca daha ve daha derine doğru indim. Tüm bunları kavrayabiliyor musunuz?

D: Ben anladığımı sanmıyorum. Farkında olmanın önemini görebiliyorum ama sonrasında aniden derinlerde yatan bir kaçışa sıçrıyoruz. O noktayı tekrar anlatabilir misiniz lütfen?

K: Sıçrama tam olarak nerede?

D: Farkındalık ve kaçışımız arasında, örneğin içsel yalnızlığımızdan kaçışımız gibi.

K: Pardon, orayı yeterince açıklayabildiğimi zannediyordum. Size dair bir imge yarattığımı ama asla onun farkında olmadığımı farz edin. Sonrasında birtakım dışsal öğeler sayesinde imgenizi fark ediyorum. Doğal olarak dışsal öğelerden içsel olanlara doğru ilerliyoruz ve orada size dair bir imge ürettiğimin ayırdına varıyorum. Bu konuya girmiştim, yeterince anlaşıldı, öyle değil mi? İmgenizi fark etmekle, o imge-

yi kendimi korumak adına ya da bana karşı aklımda kalmış birtakım sert sözler sarf etmiş olduğunuzdan ve yahut yine hatırımda kalmış bazı hoş sözler söylediğiniz için ürettiğimi keşfediyorum. Öyleyse ortada yarattığım bir imge var ve ben bu imgenin sizinle olan ilişkime dair daha derin bir gözlem yapmaktan beni alikoyduğunu fark ediyorum.

D: Efendim, acaba kastettiğiniz, sahip olduğunuz bu farkındalığın yalnızca bir insanla sınırlı olmadığı fakat her alanla ilişkili olduğumu mu?

K: Elbette, her şeye dair bir imgem var, size, eşime, çocuklarıma, ülkeme, tanrıya. (Üzerlerinden geçen bir jet uçağının sesi duyulur.) Bu jetin sesini fark ettiniz mi? Peki ona verdiğiniz tepkiyi fark edebildiniz mi? O tepki şöyle miydi: Keşke ben de gidebilsem, çünkü onu bulabilmeyi ve onunla konuşmayı istiyorum ve aklımın onda olması dinlememi engelliyor. Yoksa yalnızca o gümbürdeyen sesi mi dinlediniz? Herhangi bir seçim yapmaksızın dinlemek, tamamen farklı bir deneyim oluyor, öyle değil mi? Hayır mı? Sesi uzağa ve daha uzağa gidinceye kadar takip ettiniz. Onu dinlediniz ve sonrasında nehirden gelen farklı seslerle uzaktaki çocukların seslerini de fark eder hale geldiniz, öyle değil mi? Ancak "o gümbürtüyü sevmedim çünkü burada dinlemeye ve anlamaya çalışıyorum" derseniz o zaman ne olur? İşte o zaman çatışma haline girersiniz, değil mi? Dinlemek istiyorsunuz fakat o ses tarafından engelleniyorsunuz, dolayısıyla sese karşı bir dirençle birlikte dinlemeye ve anlamaya dair güçlü bir arzu geliştiriyorsunuz. Bu yüzden de çatışma ortaya çıkıyor ve siz bu çatışmanın içinde kayboluyorsunuz. Sonuçta ne o gürültüyü dinlemiş, ne de söylenenleri dinleyebilmiş oluyorsunuz. Şimdi biraz daha ilerleyebiliriz.

Sizinle ilgili bir imge oluşturmuştum fakat şu an anlıyorum ki bu imge sizi daha açık ve net görmemin önüne geçiyor ve ondan kurtulmak istiyorum çünkü sizi daha doğru anlayabilmek için daha iyi görebilmek istiyorum. Sonuçta sahip

olduğum ilk imge ile aklımda size bakmak isteyen ikincisi arasında bir çatışma meydana geliyor. Bu imgelerden nasıl kurtulabileceğimi bilmediğimden gitgide daha çok yorulup bitkin düşüyorum çünkü eski ve yeni imgeler arasındaki bu sorunu çözebilecek herhangi bir yol bilmiyorum. Kaçmaya başlıyorum ve yavaş yavaş içki, sigara, aralıksız gevezelik, fikir öne sürme, yargılama ve tartma gibi düzinelerce kaçış yolundan oluşan bir ağa sahip olduğumun farkına varıyorum. Şu an bu yüzeysel kaçışların ayırdındayım ve gözlem yapmayı sürdürdükçe daha derinlerde yatan kaçış katmanlarım da keşfediyorum. Tüm bunları takip edebiliyor musunuz?

D: Evet ama gözlenenle olan bağlantıyı kaçırdım.

K: Ona geliyorum. Görüyorsunuz ki bir anda olmuyor. Eğer adım adım ilerlerseniz, pek yakında gözlemcinin doğasını keşfetmeye başlayabilirsiniz. Öyleyse en son ne olmuştu? Farkındalık sayesinde yüzeysel kaçış yollarının meydana getirdiği bir ağ ortaya çıkmıştı ve ben kaçmanın çok daha derin katmanlarda bana ait güdü, gelenek, korku ve benzeri konulara kadar uzandığını görmüştüm. Ve işte buradayım. Kahverengi gömlek ve eşarpla başlayıp, ne kadar sıradışı ve karmaşık bir varlık olduğumu keşfettim, ya da farkındalık bana gerçek anlamda –salt teoride değil– göstermiş oldu. Bu şekilde farkındalık, aslında "şu an olanı" ayırt etmemi sağladı. Şimdiye dek olan biteni gözlemci izliyordu. O gömleği ve eşarbın rengini sanki benim dışımda var olan şeylermiş gibi gözlemledim ki gerçekten de öyleler, değil mi? Daha sonra size dair yarattığım imgeyi gözlemlemeye başladım ve farkındalık bana o imgenin ne kadar karmaşık bir yapısı olduğunu gösterdi ki halen daha o imgeyi gözlemlemekle meşgulüm. Öyleyse ortada bir imge ve o imgenin gözlemcisi var (siz değil ama ben çalışıyorum) ve bir ikilik mevcut: gözlemci ve gözlenen şey, yani imge ve düzinelerce –tabii sahipseniz– başka imge. Bunlarla birlikte imgelerin neden olduğu türlü çatış-

malar sebebiyle yüzeysel ve derin kaçışlar da söz konusudur ve gözlemci tüm bunları gözlemlemeyi sürdürmektedir.

Şimdi farkındalık biraz daha derine inecek. Gözlemci kimdir?

Gözlemci, imgelerden farklı bir şey midir? Gözlemcinin kendisi de bir imge değil midir? Gözlemci şeklindeki bir imge, içinde ya da çevresindeki birtakım başka imgeleri gözlemlemektedir. Öyle değil mi? Bu gözlemci gerçek anlamda bir sansür mekanizması ve "hoşlandım", "hoşlanmadım" ya da "bu imgeden hoşlandım ve onu saklayacağım" veya " diğer imgeyi sevmedim ve ondan kurtulmak istiyorum" diyen kişidir. Ancak gözlemci, verdiği tepkilerle var olan çeşitli imgelerin birleşimidir. Tüm bunları anlayabiliyor musunuz?

D: Ama tüm bu imgeler zaten gözlemcinin içinde.

K: Elbette.

D: Ama siz bir imgenin bir başka imgeyi gördüğünden bahsediyorsunuz.

K: Tabii ki. Gözlemcinin sadece kendisini ve gözlemini ayrı tutan bir imge olduğunu söyleme noktasına gelinceye dek üzerinde çalıştım ve araştırdım. Lütfen, bahsettiğim konu bir başkasının söylediklerini kabul etmeyi değil bir hayli incelemeyi gerektiren bir konu. Bu gözlemci, türlü imgeler ve onlara karşı gösterilen tepkilere dair hafıza kayıtları aracılığıyla varlık bulmuştur. Sonrasında gözlemci kendisini diğer imgelerden ayırır ve şöyle der: "Nasıl olur da tüm bu imgelerden kurtulurum?" Sonuçta bu imge kalıcı bir imge halini almıştır ve bu kalıcı olduğunu düşünen imge, "tüm diğer imgelerden kurtulmak istiyorum çünkü çatışmaya neden oluyorlar ve gerçekten dert olmaya başladılar" der ve suçu diğer imgelere yükler. Hâlbuki tüm bu dertlere yol açan asıl neden, gözlemci–imgenin kendisidir.

D: Bu imge kendisinden kurtulsa iyi olur.

K: Kendisinden kurtulmak istediği varlık hangisi? Diğer imge! Burayı kavramak çok önemli.

D: Efendim, bu imgelere baktığımızda, onların düşünceden ibaret olduğunu görüyoruz. Gözlemcinin imgesine, yani kendi imgemize baktığımızda ise, onun da aynı biçimde düşünceyle meydana geldiğini görüyoruz. Bu noktayı anlamak istiyorum.

K: Evet, kesinlikle haklısın, bunu iyice anlamalıyız. Farkındalık, diğer imgeler tarafından meydana getirilen üstünlüğe sahip bir merkezi bir imgenin varlığını ortaya çıkardı. O bir nevi sansür, değerlendirme ya da muhakeme aracıdır ve "diğer tüm imgelerden kurtulmalıyım" der. Bu yüzden de o ve diğer imgeler arasında bir çatışma ortaya çıkar. Bizler bu çatışmayı nasıl çözeceğimizi bilmediğimizden onu durmadan sürdürür, sonrasında nevrotik ya da bilinçli olarak içki, kilise veya her ne ise türlü kaçış yolları ararız. Bu farkındalık hali kendisini daha derinlere doğru ittikçe –iten siz değilsinizdir– şunu sorarsınız: gözlemci, diğer imgelerden farklı mıdır? Diğer imgeler yargıların, fikirlerin, vargıların, acıların, milliyetlerin sonucu ve gözlemci de tüm bu diğer imgelerin sonucudur.

D: Böylesi bir karmaşıklık hali bizi ürkütüyor.

K: Ama hayatın kendisi böyledir. Hayattan korkar ve bu yüzden ondan kaçarsınız. Görüyorsunuz, bu meseleye tüm dikkatinizi gerçek anlamda vermediğiniz için bir sorun "karşısında" fikir üretmek bu kadar zor geliyor. Bakın, "size dair" bir imgeye sahibim. Bu imge acı, hoşlanma ve hoşlanmamalar üzerinden meydana getirildi. Bu bir gerçek. Bu hoşlanma ve hoşlanmamalar içimde bir başka imge daha meydana getirdi, öyle değil mi? Sadece size dair değil, hoşlanma ya da hoşlanmama durumunun söz konusu olmadığı –bu fazlasıyla saçma olur– diğer imgeye dair bir başka imge. Bu yüzden de "hoşlanmak ya da hoşlanmamaktan uzak durmalıyım" diyen, bir imge üretmenin ve onun anlamını kavramaya çalışmanın sonucu olan, bir başka imge yaratmış oluyorum.

D: Bazı zihinler hiçbir biçimde bu şekilde çalışmıyor. Benimki çalışmıyor mesela.

K: Pekâlâ. Ancak burada farkındalık hakkında tartışıyoruz, sizin ya da benim zihnimin nasıl çalıştığı hakkında değil. Öyleyse gözlemci gözlenenin kendisidir. Gözlemci ve çevresindeki türlü imgeler arasında gözlemcinin kendi imgesi yer alır. Onları birbirlerinden ayıran bir bölünme, boşluk ve zaman farkı söz konusudur ve bu yüzden gözlemci hepsini kontrolü altına almak ve yok etmek ister. Onlardan kurtulmak istediği için de gözlemci ve gözlenen arasında bir çatışma doğar. Doğru mu? Gözlemci şöyle der: Bir çatışmanın içinde olduğum sürece, kargaşadan kurtulamayacağım." İşte bu çatışmadan kurtulma arzusu bir başka imge yaratır. Burayı çok dikkatli takip edin. Zihnin türlü hallerini, imgeleri ve imgeler arasındaki çelişkileri, çatışmayı, bu konuda hiçbir şey yapılamayacağına dair ümitsizlik duygusunu, kaçışları, nevrotik kabullenişleri hep farkındalık ortaya çıkarmıştır. Tüm bunlar dikkat ve tereddütlü bir farkındalık sayesinde ortaya çıkmıştır ve gözleyenin gözlenen olduğuna dair bir farkındalık söz konusudur. Lütfen takip etmeye çalışın. Gözlemcinin gözlenen olduğunu fark eden üstün bir varlık değil, farkındalığın kendisidir. Gözlemci değildir! Anlayabiliyor musunuz?

Biliyor musunuz, gerçek meditasyon budur.

Şimdi ilerleyebiliriz. Gözlemci, gözlenen olduğunun ayırdına vardığında ne olur? Bunu hiçbir entelektüel görüş, fikir, düşünce, zorlama sayesinde gerçekleştirmemiş, tüm bu yapıyı farkındalık sayesinde –gömleğin, eşarbın rengini fark edip derine ve daha derine inerek– idrak etmiştir.

D: Böldüğüm için çok üzgünüm ama anlayamadığım önemli bir soru var. Farkındalığın, gözlemcinin gözlenen olduğunu gördüğünü söylüyorsunuz. Bunun anlamı onun asıl gözlenen olduğu mudur, yoksa gözlenene karşı bir tepki olması mıdır?

K: Sorunuzu tam olarak anlayamadım, bayım.

D: Gözlemcinin gözlenen olduğunu söylüyorsunuz.

K: Böyle bir şey söylemiyorum.

D: Pekâlâ, o zaman farkındalığın bunu keşfettiğini söylediniz.

K: Söyledim.

D: Öyleyse diyelim ki burada size dair bir imgeye sahibim ve farkındalık benim gözlenenin ben, yani imge olduğunu keşfediyor. Söylemeye çalıştığınız şey gözlemcinin onun gördüğü size ait olan imge olduğu mu yoksa onun kendisi bu imgeye karşı bir tepki mi?

K: Elbette, o, imgeye karşı bir tepkidir.

(Dinleyicilerden biri "bunu biraz daha açar mısınız?" diye sorar.)

K: (İlk soru soran kişiye) Bunu açılayabilir misiniz bayım?

D: Bana bir soru sorduğunuz takdirde elbette açıklarım.

K: Devam edin. İster ayağa kalkın, isterseniz buraya gelin, nasıl isterseniz.

D: Konuşmacının sözlerinden, gözlemcinin aslında gözlenen olduğu görüldüğü anlaşılıyor. Örneğin gözlenen bir ağaç olsun. Acaba konuşmacı, farkındalığın beni o ağaç olarak gördüğünü mü kastediyor? Hayır, onun demek istediği, gördüğüm şeyin aslında ağaç değil, ağacın imgesi olduğu. Bu yüzden asıl söylemeye çalıştığı, gözlemci olarak benim o ağacın imgesi mi yoksa ağacın imgesine karşılık bir tepki olduğum mu? Benim sorum buydu.

K: Bu doğru, bayım. Siz, o ağaca dair yaratmış olduğunuz imgeye karşılık bir tepkisiniz. Eğer ağaç hakkında bir imgeniz olmasaydı, ortada bir gözlemci de olmayacaktı.

D: Bayım, başka bir deyişle imgelerin sayısız ilişkiler ağı sayesinde ortaya çıkan hoşlanma ve hoşlanmamalar aracılığıyla üretildiğini ve aynı zamanda gözlemci tarafından şekillendirilen bir nevi imgeler kümesi ya da bütünü haline getirildiğini söyleyebilir miyiz? Öyleyse bu meseleyi anlamaya çalışmadan içsel olarak kavradığımızda, basitçe farkına da varmış oluyoruz.

K: Bu doğru bayım, hem de çok doğru.

D: O zaman "ya şimdi ne olacak?" diye soracaksınız.

K: Şimdi oraya geliyorum. Farkındalık, gözlemcinin aslında gözlenen olduğunu gözler önüne sermiştir ve bu nedenle gözlemcinin tarafında gerçekleştirilecek her eylem, doğal olarak sadece bir başka imge daha doğuracaktır. Şayet gözlemcinin gözlenen olduğu kavranamazsa, gözlemci tarafındaki her bir eylem başka bir imgeler dizisini meydana getirir ve gözlemcinin yeniden yakalanması kaçınılmaz olur. O zaman ne olur? Gözlemci gözlenene dönüştüğünde hiçbir eylemde bulunmaz. Yavaş gidelim, çok yavaş, zira şimdi içine dalacağımız oldukça karmaşık bir mesele. Bu noktanın iyice anlaşılması gerektiğini düşünüyorum, aksi takdirde daha fazla ilerleyemeyiz. Gözlemci daima "bu imgelerle ilgili bir şeyler yapmalı ve onlardan kurtulmalı, onları bastırmalı, dönüştürmeli ve farklı bir biçim vermeliyim" der. Gözlemci, gözlenene nazaran her zaman daha faal olmuştur. Eşimden türlü nedenlerle hoşlanmadığımı gözlemlesem de gözlemci "ondan hoşlanmazlık yapmamalıyım ve bu konuda bir şeyler yapmalıyım" der. Gözlemci, gözlenen şeye göre daima daha aktiftir.

D: Her zaman bu imgelere, hoşlanma ve hoşlanmama durumlarımıza göre tepkilerimizi belirlediğimizi söylüyorsunuz ve bunlara ek olarak bizlerin bunu hep yaptığımızı söyleyebilir miyiz?

K: Bu doğru; gözlemcinin rolü olarak kabul ettiğimiz bu hoşlanma ve hoşlanmama eylemlerine olumlu eylem diyoruz.

D: Öyleyse daima aktif derken kastettiğiniz de buydu.

K: Haklısınız, olumlu eylem adını verdiğimiz davranış biçimi bu. "Hoşlandığım için sarılıyorum" ya da "hoşlanmıyorum ve bu yüzden kurtulmak istiyorum". Gözlemcinin tepkisi her iki şekilde de şiddetli ve tesadüfidir. Ancak ne zaman ki hakkında tepki gösterdiği şeyin kendisi aslında kendisi olduğunu idrak eder...

D: Şu taraftaki beyefendi gözlemci ve gözlenen meselesinin biraz daha açıklığa kavuşturulmasını istiyor. O zaman söylediğin şey bu imgelerin kendisinin aslında gerçek nesneler olmadığıydı. Ne olduklarını bilmiyorsunuz, yalnızca aralıksız biçimde onlara karşı bir tepki gösteriyorsunuz. Biz bu durumu fark ettiğimizde ise gözlemci ile gözlenen arasındaki çatışma sona eriyor.

K: Bayım, lütfen yalınlıktan uzaklaşmayalım. O kahverengi gömleği ve eşarbı gözlemledim. Şayet "bu kahverengi gömlek ve eşarptan hoşlanmıyorum" ya da tam tersi onlardan hoşlandığımı söyleseydim, en baştan özünde tepki yatan bir imge yaratmış olurdum.

D: Ve bu durum geçmişte hafızamızın içinde saklanıyor.

K: Bu doğru. Pekâlâ, bu kahverengi gömlek ve eşarbı, bir tepki göstermek anlamı taşıyan hoşlanma veya hoşlanmama belirtisi göstermeksizin, yalnızca gözlemlemem mümkün müdür? Böylece ortada bir imge de olmaz. Anlayabildiniz mi? Bu çok basit noktayı anlayabildiniz mi? Hoşlanma ve hoşlanmama durumları ile edindiğim ve başından beri belli bir imgeye sahip olan kültür, eğitim, eğilim ve meyletme hali, bir şeyi sevip sevmediğimi belirliyor. Öyleyse bu hoşlanma meselesiyle birlikte, geçmişte edindiğim kültür ve bana miras olarak kalan eğilimlerin tümü, hep birlikte imgeyi yaratıyor. Bu benim merkezi gözlemcim, yani hoşlanma ve diğerlerinin birlikte meydana getirdiği gözlemci. Gözlemci elbette ki gözlemlediği şeyden daima ayrıdır ve farkındalık, gözlemcinin aslında gözlenenin kendisi olduğunu ortaya koymuştur.

D: Gözlemci derken kastettiğiniz zihnin ürettiği imge midir?

K: Kesinlikle, burayı kavramışsınız. Gözlemci, gözlemlediği imge haline geldiğinde kendisiyle imge arasında herhangi bir çatışma yaşanmaz. O aslında budur, gözlenenden ayrı değildir. Öncesinde ise ondan ayrıydı, ona karşı eylemseldi ve tepki gösteriyordu. Ancak ne zaman ki gözlemci gözlenen

olduğunu idrak etti, işte o zaman ortada hoşlanma ya da hoşlanmama diye bir şey kalmadı. Baylar, bunu kendi başınıza denemeniz gerekli.

D: Yani gözlemci, tüm diğer imgelerin de yaratıcısı.

K: Bayım, o konuya geri dönmeyi düşünmüyorum zira yeterince irdeledik. Şimdiye dek anlattıklarımızı, yani gözlemci ve gözlenen arasındaki ilişkiyi, gözlemcinin çeşitli şeyler hakkında yarattığı imge ile kendine dair imgesi arasındaki ilişkiyi, aralarındaki ayrımı ve bölünmeyi, bu yüzden hoşlanma–hoşlanmama ve türlü tepkiler üzerinden gelişen çatışmayı hepiniz kavradınız. Gözlemci, gözlenen olduğunu –yani ürettiği imgelerin kendisini yansıttığını– idrak ettiğinde, çatışma da sona erer. Örneğin benim korku olduğumu fark ettiğimde – ben ve benden ayrı bir korku yoktur– elimden hiçbir şey gelmez. Burayı dikkatli takip edin, lütfen. Korkudan ayrı bir varlık olmadığım ve onun bir parçası olduğum için ne yapabilirim ki? Bu sayede korkuyu hiçbir kaçış yolu olmaksızın gözlemleyebilirim. Ben korkuyum, şu an karnımda ya da bacağımdaki ağrıyım ve bunun gibi sayısız başka örnek verilebilir. O korkunun kendisi benim, o yüzden de ister ona isyan etmez ve kabullenirim, istersem kaçarım, seçim benim. Bu şekilde hoşlanma–hoşlanmama durumuna verilen tepkilerin sonuçları açısından sona gelmiş oluyoruz. Takip edebildiniz mi? O halde az önce ne oldu?

D: Ortada ne bir gözlemci, ne de gözlenen var.

K: İşte bu. An ve an artan bir farkındalık söz konusu. "An ve an" sözcüklerini zaman anlamında değil; keskin, derin ve yoğun anlamında kullanıyorum.

D: Enerjinizi boşa harcamamış oluyorsunuz.

K: Kesinlikle. Giderek son derece muazzam bir canlılığa kavuşuyor ve hiçbir merkezi sorun ya da imgeyle sınırlı değil. Sahip olduğu farkındalık, zaman içinde daha da yoğunlaşıp güçleniyor. Bu yoğunluğun içinden farklı nitelikte bir dikkat doğuyor. Öyle mi?

D: Peki bu yoğunluğun hiçbir yönü ya da amacı yok mu?

K: Bak ona, bana sormana gerek yok, kendin gözlemle. Farkındalıkta seçim yapmanın mümkün olduğu bir an vardır ve sonrasında da gözlemci tarafından tayin edilen bir yön. Ancak ne zaman ki bu kalıp ve yapı bütünüyle kavranır, işte o zaman çatışma hali de bir sona doğru yaklaşmış olur. Zihin olağanüstü bir duyarlılığa kavuşmasından –çünkü zihnin kendisi farkındalıktır– akıl da payını fazlasıyla alır! Çünkü duyarlılık akılla birlikte yürür ve duyarlılık olmadan akıl olması mümkün değildir. Böylece zihin son derece duyarlı ve akıllı hale gelir çünkü sözünü ettiğimiz akıl hiçbir çatışma olmaksızın oluşturulmuştur.

Bu tip bir farkındalık hali her şeyi tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdiğinden, herhangi bir seçim söz konusu olmamıştır çünkü seçim, yalnızca kargaşanın olduğu yerde vardır. Böylece farkındalık her türden çatışmayı ortadan kaldırır ve yerine berraklık gelir. Bu berraklık, dikkat ve özenin varlığını işaret eder. Benimle hemfikir olmayın, lütfen. Hemfikir olmak, bahsedilenleri hayata geçirmeyi gerektirir, sadece oturduğunuz yerden hemfikir olmak yetmez. İçerisinde gözlemci ya da gözlenen olmayan bu dikkat, gerçek akıldır. Orada çatışma ya da benzeri bir durum olmadığından, herhangi bir şey için talep olması da söz konusu olamaz. Bu dikkat, kendine özgü bir etkinlik ve eylemselliğe sahiptir. Eylemlerinin doğuş nedeni gözlemciden bağımsızdır. Gözlemcinin etkinliğinde daima ayrı bir nitelik vardır. Bakın, sizler kendiniz bunu hayata geçirmedikçe bu noktadan daha ileriye gitmemiz mümkün olmaz. O zaman bahsettiğimiz dikkatin ve akıllı olmanın, "ayrı bir yerde duran gözlemcinin" taklit etmeye çalıştığı güzellik ve sevgi demek olduğunu ve o noktadan sonra artık zihnin hiçbir sınırı olmadığını görürsünüz.

Aynayı Kırmak

Dinleyici: K'yı dinleyerek öğreneceğimizden çok daha fazlasını birbirimizden öğrenebiliriz. Neden insanları belirli konularda grup tartışmaları yapmaları, bununla birlikte diyalog ve tartışmaları daha kolay hale getirebilmeleri için organize eylemler düzenlemeye teşvik etmiyorsunuz?

Krishnamurti: Siz K'yı dinliyor musunuz? Peki ya kendinizi? K diyor ki: kendinizi dinleyin ve ne kadar koşullandırılmış olduğunuzu görün, yoksa ben size ne kadar koşullandırılmış olduğunuzu söylüyor değilim. Ancak kendinizi dinlerseniz, K dahil birçok başka insanın söylediklerinden çok daha fazlasını öğrenebilirsiniz. K'yı dinlerken size birtakım talimatlar verdiğini düşünmezsiniz. O sadece kendinizi görebilmeniz için size bir tutar ve siz kendinizi tüm çıplaklığınızla görebildiğiniz zaman aynayı ve onu tutan adamı kırabilirsiniz.

Öyleyse kendimizi tüm çıplaklığımızla görebilmek mümkün müdür?

Şayet ilişkilerimizin, diyalog kurduğumuz kurum ya da kuruluşların hayatımızda olup biten her şeyin açıklığa kavuşması –ve kim olduğumuzu anlayabilmemiz– için bize yardımcı olmalarını ya da bize tüm bunları öğretmelerini umarsak, onlara tabi bir duruş sergilemiş oluruz. Bu şekilde başkalarına –kurumlar, küçük topluluklar, tanışma grupları ya da her ne olursa olsun– bağımlı hale geldiğimiz takdirde ne öğrenmiş olursunuz? Öğrenmekle kastettiğiniz şey nedir? Lütfen, bu da aynı zamanda çok ciddi bir sorudur. Öğrenmek, bildiğiniz gibi bilginin biriktirilmesidir. Kendi hakkımda bu insan olduğumu, tüm bu acı, mutsuzluk, karışıklık ve

hayatın olağanüstü sancısından ibaret olduğumu öğrendim. Tüm bunlar benim ve onları ben öğrendim. Hepsi de ya başkalarının bana söyledikleri ya da kendi kendime öğrendiğim şeyler. Şu an için bildiğimiz kadarıyla öğrenmek, kendimize dair bilgiyi biriktirmektir ve K bu konuda bilgi için kargaşanın gerçek kökenidir diyor.

Ağırdan alalım.

Bilgi gündelik hayat ve teknoloji alanı için gerekli olmakla birlikte, psikolojik açıdan kargaşanın gerçek kökenidir çünkü bilgi geçmişi yansıtır. Bilgi daima kısıtlıdır zira deneyim, varsayım ve sonucun oluşturduğu zincire dayanır. Öyleyse bana ait önceden edinmiş olduğum bilgi ve sonuçlar olmaksızın kendime bakabilir miyim? Sorumu anlayabildiniz mi? Dün bütün gün, belki de birkaç saatliğine kendime baktım ve şu veya bu şekilde gördüm, ya da başka bir şekilde. Gördüklerimden üzüntü duydum ya da mutlu oldum. Tüm bunlar düne ait bilgiydi ve o bilgiyle kendime yeniden baktım. Bizler bunu yaparız. Bu yüzden bilgi bizim için, hiç durmaksızın psikolojik olarak çalışan mekanik bir tekrar mekanizması işlevi görür. Bu meseleye bilim insanlarının penceresinden dikkatlice yaklaşılırsa, onların da bilginin belli alanlarda engel teşkil ettiğini keşfetmeye başladıkları görülür.

Sizler K aracılığıyla herhangi bir şey öğreniyor ya da keşfediyor değilsiniz. Siz, geçmiş zamanın bir nevi ambarısınız. Bu bir gerçek. İnsanlık tarihini temsil ediyorsunuz ve bu kitabı nasıl okuyacağını biliyorsanız, hiç kimseye, hiçbir tartışmaya ya da ilişkiye, organize gruplara ve bu türden şeylere bağımlı olmazsınız. Size tartışmamanız, herhangi bir ilişki içine girmemeniz, şunu ya da bunu yapmamanız gerektiğini söylemiyorum. Tüm bunlar, kendinizi anlayabilmek için başkalarına bağımlı olduğunuz takdirde kaybolacağınızı işaret ediyor. Şimdiye dek bazı liderleriniz oldu, öyle değil mi? Hayatınızda dini ve politik liderleriniz, size ne yapmanız, çocuğunuzu nasıl büyütmeniz hatta nasıl seks

yapmanız gerektiğini söyleyen her türden uzman kişiler elbette ki olmuştur.

Son yüz bin yıldır ve belki de daha uzun süredir her türden lideriniz oldu fakat nihayetinde hangi noktaya geldik? Lütfen bu soruyu kendinize sorun. Şu an olduğumuz şey olmamızın nedeni başkalarına –ne yapacağımızı ya da düşüneceğimizi söyleyen insanlara– bağımlı olmuş olmamızdır ve bunun anlamı da her an programlanıyor olduğumuzdur. Kendimizi anlayabilmek için ilişkiler ya da tartışmalar aracılığıyla türlü imkânlara sahibiz ancak onlara bağımlı olursanız kaybolursunuz. Bu sorunun cevabı açıklığa kavuşmuş oldu mu? Elbette ki konuşmacıyla hemfikir olmanız gerekmez ama başka insanlara ya da şu kaotik dünyaya düzeni getirebilmek adına devletlere, bir guruya, rahibe, papaza ya da her kimse ona bağımlı olmanın sonuçlarını görebilmelisiniz.

Evet, sorun gerçekten de bu, yani bir insanın tüm insanlığın ambarı olması. Kişi, insanoğlunun geri kalanıyla birdir ve şayet bu meseleye büyük bir dikkatle, şüpheyle ve sevgiyle yaklaşabilirse, işte o zaman gerçekten kim olduğunu okuyabilir ve olgunlaşmaya başlar. Aksine bağımlı olursa; acı, sıkıntı ve korku içinde yaşamayı sürdürür.

D: Ama ayrı bir kimliğimiz olmasa bile, bir şekilde devlete sahip olmamız gerekir elbette, öyle değil mi?

K: Tabii ki. Belki farklı devletlere bağımlı olmayan bir devlet türü olabilir.

D: O zaman politikacılar kimler olacak?

K: Görüyorsunuz ki derhal organize etmek istiyoruz! Bayım, öncelikle kendimizle başlayalım, ne türden bir devlete sahip olmamız ya da başbakanın veya maliye bakanının kimler olması gerektiğiyle değil. İlk olarak kendimizle başlayalım. Eğer bu kocaman çadırın içindeki herkes dünyada daha farklı devletlere sahip olmamız gerektiğini tüm kalbinde ve damarlarındaki kanda hissetseydi, savaşlara bir son verebilirdik.

Bakın, tek bir noktayı işaret ediyoruz, o da beyinlerimizin şartlandırılmış olduğudur. Koşullandırılmış her şey kısıtlıdır, ayrıktır ve bu ayrılma ve şartlandırılma hali dünyada sürekli yıkıma neden olmaktadır. Bu yıkıma bir son verebilmek için insan işe yeni devletin nasıl düzenleneceğiyle değil, kendisiyle başlamalıdır. Ben şartlandırılmış biri miyim? Kendi hakkımda sabahtan akşama dek meditasyon, egzersiz ya da bu türden herhangi bir aktivite aracılığıyla kafa yorabiliyor muyum? Ben herkesten daha önemliyim. Tüm arzularımın tatmin edilmesini istiyorum. Önemli ve fark edilen biri olmak istiyorum ve kendimle dopdoluyum. Bilim insanı, yaptığı deneylerle var olsa da, aynı zamanda kendisiyle de doludur. Üstelik hırslıdır, muhteşem bir kariyere sahip olabilmek için dünyada tanınmak ve Nobel Ödülü almak ister. İçlerinden bazılarını tanıyorum. Biri Nobel Ödülü'nü alamadı, diğeri aldı. Ödülü alamayan arkadaşımı görmeliydiniz, nasıl da bozulmuş, üzülmüş ve ne kadar kızmıştı. Bilirsiniz, aynı sizin, benim ve herkesin olduğu gibi.

Evet, sevgili baylar ve bayanlar, eğer bu dünyada barış içinde yaşamak istiyorsanız, çok yakınınızdan yani kendinizden başlamalısınız.

D: Şiddet ve özgürlük hakkında konuşuyorsunuz ama hukuktan çok az bahsediyorsunuz. Bunun nedeni nedir? Hiçbir medeni toplum yasalar olmadan ayakta kalamaz ve yasaların bazen güç kullanılarak koruma altına alınmaları gerekir ki bu şiddet anlamına gelir. Teröristler insanları rehin alsa siz ne yapardınız? Öldürülmelerine izin verir miydiniz yoksa binaya zorla mı girerdiniz? Tüm bu olaylar açısından bakıldığında, özgürlük kavramı hangi noktada dahil olur?

K: Hukuk nedir? Temel olarak düzen anlamına gelir, öyle değil mi? Bir toplum, düzeni sağlama amacı güden birtakım yasalar tesis eder. Ancak bu yasalar, kendilerine harika avukatlar tutan birtakım kurnazlar ya da suça meyilli kişiler tarafından çiğnenir. Kanun ve düzen nereden başlar? Kanun,

mahkemeler, polis müfettişleri ve haber alma servislerinden başlar. Peki, düzen nereden başlar? Lütfen, kendinize sorun. Toplum düzensizlik içinde, bu bir gerçek. Çürümüş, ahlak kavramından uzaklaşmış ve neredeyse tamamı alkolik. Devletler düzeni yeniden sağlamaya çalışıyorlar. Kargaşa içinde yaşayan biz, siz ve diğerleri; şaşkın ve kararsız bir halde kendimiz ve ailelerimiz için güvenliği sağlamanın yollarını arıyoruz. Her birimiz toplumdan izole olarak aslında kargaşanın yolunu açmış oluyoruz. O halde hukuk nerede? Polis memurlarının ya da avukatların mı elinde? Onların bazılarını tanıma şansım oldu. Bir katili savunacaklar elbette, bu onların işi. Suçlular onlara inanılmaz meblağlar ödüyorlar.

Tüm bunların arasında hukukun ve düzenin yeri nedir? Bunun için önce kargaşayla yüzleşmemiz gerekmez mi? Bizlerin ve dolayısıyla toplumun ve devletlerin kargaşa içinde yaşadıkları bir gerçek. Eğer birtakım politikacılar, başbakanlar ya da devlet hiyerarşisinde tepede bulunan kişilerle konuşma şansınız olsaydı, her birinin kendilerini belli kavram ve ideolojilerle açıklamaya çalışıp onlara sarılır görünürken, aslında güç ve makam peşinde olduklarını görürdünüz. Her birimiz ayrı ayrı kendimiz için çalışıyoruz. Savaş gibi büyük kriz zamanlarında bir araya geliyor, kriz bittiği anda eski düzenimize geri dönüyoruz.

Bu söyleyeceğim benim tarafımdan yalnızca bir öneri. Eğer hukuk eksiksiz bir düzen anlamına geliyorsa, o eksiksiz düzende herhangi bir kargaşa olmaksızın yaşayıp yaşayamayacağınızı görmeye başlamış olmanız gerekmez miydi? Bu soruyu kendinize sorun. Böylece söylenen ve yapılan ya da düşünülen ve hayata geçirilen arasında hiçbir çelişki yaşanmazdı. Bizler kargaşa halinde yaşadığımız sürece, toplumun ve devletlerin de kargaşa halinde olması kaçınılmazdır.

Kısım II

SÖZCÜKLER VE ANLAMLAR

Önsözde belirtildiği üzere, Krishnamurti söylemek istediklerini iletebilmek için eski sözcükleri yeni anlamlarda kullanmanın önemini vurgulamıştır. Aşağıdaki kesin ya da emredici olmayan liste, onun sözcükleri sözlük anlamlarından belirgin biçimde farklı anlamlarda kullandığı zamanlara örnek teşkil etmesi amacıyla hazırlanmıştır. Öncesinde, kişinin dilin koşullandırıcı etkilerinden serbest kalma ihtiyacı üzerine, kendisi tarafından söylenmiş birkaç söz yer almaktadır.

Sözcükler

Maalesef sözcüklerin ötesinde bir şeylere ulaşmaya çabalarken, sözcüklerin kölesi olmuş haldeyiz. Bu yüzden de sözcükleri kökünden söküp atmak, kırmak ve onlardan kurtulmak, kişiye olağanüstü bir algı yeteneği, canlılık ve kuvvet verir.

Bu kolayca boş verilebilecek bir mesele değil, çünkü sözcük –sembol ya da fikir– dediğimiz şey, zihni son derece sıkı bir biçimde kavramış durumdadır. Zihinde gerçekleştireceğimiz bir dönüşümden bahsediyoruz ve bunun için sözcüklere bir ara ... vermemiz gerekiyor, ancak şu an sözcükleri ortadan kaldırsak, sizden geriye ne kalır? Sözcükler geçmişi temsil eder, öyle değil mi? Sayısız resim, imge ve deneyim, hep sözcük, fikir ve anı temeline dayanır. *Tanrı* gibi bir sözcüğü alın. *Tanrı* sözcüğü, tanrının kendisi değildir ve kişinin o yoğunluk, ölçülemezlik ya da her ne ise onunla rast gelebilmesi için, sözcüğün, sembolün, inancın ya da fikrin var olmaması gerekir.

Örneğin *sancılı* diye bir sözcük kullanıyoruz ve tam da bu sözcük yüzünden sorunun derinine inmekten alıkonmuş oluyoruz. *İsviçre* (Swiss) sözcüğü, İngilizcede İsviçreli anlamına da geldiğinden, orada yaşayan biri etkilenebiliyor. Benzer bir

şekilde *Hıristiyan* (Cristian) sözcüğündeki *İsa* (Crist) ve *İngiltere* (England) sözcüğünden İngiliz'in de (Englisman) bu benzerlikten nasibini aldığını görüyoruz. Sözcüklerin, sembollerin ve fikirlerin kölesi olarak yaşıyoruz.

Her örneği, ruhun her halini, "şu anda olanı" ve asıl gerçeği kavrayabilmek için kişi, sözcüklerin kölesi olmamalıdır. Adlandırmalar ve sözcükler, çeşitli anıları canlandırmış olurlar ve bu anılar gerçeği etkiler, kontrol eder, şekillendirir ve "şu anda olan" ile hakikatin kılavuzluğuna soyunurlar.

Her bir sözcük ve düşünce, zihni biçimlendirir ancak her bir düşünce kırıntısı ayrı ayrı anlaşılmadığı takdirde, zihin sözcüklerin kölesi haline gelir ve acı hüküm sürmeye başlar.

Bütün imge biçimleri, sözcükler ve semboller; yaptığımız meditasyonun olgunlaşabilmesi adına bir nihayet bulmalıdır ancak sözcüklere dair alışkanlığımız, sözcüğün duygusal içeriği ve gizli anlamları, onlardan kurtulmamızın önünde engel teşkil eder. Bu özgürlük olmadan sözcüklerin, çıkarımların ve fikirlerin boyunduruğu altında yaşamaya mahkûmsunuz.

Kişi, sözcüklerin müdahalesi olmadan dinleyebilir mi? Bana "seni seviyorum" diyebilirsiniz ama bu ne anlama gelir? Sözcükler tek başlarına bir şey ifade etmezler, ancak düşüncenin sözcüklere herhangi bir cevabı olmaksızın bir ilişki hissi oluşabilir ama bu da doğrudan bir iletişim anlamına gelmez. Dolayısıyla zihin; asıl olanın sözcük olmadığı, sözcüğün müdahale eden, serbestçe ve önyargısız dinleyen düşünceden ibaret olduğunu –tıpkı "seni seviyorum dediğinizde olduğu gibi"– bilir.

Sözcüklerin temel amacı iletişimi sağlamaktır ancak birtakım sözcükler karşı tarafta nörolojik ya da psikolojik bazı tepkilere neden oluyorsa, işte o zaman iletişim kurmak oldukça güçleşir.

Kendinizi kıskanç bir insan biri olarak tanımladığınızda, anında bir sonraki kendinizi anlama girişimini bloke etmiş ve kıskançlıkla ilgili soruna doğrudan eğilmenizin önüne geçmiş olursunuz. Benzer bir şekilde her yaptıkları aksini gösterse de, kardeşlik adına çalıştıklarını iddia eden birçok insan vardır. Ancak onlar bu gerçeği görmezler çünkü *kardeşlik* sözcüğü onlar için önemli bir anlam ifade etmektedir ve çoktan akıllarını çelmiştir. Daha ilerisini asla sorgulamaz ve bu nedenle de sözcüğün çağrıştırdığı nörolojik ya da duygusal etkileri bir kenara bırakıp gerçekleri öğrenemezler.

Ölümsüzlüğü deneyimlemeye ya da ne olduğunu bilmeye dair fikir yürütülemez. Kişinin ölümsüzlüğe dair tasavvurda bulunması mümkün değildir; ... bu üzerinde çok durulan bir meseledir. Zihin, bütünüyle dingin ve geriye ya da ileriye dönük hareketten yoksun olmalı, ne derine doğru kazmalı, ne de yüksekten uçmalıdır. Bu yüzden de *ruh, ölümsüzlük, kalıcılık ve Tanrı* gibi nörolojik etkilere haiz duyumları ifade eden sözcüklere sarılır ve bu duyumlarla zihnimizi besleriz. Zihin bu besinden mahrum kaldığında kendisini kaybolmuş hisseder ve büyük bir istekle artık birer duyuma dönüşmüş olan geçmiş deneyimlerine sarılır.

İdrak edilmesi ya da sözcüklere dökülmesi mümkün olmayan bu meseleyi deneyimlemek konusunda, zihnin bütünüyle dingin olabilmesi mümkün müdür?

Tanrı sözcüğü, her türden nörolojik ve psikolojik tepkiyi uyandırır ve bizi tatmin eder.

Aşk sözcüğünü ele alalım. Üzerimizde sözcüğün kendisinin bile ne kadar muazzam bir etkisi vardır!

Sözcükler bizim için olağanüstü bir önem taşır. *Tanrı* sözcüğü, *komünist* ya da *zenci* sözcükleri, engin duyusal ve nörolojik içeriklere sahiptir. Benzer bir içeriğe *kıskançlık* sözcüğünde de görürüz. Sözcük kenara bırakıldığında, geriye bir duygu bırakır. Gerçek budur, sözcük değil. Sözcük olmadan duyguyu gözlemleyebilmek, kınanma ya da temize çıkma kaygılarından kurtulmuş olmayı zorunlu kılar.

Kıskanç, kızgın ya da özellikle hayatınızdan memnun olduğunuz bir zaman, hangisinin daha önemli olduğunu anlayabilmek için o durumu tanımlayan sözcüğü duygusundan ayırt etmeyi deneyin. Gerçeğe sözcükler olmaktan baktığınızda akıl yoluyla gerçekleşmeyen, gerçeğin kendisinin yürüttüğü ve bu nedenle herhangi bir çelişki ya da çatışmanın yaşanmadığı bir süreç fark edeceksiniz.

Anlamlar

Koşullandırılma

Dinleyici: Koşullandırılma hakkında epey bahsettiniz ve kişinin bu kölelikten kurtulmak zorunda olduğunu, aksi takdirde daima esaret altında kalacağını belirttiniz. Bu türden bir ifade çok korkunç ve kabul edilemez! Çoğumuz derinlerde koşullandırılmış olarak yaşıyoruz ve böylesine abartılı bir ifade duyduğumuzda kaçarak uzaklaşmak ihtiyacı hissediyoruz. Ancak ben söylediklerinizi ciddiye alıyorum –sonuçta hayatınızı az ya da çok bu türden soruları cevaplamaya hobi olarak değil, derin bir ciddiyetle adamış bir insansınız– ve bu yüzden de sizinle bu konuyu tartışıp insanoğlunun kendisini koşullandırmadan ne kadar dayanabileceğini anlamak istiyorum. Bu gerçekten mümkün müdür ve eğer öyleyse ne anlama gelir? Benim gibi alışkanlıklar ve geleneklerle birçok konuda Ortodoks görüşünün kabul edildiği bir dünyada yaşayan biri için bu kökleri çok derinlere uzanan koşullandırılmaları bir kenara atabilmek gerçekten mümkün müdür? Koşullandırılma ile anlatmak istediğiniz şey tam olarak nedir ve ondan kurtulmakla ne kastediyorsunuz?

Krishnamurti: İzin verirseniz öncelikle ilk sorudan başlayalım. Bizler içinde yaşadığımız iklim ve kültür, yediğimiz yemekler, tüm sosyal, dinsel ve ekonomik ortamımız, deneyimlerimiz, eğitimimiz, maruz kaldığımız aile baskıları ve çevresel etkiler tarafından –fiziksel, sinirsel ve zihinsel açı-

dan– koşullandırılmış haldeyiz. Tüm bunlar bizi koşullandıran etmenlerdir. Etrafımızdaki –entelektüel, duygusal, içsel ve dışsal– dünya ile aramızda yaşanan meydan okuma ilişkisi içinde verdiğimiz bilinçli ya da bilinçsiz tepkilerimizin hepsi birer koşullanma eylemidir. Dil bir koşullanma aracı, tüm düşünceler ise birer eylem, yani koşullanmaya tepkidir.

Koşullandırıldığımızı bile bile tanrısal bir temsilci icat eder, bizi bu mekanik halden çıkarıp almasını tüm inancımızla umut ederiz. Onun varlığını –bir atman (Hindu felsefesinde evrensel ruhun parçasını meydana getiren insanın öz varlığı), bir öz, Cennetin Krallığı ve daha kim bilir neler olarak– koşulsuzca iç ve dış dünyamızda benimseriz. Tüm bu kurtarıcı ya da yok edici olduğu farz edilen inanışlara, koşullandırılmanın birer parçası olduklarını fark etmeden umutsuzca tutunuruz. Sonuçta bu dünyada koşullandırılmaktan kurtulamayarak ve hatta koşullandırılmanın asıl sorunun olduğunu bile fark etmeyerek, özgürlüğün cennette, *mokşa*'da (Hindu felsefesine göre ruhun tüm bağlarından kurtulmasıyla nihai ruhsal amacın gerçekleşmesi) ya da *nirvana*'da olduğuna inanırız. Günaha dair orijinal Hıristiyan mitlerine ve doğunun *samsara* (doğum, ölüm ve yeniden doğumdan oluşan sonsuz döngü) doktrinine göre, açıkça görüldüğü takdirde, kişi tarafından koşullandırıcı etmenin belirsiz de olsa hissedilmiş olduğu kabul edilir. Doğal olarak bu tip doktrinler ve mitler ortaya çıkmamıştır. Bugünlerde ise psikologlar bu soruna hâkim olma çabası içine girmişler ve bunu yaparken bizi daha da ileri seviyede koşullandırmaya başlamışlardır. Böylece dindar uzmanlar, sosyal düzen ve onun bir parçası olan ailemiz de bizi koşullandırmayı sürdürmüştür. Tüm bu saydıklarımız, zihnin açıkta bulunan katmanları gibi, gizli katmanlarını da meydana getiren geçmişin yansımalarıdır. Sırası gelmişken zihni herkesle paylaştığı ortak koşullanma şablonuna göre çizili aslında var olmayan sözde bireye de değinmek ilginç olacaktır. Buna göre toplum ile birey arasındaki ayrım hata-

lıdır, zira var olan yalnızca koşullanmanın kendisidir. Bu koşullanma, tüm ilişkiler ağındaki –eşyalar, insanlar ve fikirler arası– eylemi ifade eder.

D: Öyleyse kendimi tüm bunlardan kurtarmak için ne yapmalıyım? Bu mekanik âlemde yaşamak, hiçbir şekilde yaşamak demek değil ve şimdiye kadar bütün eylem, istek ve yargılarımız koşullandırılmış halde. Görünüşe göre kendisi koşullanmamış olan koşullanma konusunda yapabileceğim bir şey yok! Elim kolum bağlı.

K: Geçmiş, gelecek ve şu an için koşullanma sorunundaki asıl etmen, her şeyi zamana göre ayarlayan, gücünü tüketen ve şimdi de özgür olma ihtiyacı adına kendini zorlayan "benim". Bu durumda tüm koşullanmaların kökeni, "ben" demek olan düşüncedir. "Ben" kavramı, geçmişin asıl kaynağıdır. "Ben" demek, zaman ve acı demektir, kendini kendinden azat etmeye çalışandır. Başarmak, inkâr etmek ve başka bir şeye dönüşmek için çaba sarf eden, mücadele edendir. Bu dönüşüm çabası; içinde çatışma ve daha fazla ve daha iyi için hırsı barındırır. Durmadan daha güvenli olanı arar fakat bulamaz ve arayışı cennet arayışına evrilir. Kendisini içinde kaybolmayı umduğu –ulus, ideal ya da bir tanrı gibi– çok daha büyük bir şeyle tanımlayan "ben", koşullanmanın asıl kahramanıdır.

D: Benden her şeyimi almış oldunuz. Ben, içimdeki "ben" olmadan ne ifade ederim ki?

K: Şayet ortada "ben" diye bir şey yoksa koşullandırılmamışsınız demektir ki bu da hiçbir şey olduğunuz anlamına gelir.

D: Bu "ben"den, "ben"im gayretim olmaksızın kurtulmam mümkün müdür?

K: Herhangi bir şey olmak için çaba göstermek yanıt vermektir, yani bir tür koşullanma eylemidir.

D: Bu koşullanmış benliğin eylemlerine nasıl son verilebilir?

K: Onu durdurabilmenin yolu, meselenin ve ona ait işlevin bütününü görebilmekten geçer. Eğer koşullanmayı eylem üzerinde –bu ilişkiler aracılığıyla gerçekleşir– görürseniz, biliniz ki onu görebilmek, onu sonlandırmaktır. Görmek, yalnızca koşullandırılmamış bir eylem değil, aynı zamanda koşullanmanın üzerine giden bir eylemdir.

D: Söylemeye çalıştığınız şey, uzun ve sonsuz koşullanmalarla dolu bir evrim sürecinin sonucu olan beynin kendisini özgür kılabileceği mi?

K: Beyin, zamanın bir sonucudur ve kendisini fiziksel olarak korumaya koşullandırılmıştır. Ancak ne beyin ne zaman kendisini psikolojik olarak da koruma altına alaya kalksa, "ben" devreye girer ve tüm bu sefalet onunla birlikte başlamış olur. Beynin kendisini psikolojik olarak koruma altına alma çabası, "benliğin" ispatlanması ve doğrulanmasıyla hayata geçer. Beyin öğrenebilir ve teknolojik anlamda bilgiyi biriktirebilir ancak psikolojik yollarla edindiği bilgi, deneyimleri, arzuları ve şiddetiyle birlikte insan ilişkilerinde "ben" şeklini alır. İlişkilerde bölünme, çatışma ve acıya yol açan da budur.

D: Beynin dinginleşmesini ve teknolojik bilgiye yalnızca söz konusu eylem içinde ihtiyaç olduğunda –örneğin bir dil öğrenmek, araba kullanmak ya da bir ev inşa etmek gibi– başvurmasını sağlamak mümkün müdür?

K: Buradaki tehlike, beyni teknolojik ve psikolojik bölmekte yatmaktadır. Sonradan karşımıza farklı bir çatışma, koşullanma ve yeni bir teori olarak çıkması işten bile değildir. Asıl sorun, sahip olduğu teknolojik bilgi ile birlikte tüm beynin dinginleşmesini, yaşamsal ihtiyaçlar ve teknoloji gerektiren konularda etkin biçimde cevap vermesini sağlayabilmektir. Temel ilgi alanımız teknoloji ya da psikoloji değil elbette, bu sadece yüzleşmek zorunda kaldığımız bir soru. Zihnin bütünüyle dinginleşip yalnızca zorunluluk halinde işlevini yerini getirmesi mümkün müdür? Biz mümkün olduğunu düşünü-

yoruz ki bu aynı zamanda meditasyonun da ne olduğunu anlama yoludur.

D: İzin verirseniz dün kaldığımız yerden devam etmek istiyorum. Hatırlarsanız iki soru sormuştum; ilki koşullanmanın ne olduğu ve ondan nasıl kurtulabileceğimiz sorusuydu ve siz de ilk sorudan başlamak istemiştiniz. İkinci sorum için zaman kalmamıştı, o yüzden bugün sormak istiyorum: koşullanmalarından tümüyle arınmış bir zihnin durumu nasıldır? Dün sizinle konuştuktan sonra ne kadar derin ve güçlü bir biçimde koşullanmış olduğumu net olarak anladım ve sorun hakkında düşünürken koşullanmanın yapısında bir çeşit çatlak ya da en azından açık bir kapı bulduğum fikrine kapıldım. Bir arkadaşımla sorun üzerine tartıştık ve koşullanmanın belli olgusal durumlarını ele aldığımızda kişinin nasıl da derinlemesine ve adeta zehirlenmişçesine ondan etkilendiğini anladım. Sonda sizin de belirttiğiniz gibi, meditasyon, beyni tüm koşullanmalardan arındırmak ve böylece herhangi bir çarpıtma ya da yanılsamaya meydan vermemektir. O halde kişi tüm çarpıtma ve yanılsamalardan nasıl arınır? Yanılsama tam olarak nedir?

K: Kişinin kendisini kandırması ya da bir konuda ikna etmesi çok kolaydır. Kendisini belli bir konumdaki biri olarak görme zorunluluğu hissetmesi kendini kandırmanın başlangıcını oluşturur ve elbette ki bu idealist yaklaşım, riyakârlığın farklı biçimlerine bir kapı açmış olur. Yanılsamayı yaratan nedir? Etmenlerden biri sürekli olarak olan ve olması gereken ya da ihtimal dahilinde olan kıyaslaması yapmaktır. İyi ve kötü arasında ölçüm yapmak, kendini geliştirme düşüncesi, hazza ilişkin anılar ve daha çok haz elde etme çabası ile benzerlerini de ekleyebiliriz. Hep daha fazlasını arzulama ve tatminsizlik ile kabullenme ya da kader olarak görme halleri, kaçınılmaz surette kendini kandırma ve yanılsamaya yol açar. Arzu ve

korku, umut ve umutsuzluk; deneyim elde etmiş olma hedef ve sonucunu tasarlamaktır. Bu yüzden de elde edilen deneyimin gerçeklikle ilgisi yoktur. Tüm sözde dinsel deneyimlerin izlediği yol bu şekildedir. Aydınlanma adına duyulan gerçek arzu, aynı zamanda otoritenin kabulünü zorunlu kılmakta ve aydınlanmanın tam tersi bir hal almaktadır. Şiddetli arzu, tatminsizlik, korku, haz, daha fazlasını ve değişmeyi isteme; tüm bunlar farklı tartma yöntemleri olup yanılsamaya yol açarlar.

D: Sizin hiçbir konuda hiçbir yanılsamanız yok mu gerçekten?

K: Ben kendimi ya da başkalarını sürekli tartan biri değilim. Bu tartma halinden kurtulmak, onu değiştirmeyi istemeden, kötü ya da iyi diye yargıya varmadan, gerçek anlamda şu anda olanla birlikte yaşamaya başladığınızda hayatınıza geçer. Bir durumla birlikte yaşıyor olmak, onu kabul ettiğiniz anlamına gelmez. Siz onu kabul etseniz de, etmeseniz de oradadır. Onunla yaşıyor olmanız, kendinizi onunla tanımlamanızı da gerektirmez.

D: Kişinin gerçek anlamda istediği özgürlüğün nasıl bir şey olduğu sorusuna geri dönmemiz mümkün mü acaba? Bu özgürlük arzusu en aptalca biçimlerde bile olsa kendini herkeste gösteriyor. Bence insan kalbinin derinliklerinde yatan ve varlığı fark edilmeyen bir özgürlük hasreti olduğu söylenebilir ve insanların özgür olabilmek için sürekli mücadele etmeleri de bu sebepledir. Ben özgür olmadığımı, birbirinden farklı sayısız sebeple yakalanmış olduğumu biliyorum. Ben nasıl özgür olabilirim, ve gerçekten, açıkça özgür olmak demek ne anlama gelir?

K: Belki bu soru bize tümden inkâr etmenin özgürlük demek olduğunu anlamamız için yardımcı olabilir. Olumlu olduğunu farz ettiğimiz her şeyi, tüm sosyal ahlakı, otoriteyi içselleştirmeyi, birilerinin gerçeklikle ilgili söylediği ya da sonuca bağladığı her şeyi, tüm gelenekleri, öğretileri, tekno-

lojik bilgi haricinde tüm bilgiyi, biriktirilen tüm deneyimleri, inkâr etmek, hatırlanan ya da unutulmuş hazlardan kaynaklı tüm güdüleri, tüm içsel tatmini, belli bir yönde ilerlemek adına verilen tüm taahhütleri, tüm fikirleri, prensipleri, teorileri inkâr etmek gerçekleştirebileceğimiz en olumlu eylemdir ve özgürlük demektir.

D: Eğer bu meseleyi küçük küçük deşmeye devam edersem, sonsuza kadar devam edebilirim ve bu işin kendisi benim için esarete dönüşebilir. Bir anda hepsinin yok olması mümkün mü ya da tüm kandırmacayı, tüm değerleri, arzuları ve standartları hemen şimdi inkâr edebilir miyim? Bu gerçekten mümkün mü? Benim sahip olmadığım olağanüstü bir kapasite ya da her şeyi bir anda görmek ve bahsettiğiniz aklın ışığı altında çırılçıplak bırakmak için derin bir anlayış gerektirmez mi? Bayım, merak ediyorum acaba siz neyin gerekli olduğunu biliyor musunuz? Benim gibi sıradan bir eğitim almış sıradan bir adam için inanılmaz bir hiçliğin içine dalmaya benzer bir iş bu. Sizce başarabilir miyim? Henüz sorunun üzerine atlamanın bile ne olduğunu bilmiyorum! Bu sanki benden bir anda dünyanın en güzel, en masum ve sevimli insanı olmamı istemenize benziyor. Görüyorsunuz, şu an gerçekten hayatımda daha önce hiç korkmadığım kadar korkuyorum. Yüzleştiğim, doğru olduğunu bildiğim fakat şimdiye dek yeterli olmadığım duygusuyla elim kolum bağlı hissettiğim bir sorun. Gerçekten ve bütünüyle hiçbir şey olmanın güzelliğini görebiliyorum ancak...

K: Biliyorsun ki, yalnızca kişinin içinde her şeyin inkârıyla gelen bu boşluğun içinde –sığ bir zihnin boşluğu değil tabii ki– gerçek yaratıcılık ve yeni olan için bir yer vardır. Korku, bilinmeyene dair bir düşüncedir, dolayısıyla aslında bilineni, bağlılıkları, doyumları, haz dolu anıları, süreklilik ve güvenliğin getirdiği rahatlığı terk etmekten korkuyorsun. Düşünce, bu durumu kendisini boşluk olarak görenle kıyaslamaktır. Bu boşluk hayali korkudur ve dolayısıyla korku da düşüncedir.

Sorduğun soruya dönersek, zihninin bildiği her şeyi ve asıl sana ait özü meydana getiren bilincinin ve bilinçaltı benliğinin tüm içeriğini inkâr etmesi mümkün müdür? Kendini tümden inkâr edebilir misin? Cevabın hayırsa, özgürlük de yoktur. Özgürlük, yalnızca tepkiden ibaret olan bir şeyden kurtulma hali değildir. Özgürlüğün yolu, toptan inkâr etmekten geçer.

D: Peki, böyle bir özgürlüğe sahip olmanın faydası nedir? Benden ölmemi istiyorsunuz, öyle değil mi?

K: Kesinlikle! Özgürlüğün faydası nedir diye sorarken *fayda* sözcüğünü ne anlamda kullandığınızı merak ediyorum. Ne açıdan faydayı kastediyorsunuz? Bilinen mi? Özgürlük mutlak faydadır ve işlevi gündelik hayatımızı güzel kılmaktır. Özgürlük tek başına hayata canlılık katar ve o canlılık olmadan sevgi nasıl var olabilir? Her şey özgürlüğün içinde var olur ve kişilik kazanır, o her yerde ve hiçbir yerdedir. Öncüsü yoktur. Yarını beklemeden bildiğin her şeyle birlikte bugün ölebilir misiniz? Özgürlük sonsuzluk, coşku ve sevgi demektir.

Bilgi

Bilgi; deneyimden elde edilen ile nesil, toplum ve bilim yoluyla biriktirilmiş bilginin bütününü ifade eder. Deneyim ile bilimsel ve kişisel emeğin bir araya gelmesi bilgiyi meydana getirir.

Şunu istiyorum, şunu biliyorum, şuna inanıyorum, şu benim fikrim gibi kişinin deneyimlerinden elinde kalanlar ve genel olarak insanoğlunun deneyimleri beyinde depolanır ve düşünce olarak ortaya çıkar. Düşünce daima kısıtlıdır ve ondan kaynaklanan her eylem kaçınılmaz surette kısıtlı olmak ve bu nedenle de ahenkten yoksun, çelişik, ayrılık ve çatışma doğurucu olmak durumundadır.

Psikolojik bilgiyle söylemeye çalıştığımız şey budur. Diyelim ki psikolojik açıdan eşim ya da kız arkadaşım hakkında epey bir bilgi biriktirdim. Bunu bana özel duyarlılıklarım, emellerim, hırsım ve birtakım başka unsurlar doğrultusunda, doğru ya da yanlış biçimde kendi bencil yaklaşımım temelinde yaptım ve bu nedenle bilgi, insana dair gerçek gözlemin önüne geçmiş oldu. O canlıyla asla tanışmayı istemem çünkü ondan korkarım. Dolayısıyla o insan hakkında bir imge edinmek, o canlıyı görmekten çok daha güvenli gelir.

Hepimiz korktuğumuzu, yalnız olduğumuzu, büyük acılar çektiğimizi, sıkıldığımızı, kararsız kaldığımızı, mutsuz olduğumuzu, tatmin olmak için çabaladığımızı, sürekli bir şeylere dönüşmek ya da bir şeyleri elde etmek istediğimizi biliyoruz ve bunların tümü bilginin hareketlerini ifade ediyor. Sorduğumuz soru, teknolojik bilgiyi daima zayıf düşüren ve çarpıtan bu psikolojik bilginin bir sona ulaşıp ulaşmayacağı.

İnciten, aşağılayan, türlü deneyimler sonucu türlü duygusal ve psikolojik tepkiler vermemize neden olan devasa bir bilgi yükü taşıyoruz. Beynimiz sadece akademik bilgiyi değil, psikoloji dünyasının bilinenlerini meydana getiren tüm bilgiyi taşıyor. Düşünce, bu alanda faaliyet gösterdiği sürece özgürlük mümkün olabilir mi? Ne zaman ki beyin tüm biriktirilmiş psikolojik bilgiden arınır, işte o zaman zihin var olur.

Bağlılık

Bağlılık nedir? Neden hepimiz bir şeye ya da diğerine –mülk, para, eş, birtakım saçma çıkarımlar ya da ideolojik görüşler gibi– bağlanmışızdır? Neden bu derece bağlıyız? İzin verirseniz hep birlikte bu konuyu ve bağlılığın sonuçlarını sorgulayalım.

Şayet ben size bağlandıysam ya da konuşmacınız dinleyici olarak size bağlandıysa, onun ruhsal halinin nasıl olduğunu tahmin etmeye çalışın. Dinleyicileri olmamasından korkuyordur, sinirlenmiştir, hatta sinirinden inme inecek hale gelmiştir. Ün sahibi olabilmek için onu sömüren insan topluluğuna bağlı hale gelmiştir. Eğer çok yakından gözlemleme şansınız olursa, ister eşiniz, isterse herhangi bir kız ya da erkek, bir fikir, bir resim, deneyim ya da bir anı olsun, bağlılığın sonuç olarak kaybetme korkusunu beslediğini görürsünüz. Bu korku duygusunun temelinde ise kıskançlık yatar. Ne kadar da kıskancızdır. Güçlü olanı kıskanırız, anlıyor musunuz? İşte hep bu kıskançlıktır. Kıskançlıktan da kin doğar. Elbette kıskançlık kin demektir ve siz ne zaman bağlansanız, her daim şüphe ve gizliliğin varlığını hissedersiniz. Tüm bunları siz de fark etmediniz mi? Dünyada son derece yaygındır. Şayet bir şeye, bir insana ya da bir fikre bağlandıysanız; onu tam şu anda bitirebilir misiniz? Bu ölüm demektir ki bütün gün ölümle birlikte yaşayabilir misiniz? Bir düşünün ve sorgulayın lütfen. Bağlılığın azametini ve ağırlığını göreceksiniz. Bahsettiğimiz şey ölümle yaşamak –elbette intihar değil zira burada saçma sapan şeyler hakkında konuşmuyoruz– tüm bağlılık duygularını ve korkuyu yok etmektir. Bunun anlamı çalışan ama asla belli bir taraf ya da amaca yönelmeyen bir beyine sahip olmaktır. Burada çalışmak demek, her saniye ölümle yaşamak ve asla sürekliliği olan bir şeye sahip olmamak ya da ona vermemektir. Baylar, eğer bunu yapabilirseniz ne anlama geldiğini anlarsınız. Bu gerçek özgürlüktür ve ondan sevgi doğar. Sevgi, bağlılık demek değildir. Sevgi; haz, ihtiras ya da hoşnutluk da değildir.

Size epey bağlandığımı farz edin, çok güzelsiniz, bana haz, cinsellik, dostluk ya da bunun gibi duygular veriyorsunuz. Buradaki bağlılık geçmişin aynasıdır. ... Size haz üzerinden

bağlandım. Bu bağlılık bir hatırayı anlatır zira bir dahaki sefere orada olmayacaksınız ve ben "keşke burada olsaydın" diyeceğim. İşte bu yüzden bağlılık bir hatıradır. Bugünü yaşarken bağlılığa yer yoktur.

Haz

Haz nedir? Nereden ortaya çıkar? Günbatımını görürsünüz ve size büyük bir keyif verir. Onu deneyimlemiş olursunuz ... ve o deneyim ardında bir haz anısı bırakır. Yarın olduğunda o hazzı tekrar yaşamak istersiniz. ... Düşünce ona yoğunlaşıp gereklilik ve süreklilik verdikçe, bu tekrar meydana gelir. Cinsellik ve diğer fiziksel ve psikolojik haz biçimleri için de aynı durum geçerlidir. Düşünce hazzın imgesini yaratır ve onu düşünür durur.

Sıradaki soru: Nasıl olur da kişi haz hakkında kafa yormaz? ... Zevk, haz demek değildir. Zevk hakkında düşünemezsiniz, ya da düşünür ve onu hazza indirgemeye çalışırsınız ancak zevk ya da coşku diye tabir ettiklerimiz düşüncenin ürünleri değildir. Fark etmediniz mi, coşku seli içinde geçirdiğiniz günün ertesinde, o coşku üzerine düşünmeniz mümkün olmaz ve eğer düşünürseniz onun hazza dönüştüğünü görürsünüz. Acı ya da haz dolu bir olayın beyinde hiçbir iz bırakmadan sonlanması mümkün müdür? Beyindeki iz, hafızayı meydana getirir ve hafızanın bize verdiği yanıt da düşünceyi oluşturur. Baktıkça size zevk veren muhteşem bir günbatımı manzarası görürsünüz. Renklerini, suya vuran ışığını ve ışığın bulutlarda yarattığı zarif gölgeleri gözlemlersiniz. Manzarayı sözcükler olmadan gözlemlemeniz mümkün müdür? Sözcükleri kullandığınız an onlara ait çağrışımlarla karşılaşırsınız ve işte o çağrışımlar hafızanın birer parçasıdır. Gördük-

lerinizin ne kadar olağanüstü olduğunu vurguladığınızda, aslında çoktan günbatımına bakmaktan, gözlem yapmaktan ve görmekten uzaklaşmışsınızdır. O halde manzaraya sözcükler olmadan, bütün dikkatinizle, onu California'da ya da dünyanın bir başka yerinde gördüğünüz günbatımıyla kıyaslamadan yalnızca bakabilir misiniz? Bunun anlamı: mutlak bir dikkatle bakmaktır.

Mutlak bir dikkatle baktığınızda, bunun sağladığı gerçek algının, günbatımına dair herhangi bir anı oluşturmanın önünde engel teşkil ettiğini görürsünüz ki bu durum yine de manzaradan keyif almayacağınız ya da hoşlanmayacağınız anlamına gelmez.

Haz, yalnızca ani bir zevk ya da arzu değildir ancak aynı zamanda geçmişte elde edilmiş psikolojik hazzın sürekliliği için de ihtiyaç demektir. Tüm bu süreçler, içlerinde düşünceyi barındırır. Her biri kendi içinde onaylamayı, sözcükleri ve süreklilik ihtiyacını ihtiva eder. Bir meyveyi yemenin verdiği ani bir haz vardır ve bir saniye sonrasında kişi daha fazlasını ister. Her şeyin "daha fazlası", şimdiki zaman kavramının dışındadır.

İster güzel bir ağacı, gökyüzünü ve dağları izlemek, isterse aldığınız cinsel zevk olsun, düne ait deneyimler üzerine düşünmek hazzın kendisidir.

Haz, gerçeklik yok olduktan sonra meydana gelen ve zevk alınanın kendisinden tamamen farklı bir şey olan düşünce hareketleridir. Yemeği severseniz zevk alırsınız ama düşünce gelir ve size yarın da aynı yemekten yemeniz gerektiğini söyler ve böylece alışkanlık başlamış olur. Daha sonra düşünce size alışkanlığınızı terk etmeniz gerektiğini söyler ve bu defa çatış-

ma başlar. Oysa bunun yerine yemeğe bayılsanız, ondan zevk alsanız ve orada bıraksanız nasıl olur? Anlıyor musunuz? Yarın ya da bu akşam yine aynısından yemeliyim demeden. Aynı şekilde karınızı, kocanızı ya da herhangi bir şeyi kayıt altına almadan ve böylece ona süreklilik kazandırarak gözlem yapmanız beyninize muazzam bir serbestlik tanır. Böylece düzenin olması gerektiği yerde düzeni sağlamış ve ilişkideki tüm düzensizliği uzaklaştırmış olursunuz çünkü artık onunla sizin aranıza giren herhangi bir imge kalmamıştır.

İmge

Konuşmacınız bir imge aracılığıyla bir sembolü, kavramı, çıkarımı ya da ideali ifade etmeye çalışır. Bunların tümü –benim de olduğum gibi– birer imgedir. Ben, bu gördüğünüz kişi değilim ama o olmak isterdim. Bu, yalnızca zihin tarafından zamanda geleceğe doğru yansıtılan bir imgedir ve bu yüzden de gerçek değildir. Gerçeğin ne olduğu sorusunun cevabı, şu anda zihninizden geçenlerin ne olduğunda yatar. Bu noktadan devam edebilir miyiz?

Zihnin neden imge yarattığını soruyoruz. Bunun nedeni imge içinde kendini güvende hissetmesi midir? Şayet bir eşim varsa, onun hakkında bir imge yaratırım ki *eş* sözcüğünün kendisi de aslında bir imgedir. Bunun nedeni, her ne kadar eşin yaşayan ve değişen bir varlık olması sebebiyle onu anlayabilmek büyük bir dikkat ve enerji gerektiriyor olsa da, şayet ona dair bir imgeye sahipsem her şeyin çok daha kolay olmasıdır.

Her şeyden önce sizin kendinize dair büyük bir insan ya da şu veya bu olduğunuz bir imgeniz yok mu? İmgelerle yaşıyorsanız, gerçeklikle değil, yanılsamalarla yaşıyorsunuz demektir. Neden zihin, sizin zihniniz imgeler üretir? Bunun nedeni, yanlış bile olsa, imgenin güven duygusu vermesi

olabilir mi? . . . İmge, düşüncenin yansımasıdır. . . ve beyinde saklı haldeki hafızanın bilgi şeklinde yanıt vermesidir. Bilginin kaynağı deneyimdir; . . . sahip olduğunuz deneyimi bilgi olarak hatırlarsınız ve hatırlanan bilgi düşünceyi yansıtır. . . ancak bilgi daima kısıtlıdır ve hiçbir şeye dair kesin bir bilgi söz konusu değildir. Dolayısıyla düşünce de daima kısıtlıdır.

Zihin, kendi içeriğini boşaltmanın yolunu bulmak zorundadır. Bu durum beraberinde hiçbir imgeye sahip olmamayı ve artık ortada bir gözlemcinin olmamasını getirir. İmge; geçmişteki, şimdiki zamanda meydana gelen imgeyi ya da geleceğe yansıtacağım imgeyi ifade eder. Bu nedenle imgenin olmaması formüllerin, fikirlerin, prensiplerin, kısacası imgeyi işaret eden her şeyin olmaması anlamına gelir. Hiçbir imge üretiminin olmaması söz konusu olabilir mi? Beni incitir ya da bana keyif verirsiniz ve bu yüzden size dair bir imge oluştururum. Canımı yakar ya da keyif verirken imge üretmemem mümkün müdür? Örneğin bana hakaret ettiğinizde, bütünüyle dikkatli ve özenli olsam ve bu durum bende iz bırakmasa?

Sizinle karşılıklı olarak birbirimiz hakkında imgelere sahip olmasak, yalnızca o zaman söylediklerimiz iz bırakmaz. Bu benim izole ve etkisiz bir yaşam sürdüğüm anlamına gelmemekle beraber, düşüncenin acı ve aşağılama türünden hareketlerinin sona ermesi demektir. Bunun da anlamı hakaret ya da aşağılama anında, tüm duyularınızı kullanarak bütünüyle dikkatinizi yoğunlaştırmanız gerektiğidir.

Psikolojik açıdan içinizde tek bir imgenin bile gölgesi yoksa, o zaman sizi kimse incitemez.

Bir ağaca safça bakmak ile kastettiğimiz şey, ona dair herhangi bir imgemiz olmaksızın bakmaktır. Şiddete de aynı

biçimde, sözcüğün kendi içindeki imgesi olmaksızın bakmalıyız.

Birçoğumuz için birbirimizle ilişkilerimiz tamamen mekaniktir. Burada mekanik sözcüğüyle anlatmak istediğim, ilişkinin düşünce tarafından oluşturulan imgeler temelinde kurulmuş olmasıdır.

Doğru ilişkiyle anlatmak istediğimiz, imgeleri üreten mekanik yapının sona erdiği bir zihin ve duygu durumudur. Böylece kişi sadece kendi içinde değil, başkalarıyla ilişkilerinde de tam bir ahenk yakalamış olur.

Kendinize dair bir imgeye sahip olmamanız; kaybolduğunuz, kendine güvensiz ya da kararsız bir insana dönüştüğünüz anlamına gelmez. Aksine, kendiniz hakkında bir imgeniz olması kararsızlık yaratır.

Başka birine tapmak, kendine tapmaktır. İmge ve semboller, kişinin kendi yansımalarıdır.

İmge, geçmiş deneyimlerin yansımasıdır. Geçmiş deneyimler beraberinde bu imgeyi getirirken, eylemlerimizi bu imgeye göre ayarlamak geleceği belirler.

Arzuyu anlamak, yalnızca sizin dışınızdaki arzu nesnesini anlamayı değil, aynı zamanda imgenin psikolojik yansımasını da anlamayı gerektirir.

Başka birine ya da kendinize dair sahip olduğunuz herhangi bir imge biçimi, insan ilişkilerinin güzelliğini gölgeler.

Düşünmek

Düşünmek nedir? Hafızanız olmadan düşünebilir misiniz? Hafızanız olmadan düşünemezsiniz. Öyleyse hafıza nedir? Devam edin, kafa yorun. Peki ya hatıra nedir? Fikirlerden ibaret uzunca bir çağrışım ya da büyükçe bir hafıza tomarı? Nedir hafıza? Bir zamanlar yaşadığım evi hatırlıyorum. Çocukluğumu hatırlıyorum. Nedir tüm bunlar? Geçmiş, öyle değil mi? Geçmiş, hafızadır ve siz yarın ne olacağını bilemezsiniz ama ihtimal dahilinde olanı ya da olmayanı yansıtabilirsiniz. Hafızanın zaman içindeki eylemi budur.

Öyleyse hafıza ne ifade eder ve nasıl meydana gelir? Bunların tümü oldukça basit. Hafıza, bilgi olmadan var olamaz. Eğer dün bir araba kazası geçirdiysem, bu kaza hatırlanır ancak kaza, hatırlama öncesinde meydana gelmiştir. Kaza deneyimi bilgiye dönüşür ve bu bilgiden de hafıza doğar. Şayet kaza geçirmeseydim, kazaya dair hafıza da asla var olmayacaktır. Aynı zamanda başka insanların geçirdiği kazaları da hatırlayabilirsiniz.

Öyleyse bilginin temeli deneyime dayanmaktadır ancak deneyim, daima kısıtlı olmuştur. Daha fazla deneyime ve deneyimin farklı türlerine –salt fiziksel ya da seksüel değil ama aynı zamanda birtakım sözde içsel ya da tanrısal yanılsamalar vb.– de sahip olabilirim. O halde bilgi, hafıza ve düşünceyle birlikte deneyim de her zaman kısıtlı olmuştur. Evrenin enginliğini deneyimlemem mümkün değildir, onu ancak hayal edebilirim.

Deneyimin kısıtlı olması, ister gelecekte ister şimdi, bilginin de kısıtlı olması sonucunu doğurur zira bilgi daima biraz daha artmaktadır. Bilimsel bilginin temeli budur. Galileo'dan önce ve sonra eklenmiş ve eklenmeye devam etmektedir. O halde bilgi de gelecekte ya da şimdi olsun, her zaman kısıtlıdır. Dolayısıyla hafıza ve düşünce de kısıtlıdır. Tüm zorluğun odaklandığı nokta burası yani düşüncenin de kısıtlı olması-

dır. Düşünce tanrıları, kurtarıcıları, ayinleri, Lenin'i Marx'ı ve Stalin'i yaratmıştır. Öyleyse düşünce; asil, dindar, erdemli, ahlaklı ya da tüm bunların tam tersi, her ne yaparsa yapsın hala kısıtlıdır. Bu konuda anlaşıyor muyuz?

İncinme

İncinme nedir? Fiil anlamından değil, kendinizden yola çıkın lütfen. Psikolojik olarak çocukken aileniz ve arkadaşlarınız tarafından incitilmişsinizdir. Sonrasında okulunuz, amcanız, müdürünüz ya da her kimse "kardeşin kadar akıllı olmalısın" diyerek sizi incitmiştir. Daha sonra kolej yıllarında geçmek zorunda olduğunuz sınavlardan kaldığınızda ve elbette iş bulamadığınızda da incinirsiniz. Dünya üzerindeki her şey üst üste konduğunda sizi mutlaka incitir. Çürümüş eğitim sistemimiz sizi incitir ve incinirsiniz. İncinmiş olduğunuzu gerçekten fark edebiliyor musunuz ya da incinmenin ve incitmenin sonuçlarını? Tüm bu saydıklarımızdan öfkeyle direnç doğar ve siz geri çekilir, içsel olarak günden güne daha da ayrıklaşırsınız. Geri çekilip ayrıklaştıkça daha çok incinirsiniz. Sonuçta etrafınıza bir duvar örer ve diğerlerini taklit etmeye başlar, ancak daima duvarın ardında kalırsınız. Tüm bunlar incinmenin belirtileridir.

Böylelikle incinmişsinizdir. Eğer gerçekten ve en derininizde –salt bilinç seviyesinde değil çok daha derinlerde– incindiğinizi fark ederseniz, o zaman ne yaparsınız? Bu incinme nasıl meydana gelir? Çünkü kendi hakkınızda bir imgeye sahipsinizdir. Şayet ben kendime dair sürekli oturup dinleyicilerle söyleşen bir imge çizersem –Tanrıya şükür, yapmıyorum– ve dinleyici anlattıklarımı onaylamaz ve beni takip etmezse, çizdiğim o imge incinmiş olur. İşin gerçeği, kendime dair bir imge yarattığım sürece, o imge incinmeye mahkûmdur. Burası oldukça açık, öyle değil mi? Öyleyse tek

bir imgemiz bile olmadan –bu hiçbir çıkarım ya da önyargıda bulunmamayı gerektirir zira bunların hepsi birer imgedir– yaşamak mümkün müdür? Örneğin yarattığım imgeye ters düşen sözler sarf ederek beni aşağılamaya çalıştığınız anda beni incitmiş olursunuz. Bana kaba ve incitici sözler söylediğinizde hepsinin farkında olsam ve tüm dikkatimi sözlerinize versem, o zaman zihnimde hiçbir kayıt söz konusu olmaz. Sadece dikkatsizlik anında incinme ya da pohpohlanmaya ait kayıtlar meydana gelir. O halde birisi sizin aptalın teki olduğunuzu söylese, tüm dikkatinizi yoğunlaştırabilir misiniz? Eğer başarabilirseniz incinmezsiniz. Geçmişteki incinmeler o dikkatin içinde yitip giderler. Dikkat, tüm geçmiş ve şimdiki incinmelerinizi yakıp kül eden bir alev gibidir. Bu noktayı kavrayabildiniz mi?

Dikkat

Dinleyici: Kişi tüm dikkatini belli bir soruna yoğunlaştırdığında, sorunun olgunlaştığını ve ardından solup gittiğini söylemiştiniz. Burayı biraz daha açabilir misiniz?

Krishnamurti: Çatışmayla ilgili bir sorun olduğunu farz edelim. Bu çatışma halini gözlemleyerek tüm dikkatinizi ona verebilir misiniz? Lütfen, sadece birkaç dakikalığına dinleyin. Bir çatışma probleminiz var. Salt sorunu dinleyerek değil; tonlarına, içeriğine ve detaylarına odaklanarak, çözmeye ya da herhangi bir güdüyle yönlendirmeye çalışmayarak ona bakabilir misiniz? Eğer bir güdüye sahipseniz, sizi yönlendirir ve bu nedenle sorunu saptırmış olursunuz. O halde duyarlı bir yol izleyerek çatışmanın farkına varabilir misiniz? Üzerine gitmemelisiniz zira siz de o çatışmanın bir parçasısınız. Çatışma sizsiniz. Üzerine giderseniz, ileride daha fazla çatışmaya neden olursunuz. O yüzden küçükten başlayıp, tüm dünyayı saran insanoğlunun çatışmasına bakın. Hikâyesini

dinleyin, hikâyenin ne olduğunu anlatmayın, bırakın size kendi hikâyesini anlatsın. Kucağınıza oturmuş sevdiğiniz bir çocuğu dinler gibi dinleyin. Sözünü kesmeyin, o kadar kaba olamazsınız. Ondan size her şeyi anlatmasını isteyin.

Aynı şekilde, bırakın bu çatışma size her şeyini anlatsın. Onu dinlemek için yalnızca kulaklara sahip değilsiniz ve istediğiniz sadece kulağın duyduklarını duymak değil, içsel olarak onun doğasını duyumsamak istiyorsunuz. Özel bir gayret sarf etmeden tüm dikkatinizi vererek onu dinleyebilir misiniz? Size hikâyesini anlatan çocukla yan yanayken onu dinlemek için harcamaz ve "kendimi kontrol etmek zorundayım" demezsiniz. Onu dinlemenizin nedeni çocuğu sevmenizdir. Sorunu aynı bu şekilde dinlemelisiniz ve sonrasında göreceksiniz sorun olgunlaşıp size asıl içeriğini gösterecek ve sonrasında geçip gidecektir. Anlıyor musunuz? Zaman kavramı içermeyen sorunun olgunlaşıp kaybolması süreci budur. Yalnızca sabırsız bir zihin "bunu çözmeliyim" diyerek işin içine zamanı katar. Ancak bunun için çok dikkatli, duyarlı ve en küçük hareketlere karşı tetikte dinleyen bir zihin ve tümüyle kanalize olmuş bir dikkat gerekir. Şayet sizi yönlendiren bir güdüye sahipseniz, "bunu yapmalıyım" diyorsanız o zaman hiçbir ilerleme kaydedemezsiniz. Tüm dikkatinizi verdiğinizde sorun tüm içeriğini size gösterir ve sabah açan çiçeğin akşam olduğunda solması gibi çözülür.

Savunmasızlık

Sebepler; açıklamalar, kaçışlar ya da mantıksal çıkarımlar yoluyla sizi daha fazla korumaktan aciz kaldığında, mutlak bir savunmasızlık durumunu ve bütünüyle çıplak kalmış bir benliği ortaya çıkarır ve sevginin yolunu açarlar.

Bu, sizinle konuşmacı arasında bir söyleşi ya da bir diyalog olduğuna göre, bizlerin incinebilir olması gerekir. Bunun anlamı aramızda herhangi bir savunma ya da direnç bulunmaması fakat kendimizi yalnızca sorun değil, sorunun içerdikleri açısından da bütünüyle ifade etme kaygısına sahip olmamız ve tüm dikkatimizi buna vermemiz gerektiğidir.

Bütünüyle açık ve incinebilir olmanın gerekliliğini anlayabiliyor musunuz? Eğer bu meseledeki hakikati göremiyorsanız, o halde etrafınıza yeniden gizlice duvarlar öreceksiniz demektir.

Duyarlılığın özünde incinebilir olmak vardır. Savunmasızlık, içsel olarak direnç göstermemek, hiçbir imge ve formüle sahip olmamaktır.

Algı

Algı ne demektir? Şayet konumuma, eşime ya da mülküme bağımlı bir hayat sürüyorsam, algıya sahip olabilir miyim? ... Söylemeye çalıştığımız, yalnızca hayatınızda herhangi bir çatışma olmaması halinde günlük hayatınızda algıya yer olduğudur. ... Eğer korkuyorsam, algım fazlasıyla parçalanmış demektir ama araştırır, gözlem yapar, korkunun üzerine gider ve onu derinlemesine anlarsam algıya sahip olabilirim. ... Algı, sadece gözlemci ve gözlenen arasında bölünme olmadığında ortaya çıkar.

Tüm duyusal, bilinçli ve bilinçdışı kaydedilen izlenimler, türlü imgeler, çıkarımlar ve önyargılar; algının parçasıdır ve ben sizinle tanıştığımda dikkat uyandırırım ve imgeler su

yüzüne çıkar. Algı dediğimiz şey de budur ancak düzen; nesnelerin ve sizin olduğunuz gibi algılanmanızdır, benim nasıl algıladığım gibi değil. Anlatmak istediğim, algının nesneleri gerçekte oldukları gibi görmek olduğudur. Şayet bir çıkarıma sahipsem, hiçbir şeyi olduğu gibi göremem zira çıkarımın olduğu yerde düzensizlik hâkimdir.

Saf algının olduğu yerde, zamandan ve düşünceden bağımsız tümüyle farklı bir tür enerji bulunur.

Bu şiddeti bir anda sona erdirebilecek bir şiddet algısı mevcut mudur? Algı, bir yılan gördüğünüzde verdiğiniz ani tepkidir. "Daha sonra tepki vereceğim" demek gibi bir durum söz konusu olamaz, yalnızca ani bir cevap verilir çünkü tehlikeyle karşılaşılmıştır.

Önemli olan, kendi zihninizi önyargısız –yalnızca bakarak, izleyerek ve zihninizin bir köleden başka bir şey olmadığının bilincine vararak– gözlemleyebilmektir. Bunun nedeni, bu algının zihnin köleliğini yok edecek enerjiyi ortaya çıkarmasıdır. ... Sadece, yaratıcılık ateşini ortaya çıkaran "şu anda olanı" algılamakla ilgileniyoruz. ... Doğru soruyu sormanın ardındaki ivedilik ve ısrar, beraberinde algıyı getirir. Algılayan zihin yaşıyordur, hareket ediyordur ve enerjiyle doludur. Hakikatin ne olduğu, yalnızca böyle bir zihin tarafından kavranabilir.

Düşünce hareket halindeyse, zihin asla dingin olamaz. Algılama, ancak zihnin bütünüyle dingin olması halinde mümkün olabilir. Mantığı şöyle açıklanabilir: şayet zihnim geveze-

lik ediyor, kıyaslıyor, yargılıyor, "şu doğrudur, şu yanlıştır" diyorsa, bu sizi dinlemiyorum demektir.

Algı; sinirlerin, kulakların, beynin, kalbin tam kapasite çalıştığı, mutlak bir dikkat anlamına gelir. ... Parçalanmayı yaratan benliktir. Benliğin olmadığı yerde algı vardır. Algı, icra etmektir, bu da güzelliği yaratır.

Algı, düşünce tarafından katkıda bulunulmadığında meydana gelebilir. Düşüncenin hareketi müdahale etmediği takdirde, bir sorunu doğrudan kavramayı mümkün kılan algı varlığını sürdürmeye devam eder. Algının kaynağı zihin midir? Evet, yalnızca beyin dinginleştiği zaman.

İçgörü

İçgörü nedir? Bir meselenin iç yüzünü doğru, mantıklı ve akla uygun biçimde olacak şekilde aniden kavrayıştır ve içgörü hızlıca gerçekleşmek durumundadır. İçgörüye örnek olarak, bir insanın çocukluğunda aldığı yaraları ve incindiği zamanları anlayabilmeyi gösterebiliriz. ... İncinmek, kendinize dair yaratmış olduğunuz bir imgedir.
Tüm bunlara ilişkin olarak, sorun, herhangi bir çözümlemeye girişmeden, ona dair içgörüyü mümkün kılan algı aracılığıyla aniden kavrandığında, incinme duygusu da çözülmüş olur.

O halde içgörü nedir? İçgörünün ancak bilgi bir sona ulaştığında ve herhangi bir yönlendirilmenin olmadığı salt gözlem anında ortaya çıkacağını söylüyoruz ... ve bu içgörü kesintisiz bir incelemenin, çözümlemenin ve günden güne gerçekleşen bir denetimin sonucu değildir. Tüm bilgiye dayalı eylemin

aniden kesilmesiyle meselenin özünün aniden kavranmasıdır. Bu içgörü, hafızayı saklayan beyin hücrelerinde köklü bir değişime neden olur.

Bağlanma sorununa dair bir içgörüye sahip olduğunuzda; sözcüğün, savunma ya da savunmamaya ilişkin tepkilerinizin ötesine geçer ve zihnin tüm bu bağlanma sürecini nasıl gerçekleştirdiğini *anlar* ve *gözlemlersiniz*. Gözlem yapabilmek, ancak o sorundan bir an önce kurtulmayı istemediğinizde ve gözlemcinin, gördüklerinizle aynı şey olduğunu anladığınızda mümkün olur. Bağlılığı yaratan gözlemci, sonrasında onunla arasındaki bağı koparmış ve onu değiştirmeye, biçimlendirmeye, reddetmeye, aşmaya çalışmıştır. Öyleyse bu türden bir içgörüye sahip olduğunuzda, o içgörüden kaynaklanan akla da *sahip olursunuz*.

Sürekli bir içgörü, formül ya da ona son veren çıkarımda bulunma eylemi olmaksızın, oldukça yaratıcı bir eylemdir. İçgörüye sahip olduğunuz zaman düşüncenin yokluğu, baş döndürücü bir güzelliğe ve ilginçliğe haizdir. Düşünce, içgörüye sahip olamaz, içgörü yalnızca zihin düşünce yapısı dahilinde mekanik olarak işlemediğinde var olur. ... İçgörüye sahipseniz ve onun üzerinden bir çıkarımda bulunmaya çalışmıyorsanız, bu sayede durmaksızın içgörüden içgörüye, eylemden eyleme ani geçişler yapabilirsiniz demektir. ... Serbest bir zihin, her an içgörüye sahiptir, çıkarımda bulunmaya yeltenmez ve bu yüzden de mekanik olarak işlemez. ... İçgörü, güven duygusu verir, çıkarım ise vermez.

İçgörü; hatırlanan ya da hesaplanarak, araştırılarak elde edilen bir sonuç ya da kaydetmek ve sonrasında o kayda göre hareket etmek olmadığı gibi, zaman kavramını ifade eden gelen düşünsel bir eylem değildir. Bu nedenle içgörü, zihnin zamana tutsak olmayan hareketliliğidir.

Tutku

Bir insana âşık olduğunuzda, farklı sebeplerin neden olduğu müthiş bir duygu durumu içine girersiniz. Burada bahsettiğim ise, herhangi bir sebepten muaf bir tutkudur. Bu tek bir şeye değil, her şeye dair hissedilen bir tutkudur, hâlbuki çoğumuz belli bir neden ya da bir insan için tutku hissederiz ve bence hepimiz bu ikisi arasındaki farkı anlamalıyız. Sebepsiz bir tutku halinde tüm bağlılıklardan arınmış bir yoğunluk vardır, oysa sebebi belli olan tutkuda bağlılık hali söz konusudur ve bağlılık demek acının başlangıcı demektir. ... Herhangi bir şey, bir insan, bir fikir ya da içsel bir doyum için tutku hissedildiğinde, bu tutkunun ardından çatışma, çelişki ve zorlanma gelir. ... İzin verirseniz size yalnızca dinlemenizi önermek istiyorum, lütfen, nedeni olmayan tutku halinin gücünü hissetmeye çalışmayın. Eğer tüm dikkatimizi vererek ve disiplin tarafından zorla elde edilmemiş, salt anlama isteğine dayanan bir rahatlık duygusuyla dinlersek, zannediyorum ki kendi açımızdan bu türden bir tutkunun ne olduğunu kavrayabiliriz. Acıya son vermenin, tutkunun yoğunluğuna bağlı olduğunu düşünüyorum. Bu tutku da yalnızca tam bir fedakârlık hali söz konusu olduğunda var olabilir.

Düşünce dediğimiz şeyin tümden yokluğu söz konusu olmadıkça, kişi asla tutkulu olamaz. ... Bu tutkunun heves ile hiçbir ilgisi yoktur. Onun varlığı ancak; "ben olmanın", "benim evim, benim mülküm, benim ülkem, benim karım, benim çocuğum" gibi duyguların geride bırakılmasıyla mümkün olur. O zaman şunu söyleyebilirsiniz: "Öyleyse tutkulu biri olmaya değmez." Belki sizin için gerçekten de öyledir. Bu tutkunun tüm bunlara değmesi için; ancak acının, hakikatin, Tanrının, tüm bu çirkin ve kafa karıştırıcı var olma işinin anlamını gerçekten bulma isteğiyle dolu olmanız gerekir. Şayet ilgilendiğiniz buysa, üzerine tutkuyla gitmelisiniz ki bu artık sizin için aile bağları diye bir şeyin olmadığı anlamına gelir.

Bir eve ve aileye sahip olabilirsiniz, ancak psikolojik olarak onlara bağımlıysanız, daha ileriye gidemezsiniz.

Enerji israfı olmadığında, tutku var demektir.

Çoğumuz için tutku, yalnızca seks söz konusu olduğunda hayatımıza dahil olur, tutkuyla acı çeker ve bu acıyı gidermek isteriz. Ben *tutku* sözcüğünü; kendini son derece güçlü ve duyarlı –pisliğe, bakımsızlığa, sefalete, büyük bir zenginlik ve çürümeye, bir ağacın güzelliğine, bir kuşa, suyun akışına, akşamüstü gökyüzünün gölün üzerindeki yansımasına duyarlı olmaya benzer– bir şekilde hissettiren, zihne, varoluşa ve içimizdeki öze ilişkin bir durumu –öyle bir şey varsa– belirtmek anlamında kullanıyorum. Tüm bunları yoğun ve güçlü bir şekilde hissetmek gerekli, çünkü böylesi bir tutku olmaksızın hayat içi boş ve anlamsız bir hale gelir. Eğer bir ağacın güzelliğini göremiyor, ona dair güçlü bir ilgi besleyemiyorsanız, yaşamıyorsunuz demektir. ... Burada güdüden bağımsız bir tutkudan bahsediyoruz. Neyin doğru olduğunu bulabilmek için tutkuya sahip olmalısınız.

Acıyla baş başa kalmayı seçerek ondan kaçmamak, tutkuyu getirir. Tutku, "ben"in, özün ve egonun tümden terk edilmesi anlamına gelir ve böylece büyük bir haşinlik, ama güzelliğin haşinliği ortaya çıkar. ... Acıyı anlayabilmenin getirdiği tutkuya dair içsel nitelik olmadan, güzelliğin nasıl var olabileceğini bilmiyorum.

Tutkulu bir zihin, araştırmacı, gözlemci, sorgulayan ve sadece bulmakla, hoşnutsuzluğunu gidermekle ya da kişisel tatminini sağlayıp uykuya dalmakla yetinmeyen bir zihindir. ... Anlamaya, sorgulamaya, aramaya ve kavramaya dair tutku, yalnızca "ben"in yokluğu halinde varlık bulur.

Hakikati kavrayabilmek, tutku, yoğunlaşma, patlamaya hazır bir enerji gerektirir; korku disiplin ve kazanılmış erdemin dehşetiyle ezilmiş bir zihin değil, zira tüm bunlar bozuk bir zihnin parçalanmış arayışlarından başka bir şey değildir. Bu tutkuyu fark ettiğinizde, tüm varoluşunuzla içine çekilirsiniz. Yalnızca tutkulu ve özgürlük tutkusunun ne olduğunu bilen zihin, neyin ölçülemez olduğunu kavrayabilir.

Kişi, ne şehvet ne de güdüyle ilgisi olmayan bu tutkunun peşinden gitmelidir. Böyle bir tutku var mıdır? Bu tutku ancak acının sona ermesiyle ortaya çıkar.

Eylem

Düşünme eyleminin sorunlarımızı çözmede yetersiz olduğunun ayırdına vardığımızda salt mantıksal bir çıkarım ya da bir aforizma olarak değil, bir gerçek ve düşüncenin kırık bir parçadan ibaret olduğu, düşüncenin dünyayı önce yarattığı ve sonra böldüğüne dair bir yasa olarak yetersizliğini kastediyoruz. Bunların sonucu olarak aynı zamanda sizin dünyanın kendisi ve dünyanın da siz olduğuna dair çok temel gerçeğin farkına varmış oluyoruz, çünkü nereye gidersek gidelim, her yerde acı, gözyaşı, mutsuzluk, çatışma, özlem ve açlık karşımıza çıkıyor. Bunun insanlığın ortak zemini olduğunu anlarız.

O halde siz dünyanın kendisisiniz ve dünya da siz. Bu düşünceyi, yani insanoğlunun düşüncesinin yaşamsal ve varoluşsal sorunları, ilişki ve korkularımıza dair sorunlarımızı çözmede yetersiz kaldığını fark ettiğimiz zaman ne olacak? ... Bu durumda hakikati nasıl kavrarsınız? Akıl yoluyla kabullenerek ya da birisinin ileri sürdüğü ve sizin de öyle kabul ettiğiniz bir teori olarak mı? Sizin dünya, dünyanın da siz oldu-

ğu ve düşüncenin yetersiz kaldığına ilişkin önermeyi idealize eder, soyutlamasını yapar ve onunla mı yaşarsınız? ... Dediğimiz şudur: onunla yaşayın, onu gözlemleyin, bir mücevher gibi saklayın, ona ne yapacağını söylemeyin; elinizdeki mücevhere bakın, o size ne yapmanız gerektiğini söyleyecektir.

Ancak bizler ona yapması gerektiğini söylemeye çok hevesliyizdir. Anlıyor musunuz? Bir kitap ya da bir hikâye okursunuz, her şey orada yazılıdır ve sırada ne olacağını söylemenize gerek yoktur. Aynı biçimde burada en olağanüstü mücevheri –sizin dünyanın kendisi, dünyanın da siz olduğu ve düşüncenin insan ilişkilerine dair sorunları çözmekte bütünüyle yetersiz olduğunun ayırdına varmış olmayı– onu anlamak ve onunla günün her dakikasını geçirmek üzere elinizde tutuyorsunuz. O halde doğru eylemin ne olduğunu keşfedeceksiniz demektir.

Öğrenme

Ne zaman öğrenirsiniz? Öğrenmek, bilmekten farklıdır, öyle değil mi? Bilgiyi biriktirmek de öğrenmekten farklıdır. Öğrendiğim zaman, bilgiye dönüşür. Öğrendikten sonra ona daha fazlasını eklerim. Bu ekleme sürecine öğrenme adını veririz, ancak bu yalnızca bilginin biriktirilmesinden ibarettir. Bu türden bir biriktirmeye karşı değilim ama burada idrak etmeye çalıştığımız şey, öğrenme eyleminin ne ifade ettiğidir. Zihin yalnızca bilme halinde olmadığında gerçekten öğreniyor demektir. Bilmediğimde, öğreniyorumdur.

Bilgi, öğrenme değildir. Öğrenme eylemi, daima şimdiki zamanda geçerken, bilgi hep geçmiş zamanı ifade eder. Bizler bilgi sayesinde geçmişte yaşayıp, geçmişle tatmin oluruz. ... Şayet "her an öğrenmekte olduğunuz" anlamı taşıyan bir öğ-

renme halindeyseniz, bu şimdiki zamanda kesintisiz biçimde gerçekleşen bir eylemin etkeni olduğunuzu gösterir. İzleyerek ve dinleyerek ya da görerek ve yaparak gerçekleşen öğrenme sonucunda, bunun geçmişten yoksun sürekli bir hareket hali olduğunu görürsünüz.

Şimdi yapacağımız şey, bilgiyi biriktirme anlamı taşımayan farklı bir öğrenme eylemi olup olamayacağını anlamaya çalışmak. Öncelikle deneyimin var olduğunu, deneyimden bilginin, bilgiden ise hafızanın doğduğunu ve sonuç olarak hafızanın bize verdiği cevapların da düşünceyi meydana getirdiğini vurgulamalıyız. Sonrasında düşünce, sizin daha fazlasını öğrenme isteğinizle harekete geçer ve tüm döngü tekrarlanır. Bu döngü, hayatlarımızı biçimlendiren kalıbı meydana getirir. Anlatmaya çalıştığımız, bütünüyle tekrardan ibaret olması nedeniyle bu öğrenme biçiminin hiçbir zaman sorunlarımızı çözemeyeceğidir. Sorunlarımızı şimdiye dek çözmeyi başaramadığımız çok açıktır. ... Öyleyse bilgi bağlamında olmayan ve biriktirme yöntemiyle işlemeyen, algı ve eylem temelinde farklı bir öğrenme biçimi var mıdır?

Öğrenirken zihniniz daima dikkat kesilmiştir ve asla biriktirmez, böylece yargıladığınız, değerlendirdiğiniz, sonuca bağladığınız ve kıyasladıklarınız; öğrenme eyleminizin parçası olmazlar. ... İzlemek, bakmak, görmek ve dinlemek öğrenmenin birer parçasıdır. ... Kendi hakkınızda öğrenebilmek için, geçmişte edindiğiniz tüm bilgiyi arkanızda bırakmak zorundasınız.

Meditasyon

Meditasyon nedir? Meditasyonun ne olduğunu bilmiyorsak, nereden başlayacağımız konusunda da bir fikrimiz olamaz.

Öyleyse meseleye tamamen açık bir zihinle yaklaşmalıyız, öyle değil mi? Bu konuya "nasıl meditasyon yaparım?" diyen dolu bir zihinle değil, "bilmiyorum" diyen serbest bir zihinle giriş yapmalıyız. Lütfen, eğer gerçekten takip ederseniz –söylediklerimi harfiyen yerine getirmeyi değil, konu içinde ilerledikçe anlatılanları gerçekten deneyimlemeyi kastediyorum– kendiniz için meditasyonun önemini kavrayabilirsiniz.

Şimdiye dek meseleye nasıl meditasyon yapılması, hangi yöntemlerin takip edilmesi, nasıl nefes alınması ve ne tür yoga alıştırmaları yapmak gerektiği ve bunlara benzer sorular soran bir tutumla yaklaşmıştık çünkü meditasyonun ne olduğunu bildiğimizi ve "nasıl" sorusunu bize doğru yolu göstereceğini düşünüyorduk. Fakat meditasyonun ne olduğunu gerçekten biliyor muyuz? Ben bilmiyorum ve sizin de bildiğinizi zannetmiyorum. Öyleyse yüzlerce kitap okumuş ve sayısız yoga disiplini çalışmış olsak bile, "bilmiyorum" diyen zihinle soruyu ele almalıyız zira gerçekten bilmiyorsunuz. Yalnızca umuyor, arzuluyor, belli bir eylem ve disiplin kalıbına göre kesin bir noktaya ulaşmayı istiyorsunuz. O nokta bütünüyle yanılsamadan –belki de sadece size ait bir dilekten– ibaret olabilir ve elbette ki gündelik mutsuz varoluşunuza bir tepki olarak kendi yansımanızdır.

O halde öncelikli olarak gerekli olan, nasıl meditasyon yapılacağı bilgisi değil, meditasyonun ne olduğunu kavramaktır. Bu yüzden de zihin bu meseleye bilgiyi arkasında bırakarak yaklaşmalıdır ve bu son derece güçtür. Bizler meditasyon yapabilmek için belli bir sistem dahilinde –bizim için tanıdık yöntemler olan gerek sözcükleri tekrar ederek, gerekse dua ederek, belli bir duruş alarak ya da zihni birtakım tümcecik ya da resimler üzerinde sabitleyerek, düzenli nefes alarak, vücudu tamamen hareketsizleştirerek ve zihnin tüm kontrolünü ele alarak– düşünmenin gerekli olduğu fikrine fazlasıyla alışmışızdır. Bu yöntemlerin zihnin ve düşüncenin anlık süreçlerinin ötesinde olduğunu zannettiğimiz bir noktaya ulaş-

mak için yol gösterici olduğuna inanırız. Ne istediğimizi zaten bildiğimizi düşünürüz ve şimdi de en iyisini bulabilmek için farklı yolları kıyaslamaya çalışıyoruz.

"Nasıl" meditasyon yapılması gerektiği sorusu tümden yanlıştır. Bu soruyu sormaktansa meditasyonun ne olduğunu keşfedebilir miyim? Asıl soru budur. Onun ne olduğunu bilmek ve gerçekleştirmek oldukça sıradışı bir iştir ve bu nedenle izin verin birlikte keşfedelim.

Şüphesizdir ki meditasyon herhangi bir sistem arayışı içinde olmamaktır, öyle değil mi? Zihnim, sadece burada değil Hindistan'da da kullanılan, bu disiplin ya da yöntem geleneğini tümden eleyebilir mi? Bu gereklidir, öyle değil mi? Çünkü meditasyonun ne olduğunu bilmiyorum. Nasıl yoğunlaşmak gerektiğini, kontrol ve disiplinin nasıl sağlanacağını biliyorum ancak tüm bunların nereye varacağını bilmiyorum. Bana tek söylenen "tüm bunları yaparsan, o noktaya varacaksın" sözü ve ben hırslı olduğum için hepsini yapıyorum. Öyleyse meditasyonun ne olduğunu bulabilmek için bu yöntemi elememe izin verir misiniz?

Tüm bu sorunların üzerine gitmenin kendisi meditasyondur, öyle değil mi? Nasıl sorusunu sormak yerine onun ne olduğunu sorgulamaya başladığım anda aslında meditasyon yapıyorum demektir. Kendim için meditasyonun ne olduğunu keşfetmeye başladığım an, herhangi bir duruma ulaşma arzumu bir kenara bırakmak zorunda olduğum anlamına gelen, zihnimin bilmekten vazgeçtiği ve bildiği her şeyi reddettiği andır, çünkü başarma arzusu, bir temel ya da yöntem arayışının kökenidir. Huzuru, dinginliği ve "bir başkası olma hissi"ni tattığım anlarım var ve kalıcı bir durum haline getirmek için oraya yeniden ulaşabilmeyi istiyorum ve bu nedenle "nasıl" sorusunun peşinden gidiyorum. Öyle sanıyorum ki çoktan beri o diğer durumun ne olduğunu ve bir yöntemin bana yol göstereceğini biliyorum. Ancak diğer durumun ve meditasyonun ne olduğunu zaten biliyorsam ve kimse zihni-

min bütünüyle "bilmeme halinde" olduğunu söyleyemiyorsa, ortada bir yöntem, dua, kelime tekrarı ya da yoğunlaşma –çünkü yoğunlaşma sadece farklı bir başarı biçimi olduğunu görmüştür– yok demektir. Zihnin belirli bir fikir üzerinde yoğunlaşması ve bunun için kendisini dış dünyadan soyutlayarak daha ileriye gitmeyi ummaması, yeniden başta belirttiğimiz "bilme hali" anlamına gelir. O zaman eğer bilmiyorsam, tüm bunlar benden uzaklaşmalı. Bundan böyle başarmak ya da ulaşmak açısından bakmıyorum. Artık diğer kıyıya ulaşmama yardımcı olacak bir birikim hissi içimde yok.

O halde tüm bunları yaptığımda, meditasyonun ne olduğunu bulmuş olur muyum? Artık hiçbir çatışma ya da mücadele söz konusu değildir; yalnızca daimi bir biriktirmeme hissi vardır. Öyleyse meditasyon; zihnin bütünüyle soyulması ve zihnin tüm biriktirme ve başarma –bu duygu kişinin kendisinin, yani "ben"in gerçek doğasıdır– duygularından arınma süreci anlamına gelir. Türlü yöntemler üzerinde çalışmak, yalnızca "ben"i güçlendirmeye yarar. Gizleseniz, güzelleştirseniz ya da sadeleştirseniz de, o hâlâ "ben"dir. Öyleyse meditasyon, "ben"in örtülerinin teker teker kaldırılmasıdır.

Şayet yeterince derinine inmeyi başarırsanız, meditasyonun hiçbir zaman alışkanlık haline gelmediğini görürsünüz, zira alışkanlık; biriktirmeyi içerir ve onun olduğu yerde kişinin daha fazlası için arayış halinde olma süreci ve biriktirmeye devam etme isteği vardır. Bu şekilde bir meditasyon, bilinenin alanında cereyan eder ve kendi kendini hipnotize etmek dışında hiçbir önem arz etmez.

Zihin; tüm bu biriktirme hissinden farkındalık ve kendini bilme aracılığıyla kurtulduğunda, gerçekte –salt fiil anlamı olarak değil– sadece "bilmiyorum" cümlesini telaffuz edebilir. Meditasyon kişiye ait birikimlerin, dinginlik ya da sükûnet kazanımı söz konusu olmadan sona ermeleridir. Zihin biriktirebilme yetisine sahip olduğu sürece hep daha

fazlasını ister ve "daha fazlası" için sistem, yöntem ve otoriteye göre ayarlama gerekir ki bu saydıklarımız "ben"in asıl kendini gerçekleştirme yöntemleridir. Zihin bu yöntemlerin içerdiği yanlışlığı bütünüyle fark ettiğinde, artık değişmez bir "bilmeme" haline girmiş demektir. O takdirde böyle bir zihin ölçülemeyeni ve zaman zaman var olanı kavrayabilir.

Kısım III

EYLEMSİZLİK İÇİNDEN EYLEM

Önsözde de belirtildiği üzere, Krishnamurti'nin "Eylem nedir?" sorusuna özel bir tür cevap verdiği söylenebilir. Aşağıda içlerinden eylem doğan eylemsizlik biçimlerine ilişkin üç örnek yer almaktadır. Örneklerin öncesinde hepimizin ortak noktası olan farkındalık ihtiyacını, içsel psikolojik süreçleri, keşifleri ve böyle bir farkındalığın salt kendini düşünen "orantısız" bir iç gözlemden kaçınmak için gerekli olduğunu vurgulayan "gözlem yapmak" adlı bir bölüme yer verilmiştir. Örnekleri "Sıkça Tartışılan Meseleler Üzerine" başlığı altındaki son birkaç düşünce takip etmektedir.

Gözlem Yapmak

Kendi içimizde gözlem yaparken, kendimizi dış dünyadan soyutlamıyor, kısıtlamıyor ve salt kendini düşünür hale gelmiyoruz çünkü biliyoruz ki biz dünyayız, dünya da biziz. Bu bir gerçek. Ve insanlar olarak bizler, kendimize ait bilincin tüm içeriğini inceler, insanoğlunu –ister Asyalı, ister Avrupalı ya da Amerikalı olsun– bir bütün olarak ele alırız.

O halde bu bencil bir eylem olamaz. Burası çok açık. Kendimizi gözlemlerken, bencil, çok daha nevrotik ya da orantısız bir hal almayız. Aksine, kendimize bakarken tüm insanlığın mutsuzluğunu, çatışmalarını ve insanın kendine ve başkalarına yaptığı korkunç şeyleri sorgularız.

Bizim dünyayı, dünyanın da bizi yansıttığı gerçeğini anlayabilmek son derece önemlidir. Birtakım farklı yüzeysel tavır ve eğilimlere sahip olabiliriz, ancak temelde tüm insanlar bu talihsiz dünya üzerinden kargaşayı, karışıklığı, şiddeti, umutsuzluğu ve ıstırabı yaşayarak geçerler.

Hepimizin buluştuğu ortak bir zemin bulunur.

Kendimizi gözlemlerken, tüm insanlığı gözlemlemiş oluruz. Umarım bu nokta yeterince açıktır. Bizler bu gözlemi, çoğu insanın eğilimli olduğu üzere nevrotik, orantısız, bencilce bir ilişki içinde yapmayız.

"Şu Anda Olan" ile Baş Başa Kalmak

Büyük bir kriz anında zihnin hangi kaçış yolunu seçerse seçsin, bunun geleceğe yönelik bir yansıma olduğunu fark ettiğini ve krizin sonuçlarıyla birlikte hareketsiz kaldığında olacakları gerçekten görmek isterim. Kriz hakkındaki asıl *gerçek*, hareketsizlik halidir. Zihin uzaklaşamaz ve bu hareketsizlik gerçeğiyle baş başa kalabilir mi?

İzin verirseniz bu meseleyi biraz daha basitleştirelim. Farz edin ki hayatımı belli bir konuya adadım ve birinin buna ihanet ettiğini anladığım için çok kızgınım. Buradaki kızgınlık duygusu tamamen enerjidir. Bu enerji ile henüz harekete geçmiş değilim. Kızgınlık ve öfke duygusuyla ortaya çıkan tüm enerji burada toplanmış haldedir. Sonrasında onu başka bir şeye dönüştürmem, dışarı vurmam, akla uygun hale getirmeye çalışmam ve sadece saklarım. Bakın, burada belli bir noktaya *varmaya çalışıyorum*. Diyelim ki oğlumu kaybettim. Hissettiğim yalnızca üzüntü değildir, aynı zamanda keder olarak adlandırdığım kayıp duygusuyla beraber derin bir sarsıntı içindeyimdir. Bu duruma karşı içgüdüsel olarak verdiğim ilk yanıtlar kaçmak, onu açıklamaya çalışmak ya da bu duyguya bağlı olarak hareket etmektir. Bugün baktığımda bu tepkilerin faydasızlığını görebiliyorum ve herhangi bir eylemde bulunmuyorum. Artık bu durumu üzüntü, keder ya da öfke olarak adlandırmıyorum ve gerçeğin kendisinden başka hiçbir şeyin önemli olmadığını, geriye kalan her şey gerçekdışı olduğunu anlıyorum.

O halde şimdi ne olacak? Eğer adına keder dediğiniz duyguyu adlandırmaya ya da tanımlamaya çalışmadan, düşüncenin hiçbir hareketi olmaksızın onunla kalırsanız o zaman ne

meydana gelir, işte bu noktaya *varmak istiyorum.* ... Gerçekle herhangi bir umut ya da umutsuzluk duygusu olmadan, harfi harfine olduğu gibi yüzleşebilir ve "neysem oyum" diyebilir miyim? Zannediyorum ki eğer *o noktada* kalırsam, bir tür patlama etkisine benzer *eylem* meydana gelecektir. ... Oğlumun ölümü, hareket ettirilemeyen ve geri alınamayan bir gerçektir ve ben onunla kaldığımda –bu da hareket ettirilemeyen ve geri alınamayan bir gerçektir– iki gerçek birbiriyle karşılaşmış olur. O zaman ne meydana gelir?

Öncelikle gerçekle baş başa kalalım ve bırakalım bize kendi hikâyesini anlatsın. Farz edin ki psikolojik olarak aldığım bir yaraya bağımlı halde yaşıyorum. O yarayı seviyor, ona tutunuyorum ve benim için hakkında endişe edebileceğim bir dayak noktası olma işlevi görüyor. Çocukluğumda aldığım bu yarayı ve neden olduğu tüm sorunun olgunlaşmasını –sizin ya da onu olgunlaştırmanızı değil–, onu reddedişimi, kontrol altına alışımı ve ona sevgi gösterip tutunmamı gözlemleyebilir miyim? Bırakalım sorun olgunlaşsın ve ne olacak görelim. . . Bir yanılsamayla baş başa kalabilir, "Yanılsama nedir, ne değildir, ondan nasıl kurtulabilirim, bir parça yanılsamayla yaşamak iyi bir şey değil midir?" diye sormadan, yalnızca "Evet, düşüncemin psikolojik olarak yarattığı ve tamamen gerçekdışı olduğunu bildiğim bir yanılsama içinde olduğumu görüyorum." diyerek olgunlaşmasına izin verebilir miyim?

Bakın, şöyle bir gerçek var ki, zihnim karmakarışık. Bu karışıklığa dair bir farkındalık söz konusu ve onunla birlikte kalmak, onu çarpıtmamak, ötesine geçmeye çalışmamak ve ona ilişkin bir şey yapmaya çalışmamak; bu karışıklıkla birlikte sükûn içinde olmak anlamına gelir. Onunla bu sükûneti

paylaşın ve bırakın size onun bir parçası olduğunuzu anlatsın, zihniniz tümüyle açık ve duyarlı olsun. Nihayetinde olgunlaşacak ve ardında bir berraklık bırakacaktır.

Zihin, gerçeğin kendisiyle kalabilir mi? Gerçek nedir? Lütfen dikkatli dinleyin. Acının gerçeğine dair; acı hissini yaratan o *acı sözcüğü* müdür, yoksa *asıl* acı mıdır? Zihin acıyla mı yüzleşmektedir yoksa acı sözcüğü yüzünden adına acı dediği şeyle mi? Burada önemli olan nokta sözcük değildir. Acı, bir sözcük müdür yoksa gerçeklik mi? O halde yapmam gereken, zihnin sözcüklere takılıp takılmadığını anlamaktır. Sözcükler birer kaçış yolu olabilir.

O halde zihnin sözcüklerden muaf olmaya ve bu sayede "şu anda olana" sözcükler olmadan bakmaya muktedir olup olmadığını anlamak zorundayım çünkü sözcükler hayatımızda olağanüstü önemli bir rol oynar. Zihnimizde –Hıristiyan, Alman, siyah ya da beyaz bir adam gibi– aniden bir imge yaratırız. ... Şayet kullandığımız sözcük hissettiğimiz duyguyu tam olarak yansıtmıyorsa, zihin sadece o duyguya ait gerçekle kalmayı ve ondan uzaklaşmamayı başarabilir mi? Bunu yaptığınızda –öncesinde dağılmış haldeki– muazzam bir enerjiye sahip olursunuz. Bu enerjiye sahip olduğunuz zaman, acı çekmek ne anlama gelir? Acı diye bir şey kalır mı? ... Zihin; kaçmaya çalışmadan, sözcükle değil de bütünüyle gerçekle, o büyük acı hissinin gerçeğiyle baş başa kaldığında, o tutku halini keşfeder. ... Zihnin o incinmeye "karşılık vermek, etrafıma bir duvar örmek ve böylece bir daha incinmemek istiyorum" sözünden hiçbir iz olmadan bakabilmesi ve sözcükle değil, gerçeğin kendisiyle baş başa kalabilmesi mümkün müdür? Eğer bunu başarabilirseniz, incinme hissinin ötesine geçebilmek için muazzam bir enerjiye sahip olduğunuzu ve sonuçta o duygudan geriye hiçbir eser kalmadığını görürsünüz. Bunu deneyin lütfen.

"Şu anda olan", onunla kalan ve ondan kaçmayan insanda iz bırakamaz.

Önemli olan, "şu anda olan"dan kaçmak için gayret etmemek, yalnızca onunla kalabilmektir.

Nefret, kıskançlık, çekememe gibi duygularla ya da hırs denen zehirli duyguyla baş başa kalmayı deneyin. Siz sevgiyle ya da *sevgi* sözcüğüyle yaşamak istiyor olsanız da, sonuçta günlük hayatta karşınıza çıkacak olanlar bunlardır. Sırf içinizde nefret ya da birini tek bir jest veya acı bir sözle incitme duygusu taşıdığınız için, o duygularla baş başa kalıp kalamayacağınızı görmeye çalışın. Yapabiliyor musunuz? ... Son derece zor olduğunu fark edeceksiniz. Zihniniz, o duygunun yalnız kalmasına izin vermez ve ona dair hatıraları, çağrışımları, yaptıklarım ve yapamadıklarını hiç durmadan size hatırlatır. Elinize bir deniz kabuğu aldığınızı düşünün. Kabuğun o narin güzelliğine, ne kadar güzel olduğunu söylemeden ya da hangi canlı tarafından yapıldığını sormadan bakabilir misiniz? Kabuğu zihninizde herhangi bir eylem olmaksızın gözlemleyebilir misiniz? Sözcüğün inşa ettiği duyguyu katmadan, salt onun gerisinde yatan hisle yaşayabilir misiniz? Bunu yapabildiğiniz takdirde olağandışı bir şey, zaman denen ölçünün ötesinde bir hareketlilik, yazın ne olduğunu bilmeyen bir bahar keşfedersiniz.

Herhangi bir şeye dair gerçekle ve özellikle acı hissinin gerçeğiyle baş başa kalır, düşüncenin onun üzerinde gezinip açıklamasına izin vermez fakat kendinizi bütünüyle o duyguyla özdeşleştirirseniz, olağandışı bir enerji ve enerjinin içinden o tutku ateşinin ortaya çıktığına şahit olursunuz.

Sözcüğün ve sözcüğün ötesine geçme tutkusunun pençesine düşmeden, yalnızca acı hissiyle kalmaya çalışın. Böylece onu gözlemci olmaksızın gözlemleyebilir ve keder dediğiniz duyguyla sizin aranızdaki ayrımı ortadan kaldırabilirsiniz. Zira sizinle, yani gözlem yapan, düşünen kişiyle; gözlenen, yani acı hissi arasında bölünme meydana geldiğinde, ortaya çıkan yalnızca çatışma olmaz. Aynı zamanda acının ötesine geçme ve ondan kaçma isteği de meydana gelir.

Bulunduğunuz bir davranış yüzünden kendinizi suçlu hissediyorsunuz diyelim. Bu bir gerçektir ve o suçluluk duygusuyla sanki bir mücevhermiş gibi baş başa kalmalısınız. Tatsız da olsa o hâlâ bir mücevherdir ... siz onunla kaldıkça olgunlaşmaya başlar ve sonrasında kendini size suçluluk duygusuna dair içinde sakladığı tüm içeriği ve incelikleriyle birlikte açar. Tıpkı açan bir çiçek gibidir.

İlişkilerimizde genelde birisine bağlanırız. Bağlanmış olduğumuz gerçeğiyle baş başa kalıp yalnızca onu gözlemleyebilir ve bağlılığın doğasının kendini bütünüyle açığa vurmasına, *bizim* ne olması *gerektiğini* söylememizden ziyade, kendi hikâyesini anlatmasına izin verebilir miyiz?

Korkuyla baş başa kalmak, ondan kaçmamayı, nedenini bulma, akla uygun hale getirme ve onu aşma çabası içine girmemeyi ifade eder. Herhangi bir duyguyla kalmak bu anlama gelir. Tıpkı aya bakar halde kalmakta olduğu gibi, sadece ona bakarsınız.

Bencilliğinizi farkına seçimsiz olarak varmaya, onunla baş başa kalmaya, onu öğrenmeye ve en girift noktalarını göz-

lemlemeye başladığınızda; kendiniz için ne zaman gerekli ya da tümüyle gereksiz olduğunu da idrak etmeye başlarsınız. ... Bunun gibi sizi huzursuz ya da mutlu eden duyguları, beynin yan yana getirdiği hayaller ve Tanrı gibi soyut nesneleri gözlemleyip onlarla kaldığınızda da aynı sorgulamayı yaparsınız.

Korkunun nasıl hareket ettiğine bakmak ve onunla kalmak mümkün müdür? Onunla kalmak ile kastettiğim, düşüncenin hiçbir müdahalesi olmaksınız gözlem yapabilmektir.

Hırslı ya da kıskanç bir tavır sergilediğinizde, bu kıskançlık ya da hırs sizden farklı mıdır? Belki de kıskançlığın kendisi sizsinizdir. Elbette ki öylesiniz. Ancak siz ve kıskançlık arasında bir *bölünme* söz konusu olduğunda, onun hakkında bir şeyler yapmak, onu kontrol etmek, biçimlendirmek ve ona uyum sağlamak istersiniz. Sizinle bu duygu durumu arasında bir bölünme varsa, kaçınılmaz olarak çatışma meydana gelir.

Ancak *gerçek*, sizin kıskançlığın kendisi olmanızdır. Asıl olan budur. Siz kıskançlıktan ayrı değilsiniz. Yüzünüzden, banka hesabınızdan, değerleriniz, deneyimleriniz ve bilginizden de ayrı değilsiniz. Kişi hissettiği duygudan, arzu ettiği, peşinden gittiği, korktuğu şeyden ayrı bir varlık olmadığı hakikatini idrak ettiğinde, çatışma meydana gelmez. Ondan kaçmaz ve onunla kalırsanız, siz ve o aynısınız demektir. Yanında kalıp onu gözlemledikçe muazzam bir enerjinin varlığını hissedersiniz. ... Elinizde kıymetli bir mücevher saklar gibi onunla kalır, bakar, gözlemler, onunla zaman geçirir ve sonuçta büyük bir ferahlama ve özgürlük hissedersiniz.

Kişi bütünüyle o duyguyla kalır, onu bir bebeği kucaklar gibi narince tutar, kalbinin ve aklının yakınında saklarsa; acı hissi sona ermeye başlar. Denediğinizde bunun oldukça çetin bir iş olduğunu anlarsınız zira bizler içgüdüsel tepkilerimiz aracılığıyla acıdan kaçmak üzere şartlandırılmışızdır. Ancak onunla kalmayı başarırsanız, acıya karşı duyarsız olduğunuz anlamına gelmemekle birlikte, acının tamamen sonlandığını görürsünüz.

Sorulan Fakat Cevaplanmayan Temel Sorular

Düşüncelerimizi zaman ve zaman içinde belli bir şeye *dönüşmek* üzerinden oluşturmaya alışmışızdır. Bu sonsuz kavgada sersemlemiş, acı çeken, sevgiden yoksun ve hayal kırıklığının acısıyla dolu halde birkaç zafer kazanmaya çalışırken, "Tüm bunlardan sıyrılıp özgür olmak için zamana ihtiyacım var," deriz ve kendimize asla "Zamanla değil, hemen şu an özgür olabilir miyim?" diye sormayız. Temel soruları daima sormak fakat onlar için birer cevap aramamak gerekir, zira temel soruların cevabı yoktur. Derinliği ve açıklığıyla soru, kendi cevabını da içerir. ... Bilinenler, başbakan ya da çok zengin olma arzunuz gibi, öğrendikleriniz ve düşündüklerinizle inşa edilmiştir. Öyleyse bilinenin neticesi olan zihin, hareketleri yalnızca bilinenin alanıyla sınırlanmış haldeyken, istediğini yapabilir mi? Bilinenin alanındaki bu hareketlilik, hiçbir dürtü olmaksızın –çünkü dürtünün varlığı bilinenin varlığını işaret eder– sonlandırılabilir mi?

Elbette ki bilinenin, yine bilinenin alanındaki hareketi var olduğu sürece, zihnin bilinmeyeni bilme olanağı yoktur. Öyleyse bilinenin bu hareketi sonlandırılabilir mi? Asıl sorun budur. Şayet bu basit soruyu, onu cevaplamaya gayret etmeden, "bir yere varmayı" arzu etmeden sorarsanız ve ciddiyseniz –çünkü bu sizin için temel bir sorudur– o halde bilinenin hareketinin sona erdirilebileceğini idrak edersiniz. Hepsi bu. Zihnin bilinen halindeyken bilinenin hareketinden kurtarılarak sonlandırılmasıyla; bilinemez ve ölçülemez olma yolunda, coşku ve mutlulukla dopdolu bir geçiş başlar.

Bir soru sormalı fakat cevabını aramamalısınız çünkü sorunun cevabı, koşullandırılmanıza göre değişkenlik gösterecektir. Koşullandırmayı ortadan kaldırabilmenin yolu, cevap aramaksızın sorulan sorulardan geçer.

Öyle zannediyorum ki temel soruları sormak ve bir cevap bulmayı beklemeden sormaya devam etmek son derece önemlidir zira bu tür soruları sormak, araştırmak, cevap talep etmek ve sorgulamak konusunda ne kadar ısrarcı olursanız; zekânız da bir o kadar keskinleşir ve zihninizin olan bitene dair farkındalığı artar. Kişinin kendini geliştirme gayreti, koşullandırılmış olmanın bir sonucudur. Öyleyse zihin böyle bir koşullandırmadan tümüyle kurtulabilir mi? Eğer bu soruyu kendinize dikkatlice herhangi bir cevap bulmayı ummadan sorarsanız, doğru olanın –mümkün olan ya da olmayanın değil, tümüyle farklı bir şeyin– meydana geldiğini görürsünüz.

Zihnin mekanik olarak işlediğini biliyoruz. O halde soru şudur: onu nasıl olur da durdurmayı başarırım? Bu soruyu sorarken dahi zihin mekanik davranmaktadır. Var olan anlamları kullanarak bir sonuç istemekteyim. O halde ne olmuştur? "Nasıl" sorusu, mekanik bir zihnin ve eskiye dair olanın verdiği yanıttır. ... Zihnin iki farklı hali vardır, ilki "nasıl" sorusunun peşinden giden, diğeri ise sorgulayan fakat sonuç elde etme beklentisi içinde olmayan halidir. İşimize yarayacak olan sadece sorgulayan zihindir. ... Zihniniz gerçekten mekanik zihnin son bulup bulamayacağı meselesini sorguluyor mu? Bunu yapabilir mi? Sizler bu soruyu hiç kendinize sordunuz mu? Eğer sorduysanız bunu hangi güdü, niyet ya da amaç doğrultusunda yaptınız? Bu nokta çok önemli. Şayet bu soruyu bilinçli olarak bir sonuç elde etme güdüsüyle sorduysanız, o halde mekanik sürece geri döndünüz demektir. Eğer soruyu cevabın ne

olacağını anlama maksadı *olmaksızın* sorduysanız, zihninizin aslında herhangi bir sonuç arayışı içinde olmadığını fakat bir cevap beklediğini görürsünüz. Zihniniz bir cevap için tahmin yürütmeye çalışmamakta, arzu etmemekte ya da umut beslememektedir. Yalnızca beklemektedir.

Diyelim ki size bir soru sordum. Tepkiniz ne olur? İlk tepkiniz düşünmek, mantık yürütmek ve zekice bir kanıt bulmaya çalışmaktır. ... İşte bu, cevaplamak değil, nedenler sunarak tepki vermektir. Başka bir deyişle, bir yanıt *aramaktasınız* demektir. Eğer bir sorunun cevabını bulmak istiyorsanız, beklemek haricinde vereceğiniz her tepki mekanik olacaktır. Cevabın gelmesini bekleyen zihin, mekanik değildir çünkü cevap, bilmediğiniz bir şeydir. *Bildiğiniz* cevapların tümü mekaniktir. Ancak soru ile yüzleşir ve cevabın gelmesini *beklemeyi* seçerseniz, zihninizin bambaşka bir hale büründüğünü görürsünüz. *Beklemek, cevabın kendisinden çok daha önemlidir.*

Sonrasında zihin, artık mekanik olmayan, büsbütün farklı bir süreç içine girmiştir. Davet edilmeksizin varlığa kavuşan, tamamen farklı bir durum söz konusudur.

Bilgiyi biriktiren ve saklayan duyarlı, irdeleyen ve soru soran zihin değil; yalnızca içinde acıyı barındıran zihindir. Böyle bir zihin soru sorar çünkü cevabını aramaksızın soru sormak muhteşem bir şeydir. Soru kendi kendine çözülür ve zihnin kaplarını aralamaya başlar. Soru sormak ve ardından gelen izlemek ve dinlemek eylemleri sayesinde zihin, olağanüstü duyarlı bir hale gelir.

Temel sorulara verilebilecek "evet" ya da "hayır" şeklinde yanıtlar yoktur. Asıl olan bir cevap elde etmek amacı taşımadan o temel soruyu sormaktır ve şayet bizler o soruya cevap aramadan bakabilme yetisine sahipsek, temel olana

dair yapmış olduğumuz bu gerçek gözlem, bize anlayışı getirir.

Hiçbir soruna karşı verilebilecek hiçbir yanıt yoktur, yalnızca sorunu kavrayış vardır.

Herhangi bir cevap bulmaya çalışmayan, salt soru sormaktan ibaret bir sorgulama yolu vardır. Bu şekilde gerçekleştirilen bir sorgulama, size keşfetmenizi, bakmanızı ve dinlemenizi sağlayacak bir kapı aralar.

Cevabını istemediğiniz bir soru sorarsanız, cevabı bulursunuz. Ancak cevabını bulmayı umduğunuz bir soru sorarsanız, alacağınız koşullandırılmanıza denk düşen bir cevap olacaktır.

Bu dünyada tüm karmaşasıyla birlikte çatışmanın gölgesi bile görülmeden yaşamak mümkün müdür? Beyninize bu soruyu bir kere yerleştirmiş oldunuz. Bırakın orada kalsın ve ne olacak görün.

Bilmemenin Güzelliği

Ölümden korktuğumuz için doktorlara gider, yeni tıbbi yöntemler ve ilaçlar dener ve büyük ihtimalle bir yirmi ya da otuz yıl daha yaşarız. Ancak ölüm kaçınılmaz olarak işte orada, köşenin hemen ardındadır. Bu gerçekle yüzleşebilmek için –düşünmek değil– geçmiş açısından ölü ve gerçek anlamda *bilmeme* halinde olan bir zihin gerekir. ... Umut ya da umutsuzluk açısından değerlendirdiğinizde, kendinizi yine zamanın ve korkunun alanında bulursunuz. Bu tuhaf ölüm deneyiminden geçmek –kişinin bilincini kaybettiği nihai ölüm anından ya da zihnin hastalık, uyuşturucu ya da bir kaza yüzünden donuk ya da sersemlemiş olmasından değil; bilinç, canlılık ve farkındalık içinde geçmiş birçok dün için ölmüş olmasından bahsediyoruz– elbette ki bilmeme ve dolayısıyla meditasyon halinde bir zihni meydana getirir.

Eğer hakkında hiçbir şey bilmediğiniz bir soruyla karşılaşırsanız, hafızanızda ona dair bir gönderge yok demektir. Dürüstçe bilmediğiniz şeklinde soruyu cevaplayabilirseniz, o bilmeme hali, bilinmeyeni sorgulama sürecinin ilk adımı anlamına gelir. Şayet buradaki hakikati görebilir ve yalnızca bilmemenin bu engin alçakgönüllülük anında yapabileceğim gibi, gerçekten tüm cevapları bir kenara bırakırsam, zihnin bu durumunu nasıl ifade etmem gerekir? "Tanrının ya da aşkın var olup olmadığını bilmiyorum" diyen zihnin durumu nasıl ifade edilir? Bu, hafızamızın tepkisiz kaldığı andır. ... Zihnin "bilmiyorum" deme hali bir reddediş değildir. Zihin aramayı tümüyle durdurmuş ve bilinenden kaynaklı

bilinmeyene doğru herhangi bir hareketin yalnızca bilinene ait bir yansıtma olduğunu algıladığı için hareket etmeye son vermiştir. O halde "bilmiyorum" diyebilen bir zihnin içinde bulunduğu hal, her şeyin keşfedilebilir olduğu haldir. ... "Bilmiyorum" diyebilen zihni tanımlamalarla ve ansiklopedik bilgiyle yüklü adamın; zihninde biriktirmeden herhangi bir deneyim yaşayabilmesi mümkün müdür? Bu onun için son derece zor olacaktır. Zihin biriktirmiş olduğu tüm bilgiyi bir kenara bıraktığında, artık onun için ne Buda, ne İsa, ne de herhangi bir usta, öğretmen, din ya da alıntı kalır. Zihin, bilinenin son bulmuş olduğu anlamına gelen mutlak bir yalnızlık ve saflık haline kavuştuğunda; köklü bir değişim, muazzam bir devrim ihtimali doğar.

Yalnızca bilmeme haline bürünebilme yetisine –salt sözel değil, gerçekte de– sahip bir zihin, gerçeği keşfedebilme özgürlüğüne haizdir. Ancak o hale bürünebilmek oldukça zordur zira bizler bilmemekten korkarız. Bilgi bize dayanıklılık, kendimizi önemli hissetme ve egonun faal olabildiği bir merkez sağlar. Sadece bilgi üzerinden işlemeyen, yaşamını hafızanın içinde sürdürmeyen, geçmişten ibaret içeriğini boşaltan ve her geçen an biriktirmenin tüm biçimlerinden biraz daha sıyrılan bir zihin bilmeme haline bürünebilir. ... kendisini anlayabilen insan, hiçbir şey aramaz, zihni sınırsızdır ve ihtirastan yoksundur. Ancak böyle bir zihin için, ölçülmesi mümkün olmayan şeyin vücut bulması söz konusu olabilir.

Aşk nedir? Bilmiyorsunuz. Bu aşk için bir bilmeme hali olabilir mi?

Bilmeme halinde yaşayan zihin, özgür bir zihindir. ... Bilinenler içinde yaşayan ise daima hapistedir. Zihin, dünün bilgisinin sona erdiği anlamına gelen "bilmiyorum" sözcüğünü sarf edebilir mi? Asıl hapishane, "sürekliliğin bilgisidir."

Bilginin biriktiriliyor olmasına karşı değilim, ancak burada anlamaya çalıştığımız öğrenme eyleminin ne ifade ettiğidir.

Zihin yalnızca bilmeme halindeyken gerçek anlamda öğreniyordur. Bilmediğimde, öğreniyorum demektir.

O halde zihin kendini bilinenden, geçmişten, tüm geleneklerden ve tüm bilgiden azat edebilir mi? Bunu başarması zihnin bilmeme halinde olduğunu göstermez mi? Bilinenlerden sıyrılmak, ölüm anlamına gelen bilinmeyeni anlama ve deneyimleme yetisi anlamına gelmez mi?

Zihin kendini bu güvende hissetme dürtüsünden kurtarabilir mi? Bunu elbette ki yapabilir. Ancak bunu yalnızca bütünüyle değişken olduğunda başarabilir. Yalnız buradaki değişkenlik, güvenliğin tersi anlamına gelebilecek bir ima içermez, bilmeme ve yamt aramamayı ifade eder. Nihayetinde kişinin zihni eskiyle, eski inançlarla, korkularla ve kişiyi güvenlik duygusu aramaya itebilecek gizli kalmış zorlamalarla yüklü haldeyse, yeni olan hiçbir şey bulamayacaktır.

Sıkça Tartışılan Meseleler Üzerine

Ölüm korkusu, yalnızca bilinmeyenin kalbinize girmesiyle son bulur. Hayat, tıpkı ölümün ve hakikatin de öyle olması gibi, bilinmeyenin kendisidir.

İçeride derinlere ilerleyebilmek için, dışarısı doğru algılanmalıdır. Dışarıyı –yalnızca burayla ay arasındaki uzaklığa dair gerçeği, teknolojik bilgiyi değil; toplumsal ve ulusal hareketleri, savaşları ve var olan nefreti– ne kadar iyi anlarsanız, kendi içinizde de o kadar derine ilerleyebilir ve sınırınız olmadığını kavrayabilirsiniz.

Kendimi anladığımda, sizi de anlayabilirim ve bu anlayış beraberinde sevgiyi getirir.

Neyin yanlış olduğunu görebilen zihin –neyin doğru olduğunu bilmeden– onu bütünüyle bir kenara bırakır. Şayet neyin doğru olduğunu zaten biliyorsanız, o halde yalnızca yanlış farz ettiğinizle doğru olduğunu hayal ettiğinizi takas ediyorsunuz demektir. Karşılık olarak ne alacağınızı biliyorsanız, feragat etmek söz konusu olmaz. Feragat, yalnızca bir şeyler düşünüp sonrasında ne olacağını kestiremediğinizde söz konusudur.

Ne zaman ki tüm zihin ve beyin bilinenlerden arınır; o takdirde bilineni sadece gerekli olduğu zaman ve ancak bilinmeyen ve bilinenden arınmış zihin eliyle kullanırsınız.

Sadece Tanrının ne olduğunu bilmediğim zaman Tanrı var demektir.

İyilik, iyi olmayan her şeyin bitmesidir.

Herhangi bir şeye dönüşmekte büyük bir belirsizlik vardır, oysa tümüyle boşlukla baş başa kalmak anlamına gelen dönüşmemek ise, hiçbir şey olmamak ve dolayısıyla tam bir güvenlik demektir.

Yarından kurtulmak, sadece şimdiki zamanda yaşamakla mümkündür.

Zihinde hiçbir hareket olmamasını arzulama hali, en üstün zekâyı ifade eder.

Bilinenlerden kurtulmak, yalnızca bilinenler alanında çalışma olgusu, kişi tarafından bütünüyle gözlemlendiğinde söz konusu olabilir.

Yalnızlık diye bir şey olmadığında, tam bir kendine yetme ve kimseye tabi olmama söz konusu olduğunda ne olur? Bağlılık yoksa ne meydana gelir? Seni seviyorum fakat sen beni sevmeyebilirsin. Seni seviyorum; bu fazlasıyla yeterli. Beni sevdiğini gösterir bir yanıt istemiyorum, bu umurumda değil. Tıpkı orada sizin bakmanız, koklamanız ve güzelliğini görmeniz için duran bir çiçek gibi. Çiçek size "beni sev" demez, sadece oradadır. Dolayısıyla bu örnek ile her şey arasında bir ilişki kurulabilir. Kendi kendine yetme hali içerisinde –kaba anlamda değil, kifayetin o muazzam derinliği ve güzelliği anlamında– yalnızlık ya da amaç diye bir şey yoktur

ve gerçek sevgiyi ifade eder. Bu yüzden sevgi ve doğa birbiriyle ilişki içerisindedir. Şayet onu istiyorsan, işte karşında duruyor. İstemiyorsan, önemli değil. Tüm güzellik de buradadır zaten.

Eğer eşimi seviyorsam, herkesi sevmem gerekir. Gerçek anlamda sevdiğinizde; haz, cinsellik ve benzeri her şey bambaşka bir nitelik kazanır.

Kendinizi sadece kendinizin farkında olmadığınızda, hesap yapmadığınızda, korumadığınızda, devamlı yönlendirmeye, dönüştürmeye, baskılamaya ve kontrol etmeye çalışmadığınızda tanımaya başlarsınız. Kendinizi beklenmedik bir anda görmeniz; zihnin kendine dair herhangi bir önyargıya sahip olmadığı, tümüyle açık ve bilinmeyene karşı hazırlıksız olduğu anda görmeniz demektir.